

PRAWA I OBOWIĄZKI
AKCJONARIUSZY SPÓŁEK PUBLICZNYCH

Komisja Nadzoru Finansowego

**PRAWA I OBOWIĄZKI
AKCJONARIUSZY SPÓŁEK PUBLICZNYCH**

Stan prawny na dzień 19 września 2006 r.

Beata Binek
Paweł Heciak
Michał Stępniewski
Dominika Waltz-Komierowska

Publikacja została wydana nakładem
Komisji Nadzoru Finansowego

©Komisja Nadzoru Finansowego
Pl. Powstańców Warszawy 1
00-950 Warszawa
fax 0-22 33 26 793
www.knf.gov.pl

Warszawa 2007,
wydanie III zaktualizowane

ISBN 83-924812-0-5
978-83-924813-0-0

Opracowanie graficzne i druk:
Oficyna Drukarska - Jacek Chmielewski
01-142 Warszawa, ul. Sokołowska 12 a

SPIS TREŚCI

Rozdział 1

Kodeks spółek handlowych

1. Wstęp	7
2. Spółka publiczna	8
2.1. Akcjonariusz	10
2.2. Treść i forma akcji	10
2.3. Dematerializacja akcji	12
2.4. Wnioski	13
3. Rodzaje akcji emitowanych przez spółkę akcyjną	15
3.1. Rodzaje akcji imiennych	16
3.2. Akcje uprzywilejowanie co do prawa głosu	16
3.3. Akcje uprzywilejowanie co do dywidendy	18
3.4. Uprzywilejowanie co do podziału majątku	19
3.5. Imienne świadectwa założycielskie	19
3.6. Wnioski	20
4. Prawa majątkowe wynikające z akcji	21
4.1. Prawo do dywidendy	21
4.2. Prawo poboru	25
4.3. Prawo do udziału w masie likwidacyjnej	29
4.4. Prawo do rozporządzenia akcją	31
4.5. Uprawnienia osobiste akcjonariusza	32
5. Prawa korporacyjne akcjonariusza	34
5.1. Prawo akcjonariusza do wyboru członków rady nadzorczej	34
5.2. Prawo do zwołania walnego zgromadzenia	35
5.3. Prawo do podejmowania uchwał na walnym zgromadzeniu	36
5.4. Prawo do udziału na walnym zgromadzeniu	36
5.5. Sposób wykonywania prawa głosu	37
5.6. Możliwość wykonywania prawa głosu przez zastawnika i użytkownika	39
5.7. Prawo akcjonariusza do zaskarżenia uchwał walnego zgromadzenia	40
5.8. Prawo do wytoczenia powództwa na rzecz spółki	43
5.9. Prawo akcjonariusza do informacji	43
6. Obowiązki akcjonariusza	49
6.1. Wpłaty na akcje	49
6.2. Obowiązek zwrotu świadczenia otrzymanego ze spółki	51

Rozdział 2

Prawa i obowiązki akcjonariusza wynikające z ustaw regulujących rynek kapitałowy

1. Wprowadzenie	53
1.1. Specyfika obrotu instrumentami finansowymi	53

1.2. Prawo akcjonariusza do informacji	55
1.3. Inne prawa akcjonariusza wynikające z ustaw regulujących rynek papierów wartościowych	56
2. Prawo akcjonariuszy do informacji wynikające z obowiązków emitenta	58
2.1. Prawo do informacji wynikające z obowiązku udostępnienia prospektu do publicznej wiadomości	60
2.2. Prawa wynikające z obowiązku podania przez emitenta do publicznej wiadomości informacji o wszelkich zdarzeniach lub okolicznościach, które mogłyby w sposób znaczący wpłynąć na ocenę papieru wartościowego	62
2.3. Prawa akcjonariusza wynikające z obowiązku publikacji przez emitenta informacji bieżących i okresowych	69
2.4. Obowiązek przekazywania wykazu informacji	75
2.5. Sankcje karne	75
3. Prawo akcjonariuszy do informacji wynikające z prawa emitenta do przeprowadzenia akcji informacyjnej	76
4. Obowiązki akcjonariuszy i inwestorów	77
4.1. Obowiązki informacyjne	81
4.2. Obowiązek ogłoszenia wezwania	86
4.3. Obowiązki dodatkowe wynikające z powiązań pomiędzy inwestorami nabywającymi, zbywającymi lub posiadającymi akcje	98
5. Szczególne uprawnienia i obowiązki akcjonariuszy spółki publicznej	102
5.1. Przymusowy wykup	103
5.2. Prawo żądania wykupu przez drobnych akcjonariuszy	104
6. Prawo akcjonariuszy do wyznaczenia rewidenta do spraw szczególnych	105
6.1 Wyznaczenie rewidenta do spraw szczególnych na walnym zgromadzeniu akcjonariuszy	107
6.2 Wyznaczenie rewidenta do spraw szczególnych przez sąd rejestrowy	111
6.3 Wyniki badania rewidenta do spraw szczególnych	112
7. Prawa akcjonariusza wynikające ze świadectwa depozytowego	113
7.1 Cel wydania świadectwa depozytowego	113
7.2 Tryb wydania świadectwa depozytowego	115
7.3 Treść świadectwa depozytowego	115
7.4 Skutki wydania świadectwa depozytowego	117
7.5 Świadectwo depozytowe a prawo głosu na walnym zgromadzeniu	117
7.6 Świadectwo depozytowe a przeniesienie praw z akcji	118
7.7 Roszczenia odszkodowawcze wynikające z wady świadectwa depozytowego	119
8. Ochrona praw akcjonariuszy mniejszościowych wobec nabycia przez spółkę własnych akcji	119
9. Ochrona praw akcjonariuszy mniejszościowych przez Przewodniczącego KNF	120
9.1 Uprawnienia Przewodniczącego w sprawach cywilnych	121
9.2 Uprawnienia Przewodniczącego w sprawach karnych	124

Rozdział 3	
<i>Zasady ładu korporacyjnego (corporate governance)</i>	127
1. Charakterystyka zasad ładu korporacyjnego	127
2. Wdrażanie zasad ładu korporacyjnego - kolejny obowiązek informacyjny spółek publicznych	129
3. Najważniejsze zasady z Kodeksu Dobrych Praktyk z punktu widzenia akcjonariuszy	132
3.1. Zasada rządów większości i ochrony mniejszości	133
3.2. Zasada uczciwych intencji i nienadużywania uprawnień	134
3.3. Dobre praktyki walnych zgromadzeń - wybrane zasady	135
3.4. Dobre praktyki rad nadzorczych	141
3.5. Dobre praktyki zarządów	142
3.6. Sąd Giełdowy	143
Rozdział 4	
<i>Zasady dochodzenia roszczeń przed sądami</i>	145
1. Dochodzenie roszczeń przed sądem cywilnym	145
1.1. Właściwość sądów	145
1.2. Strony postępowania	149
1.3. Koszty procesu cywilnego	155
1.4. Postępowanie sądowe	160
1.5. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne	175
2. Sądownictwo polubowne	183
2.1. Zapis na sąd polubowny	185
2.2. Arbitrzy	186
2.3. Postępowanie przed sądem polubownym	187
2.4. Skarga o uchylenie wyroku sądu polubownego	191
3. Sądownictwo administracyjne	192
3.1. Właściwość	193
3.2. Strony postępowania	193
3.3. Koszty postępowania	194
3.4. Postępowanie	195
3.5. Środki odwoławcze	197
3.6. Postępowanie egzekucyjne w administracji	197
3.7. Obrona zobowiązanego	201
4. Postępowanie rejestrowe	203
4.1. Postępowanie przed sądem rejestrowym	205
4.2. Postępowanie w sprawie rejestracji spółki akcyjnej	207
Załączniki	212

ROZDZIAŁ 1

Kodeks spółek handlowych

1. Wstęp

Wejście w życie kodeksu spółek handlowych z dniem 1 stycznia 2001 r. zmieniło i usystematyzowało prawa z jakich mogą korzystać akcjonariusze spółek publicznych. Nowe przepisy kodeksu uchylły stary kodeks handlowy, który z uwagi na upływ czasu jaki minął od jego uchwalenia, w pewnych zakresach utracił element twórczy pozwalający kształtować nowe stosunki prawne odpowiadające obecnemu rozwojowi gospodarstwu. Zmiany wprowadzone przez kodeks spółek handlowych dostosowują sposób organizacji i funkcjonowania spółek handlowych do nowej rzeczywistości gospodarczej ukształtowanej przez dynamiczne zmiany w sferze prawa i ekonomii.

Niniejszy rozdział poświęcony jest prawom i obowiązkom akcjonariusza spółki publicznej wynikających z kodeksu spółek handlowych. Spółka publiczna zdefiniowana jest w kodeksie spółek handlowych poprzez odwołanie do definicji z ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o ofercie publicznej i warunkach wprowadzania instrumentów finansowych do zorganizowanego systemu obrotu oraz o spółkach publicznych (zwanej dalej ustawą o ofercie)¹. Zapisy kodeksowe zawierają opis podstawowych rozwiązań dotyczących zasad jej funkcjonowania. W zakresie zaś szczegółowych rozwiązań mają zastosowanie przepisy ustawy o ofercie. Specyfika publicznego obrotu, jak również wiele wątpliwości prawnych powstałych na tle praw i obowiązków akcjonariuszy spółki publicznej, skłaniają do przedstawienia tych kwestii w odrębnym opracowaniu. Z pozoru niewielka różnica w sposobie funkcjonowania, jaka odróżnia spółkę publiczną od innych spółek akcyjnych w rzeczywistości jest niezwykle istotna. Funkcjonowanie jako spółka publiczna oznacza dla danego podmiotu podporządkowanie się dodatkowym procedurom prawnym i ekonomicznym. Wielość regulacji prawnych nakreślających ramy funkcjonowania spółki publicznej wymaga od akcjonariuszy szerokiej wiedzy pozwalającej w sposób mądry korzystać z przysługujących im praw.

¹ Opublikowany w Dz. U. z 2005 r. Nr 184, poz. 1539

2. Spółka publiczna

Zgodnie z kodeksem spółek handlowych, spółką publiczną jest spółka w rozumieniu ustawy o ofercie. W ustawie tej **spółkę publiczną** definiuje się jako spółkę, w której co najmniej jedna akcja jest zdematerializowana w rozumieniu ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi (dalej ustawa o obrocie)². Tym samym, aby zostać spółką publiczną należy posiadać zdolność emitowania akcji i przynajmniej część z tych akcji dopuścić do obrotu na rynku regulowanym. Z punktu widzenia możliwości emisji akcji spółką publiczną może być tylko spółka akcyjna lub spółka komandytowo-akcyjna. Spółka ubiegając się o status spółki publicznej nie ma obowiązku wprowadzenia do obrotu na rynku regulowanym³ wszystkich dotychczas wyemitowanych akcji.

Część ze spółek wnioskuje o dopuszczenie wszystkich dotychczas wyemitowanych akcji do obrotu na rynku regulowanym. W innych przypadkach **emitent**⁴ albo **wprowadzający**⁵ wnioskuje o dopuszczenie części akcji dotychczas wyemitowanych. Przepisy prawa nie wymagają, aby spółka publiczna wprowadziła do obrotu na rynku regulowanym wszystkie z wyemitowanych akcji. Decyzja jest indywidualną sprawą akcjonariuszy podejmujących uchwałę o upublicznieniu spółki. W praktyce zdarzają się spółki, w których tylko część z akcji jest dopuszczona do obrotu na rynku regulowanym. W takich sytuacjach mamy do czynienia z dwiema grupami akcjonariuszy. Jedną grupę stanowią ci akcjonariusze, którzy mają akcje w obrocie na rynku regulowanym i jednocześnie podlegają prawom i obowiązkom przewidzianym dla akcjonariuszy spółek

² (Dz. U. z 2005 r. Nr 183, poz. 1538)

³ *Rynkiem regulowanym, w rozumieniu ustawy, jest działający w sposób stały system obrotu instrumentami finansowymi dopuszczonymi do tego obrotu, zapewniający inwestorom powszechny i równy dostęp do informacji rynkowej w tym samym czasie przy kojarzeniu ofert nabycia i zbycia instrumentów finansowych, oraz jednakowe warunki nabywania i zbywania tych instrumentów, zorganizowany i podlegający nadzorowi właściwego organu na zasadach określonych w przepisach ustawy, jak również uznany przez państwo członkowskie za spełniający te warunki, i wskazany Komisji Europejskiej jako rynek regulowany.*

⁴ *Emitent - to podmiot emitujący papiery wartościowe*

⁵ *Wprowadzający - to właściciel papierów wartościowych dokonujący oferty publicznej lub występujący o dopuszczenie tych papierów wartościowych do obrotu na rynku regulowanym lub o wprowadzenie tych papierów wartościowych do alternatywnego systemu obrotu.*

publicznych⁶. Druga grupa to akcjonariusze, których akcje nie zostały wprowadzone do obrotu na rynku regulowanym. W ich przypadku ma zastosowanie tylko część praw i obowiązków przewidzianych dla akcjonariuszy spółek publicznych. O tym, czy istnieje wola posiadania akcji w obrocie na rynku regulowanym mogą zdecydować również indywidualnie sami akcjonariusze. Momentem takim jest złożenie posiadanych akcji do **depozytu**⁷. Akcjonariusze, którzy w ramach procedury upublicznienia spółki nie złożyli akcji do depozytu nie będą mogli posiadać akcji w obrocie na rynku regulowanym. Ich akcje zachowają formę materialną, a obrót nimi będzie się odbywał na zasadach ogólnych, przewidzianych dla spółek niepublicznych. Upublicznienie posiadanych akcji nie stanowi obowiązku akcjonariusza. Obowiązek taki nie powstaje nawet wówczas, kiedy zostaje podjęta uchwała walnego zgromadzenia akcjonariuszy o przeprowadzeniu oferty publicznej akcji spółki. Sprzeciw wobec takiej uchwały można okazać zarówno w sposób “czynny”, korzystając z prawa zaskarżenia uchwał przewidzianego w kodeksie spółek handlowych⁸ oraz w sposób “bierny”, poprzez nie złożenie akcji do depozytu wskazanego przez zarząd spółki. W praktyce pozostawienie akcji poza rynkiem regulowanym wiąże się z utrudnieniami w zakresie obrotu tymi papierami wartościowymi. Rynek regulowany stwarza bowiem możliwość łatwej sprzedaży akcji na giełdzie. Akcje pozostające poza rynkiem regulowanym nie mogą być przedmiotem sprzedaży na giełdzie, nawet wówczas, kiedy spółka ma status spółki publicznej. Zatem zdarzają się spółki, które mają wszystkie akcje upublicznione i takie, których zaledwie część stanowią akcje dopuszczone do obrotu na rynku regulowanym. Fakt bycia akcjonariuszem spółki publicznej nie musi wcale oznaczać, że jest się posiadaczem akcji znajdujących się w obrocie na rynku regulowanym. Z reguły celem wprowadzenia akcji do obrotu na rynku regulowanym jest ich wprowadzenie do obrotu na giełdzie papierów wartościowych⁹.

⁶ Więcej na ten temat w Rozdziale II

⁷ Złożenie do depozytu ma na celu dematerializację już wyemitowanych papierów wartościowych, czyli zamianę akcji będących w formie materialnej na akcje zapisane w formie elektronicznej na rachunkach papierów wartościowych ich posiadaczy. Więcej na temat dematerializacji w pkt. 2.3 tego Rozdziału.

⁸ Więcej na ten temat w pkt 6 tego Rozdziału.

⁹ W Polsce dla obrotu akcjami funkcjonują obecnie dwa rynki regulowane - Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie S.A. oraz MTS-CeTO S.A.

Chcąc zatem zostać akcjonariuszem spółki publicznej mamy dwie drogi: możemy nabyć akcje będące przedmiotem obrotu na rynku regulowanym, lub przeprowadzić ofertę publiczną akcji, których jesteśmy posiadaczami.

2.1. Akcjonariusz

Za akcjonariusza uważa się tylko tę osobę, która jest wpisana do księgi akcyjnej lub posiada akcje na okaziciela. W szczególnych przypadkach kodeks spółek handlowych przewiduje wykonywanie praw z akcji przez zastawnika lub użytkownika, jednak nie są oni akcjonariuszami w pełni tego słowa znaczeniu. Zastawnik i użytkownik mogą jedynie korzystać z części praw przewidzianych dla akcjonariusza.

W przypadku spółki publicznej papiery wartościowe dopuszczone do publicznego obrotu nie mają formy dokumentu. Stąd posiadanie akcji nie wiąże się z ich fizycznym dzierżeniem w formie dokumentu, ale zapisem elektronicznym na odpowiednim **rachunku papierów wartościowych** w banku lub w domu maklerskim. Wyobrażenie akcji w postaci dokumentu o pięknej szacie graficznej nie ma i nie może mieć zastosowania do akcji dopuszczonych do obrotu na rynku regulowanym. Zgodnie z ustawą o obrocie prawa z zdematerializowanych papierów wartościowych powstają z chwilą ich zapisania po raz pierwszy na rachunku papierów wartościowych i przysługują osobie będącej posiadaczem tego rachunku.

2.2. Treść i forma akcji

2.2.1. Akcje spółki niepublicznej

W przypadku, gdy mamy do czynienia z akcjami niedopuszczonymi do obrotu na rynku regulowanym dokument akcji musi być sporządzony na piśmie i powinien zawierać:

- 1) firmę, siedzibę i adres spółki,
- 2) oznaczenie sądu rejestrowego i numer, pod którym spółka jest wpisana do rejestru,

- 3) datę zarejestrowania spółki i wystawienia akcji,
- 4) wartość nominalną, serię i numer, rodzaj danej akcji i uprawnienia szczególne z akcji,
- 5) wysokość dokonanej wpłaty w przypadku akcji imiennych,
- 6) ograniczenia co do rozporządzania akcją,
- 7) postanowienia statutu o związanych z akcją obowiązkach wobec spółki.

Dodatkowo dokument akcji powinien być opatrzony pieczęcią spółki oraz podpisem zarządu. Podpis na akcji może być mechanicznie odtworzony. Statut może przewidywać dodatkowe postanowienia dotyczące treści dokumentu akcji oraz jego formy. W tym zakresie akcjonariusze mogą w sposób dowolny kształtować katalog dodatkowych elementów i informacji, jakie powinny być odzwierciedlone w dokumencie akcyjnym. Z tym jednak, że są oni obowiązani do zachowania tych elementów, które są wymagane w przepisach kodeksu spółek handlowych. Fakt pominięcia tych elementów powoduje nieważność dokumentu akcji.

2.2.2. Akcje dopuszczone do obrotu na rynku regulowanym

W przypadku akcji będących w obrocie na rynku regulowanym, wszystkie elementy stanowiące treść akcji są wymienione w **warunkach emisji**. Po dopuszczeniu akcji do obrotu na rynku regulowanym wszystkie prawa i obowiązki wynikające z akcji są rejestrowane w instytucji odpowiedzialnej za depozyt akcji. W Polsce instytucją zajmującą się depozytem papierów wartościowych na rynku kapitałowym jest **Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych S.A.**¹⁰ (zwany dalej KDPW). Jest on odpowiedzialny między innymi za rejestrowanie wszelkich praw wynikających z papierów wartościowych będących przedmiotem depozytu. Zapis w depozycie odbywa się poprzez nadanie odpowiedniego kodu poszczególnym papierom wartościowym. Papiery wartościowe o jednakowych prawach mają ten sam kod umoż-

¹⁰ *Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych Spółka Akcyjna prowadzi system rejestracji papierów wartościowych obejmujący rachunki papierów wartościowych i konta depozytowe odpowiadające rachunkom papierów wartościowych prowadzonym przez jego uczestników.*

liwiający ich identyfikację w całym systemie rozliczeniowym. Jednakowe procedury obowiązują zarówno w przypadku wprowadzania do publicznego obrotu akcji już istniejących, jak również akcji nowych emisji. W przypadku emisji nowych akcji, wraz z zarejestrowaniem podwyższenia kapitału akcyjnego akcjonariusz nabywa roszczenie o wydanie dokumentu akcji w terminie miesiąca od dnia rejestracji spółki. W spółce publicznej wydanie oznacza zapisanie akcji na rachunku papierów wartościowych akcjonariusza.

2.3. Dematerializacja akcji

Kodeks spółek handlowych w żadnym miejscu nie reguluje kwestii dematerializacji papierów wartościowych emitowanych przez spółkę akcyjną. W związku z tym, w przypadku spółek publicznych forma akcji jest określona przez przepisy ustawy o obrocie. Zgodnie z art. 5 tejże ustawy, papiery wartościowe będące przedmiotem oferty publicznej lub dopuszczone do obrotu na rynku regulowanym lub wprowadzone do alternatywnego systemu obrotu lub emitowane przez Skarb Państwa lub Narodowy Bank Polski, nie mają formy dokumentu. Ich dematerializacja może nastąpić po ich wcześniejszym wyemitowaniu w formie materialnej, a następnie dopuszczeniu do publicznego obrotu, bądź bezpośrednio po przeprowadzeniu publicznej subskrypcji i zapisaniu podwyższenia kapitału akcyjnego w sądzie rejestrowym.

W przypadku objęcia akcji w drodze publicznej subskrypcji, podmioty prowadzące zapis na akcje¹¹ wydają ich posiadaczowi **zaświadczenie o nabyciu akcji**, które nie jest papierem wartościowym, a jedynie formalnym potwierdzeniem objęcia akcji. Odrębnym dokumentem, związanym z posiadaniem akcji w formie zdematerializowanej jest **świadcstwo depozytowe**, którego forma i treść jest regulowana w ustawie o obrocie. Świadcstwo to potwierdza legitymację do realizacji wszelkich uprawnień wynikających z papierów wartościowych wskazanych w jego treści, które nie są lub nie mogą być realizowane wyłącznie na podstawie zapisów na rachunku papierów wartościowych. Dotyczy to w szczególności prawa do uczestnictwa w walnym zgromadzeniu ak-

¹¹ Są to domy maklerskie za pośrednictwem których są sprzedawane akcje w publicznej ofercie.

cjonariuszy. Różnica pomiędzy świadectwem depozytowym a zaświadczeniem o nabyciu akcji polega na tym, że zaświadczenie jest wydawane wyłącznie w momencie obejmowania akcji w drodze publicznej subskrypcji przez podmiot, dokonujący zapisu niezależnie od żądania akcjonariusza. Natomiast świadectwo depozytowe wystawia się na żądanie akcjonariusza i może być ono wystawione zawsze, w każdym momencie posiadania akcji. Według kodeksu spółek handlowych, akcjonariuszowi spółki publicznej przysługuje uprawnienie do imiennego świadectwa depozytowego wystawionego przez podmiot prowadzący rachunek papierów wartościowych zgodnie z przepisami ustawy o publicznym obrocie papierami wartościowymi. Należy to rozumieć w ten sposób, iż dom maklerski, bądź inna uprawniona instytucja ma obowiązek wydać świadectwo depozytowe posiadaczowi akcji, na jego żądanie.

2.4. Wnioski

Spółkami publicznymi są te spółki akcyjne (lub komandytowo-akcyjne), których co najmniej jedna akcja została zdematerializowana w rozumieniu art. 5 ustawy o obrocie. Przeprowadzenie oferty publicznej jest pierwszym krokiem do tego, aby akcje mogły być notowane na giełdzie. Następuje to w drodze zatwierdzenia prospektu emisyjnego obejmującego oferowane papiery wartościowe przez Komisję Nadzoru Finansowego (KNF) oraz udostępnienia go do publicznej wiadomości. Następnie uchwałę o dopuszczeniu akcji do obrotu na danym rynku regulowanym wydaje odpowiedni stanowiący na danym rynku.¹²

W obrocie na rynku regulowanym nie ma akcji w formie materialnej. Akcjami wydanymi w formie dokumentu mogą być te akcje, które nie zostały wprowadzone do obrotu na rynku regulowanym. Z reguły są to akcje założycielskie uprzywilejowane co do głosu. Na rynku regulowanym spotykamy takie dokumenty jak świadectwa depozytowe i zaświadczenia o nabyciu akcji. Nie są to jednak papiery wartościowe, a jedynie dokumenty będące podstawą do wykonywania przez akcjonariusza praw przysługujących z akcji.

Wymogi stawiane przed spółką publiczną są znacznie większe niż wy-

¹² *W Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie S.A. uchwałę o dopuszczeniu akcji do obrotu na rynku giełdowym podejmuje Zarząd Giełdy.*

mogi, jakie kodeks spółek handlowych przewiduje dla innych spółek akcyjnych. Jest to również widoczne w dążeniu ustawodawcy do ujednoczenia wszystkich praw akcjonariuszy spółki publicznej. Działania takie dostrzega się zarówno w omawianych powyżej przepisach kodeksu spółek handlowych, jak również przepisach ustawy o obrocie oraz ustawy o ofercie.

Bycie w gronie spółek publicznych to dodatkowe korzyści, między innymi, takie jak:

- zwiększenie własnej wiarygodności wobec kontrahentów i inwestorów, w tym inwestorów zagranicznych,
- łatwiejszy dostęp do kapitałów,
- możliwość skorzystania z szeregu rozwiązań prawnych przewidzianych przez kodeks spółek handlowych tylko dla spółek publicznych,
- możliwość nieodpłatnej promocji w mediach i prasie,
- postępowanie według ściśle określonych zasad jednolitych dla wszystkich spółek publicznych,
- możliwość zapewnienia płynności akcji,
- stały nadzór nad przestrzeganiem zasad uczciwego obrotu sprawowany przez Komisję Nadzoru Finansowego.

Z punktu widzenia akcjonariuszy korzyści to:

- inwestowanie w podmiot o określonym poziomie wiarygodności,
- gwarancja równego dostępu do informacji związanych z funkcjonowaniem spółki,
- możliwość natychmiastowego zbycia akcji,
- poczucie równości praw i obowiązków w stosunku do innych akcjonariuszy.

Wszystkie te cechy mają swoje odzwierciedlenie w pozycji akcji i akcjonariusza spółki publicznej. To na ile są one realizowane w praktyce zależy od sprawności działania organów spółki oraz sądów rejestrowych. Umiejętne stosowanie przepisów prawa i postępowanie w interesie akcjonariuszy jest gwarancją na bycie podmiotem atrakcyjnym dla inwestorów, a tym samym podmiotem z perspektywą na dalszy rozwój.

3. Rodzaje akcji emitowanych przez spółkę akcyjną

Kodeks spółek handlowych wyróżnia dwa podstawowe rodzaje akcji: **akcje imienne** i **akcje na okaziciela**. Podstawową różnicą pomiędzy tymi akcjami jest sposób dokonywania ich zbycia oraz zakres praw w nich inkorporowanych. Zamiana akcji imiennych na akcje na okaziciela albo odwrotnie może być dokonana na żądanie akcjonariusza. Wyjątki od tej zasady mogą wynikać z treści statutu spółki. Zapisy w statutach spółek publicznych wielokrotnie przewidują pozostawienie imiennymi części akcji przez okres kilku lat. Takie rozwiązanie ma zapobiec nadmiernej podaży akcji na rynku, która mogłaby skutkować obniżeniem ich ceny rynkowej. Dodatkowo istnienie akcji imiennych w spółce może wynikać z faktu uprzywilejowania tych akcji.

W pewnych przypadkach obowiązek pozostawiania akcji imiennych wynika wprost z przepisów ustawowych. Przykładem jest zapis w ustawie z dnia 30 sierpnia 1996 r. o komercjalizacji i prywatyzacji¹³, zgodnie z którym akcje pracownicze muszą pozostać imiennymi przez dwa lata od chwili zbycia pierwszej akcji w procesie prywatyzacji. Inny przykład ograniczenia zamiany akcji imiennych na akcje na okaziciela dotyczy **akcji aportowych**¹⁴. Akcje obejmowane w zamian za wkłady niepieniężne powinny pozostać imiennymi do dnia zatwierdzenia przez najbliższe zwyczajne walne zgromadzenie sprawozdania finansowego za rok obrotowy, w którym nastąpiło pokrycie tych akcji i w ciągu tego okresu nie mogą być one zbyte ani zastawione. Akcje te powinny być zatrzymane w spółce na zabezpieczenie roszczeń o odszkodowanie z tytułu niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązań do wniesienia wkładów niepieniężnych. Roszczeniom tym służy pierwszeństwo zaspokojenia przed innymi wierzytelnościami nieuprzywilejowanymi.

Przepisów dotyczących ograniczenia w zbywaniu akcji aportowych nie stosuje się do akcji obejmowanych w razie podwyższenia kapitału w spółkach publicznych oraz wydawanych w przypadku łączenia, podziału i przekształcania spółek. W spółce publicznej istnieje możliwość

¹³ (Tekst jednolity - Dz. U. z 2002 r Nr 171 poz. 1397, z późn. zm.)

¹⁴ Akcje aportowe są to akcje wydawane w zamian za wkłady niepieniężne. Przedmiotem wkładu do spółki kapitałowej nie może być, zgodnie z art. 14 Kodeksu spółek handlowych, prawo niezbywalne lub świadczenie pracy bądź usług.

zbycia akcji aportowych zaraz po ich zarejestrowaniu w sądzie rejestrowym. Możliwość zbywania akcji aportowych zaraz po dokonaniu wkładów niepieniężnych i zarejestrowaniu, zwiększa ich płynność.

3.1. Rodzaje akcji imiennych

Podział akcji imiennych dokonuje się w oparciu o rodzaj praw inkorporowanych przez poszczególne akcje. Na tej podstawie wyróżniamy:

- akcje imienne zwykłe (równe w prawach w stosunku do akcji na okaziciela),
- akcje imienne uprzywilejowane,
- akcje imienne, z których wynika obowiązek świadczeń dodatkowych¹⁵.

Wśród akcji imiennych uprzywilejowanych wyróżniamy:

- uprzywilejowane co do głosu,
- uprzywilejowane co do dywidendy,
- akcje nieme - stanowiące podgrupę akcji uprzywilejowanych co do dywidendy,
- uprzywilejowanie co do podziału majątku.

3.2. Akcje uprzywilejowanie co do prawa głosu

Uprzywilejowanie co do prawa głosu nie dotyczy spółki publicznej. W spółkach niepublicznych jednej akcji nie można przyznać więcej niż dwa głosy. W przypadku zamiany takiej akcji na akcję na okaziciela lub w razie jej zbycia wbrew zastrzeżonym warunkom, uprzywilejowanie to wygasa. Zapis kodeksu spółek handlowych mówiący o braku uprzywilejowania co do głosu akcji znajdujących się w obrocie na rynku re-

¹⁵ *W przypadku obowiązku powtarzających się świadczeń niepieniężnych akcje takie mogą być przenoszone tylko za zgodą spółki. Spółka może odmówić zgody jedynie z ważnych powodów, bez obowiązku wskazania innego nabywcy. Statut może przewidywać odszkodowanie umowne za niewykonanie lub nienależyte wykonanie powtarzających się świadczeń związanych z akcją. Spółka zobowiązana jest spełnić wynagrodzenie za świadczenia spełnione przez akcjonariusza nawet wtedy, gdy bilans nie wykazuje zysku. Wynagrodzenie za usługi na rzecz spółki w ramach wykonywania ww. obowiązków nie może przewyższać zwykłego wynagrodzenia przyjętego w obrocie.*

gulowanym, nie wyklucza możliwości istnienia takich akcji w spółkach publicznych. Do czasu wejścia w życie kodeksu spółek handlowych poprzednio obowiązujący kodeks handlowy umożliwiał emitowanie akcji uprzywilejowanych co do głosu wszystkim spółką akcyjnym. Możliwość uprzywilejowania jednej akcji mogła wynosić maksymalnie pięć głosów z jednej akcji. Wiele spółek skorzystało z takiej możliwości emitując akcje imienne uprzywilejowane co do głosu. Z reguły były to akcje założycielskie, pozwalające ich posiadaczom zachować wpływ na decyzje podejmowane w spółce. Część z tych akcji została dopuszczona do publicznego obrotu, a jej posiadacze zachowali swoje uprawnienia. Akcje te nie mogły jednak zostać dopuszczone do obrotu na rynku regulowanym, ponieważ nie były równe w prawach z innymi akcjami. Brak możliwości notowania akcji ograniczał możliwości zbycia tych papierów wartościowych. Wraz z wejściem w życie przepisów kodeksu spółek handlowych, spółki publiczne utraciły możliwość emitowania akcji uprzywilejowanych co do głosu. Niemniej jednak akcje wyemitowane wcześniej pozostały, zachowując swoje dotychczasowe uprzywilejowanie. Uprzywilejowanie zachowują również akcje wprowadzane do obrotu na rynku regulowanym. Wielu akcjonariuszom spółek niepublicznych wydaje się, że wraz z wprowadzeniem spółki do publicznego obrotu tracą oni swoje dotychczasowe uprawnienia. Należy jednak pamiętać, że jedną z zasad rynku kapitałowego brzmi, iż wraz z dopuszczeniem akcji spółki do obrotu na rynku regulowanym, akcjonariusze nie tracą żadnych posiadanych wcześniej praw. To samo dotyczy akcji wprowadzanych do publicznego obrotu. Odmienne przekonanie rodzi nieuzasadnione poczucie obawy przed rynkiem regulowanym.

Posiadanie akcji imiennych uprzywilejowanych co do głosu w spółce publicznej zwiększa pozycję tego akcjonariusza w spółce, odbywa się to jednak kosztem możliwości zbywania akcji na giełdzie, gdzie akcje uprzywilejowane nie mogą być zbywane.

3.3. Akcje uprzywilejowanie co do dywidendy

3.3.1. Uprzywilejowanie zwykłe

Dywidenda wynika z prawa akcjonariusza do udziału w zysku. Prawo do dywidendy jest jednym z podstawowych praw każdego akcjonariusza i oznacza prawo do udziału w zysku. Zapisy kodeksu spółek handlowych stanowią, iż nie można akcjonariusza bez jego zgody pozbawić dywidendy, wypłacając ją innym akcjonariuszom, akcje uprzywilejowane w zakresie dywidendy nie mogą przyznawać uprawnionemu dywidendy, która przewyższa więcej niż o połowę dywidendę przeznaczoną do wypłaty akcjonariuszom uprawnionym z akcji nieuprzywilejowanych. Tym samym maksymalny stopień uprzywilejowania akcji co do dywidendy nie odbiega znacznie od dywidendy. Akcje uprzywilejowane w zakresie dywidendy nie korzystają z pierwszeństwa zaspokojenia przed pozostałymi akcjami.

Jeżeli statut nie stanowi inaczej, prawo do dywidendy przysługuje również posiadaczom **świadcstw użytkowych** wydawanych przez spółkę w związku z umorzeniem części kapitału zakładowego. Posiadacze świadcstw użytkowych uczestniczą na równi z posiadaczami akcji w dywidendzie oraz w nadwyżce majątku spółki, pozostałej po pokryciu wartości nominalnej akcji.

3.3.2. Akcje nieme

Dość istotną nowością jest wprowadzenie przez kodeks spółek handlowych nowego rodzaju akcji - akcji niemych. Konsekwencją posiadania akcji niemych jest wyłączenie prawa głosu dla ich akcjonariuszy. Rekompensatę za utratę prawa głosu stanowi brak limitu wypłacanej dywidendy. Ograniczenie przez kodeks spółek handlowych maksymalnego poziomu uprzywilejowania akcji, z których można wykonywać prawo głosu, w porównaniu do zapisów obowiązujących w kodeksie handlowym, może być rekompensowane poprzez emisję akcji niemych. Takie rozwiązanie zdaje się być uzasadnione z punktu widzenia charakteru prawa do dywidendy, które, jako **prawo bezwzględne**, przysługuje każdemu akcjonariuszowi.

Statut spółki może przewidywać, że akcjonariuszowi uprawnionemu z akcji niemej, któremu nie wypłacono w pełni albo częściowo dywidendy w danym roku obrotowym, przysługuje wyrównanie z zysku w następnych latach, nie później jednak niż w okresie kolejnych trzech lat obrotowych. W stosunku do akcji niemych nie stosuje się **zaliczek dywidendowych**¹⁶. Do chwili obecnej żadna ze spółek publicznych nie wyemitowała akcji niemych. Można to wiązać z faktem, iż dywidenda, jako uprawnienie majątkowe akcjonariusza nie posiada tak istotnego znaczenia dla akcjonariuszy polskich spółek jak to ma miejsce w krajach Europy Zachodniej oraz w Stanach Zjednoczonych. Szczególnie za Atlantykiem dywidenda stanowi dla akcjonariuszy podstawowe źródło dochodu. W Polsce zbyt mało spółek wypłaca dywidendę stąd brak przywiązania do tego typu instrumentu.

Akcje nieme, z uwagi na różnice w prawach pomiędzy akcjami na okaziciela, nie mogą być jednocześnie notowane z innymi akcjami na rynku regulowanym. Teoretycznie istnieje możliwość, iż spółka dopuści do obrotu giełdowego akcje nieme. W takim przypadku zostanie im nadany przez KDPW odrębny kod, a do ich nabycia nie będą miały zastosowania przepisy ustawy o ofercie w zakresie nabywania znacznych pakietów akcji¹⁷.

3.4. Uprzywilejowanie co do podziału majątku

Uprzywilejowanie co do podziału majątku z reguły jest stosowane w stosunku do akcji obejmowanych przez założycieli. W praktyce uprzywilejowanie to ma zastosowanie w momencie przeprowadzania likwidacji spółki, kiedy posiadaczom akcji uprzywilejowanych przypada proporcjonalnie większa część majątku likwidowanej spółki. W „publicznym obrocie” akcjonariusze żadnej spółki nie korzystali z tego uprawnienia. Przyczyn należy upatrywać w fakcie, iż do chwili obecnej nie była przeprowadzona ani jedna likwidacja spółki publicznej, w której wartość aktywów spółki byłaby większa niż wartość jej zobowiązań.

3.5. Imienne świadectwa założycielskie

Imienne świadectwo założycielskie nie jest papierem wartościowym,

¹⁶ Więcej na temat zaliczek dywidendowych w części poświęconej prawu do dywidendy

¹⁷ Szczegóły w Rozdziale II

a jedynie dokumentem, z którym wiążą się określone prawa. Spółka może wydawać imienne świadectwa założycielskie w celu wynagrodzenia usług świadczonych przy powstaniu spółki. Świadectwa założycielskie mogą być wydawane najwyżej na okres dziesięciu lat licząc od chwili zarejestrowania spółki. Dokumenty te dają prawo uczestnictwa w podziale zysku spółki w granicach ustalonych przez statut, po uprzednim odliczeniu na rzecz akcjonariuszy określonej w statucie minimalnej dywidendy. Wynagrodzenie za usługi lub inne świadczenia spełnione na rzecz spółki przez założycieli, akcjonariuszy, a także przez spółki i spółdzielnie z nimi powiązane albo pozostające w stosunku zależności bądź dominacji, nie może przewyższać zwykłego wynagrodzenia przyjętego w obrocie.

3.6. *Wnioski*

Kodeks spółek handlowych nie wyklucza sytuacji, gdy jedna akcja posiada kilka rodzajów uprzywilejowania, np. uprzywilejowanie co do dywidendy i co do prawa głosu. Statut może uzależniać przyznanie szczególnych uprawnień od spełnienia dodatkowych świadczeń na rzecz spółki, upływu terminu lub ziszczenia się warunku. W spółkach publicznych są akcje, które są uprzywilejowane co do głosu przy jednoczesnym uprzywilejowaniu co do dywidendy. Różnice w prawach inkorporowanych przez te akcje mają bezpośrednie przełożenie na cenę po jakiej akcje te są sprzedawane w obrocie poza rynkiem regulowanym.

Objęcie akcji uprzywilejowanych nie oznacza automatycznie możliwości korzystania z praw inkorporowanych w tych papierach wartościowych. Zgodnie z kodeksem akcjonariusz może wykonywać przyznane mu szczególne uprawnienia związane z akcją uprzywilejowaną po zakończeniu roku obrotowego, w którym wniósł w pełni swój wkład na pokrycie kapitału zakładowego. Przykładowo w przypadku kiedy do objęcia akcji uprzywilejowanych co do głosu doszło w styczniu, a rok obrotowy spółki pokrywa się z rokiem kalendarzowym, akcjonariusz będzie mógł wykonywać prawo głosu w stopniu w jakim akcja jest uprzywilejowana dopiero od początku następnego roku. W odniesieniu do akcji uprzywilejowanych co do dywidendy, fakt ich objęcia i pełnego

opłacenia, przykładowo w roku 2002, nie uniemożliwia udziału w zysku za ten rok. Należy tutaj wskazać, że zysk za rok 2002 będzie dzielony w roku 2003, a wówczas akcjonariusz ma prawo korzystania z pełni swoich praw¹⁸.

Jak już zostało powiedziane, uprzywilejowanie zwiększa nie tylko zakres praw akcjonariusza, ale również rynkową wartość akcji. Stopień uprzywilejowania akcji jest istotnym elementem wpływającym na jej cenę. Akcje uprzywilejowane co do głosu są sprzedawane proporcjonalnie drożej, niż akcje na okaziciela, podobna sytuacja jest z akcjami uprzywilejowanymi co do dywidendy. Element ten jest często wykorzystywany w praktyce poprzez oferowanie inwestorowi strategicznemu akcji uprzywilejowanych w celu zachęcenia go do inwestowania w spółkę. Umiejętne dopasowywanie rodzaju emitowanych akcji do aktualnych potrzeb i możliwości spółki jest istotnym elementem strategii prowadzonej przez zarząd. W przypadku spółek publicznych uprzywilejowanie akcji ogranicza możliwości dokonywania obrotu tymi papierami wartościowymi. Powodem takiego stanu rzeczy jest dążenie ustawodawcy do ujednoczenia rodzaju akcji emitowanych przez spółkę publiczną tak, aby każdemu z akcjonariuszy przysługiwały równe prawa.

4. Prawa majątkowe wynikające z akcji

4.1. Prawo do dywidendy

Prawo do dywidendy określa się jako prawo do udziału w zysku spółki. Prawo to ma charakter bezwzględny, co oznacza, że akcjonariusz nie może być go pozbawiony w drodze zapisów w statucie spółki lub uchwały walnego zgromadzenia. Próby pozbawienia akcjonariusza prawa do dywidendy są sprzeczne z kodeksem spółek handlowych, a tym samym nieważne z mocy samego prawa. Aby jednak móc skorzystać z prawa do dywidendy muszą zostać spełnione określone warunki, wśród których najważniejszy to osiągnięcie przez spółkę zysku. Prawo do dywidendy umożliwia podział zysku pomiędzy akcjonariu-

¹⁸ Więcej na temat sposobu podziału i wypłaty dywidendy w pkt 5.2 tego Rozdziału

szy spółki, a tym samym staje się prawem do korzyści finansowych osiągniętych przez spółkę.

Akcjonariusz może czerpać korzyści finansowe ze spółki na dwa sposoby. Po pierwsze może być pracownikiem spółki lub członkiem jej organów i z tego tytułu pobierać dochody - nie jest to jednak dochód akcjonariusza w pełni uzależniony od osiągnięcia zysku przez spółkę. Natomiast drugim sposobem uzyskania korzyści finansowych przez akcjonariusza jest właśnie pobierana dywidenda, czyli uprawnienie majątkowe przysługujące akcjonariuszowi z tytułu posiadanych akcji. Dywidenda nie ma związku z innymi stosunkami łączącymi akcjonariusza ze spółką, ani nie jest od nich uzależniona.

Uprawnienie do udziału w zysku wynika z faktu bycia akcjonariuszem (posiadania akcji) i jest prawem majątkowym nierozdzielnie powiązane z akcją. Zgodnie z definicją papierów wartościowych zawartą w ustawie o publicznym obrocie, **prawo do dywidendy jest papierem wartościowym**¹⁹, podobnie jak prawo poboru. Wielkość przysługującej dywidendy wynika z rodzaju posiadanych akcji oraz stopnia jej uprzywilejowania.

Zysk będący podstawą wypłaty dywidendy musi zostać wykazany w sprawozdaniu finansowym, zbadanym przez biegłego rewidenta, zysk ten powinien być jednocześnie przeznaczony przez walne zgromadzenie do wypłaty akcjonariuszom.

4.1.1. Podmioty uprawnione do dywidendy

Uprawnionymi do dywidendy za dany rok obrotowy są akcjonariusze, którym przysługiwały akcje w dniu oznaczonym, jako **dzień dywidendy**. Jeżeli statut nie stanowi inaczej, świadectwa użytkowe uczest-

¹⁹ papierami wartościowymi w rozumieniu art. 3 ustawy o obrocie są:

- a) akcje, prawa poboru w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 15 września 2000 r. - Kodeks spółek handlowych, prawa do akcji, warrandy subskrypcyjne, kwity depozytowe, obligacje, listy zastawne, certyfikaty inwestycyjne i inne zbywalne papiery wartościowe, w tym inkorporujące prawa majątkowe odpowiadające prawom wynikającym z akcji lub z zaciągnięcia długu, wyemitowane na podstawie właściwych przepisów prawa polskiego lub obcego,
- b) inne zbywalne prawa majątkowe, które powstają w wyniku emisji, inkorporujące uprawnienie do nabycia lub objęcia papierów wartościowych określonych w lit. a, lub wykonywane poprzez dokonanie rozliczenia pieniężnego (prawa pochodne).

niczą na równi z akcjami w dywidendzie oraz w nadwyżce majątku spółki, pozostałej po pokryciu wartości nominalnej akcji.

Statut może upoważnić walne zgromadzenie do określenia dnia, według którego ustala się listę akcjonariuszy uprawnionych do dywidendy za dany rok obrotowy. Uprawnionymi do dywidendy są podmioty, na rachunku których były zapisane akcje spółki w dniu dywidendy. Z uwagi na specyfikę rozliczenia transakcji sprzedaży papierów wartościowych na rynku regulowanym, akcje zapisywane są na rachunku nabywcy trzy dni po dokonaniu transakcji na rynku regulowanym. Chcąc zatem być uprawnionym do dywidendy trzeba dokonać transakcji nabycia akcji z odpowiednim wyprzedzeniem czasowym. Procedura rejestracji transakcji przez KDPW służy bezpieczeństwu obrotu dokonywanego na rynku kapitałowym, stąd konieczność zachowania odstępu czasu pomiędzy nabyciem akcji przez inwestora a jej zapisaniem na jego rachunku papierów wartościowych. Zgodnie z obowiązującymi zasadami w publicznym obrocie właścicielem akcji jest osoba, która miała zapisane papiery wartościowe na rachunku papierów wartościowych na koniec dnia. Nie mówimy więc o właścicielu akcji w danym dniu, ale właścicielu akcji na koniec dnia. Taki system rozliczenia jest stosowany w większości krajów europejskich oraz w Stanach Zjednoczonych.

Dzień dywidendy w spółkach niepublicznych nie może być wyznaczony później niż w terminie dwóch miesięcy licząc od dnia powzięcia uchwały o wypłacie dywidendy. Uchwałę o przesunięciu dnia dywidendy podejmuje się na zwyczajnym walnym zgromadzeniu, które ustala dzień dywidendy oraz termin wypłaty dywidendy. Inaczej jest w spółkach publicznych, gdzie dzień dywidendy może być wyznaczony na dzień powzięcia uchwały albo w okresie kolejnych trzech miesięcy, licząc od tego dnia.

4.1.2. Sposób podziału zysku

Zysk rozdziela się w stosunku do liczby akcji, a jeżeli akcje nie są całkowicie pokryte, zysk rozdziela się w stosunku do dokonanych wpłat na akcje. Statut może też przewidywać inny sposób podziału zysku. Z reguły spółki publiczne decydują się na przeznaczenie osiągniętego zysku na kapitał zapasowy. Rzadko zdarza się, aby cały zysk osiągnięty

w poprzednim roku obrotowym był przeznaczany na wypłatę dywidendy. Wprowadzona przez kodeks spółek handlowych możliwość wypłaty dywidendy z zysku za lata ubiegłe, zgromadzonego na kapitale zapasowym, zwiększa opór zarządów w zakresie wypłaty dywidendy.

W przypadku podjęcia uchwały przez walne zgromadzenie²⁰ o wypłacie dywidendy, może być ona wypłacana w różny sposób. Występujące w praktyce formy wypłaty dywidendy opierają się na następujących rozwiązaniach:

- wypłata skumulowanego zysku za lata ubiegłe²¹,
- wypłata zaliczki na poczet dywidendy²².

Wprowadzone przez kodeks spółek handlowych rozwiązania co do możliwości wypłaty dywidendy pozwalają kształtować długofalową politykę inwestycyjną w spółkach. Zwiększenie okresu za który może być wypłacona dywidenda do trzech kolejnych lat obrotowych jest uwytkleniem przez legislatora prawa akcjonariusza do dywidendy. Kwoty przeznaczone do podziału między akcjonariuszy nie mogą przekraczać zysku za ostatni rok obrotowy, powiększonego o zysk przeniesiony z kapitałów rezerwowych (funduszy) utworzonych w tym celu w poprzednich latach, pomniejszonego zaś o poniesione straty oraz o kwoty umieszczone w kapitałach rezerwowych, utworzonych zgodnie z ustawą lub statutem, które nie mogą być przeznaczone na wypłatę dywidendy. Zgodnie z kodeksem spółek handlowych na wypłatę dywidendy może być przeznaczony zysk z kapitałów rezerwowych utworzonych w okresie nie przekraczającym trzech ostatnich lat obrotowych. Problemy na jakie napotkali akcjonariusze w pierwszych latach funkcjonowania kodeksu spółek handlowych to brak praktyki do przekazywania osiąganego zysku przez spółkę na kapitał rezerwowy tworzony w celu ewentualnej wypłaty dywidendy w latach następnych. Skala tego problemu była różna w zależności od przyjętej praktyki sądów rejestrowych w zakresie rejestracji uchwał w przedmiocie wypłaty dywidendy.

Statut może upoważnić zarząd do wypłaty akcjonariuszom **zaliczki**

²⁰ Jeżeli wypłata dotyczy dywidendy zaliczkowej uchwałę podejmuje zarząd spółki.

²¹ Do zysku za dany rok można dołączyć zysk za poprzednie trzy lata zgromadzony w ramach kapitałów rezerwowych.

²² Możliwość wypłaty zaliczki na poczet dywidendy musi być przewidziana w statucie spółki

na poczet przewidywanej dywidendy na koniec roku obrotowego, jeżeli spółka posiada środki wystarczające na wypłatę. Wypłata zaliczki wymaga zgody rady nadzorczej. Spółka może wypłacić zaliczkę na poczet przewidywanej dywidendy, jeżeli jej sprawozdanie finansowe za ostatni rok obrotowy, zbadane przez biegłego rewidenta, wykazuje zysk. Zaliczka stanowić może najwyżej połowę osiągniętego od końca ostatniego roku obrotowego zysku, wykazanego w sprawozdaniu finansowym zbadanym przez biegłego rewidenta, powiększonego o niewypłacone zyski z poprzednich lat obrotowych, umieszczone w kapitałach rezerwowych przeznaczonych na wypłatę dywidendy oraz pomniejszonego o straty z lat poprzednich i kwoty obowiązkowych kapitałów rezerwowych utworzonych zgodnie z kodeksem spółek handlowych lub statutem.

4.2. Prawo poboru

Prawo poboru polega na **pierwszeństwie objęcia nowych akcji w stosunku do liczby posiadanych akcji**²³. Prawo poboru jest papierem wartościowym w rozumieniu art. 3 pkt 1 ustawy o obrocie, tym samym może więc być przedmiotem notowania na rynku regulowanym. Prawo poboru wiąże się z akcjami już wyemitowanymi. Warunkiem powstania tego prawa jest podjęcie uchwały przez walne zgromadzenie o emisji nowych akcji przez spółkę. Uchwała o podwyższeniu kapitału zakładowego powinna wskazywać dzień prawa poboru, według którego określa się akcjonariuszy, którym przysługuje prawo poboru nowych akcji. Uchwała może również przewidywać wyłączenie prawa poboru dla akcjonariuszy, a wówczas nie ma ono zastosowania.

Dzień prawa poboru nie może być ustalony później niż z upływem trzech miesięcy licząc od dnia powzięcia uchwały. O tym, czy na walnym zgromadzeniu będą głosowane uchwały o podwyższeniu kapitału zakładowego w oparciu o prawo poboru akcjonariusze muszą wiedzieć wcześniej, na podstawie przygotowanego projektu porządku obrad. Ogłoszony porządek obrad walnego zgromadzenia powinien wskazywać proponowany dzień prawa poboru. Treść uchwał o podwyższeniu kapi-

²³ Art. 433 kodeksu spółek handlowych

tału zakładowego, podejmowanych na walnym zgromadzeniu w przedmiocie prawa poboru, nie powinna być sprzeczna z wcześniej przygotowanymi projektami. Uchwały sprzeczne z tymi projektami mogą być zakwestionowane przez sądy rejestrowe. Działanie sądu w takich przypadkach oparte jest na przekonaniu, iż akcjonariusze podejmują decyzje o ewentualnym udziale w walnym zgromadzeniu między innymi na podstawie przedstawionego projektu obrad wraz z projektami uchwał. W przypadku, kiedy przewiduje się podwyższenie kapitału zakładowego w ramach prawa poboru, a następnie wyłącza się to prawo, w sposób istotny zmienia się prawo każdego akcjonariusza spółki. Dotyczy to zarówno tego, kto głosował na walnym zgromadzeniu, jak również tego, kto na zgromadzenie się nie udał.

4.2.1. Wyłączenie prawa poboru

W interesie spółki walne zgromadzenie może pozbawić akcjonariuszy prawa poboru akcji w części lub w całości. Wyłączenie prawa poboru wymaga poparcia znaczącej większości głosów. W przypadku uchwały walnego zgromadzenia jest to co najmniej cztery piąte głosów. Tak znaczna większość jest wyjątkowa na tle innych uchwał podejmowanych na walnym zgromadzeniu. Stanowi ona dowód na znaczenie prawa poboru wśród innych praw przewidzianych przez kodeks spółek handlowych. W zakresie wyłączenia prawa poboru konieczne jest zachowanie odpowiedniej procedury. Wyłączenie akcjonariuszy od poboru nowych akcji może nastąpić jedynie w przypadku, gdy zostało to zapowiedziane w porządku obrad walnego zgromadzenia. Dodatkowo zarząd przedstawia walnemu zgromadzeniu pisemną opinię uzasadniającą powody wyłączenia albo ograniczenia prawa poboru oraz proponowaną cenę emisyjną akcji bądź sposób jej ustalenia. Z punktu widzenia spółek publicznych Komisja Nadzoru Finansowego analizując poprawność uchwał o wyłączeniu prawa poboru, bierze pod uwagę przesłanki wyłączenia tego prawa zawarte w uzasadnieniu do uchwały. Wielokrotnie zdarza się, iż w ramach postępowania dopuszczeniowego zarząd spółki przedstawia dodatkowe wyjaśnienia dotyczące celu jaki przyświecał wyłączeniu prawa poboru.

Regulacji dotyczących wyłączenia prawa poboru nie stosuje się, gdy:

- 1) uchwała o podwyższeniu kapitału stanowi, iż nowe akcje mają być objęte w całości przez instytucję finansową (subemitenta), z obowiązkiem oferowania ich następnie akcjonariuszom celem umożliwienia im wykonania prawa poboru na warunkach określonych w uchwale,
- 2) uchwała stanowi, że nowe akcje mają być objęte przez subemitenta w przypadku, gdy akcjonariusze, którym służy prawo poboru, nie obejmą części lub wszystkich oferowanych im akcji.

Objęcie akcji przez subemitenta może nastąpić tylko za wkłady pieniężne. Zawarcie z subemitentem umowy, wymaga, w przypadku akcji, zgody walnego zgromadzenia, które podejmuje uchwałę na wniosek

Przepisy powyższe, dotyczące prawa poboru stosuje się też do emisji obligacji zamiennych na akcje²⁴ lub obligacji z prawem pierwszeństwa lub warantów subskrypcyjnych .

4.2.2. Realizacja prawa poboru

W spółkach niepublicznych akcje, co do których akcjonariuszom służy prawo poboru, zarząd powinien zaoferować w drodze ogłoszenia. Ogłoszenie powinno zawierać:

- 1) datę powzięcia uchwały o podwyższeniu kapitału zakładowego,
- 2) sumę, o jaką kapitał zakładowy ma być podwyższony,
- 3) liczbę, rodzaj i wartość nominalną akcji, podlegających prawu poboru,
- 4) cenę emisyjną akcji,
- 5) zasady przydziału akcji dotychczasowym akcjonariuszom,
- 6) miejsce i termin oraz wysokość wpłat na akcje, a także skutki niewykonania prawa poboru oraz nie uiszczenia należnych wpłat,
- 7) termin, z którego upływem zapisujący się na akcje przestaje być za pisem związany, jeżeli w tym czasie nowa emisja nie będzie zgłoszona do zarejestrowania,
- 8) termin, do którego akcjonariusze mogą wykonywać prawo poboru akcji; termin ten nie może być krótszy niż trzy tygodnie od dnia ogłoszenia,

²⁴ *Obligacje zamienne na akcje i obligacje z prawem pierwszeństwa zdefiniowane są w ustawie z dnia 29 czerwca 1995 r. o obligacjach (Dz. U. z 2001 r. Nr 120 poz. 1300, z późniejszymi zmianami)*

- 9) termin ogłoszenia przydziału akcji. Jeżeli wszystkie dotychczasowe akcje w spółce są akcjami imiennymi, zarząd może zrezygnować z dokonywania ogłoszeń. W takim przypadku wszyscy akcjonariusze powinni być poinformowani o treści ogłoszenia listami poleconymi. Termin do wykonania prawa poboru nie może być krótszy niż dwa tygodnie od dnia wysłania listu poleconego do akcjonariusza.

Obejmowanie akcji na zasadach prawa poboru odbywa się w ramach zapisów składanych przez akcjonariusza lub posiadacza prawa poboru. Kodeks spółek handlowych powraca do koncepcji podwójnych terminów zapisów w przypadku oferty z prawem poboru. Warunkiem ważności drugiego terminu jest nie objęcie wszystkich oferowanych akcji w pierwszym terminie. Jeżeli w pierwszym terminie dotychczasowi akcjonariusze nie wykonali prawa poboru akcji, zarząd ogłasza drugi, co najmniej dwutygodniowy termin poboru pozostałych akcji przez wszystkich dotychczasowych akcjonariuszy.

Drugi przydział akcji następuje według następujących zasad:

- 1) jeżeli liczba zamówień przewyższa liczbę pozostałych do objęcia akcji, każdemu subskrybentowi należy przyznać taki procent nie objętych dotychczas akcji, jaki przysługuje mu w dotychczasowym kapi tale zakładowym,
- 2) liczba akcji przydzielonych akcjonariuszowi zgodnie z drugim zapisem nie może być wyższa niż liczba akcji, na które złożył on zamówienie,
- 3) pozostałe akcje dzieli się równo w stosunku do liczby zgłoszeń, z tym że ułamek części akcji przypadające poszczególnym akcjonariuszom uważa się za nieobjęte,
- 4) pozostałe nieobjęte akcje zarząd przydziela według swego uznania, jednak po cenie nie niższej niż cena emisyjna.

Walne zgromadzenie może uchwalić również inne zasady przydziału akcji w drugim terminie.

4.2.3. Oferta z prawem poboru w publicznym obrocie

Oferowanie akcji ponad 100 akcjonariuszom spółki akcyjnej spełnia

przesłanki definicji publicznego proponowania, określonej w art. 3 ustawy o ofercie. Na tej podstawie można by domniemywać, że przeprowadzenie podwyższenia kapitału zakładowego w drodze prawa poboru dla ponad 100 akcjonariuszy wymaga sporządzenia prospektu i uzyskania jego zatwierdzenia przez Komisję Nadzoru Finansowego, chyba że wystarczy złożenie zawiadomienia wraz z memorandum informacyjnym. Oferty przeprowadzane w ramach prawa poboru stanowią większość ofert przeprowadzanych na rynku regulowanym.

Wykonanie prawa poboru akcji spółki publicznej następuje w jednym terminie, wskazanym w prospekcie albo memorandum informacyjnym. Jednakże termin, do którego akcjonariusze mogą wykonywać prawo poboru akcji, nie może być krótszy niż dwa tygodnie począwszy od dnia udostępnienia do publicznej wiadomości prospektu albo memorandum. Akcjonariusze spółki publicznej, którym służy prawo poboru, mogą w terminie jego wykonania dokonać dodatkowego zapisu na akcje w liczbie nie większej, niż wielkość emisji. Zapisy te są brane pod uwagę w razie niewykonania prawa poboru przez pozostałych akcjonariuszy. Akcje objęte dodatkowym zapisem, zarząd przydziela proporcjonalnie do zgłoszeń. Akcje nieobjęte zarząd przydziela według swojego uznania, jednak po cenie nie niższej niż cena emisyjna.

Jeżeli w terminie subskrypcji, całość lub co najmniej minimalna liczba oferowanych akcji nie zostanie subskrybowana i należycie opłacona, podwyższenie kapitału zakładowego uważa się za niedoszłe do skutku.

4.3. Prawo do udziału w masie likwidacyjnej

Prawo do udziału w masie likwidacyjnej spółki jest prawem każdego akcjonariusza. Przysługuje mu ono w przypadku prowadzonego postępowania likwidacyjnego spółki. Akcjonariusz ma prawo do części majątku spółki pozostałego po przeprowadzeniu takiego postępowania w spółce. Prawo do udziału w masie likwidacyjnej spółki można utożsamiać z prawem zwrotu wkładu wniesionego do spółki przez akcjonariusza. Konstrukcja spółki akcyjnej nie przewiduje jednak możliwości zwrotu wniesionego wkładu w trakcie funkcjonowania spółki, dlatego konieczne jest przeprowadzenie likwidacji równoznacznej z zakończeniem działalności

spółki. W praktyce funkcjonowania spółek akcyjnych rzadko zdarza się, aby prawo to było realizowane. Przyczyny takiego stanu rzeczy należy upatrywać w fakcie, iż likwidacje spółek przeprowadza się zazwyczaj w związku z ogłoszeniem ich upadłości, co z kolei jest równoznaczne z brakiem funduszy na zwrot wkładu zainwestowanego przez akcjonariuszy²⁵. Na tej podstawie można wskazać od jakich warunków jest uzależniona realizacja prawa do udziału w masie likwidacyjnej. Są to:

- zaspokojenie lub zabezpieczenie pozostałych wierzycieli spółki,
- wartość majątku spółki musi przewyższać wartość wszystkich jej zobowiązań,
- co najmniej 1 rok musi upłynąć od daty ostatniego ogłoszenia o otwarciu likwidacji i wezwania wierzycieli do zgłoszenia ich wierzytelności wobec likwidowanej spółki.

Z uwagi na fakt, iż postępowanie likwidacyjne oparte jest na dążeniu do spieniężenia majątku spółki, ewentualna realizacja prawa do majątku w spółce jest realizowana poprzez wypłatę gotówkową na rzecz akcjonariusza. Nie jest to jednak jedyna możliwość zaspokojenia akcjonariusza. Kodeks spółek handlowych nie wyklucza możliwości wydania akcjonariuszowi wkładu niepieniężnego (aportu), jednak są toporzypadki rzadsze i wymagające specjalnego uregulowania w statucie spółki.

Kwotę pieniężną odzwierciedlającą udział akcjonariusza w masie likwidacyjnej spółki oblicza się dzieląc pomiędzy akcjonariuszy wartość majątku spółki określoną przez likwidatorów według bilansu na dzień otwarcia likwidacji, pozostałą po zaspokojeniu wszystkich wierzycieli zewnętrznych spółki. Czyni się to proporcjonalnie do dokonanych przez nich wpłat na kapitał zakładowy. W przypadku, gdy w danej spółce mamy do czynienia z akcjami uprzywilejowanymi co do podziału majątku spółki, wówczas kwotę pozostałą do podziału pomiędzy akcjonariuszy spółki dzieli się z uwzględnieniem wielkości istniejącego uprzywilejowania. W pierwszej kolejności są spłacane akcje uprzywilejowane w granicach sum wpłacanych na każdą z nich, następnie akcje zwykłe.

Ewentualna nadwyżka pozostała po tym podziale jest dzielona na zasadach ogólnych pomiędzy wszystkie akcje.

²⁵ *W postępowaniu upadłościowym akcjonariusze zaliczeni są do ostatniej grupy wierzycieli, którzy mogą być zaspokojeni z majątku spółki*

4.4. Prawo do rozporządzenia akcją

Jedną z podstawowych zasad zawartych w kodeksie spółek handlowych jest prawo do zbycia akcji przez akcjonariusza. Zbycie odbywa się na zasadach określonych w kodeksie cywilnym. W przypadku akcji nie znajdujących się w obrocie na rynku regulowanym zbycie akcji imiennej lub świadectwa tymczasowego następuje przez pisemne oświadczenie złożone przez zbywcę:

- na samym dokumencie akcji,
- na świadectwie tymczasowym,
- w osobnym dokumencie.

Oprócz złożenia oświadczenia woli musi nastąpić przeniesienie posiadania akcji lub świadectwa tymczasowego, które odbywa się poprzez fizyczne wydanie akcji nowemu właścicielowi.

Szczególny tryb zbycia akcji obowiązuje w przypadku akcji zdematerializowanych. Prawa z takich papierów wartościowych powstają z chwilą zapisania papierów po raz pierwszy na rachunku papierów wartościowych i przysługują osobie będącej posiadaczem tego rachunku. Umowa zobowiązująca do przeniesienia zdematerializowanych papierów wartościowych przenosi te papiery z chwilą dokonania odpowiedniego zapisu na rachunku papierów wartościowych. W przypadku gdy ustalenie prawa do pożytków z tych papierów wartościowych nastąpiło w dniu, w którym w Krajowym Depozycie Papierów Wartościowych powinno zostać przeprowadzone rozliczenie transakcji, lub później, a papiery te są nadal zapisane na rachunku zbywcy, pożytki przypadają nabywcy w chwili dokonania zapisu na jego rachunku papierów wartościowych²⁶.

4.4.1 Ograniczenia w zakresie zbycia akcji

Ograniczenia statutowe

Statut może uzależniać rozporządzenie akcjami imiennymi od zgody spółki albo w inny sposób ograniczyć możliwość rozporządzenia akcjami imiennymi. W przypadku, gdy statut uzależnia przeniesienie

²⁶ Art. 7 ustawy o obrocie.

akcji od zgody spółki, zgody udziela zarząd w formie pisemnej pod rygorem nieważności, jeżeli statut i w tym zakresie nie stanowi inaczej. Jeżeli spółka odmawia zgody na przeniesienie akcji, powinna wskazać innego nabywcę. Termin do wskazania nabywcy, cenę albo sposób jej określenia oraz termin zapłaty określa statut. W przypadku braku tych postanowień akcja imienna może być zbyta bez ograniczenia. Termin do wskazania nabywcy nie może być dłuższy niż dwa miesiące od dnia zgłoszenia spółce zamiaru przeniesienia akcji. Wszystkie te zasady stosuje się odpowiednio do rozporządzenia częścią ułamkową akcji.

Ograniczenia umowne

Ograniczenia co do zbycia posiadanych akcji mogą również wynikać z umów zawartych pomiędzy akcjonariuszem a innymi podmiotami, w tym również spółką. Zgodnie z art. 338 kodeksu spółek handlowych dopuszczalna jest umowa ograniczająca na określony czas rozporządzanie akcją lub częścią ułamkową akcji. Ograniczenie to nie może być ustanowione na okres dłuższy niż pięć lat od dnia zawarcia umowy. Dopuszczalne są również umowy ustanawiające prawo pierwokupu lub inne prawo pierwszeństwa nabycia akcji lub ułamkowej jej części. Ograniczenia rozporządzania, wynikające z takich umów, nie mogą trwać dłużej niż dziesięć lat licząc od dnia zawarcia umowy.

4.5. Uprawnienia osobiste akcjonariusza

Różnica pomiędzy uprawnieniami osobistymi a uprawnieniami wynikającymi z akcji polega na tym, że prawa przysługujące z akcji w przypadku jej zbycia przechodzą z reguły na nabywcę, natomiast uprawnienia osobiste są zawsze nierozdzielnie związane z osobą, która jest, była, bądź może być akcjonariuszem. Kodeks spółek handlowych dokonuje wprost rozgraniczenia pomiędzy prawami z akcji a uprawnieniami osobistymi, opisując te ostatnie w odrębnym artykule. Zgodnie z art. 354 kodeksu statut może przyznać indywidualnie oznaczonemu akcjonariuszowi osobiste uprawnienia. W szczególności mogą one dotyczyć prawa powoływania lub odwoływania członków zarządu, rady nadzorczej lub prawa do otrzymywania oznaczonych świadczeń od spółki. Statut może

uzależnić przyznanie osobistego uprawnienia akcjonariuszowi od dokonania oznaczonych świadczeń, upływu terminu lub ziszczenia się warunku. Pomimo rozróżnienia pomiędzy uprawnieniami inkorporowanymi w akcji a uprawnieniami osobistymi pewne rozwiązania są wspólne. Dotyczy to w szczególności ograniczeń dotyczących zakresu i wykonywania uprawnień wynikających z akcji uprzywilejowanych, które stosuje się odpowiednio do uprawnień przyznanych akcjonariuszowi osobiście.

Uprawnienia osobiste przyznane indywidualnie oznaczonemu akcjonariuszowi wygasają najpóźniej z dniem, w którym uprawniony przestaje być akcjonariuszem spółki. W przypadku akcji dopuszczonych do publicznego obrotu oznacza to zmianę w zapisie na rachunku papierów wartościowych inwestora.

Wprowadzenie katalogu uprawnień, jakie mogą być przyznane poszczególnym akcjonariuszom jest dosłownym zilustrowaniem mechanizmu jaki cechuje posiadacza "złotej akcji". Do czasu wejścia w życie kodeksu poprzednie regulacje kodeksu handlowego nie precyzowały, które uprawnienia mogą być przyznane akcjonariuszowi jako uprawnienia osobiste. Mechanizm złotej akcji był narzędziem, o którym więcej się mówiło, niż stosowało w praktyce. Obecnie istnieją już możliwości, aby wyeksponować pozycje indywidualnych akcjonariuszy nadając im szczególne uprawnienia. Jednym z takich uprawnień może być obsadzanie członków zarządu lub rady nadzorczej w spółce, co jest równoznaczne z możliwością wpływania na politykę prowadzoną przez spółkę. Zarówno kodeks spółek handlowych jak i ustawa o obrocie nie zakazuje stosowania tego instrumentu w spółkach publicznych. W opinii wielu spółek publicznych przyznanie uprawnień osobistych osobie publicznie znanej, bądź wpływowej, może pozytywnie wpłynąć na wizerunek spółki. Spółki publiczne często korzystają z możliwości nadawania uprawnień osobistych akcjonariuszom. Dotyczą one z reguły osób będących założycielami spółki lub podmiotami dominującymi²⁷. W części statutów spółek publicznych uprawnienia osobiste mają charakter czasowy. Oznacza to, że akcjonariusz może korzystać z rozszerzonych uprawnień jedynie do określonego w statucie dnia. Po tym dniu jego uprawnienia wygasają nawet wówczas, gdy nadal pozostaje akcjonariuszem.

²⁷ Definicja spółki dominującej została określona w art. 4 pkt 4 kodeksu spółek handlowych, a podmiotu dominującego w art. 4 pkt 14 ustawy o ofercie

5. Prawa korporacyjne akcjonariusza

5.1. Prawo akcjonariusza do wyboru członków rady nadzorczej

Rada nadzorcza składa się co najmniej z trzech członków (co najmniej pięciu w spółce publicznej), powoływanych i odwoływanych przez walne zgromadzenie. Statut może przewidywać inny sposób powoływania lub odwoływania członków rady nadzorczej. W przypadku, kiedy wybór odbywa się poprzez walne zgromadzenie na wniosek akcjonariuszy reprezentujących co najmniej jedną piątą kapitału zakładowego, wybór rady nadzorczej może być dokonany **w drodze głosowania oddzielnymi grupami**. Osoby reprezentujące na walnym zgromadzeniu tę część akcji, która przypada z podziału ogólnej liczby reprezentowanych akcji przez liczbę członków rady, mogą utworzyć oddzielną grupę celem wyboru jednego członka rady, nie biorąc jednak udziału w wyborze pozostałych członków. Wybór rady nadzorczej grupami preferuje akcjonariuszy mniejszościowych. Dzięki możliwości utworzenia oddzielnych grup mogą oni wprowadzić do rady nadzorczej własnych przedstawicieli. Wybór grupami odbywa się na wniosek akcjonariuszy nawet wówczas, gdy statut przewiduje inny sposób powołania rady nadzorczej. Wybór grupami dotyczy wszystkich członków rady nadzorczej. Wyjątek stanowi sytuacja, kiedy w skład rady nadzorczej wchodzi osoba powołana przez podmiot upoważniony do samodzielnego wyboru na podstawie odrębnych przepisów prawa²⁸. Wówczas wyborowi podlegają jedynie pozostali członkowie rady nadzorczej.

Mandaty w radzie nadzorczej nie obsadzone przez odpowiednią grupę akcjonariuszy, utworzoną w ramach głosowania grupami, obsadza się w drodze głosowania. Uczestniczą w nim wszyscy ci akcjonariusze, których głosy nie zostały oddane przy wyborze członków rady nadzorczej w drodze głosowania oddzielnymi grupami. Jeżeli na walnym zgromadzeniu powołanym w celu wyłonienia rady nadzorczej nie dojdzie do utworzenia co najmniej jednej grupy zdolnej do wyboru członka rady nadzorczej, nie dokonuje się wyborów. Z chwilą dokonania wyboru co najmniej jednego członka rady nadzorczej, w sposób

²⁸ *Dotyczy to między innymi przypadku wyboru członka rady nadzorczej przez akcjonariusza, któremu statut przyznaje uprawnienia osobiste do samodzielnego wyboru członka rady nadzorczej.*

wskazany powyżej wygasają przedterminowo mandaty wszystkich dotychczasowych członków rady nadzorczej z wyjątkiem osób powoływanych przez podmiot określony w ustawie innej niż kodeks spółek handlowych.

W głosowaniu grupami każdej akcji przysługuje tylko jeden głos bez przywilejów bądź ograniczeń, z uwzględnieniem charakteru akcji niemych.

Jeżeli rada nadzorcza została wybrana w drodze głosowania oddzielnymi grupami, każda grupa ma prawo delegować jednego spośród wybranych przez siebie członków rady nadzorczej do stałego indywidualnego wykonywania czynności nadzorczych. Członkowie ci mają prawo uczestniczenia w posiedzeniach zarządu z głosem doradczym. Zarząd obowiązany jest zawiadomić ich uprzednio o każdym swoim posiedzeniu.

Członkowie rady nadzorczej, delegowani do stałego indywidualnego wykonywania nadzoru, otrzymują osobne wynagrodzenie, którego wysokość ustala walne zgromadzenie. Walne zgromadzenie może powierzyć to uprawnienie radzie nadzorczej. W stosunku do tych osób obowiązuje zakaz konkurencji, o którym mowa w art. 380 ksh.

5.2. Prawo do zwołania walnego zgromadzenia

Akcjonariusz lub akcjonariusze reprezentujący co najmniej jedną dziesiątą kapitału zakładowego, mogą żądać zwołania nadzwyczajnego walnego zgromadzenia, jak również umieszczenia określonych spraw w porządku obrad najbliższego walnego zgromadzenia. Żądanie takie należy zgłosić do zarządu na piśmie najpóźniej na miesiąc przed proponowanym terminem walnego zgromadzenia. Statut może przyznać te uprawnienia również akcjonariuszom reprezentującym mniej niż jedną dziesiątą kapitału zakładowego²⁹.

Jeżeli w terminie dwóch tygodni od dnia przedstawienia żądania zarządowi nadzwyczajne walne zgromadzenie nie zostanie zwołane, sąd rejestrowy może, po wezwaniu zarządu do złożenia oświadczenia, upoważnić do zwołania nadzwyczajnego walnego zgromadzenia akcjonariuszy występujących z tym żądaniem. Wówczas to sąd wyznacza przewodniczącego i to

²⁹ Więcej na ten temat w Rozdziale II

ono podejmuje uchwałę rozstrzygającą, czy koszty zwołania i odbycia zgromadzenia ma ponieść spółka, czy też akcjonariusze, którzy wystąpili z propozycją zwołania walnego zgromadzenia. W zawiadomieniach o zwołaniu nadzwyczajnego walnego zgromadzenia, w trybie wskazanym powyżej, należy powołać się na postanowienie sądu rejestrowego.

Kodeks przewiduje również prawo akcjonariuszy do odbycia walnego zgromadzenia bez konieczności przeprowadzenia formalnej procedury zwołania. Jest to możliwe w przypadku, kiedy wszystkie akcje wyemitowane przez spółkę są imienne. Walne zgromadzenie może być wówczas zwołane za pomocą listów poleconych lub przekazanych pocztą kurierską (z pisemnym potwierdzeniem odbioru), wysłanych co najmniej dwa tygodnie przed terminem walnego zgromadzenia. W takich przypadkach dzień wysłania listów uważa się za dzień ogłoszenia.

Dodatkowo uchwały można powziąć, mimo braku formalnego zwołania walnego zgromadzenia, jeżeli cały kapitał zakładowy jest reprezentowany, a nikt z obecnych nie zgłosił sprzeciwu dotyczącego odbycia walnego zgromadzenia lub wniesienia poszczególnych spraw do porządku obrad.

5.3. Prawo do podejmowania uchwał na walnym zgromadzeniu

Akcjonariusze obecni na walnym zgromadzeniu podejmują uchwały przewidziane w projekcie obrad. W sprawach nieobjętych porządkiem obrad nie można powziąć uchwały, chyba że cały kapitał zakładowy jest reprezentowany na walnym zgromadzeniu, a nikt z obecnych nie zgłosił sprzeciwu dotyczącego powzięcia uchwały.

5.4. Prawo do udziału na walnym zgromadzeniu

Uprawnieni z akcji imiennych i świadectw tymczasowych oraz zastawnicy i użytkownicy posiadający akcje niedopuszczone do publicznego obrotu, którym przysługuje prawo głosu, mają prawo uczestniczenia w walnym zgromadzeniu, jeżeli zostali wpisani do księgi akcyjnej co najmniej na tydzień przed odbyciem walnego zgromadzenia.

Akcjonariusze posiadający akcje na okaziciela niedopuszczone do publicznego obrotu mają prawo uczestniczenia w walnym zgromadze-

niu, jeżeli dokumenty akcji zostaną złożone w spółce co najmniej na tydzień przed terminem tego zgromadzenia i nie będą odebrane przed jego ukończeniem. Zamiast akcji mogą być złożone zaświadczenia wydane na dowód złożenia akcji u notariusza, w banku lub domu maklerskim mającym siedzibę lub oddział w Rzeczypospolitej Polskiej, wskazanym w ogłoszeniu o zwołaniu walnego zgromadzenia. W zaświadczeniu należy wymienić numery dokumentów akcji i stwierdzić, że akcje nie będą wydane przed zakończeniem walnego zgromadzenia.

Akcjonariusze spółek publicznych powinni złożyć w spółce imienne świadectwa depozytowe wystawione przez podmiot prowadzący rachunek papierów wartościowych zgodnie z przepisami ustawy o obrocie.

Akcjonariusz ma prawo żądać wydania odpisu wniosków w sprawach objętych porządkiem obrad w terminie tygodnia przed walnym zgromadzeniem.

5.5. Sposób wykonywania prawa głosu

Akcjonariusze mogą uczestniczyć w walnym zgromadzeniu oraz wykonywać prawo głosu osobiście lub przez pełnomocników. Pełnomocnictwo powinno być udzielone na piśmie pod rygorem nieważności i dołączone do protokołu walnego zgromadzenia. Członek zarządu i pracownik spółki nie mogą być pełnomocnikami na walnym zgromadzeniu, co nie oznacza, że sami nie mogą uczestniczyć w walnym zgromadzeniu i wykonywać prawa głosu, które przysługuje im z ich własnych akcji. Możliwość wykonywania prawa głosu podlega ograniczeniu przy powzięciu uchwał dotyczących odpowiedzialności akcjonariusza wobec spółki z jakiegokolwiek tytułu, w tym udzielenia absolutorium, zwolnienia ze zobowiązania wobec spółki oraz sporu pomiędzy nim a spółką.

Co do zasady wszystkie uchwały podejmowane przez WZA zapadają bezwzględną większością głosów. Wyjątkami są uchwały zapadające większością trzech czwartych głosów, które w szczególności dotyczą:

- 1) emisji obligacji zamiennych i obligacji z prawem pierwszeństwa objęcia akcji,

- 2) zmiany statutu³⁰,
- 3) umorzenia akcji³¹,
- 4) obniżenia kapitału zakładowego,
- 5) zbycia przedsiębiorstwa albo jego zorganizowanej części,
- 6) rozwiązania spółki³².

Należy jednak pamiętać, że statut może ustanowić surowsze warunki powzięcia uchwał w każdym z wymienionych przypadków.

Do powzięcia uchwały o istotnej zmianie przedmiotu działalności spółki wymagana jest większość dwóch trzecich głosów. W takim przypadku, każda akcja ma jeden głos bez przywilejów lub ograniczeń. Uchwała, w tej sprawie powinna być powzięta w drodze jawnego i imiennego głosowania, a następnie ogłoszona. Skuteczność uchwały zależy od wykupienia akcji tych akcjonariuszy, którzy nie zgadzają się na zmianę. Akcjonariusze obecni na walnym zgromadzeniu, którzy głosowali przeciw uchwale, powinni w terminie dwóch dni od dnia walnego zgromadzenia, natomiast nieobecni w terminie miesiąca od dnia ogłoszenia uchwał, złożyć w spółce swoje akcje lub dowody ich złożenia do rozporządzenia spółki. W przeciwnym przypadku akcjonariusze ci będą uważani za zgadzających się na zmianę. Jeżeli akcjonariusz nie złożył akcji w terminie, zarząd unieważnia ją, a następnie wydaje nabywcy nowy dokument akcji pod tym samym numerem emisyjnym.

Jeżeli w spółce istnieją akcje o różnych uprawnieniach, uchwały o zmianie statutu, obniżeniu kapitału zakładowego i umorzeniu akcji, mogące naruszyć prawa akcjonariuszy danego rodzaju akcji, powinny być powzięte w drodze oddzielnego głosowania w każdej grupie (rodzaju) akcji. W każdej grupie akcjonariuszy uchwała taka powinna zostać przegłosowana większością głosów, jaka jest wymagana do powzięcia tego rodzaju uchwały na walnym zgromadzeniu.

³⁰ *Uchwała dotycząca zmiany statutu, zwiększająca świadczenia akcjonariuszy lub uszczuplająca prawa przyznane osobiście poszczególnym akcjonariuszom, wymaga zgody wszystkich akcjonariuszy, których dotyczy.*

³¹ *Jeżeli na walnym zgromadzeniu jest reprezentowana co najmniej połowa kapitału zakładowego, do powzięcia uchwały o umorzeniu akcji wystarczy zwykła większość głosów.*

³² *Z zastrzeżeniem, że w przypadku kiedy bilans sporządzony przez zarząd wykaże stratę przewyższającą sumę kapitałów zapasowego i rezerwowych oraz jedną trzecią kapitału zakładowego, uchwały dotyczące dalszego istnienia spółki zapadają bezwzględną większością głosów, jeżeli statut nie stanowi inaczej.*

Powyższe przepisy stosuje się również do emisji nowych akcji uprzywilejowanych, przyznających uprawnienia tego samego rodzaju, jak te służące dotychczasowym akcjom uprzywilejowanym, albo przyznających inne uprawnienia, mogące naruszyć prawa dotychczasowych akcjonariuszy uprzywilejowanych. Nie dotyczy to przypadku, gdy statut przewiduje emisję nowych akcji uprzywilejowanych.

Statut może przewidywać, iż zniesienie lub ograniczenie przywilejów związanych z akcjami poszczególnych rodzajów oraz uprawnień osobistych przyznanych indywidualnie oznaczonemu akcjonariuszowi następuje za odszkodowaniem.

5.6. Możliwość wykonywania prawa głosu przez zastawnika i użytkownika

Akcja jest papierem wartościowym, który może być przedmiotem zastawu. W przypadku ustanowienia zastawu lub zawarcia umowy użytkownika na akcjach niedopuszczonych do publicznego obrotu, zastawnik i użytkownik mogą wykonywać prawo głosu z akcji imiennej lub świadectwa tymczasowego, na których ustanowiono zastaw lub użytkowanie tylko wtedy, jeżeli przewiduje to czynność prawna ustanawiająca ograniczone prawo rzeczowe. Poza tym w księdze akcyjnej musi być dokonana wzmianka o jego ustanowieniu i o upoważnieniu do wykonywania prawa głosu. W przypadku nabycia akcji lub praw zastawniczych na akcji w drodze sukcesji generalnej zarząd dokonuje wpisu w księdze akcyjnej na wniosek osoby uprawnionej. Na żądanie nabywcy akcji albo zastawnika lub użytkownika, zarząd dokonuje wpisu o przeniesieniu akcji lub ustanowieniu na niej ograniczonego prawa rzeczowego. Zastawnik i użytkownik mogą żądać również ujawnienia faktu iż przysługuje im prawo wykonywania prawa głosu z obciążonej akcji

Statut może przewidywać zakaz przyznawania prawa głosu zastawnikowi lub użytkownikowi akcji albo może uzależnić przyznanie takiego uprawnienia od zgody określonego organu spółki. W okresie, gdy akcje dopuszczone do obrotu na rynku regulowanym, na których ustanowiono zastaw lub użytkowanie, są zapisane na rachunkach papierów wartościowych w domu maklerskim lub w banku prowadzącym rachunki papierów wartościowych, prawo głosu z tych akcji przysługuje

akcjonariuszowi. Wynika to z istoty umowy zastawu lub użytkowania dotyczącej akcji spółek publicznych, zgodnie z którą niezależnie od treści zawieranych umów akcje pozostają zapisane na rachunku akcjonariusza, a tym samym jest on jedynym właścicielem tych papierów.

5.7. Prawo akcjonariusza do zaskarżenia uchwał walnego zgromadzenia

Prawo do zaskarżania uchwał przez akcjonariusza jest jednym z tych praw, którego realizacja wymaga czynnego działania ze strony samego akcjonariusza. Prawo to polega na możliwości wniesienia przez akcjonariusza pozwu do sądu przeciwko spółce o uchylenie bądź o stwierdzenie nieważności podjętej przez walne zgromadzenie uchwały. Sądem właściwym dla tego typu spraw jest sąd gospodarczy³³.

Przedmiotem zaskarżenia mogą być uchwały walnego zgromadzenia sprzeczne ze statutem spółki bądź dobrymi obyczajami, a także godzące w interes spółki lub mające na celu pokrzywdzenie akcjonariusza. Stwierdzenie nieważności uchwały walnego zgromadzenia dotyczy uchwał sprzecznych z ustawą. Uchwała może być zaskarżona w drodze wytoczonego przeciwko spółce powództwa.

5.7.1. Podmioty uprawnione do wytoczenia powództwa

Prawo do wytoczenia powództwa o uchylenie uchwały bądź stwierdzenie nieważności uchwały walnego zgromadzenia przysługuje:

- 1) zarządowi, radzie nadzorczej oraz poszczególnym członkom tych organów,
- 2) akcjonariuszowi, który głosował przeciwko uchwale, a po jej powzięciu zażądał zaprotokołowania sprzeciwu; wymóg głosowania nie dotyczy akcjonariusza akcji niemej,
- 3) akcjonariuszowi bezzasadnie niedopuszczonemu do udziału w walnym zgromadzeniu,
- 4) akcjonariuszom, którzy nie byli obecni na walnym zgromadzeniu, jednak tylko w przypadku wadliwego zwołania walnego zgromadzenia lub też powzięcia uchwały w sprawie nieobjętej porządkiem obrad.

³³ Więcej na temat właściwości sądów w Rozdziale IV.

5.7.2. Konsekwencje zaskarżenia uchwał

Zgodnie z zapisami kodeksu niektóre postanowienia zawarte w uchwałach podejmowanych przez walne zgromadzenie podlegają wpisowi do krajowego rejestru sądowego³⁴. W przypadku części z tych postanowień warunkiem zaistnienia zdarzenia przewidzianego w uchwale jest ich zarejestrowanie. Z tą chwilą mówimy o powstaniu prawa. Przykładem takich uchwał są uchwały o podwyższeniu kapitału zakładowego³⁵.

Zaskarżenie uchwały walnego zgromadzenia nie wstrzymuje postępowania rejestrowego. Uchylony kodeks handlowy przewidywał możliwość zawieszenia postępowania rejestrowego na podstawie postanowienia wydanego na posiedzeniu niejawnym. Obecne regulacje kodeksu przewidują możliwość wydania postanowienia po przeprowadzeniu rozprawy. Jest to istotna zmiana, gdyż charakter rozprawy gwarantuje uczestnikom postępowania możliwość wypowiedzenia się w przedmiocie zasadności złożonego powództwa. W praktyce funkcjonowania sądów rejestrowych wielokrotnie zdarzało się, iż do zaskarżenia uchwał dochodziło jedynie po to, aby zablokować działania podejmowane przez spółkę. W pewnym okresie stało się to jednym z podstawowych form walki z konkurencją w spółkach publicznych, w których stanie się akcjonariuszem wymaga jedynie złożenia zlecenia na zakup akcji na rynku regulowanym. Kolejne czynności polegały na zgłoszeniu swojego udziału na walnym zgromadzeniu, a następnie głosowaniu wbrew propozycjom zarządu i zaskarżanie wszystkich podjętych uchwał. Skala tego zjawiska spowodowała iż w styczniu 1998 r. wprowadzono do przepisów kodeksu handlowego zakaz zaskarżania uchwał w spółkach publicznych przez akcjonariuszy reprezentujących mniej niż 1% głosów na walnym zgromadzeniu. Obecnie ograniczenie takie nie obowiązuje, jednak kodeks spółek handlowych wzmocnił sankcje jakich może doświadczać skarżący z tytułu bezpodstawnego wytoczenia powództwa. W przypadku wniesienia oczywiście bezzasadnego powództwa o uchylenie uchwały walnego zgromadzenia sąd, na wniosek pozwanej spółki, może zasądzić od powoda kwotę do dzie-

³⁴ Szczegóły na temat postępowania rejestrowego w Rozdziale IV

³⁵ Wyjątek stanowi podwyższenie kapitału zakładowego w ramach warunkowego podwyższenia kapitału. W tym przypadku do podwyższenia dochodzi z chwilą wydania akcji osobom uprawnionym - na rynku regulowanym wydanie jest zastąpione zapisaniem akcji na rachunku papierów wartościowych.

sięciokrotnej wysokości kosztów sądowych oraz wynagrodzenia jednego adwokata lub radcy prawnego. Oprócz kary jaką może nałożyć sąd na skarżącego w postępowaniu rejestrowym spółka ma prawo dochodzić od niego odszkodowania na zasadach ogólnych³⁶.

Powództwo o uchylenie uchwały walnego zgromadzenia spółki niepublicznej należy wnieść w terminie miesiąca od dnia otrzymania wiadomości o uchwale, nie później jednak niż w terminie sześciu miesięcy od dnia powzięcia uchwały. W przypadku spółki publicznej termin do wniesienia powództwa wynosi miesiąc od dnia otrzymania wiadomości o uchwale, nie później jednak niż trzy miesiące od dnia jej powzięcia.

Prawo do wniesienia powództwa o stwierdzenie nieważności uchwały spółki niepublicznej wygasa z upływem sześciu miesięcy od dnia, w którym uprawniony otrzymał wiadomość o uchwale, nie później jednak niż z upływem dwóch lat od dnia powzięcia uchwały. Natomiast powództwo o stwierdzenie nieważności uchwały walnego zgromadzenia spółki publicznej powinno być wniesione w terminie trzydziestu dni od dnia jej ogłoszenia, nie później jednak niż w terminie roku od dnia powzięcia uchwały. W przypadku zachowania terminu obowiązującego przy wnoszeniu powództwa w sprawie uchwał podjętych w spółkach publicznych nie ma znaczenia czy skarżący jest akcjonariuszem posiadającym akcje dopuszczone do publicznego obrotu, czy też akcje, z których przysługuje mu prawo głosu nie są dopuszczone do obrotu na rynku regulowanym. Podstawowe znaczenie w tym przypadku ma fakt, że spółka jest spółką publiczną.

Upływ terminów nie wyłącza możliwości podniesienia zarzutu nieważności uchwały.

W sporze dotyczącym uchylenia lub stwierdzenia nieważności uchwały walnego zgromadzenia pozwaną spółkę reprezentuje zarząd. W drodze uchwały walnego zgromadzenia może zostać ustanowiony pełnomocnik do reprezentowania spółki.

Jeżeli zarząd nie może działać za spółkę z uwagi na konflikt interesów (np. uchwała została zaskarżona przez jedynego członka zarządu), a brak jest uchwały walnego zgromadzenia o ustanowieniu pełnomocnika, sąd właściwy do rozstrzygnięcia powództwa wyznacza **kuratora spółki**.

Prawomocny wyrok sądu uchylający uchwałę ma moc obowiązującą

³⁶ Więcej na temat możliwości wytoczenia powództwa cywilnego w Rozdziale IV

w stosunkach między spółką a wszystkimi akcjonariuszami oraz między spółką a członkami organów spółki. W przypadkach, w których ważność czynności dokonanej przez spółkę jest zależna od uchwały walnego zgromadzenia, uchylenie takiej uchwały nie ma skutku wobec osób trzecich działających w dobrej wierze.

Prawomocny wyrok uchylający uchwałę zarząd powinien zgłosić w terminie tygodnia sądowi rejestrowemu.

5.8. Prawo do wytoczenia powództwa na rzecz spółki

Jest to jedno z tych praw, z istnienia których akcjonariusze z reguły nie zdają sobie sprawy. Stąd w praktyce jest ono prawie w ogóle niewykorzystywane. Prawo to może być stosowane dopiero po upływie roku od chwili nastąpienia zdarzenia, uzasadniającego jego zastosowanie.

5.9. Prawo akcjonariusza do informacji

5.9.1. Prawo do informacji akcjonariusza na temat podmiotu dominującego

Kodeks spółek handlowych traktuje stosunek dominacji istniejący pomiędzy podmiotami, jako szczególny rodzaj powiązania, którego powstanie rodzi obowiązek informacyjny po stronie podmiotu dominującego, w postaci konieczności poinformowania o tym pozostałych akcjonariuszy. Polskie ustawodawstwo posiada szereg definicji stosunku dominacji, które są opisane między innymi w takich ustawach jak ustawa o rachunkowości, ustawa o ofercie oraz kodeks spółek handlowych. Definicje te nie pokrywają się wzajemnie, co w przypadku funkcjonowania spółki publicznej utrudnia orientację akcjonariuszowi. W każdym jednak przypadku pojawienie się w spółce podmiotu dominującego powoduje spadek pozycji pozostałych akcjonariuszy. Stąd zgodnie z art. 6 kodeksu spółka dominująca ma obowiązek zawiadomić spółkę kapitałowo zależną o powstaniu stosunku dominacji w terminie dwóch tygodni od dnia powstania tego stosunku, pod rygorem zawieszenia wykonywania prawa głosu z akcji albo udziałów spółki dominującej reprezentujących więcej niż 33% kapitału zakładowego spółki zależ-

nej. Podobna regulacja ma zastosowanie również w przypadku spółki zależnej od podmiotu dominującego. Nabycie lub wykonywanie praw z akcji przez spółkę albo spółdzielnię zależną uważa się za nabycie albo wykonywanie praw przez spółkę dominującą.

Konsekwencją niezawiadomienia o istnieniu stosunku dominacji jest fakt iż uchwała walnego zgromadzenia, powzięta z naruszeniem obowiązku poinformowania spółki zależnej staje się nieważna. Wyjątkami od tej zasady są przypadki, kiedy uchwała spełnia wymogi kworum oraz większości głosów bez uwzględnienia głosów nieważnych, z których wykonywanie prawa głosu było zabronione. Dodatkowo akcjonariusz może żądać, aby spółka handlowa, która jest współnikiem albo akcjonariuszem w spółce udzieliła informacji, czy pozostaje ona w stosunku dominacji lub zależności wobec określonej spółki handlowej albo spółdzielni będącej współnikiem albo akcjonariuszem w tej samej spółce kapitałowej. Uprawniony może żądać również ujawnienia liczby akcji lub głosów albo liczby udziałów lub głosów, jakie spółka handlowa posiada w spółce kapitałowej, o której mowa, w tym także jako zastawnik, użytkownik lub na podstawie porozumień z innymi osobami. Żądanie udzielenia informacji oraz odpowiedzi powinny być złożone na piśmie. Odpowiedzi na pytania zadane przez akcjonariusza należy udzielić uprawnionemu oraz właściwej spółce kapitałowej w terminie dziesięciu dni od dnia otrzymania żądania. Do dnia udzielenia odpowiedzi zobowiązana spółka handlowa nie może wykonywać praw z akcji w spółce. Możliwość wykonywania praw z akcji uzyskuje z chwilą udzielenia odpowiedzi w terminie.

W praktyce funkcjonowania spółek publicznych przepis nakładający obowiązek udzielenia pisemnej odpowiedzi o ewentualnym istnieniu stosunku dominacji był wielokrotnie nadużywany. Wykorzystywany był w sposób sprzeczny z zasadami ładu korporacyjnego³⁷ przez tych wszystkich, którzy chcieli pozbawić innego akcjonariusza prawa wykonywania głosu na walnym zgromadzeniu. Proceder ten odbywał się w ten sposób, że tuż przed walnym zgromadzeniem albo w trakcie jego trwania akcjonariusz na piśmie przedstawiał innemu akcjonariuszowi pytanie o istnienie pomiędzy nim a spółką stosunku dominacji. Odpowiedź

³⁷Zasady ładu korporacyjnego zostały szczegółowo omówione w Rozdziale III.

na tak zadane pytanie wymagała formy pisemnej wraz z podpisem osób mogących składać oświadczenie w imieniu akcjonariusza. W razie braku natychmiastowej reakcji (odpowiedzi) ze strony pytanego, był on na wniosek pytającego wykluczany z udziału na walnym zgromadzeniu. W ten sposób “pozbywano się konkurencji”. Zjawisko to w wielu sytuacjach stało się niestety normą. Jego niebezpieczeństwo polega na tym iż powyższe zapytanie do podmiotów, których wielkość udziału w spółce była wszystkim znana i często nie przekraczała kilku procent. Poza tym stawiają wnioski o wykluczenie pytanego z udziału w głosowaniu na walnym dokonywano nadinterpretacji przepisów prawa. Prawidłowa interpretacja art. 6 kodeksu spółek handlowych stanowi, że czas na udzielenie odpowiedzi przez zapytanego wynosi dwa tygodnie, przez ten czas zaś ma on prawo wykonywać prawo głosu przysługujące mu z posiadanych akcji. Prawo to traci on dopiero w przypadku nieudzielenia odpowiedzi w przeciągu dwóch tygodni.

Przepisy zawarte w kodeksie spółek handlowych, a traktujące o obowiązku poinformowania o powstaniu stosunku dominacji, nie naruszają przepisów odrębnych ustaw dotyczących obowiązku zawiadomienia o nabyciu akcji, udziałów lub o uzyskaniu pozycji dominującej w spółce handlowej albo spółdzielni. W razie zbiegu przepisów, które nie mogą być stosowane łącznie, stosuje się przepisy tej ustawy, która przewiduje surowsze obowiązki lub sankcje. Przykładem przepisów surowszych są rozwiązania przyjęte w ustawie o ofercie, dotyczących znacznych pakietów akcji spółek publicznych³⁸.

5.9.2. Dostęp akcjonariuszy do informacji w spółce - art.428 kodeksu spółek handlowy

Akcjonariusz spółki niepublicznej

W związku z odbywaniem się walnego zgromadzenia w spółce kodeks spółek handlowych przewiduje szczególne uprawnienia do dostępu do informacji. Polegają one na tym, iż podczas obrad walnego zgromadzenia zarząd jest obowiązany do udzielenia akcjonariuszowi na jego żądanie informacji dotyczących spółki, jeżeli jest to uzasadnione dla

³⁸ *Kwestie te zostały szczegółowo omówione w Rozdziale II*

oceny sprawy objętej porządkiem obrad. Prawo to przysługuje wszystkim akcjonariuszom spółek niepublicznych biorącym udział w walnym zgromadzeniu. Żądanie może być przedstawione ustnie do protokołu walnego lub zgłoszone pisemnie. Z uwagi na szeroki zakres uprawnień jakie ma akcjonariusz w przedmiocie szczegółowości postawionego pytania, mogą powstać sytuacje, w których udzielenie odpowiedzi będzie się wiązało z przerwaniem obrad walnego zgromadzenia w celu zebrania odpowiednich informacji i dokumentów. Udzielenie odpowiedzi z zasady odbywa się ustnie. W uzasadnionych przypadkach zarząd jednak może udzielić informacji na piśmie, nie później jednak niż w terminie dwóch tygodni od dnia zakończenia walnego zgromadzenia. Zarząd spółki może również udzielić akcjonariuszowi informacji dotyczących spółki poza walnym zgromadzeniem przy uwzględnieniu wspomnianych ograniczeń. Informacje takie wraz z podaniem daty ich przekazania i osoby, której udzielono informacji, powinny zostać ujawnione przez zarząd na piśmie w materiałach przedkładanych najbliższemu walnemu zgromadzeniu. Materiały mogą nie obejmować informacji podanych do wiadomości publicznej oraz udzielonych podczas walnego zgromadzenia.

Zarząd ma prawo odmówić udzielenia informacji w przypadku, gdy:

- 1) mogłoby to wyrządzić szkodę spółce albo spółce z nią powiązanej albo spółce lub spółdzielni zależnej, w szczególności przez ujawnienie tajemnic technicznych, handlowych lub organizacyjnych przedsiębiorstwa,
- 2) mogłoby narazić członka zarządu na poniesienie odpowiedzialności karnej, cywilnoprawnej lub administracyjnej.

Akcjonariusz, któremu odmówiono ujawnienia żądanej informacji podczas obrad walnego zgromadzenia i który zgłosił sprzeciw do protokołu, może złożyć wniosek do sądu rejestrowego o zobowiązanie zarządu do udzielenia informacji. Wniosek należy złożyć w terminie tygodnia od zakończenia walnego zgromadzenia, na którym odmówiono udzielenia informacji. Akcjonariusz może również złożyć wniosek do sądu rejestrowego o zobowiązanie spółki do ogłoszenia informacji udzielonych innemu akcjonariuszowi poza walnym zgromadzeniem.

Akcjonariusz spółki publicznej

W przypadku spółek publicznych należy uznać, że prawo do informacji na podstawie art. 428 kodeksu spółek handlowych podlega pewnemu ograniczeniu. Powodem jest szczególnie tryb wykonywania obowiązków informacyjnych na rynku regulowanym. Każda ze spółek publicznych, zgodnie z przepisami ustawy o ofercie, ma obowiązek wykonywać obowiązki informacyjne w sposób i zakresie przewidzianym w tej ustawie. W praktyce oznacza to przesyłanie informacji w ramach raportów bieżących i okresowych w zakresie przewidzianym przez akty wykonawcze do ustawy o publicznym obrocie. Dane są przesyłane systemem ESPI, do Komisji Nadzoru Finansowego a następnie, po 20 minutach, trafiają do publicznej wiadomości poprzez podanie ich przez jedną z ogólnopolskich agencji informacyjnych³⁹. Informacja podane przez spółki publiczne do czasu jej upublicznienia jest poufną, a jej podanie w sposób inny niż wskazany w ustawie o ofercie, wiąże się z odpowiedzialnością administracyjną przewidzianej we wspomnianej ustawie. Z uwagi na to zarząd spółki publicznej ma prawo odmowy udzielenia informacji akcjonariuszowi, który wystąpił z takim pytaniem na podstawie art. 428 kodeksu. Odmowa może jednak dotyczyć tylko tych informacji, które stanowią informację poufną⁴⁰, lub takich, które były publikowane w ramach obowiązków informacyjnych. W przypadku odmowy udzielenia informacji już publikowanych zarząd ma prawo powołać się na zasadę równego dostępu do informacji oraz na okoliczność, że tryb informowania akcjonariusza spółki publicznej odbywa się w ramach systemu ESPI gwarantującego równy dostęp do informacji. Podstawą prawną odmowy udzielenia informacji przez zarząd spółki publicznej jest cytowany powyżej zapis kodeksu mówiący o tym, iż odmowa może mieć miejsce wówczas, gdy mogłoby to narazić członka zarządu na poniesienie odpowiedzialności karnej, cywilnoprawnej lub administracyjnej. W przypadku spółki publicznej taka odpowiedzialność wynika z przepisów ustawy o obrocie⁴¹.

³⁹ Obecnie raporty są podawane przez Polską Agencję Prasową.

⁴⁰ Informacja poufna to informacja dotycząca emitenta lub papieru wartościowego, która nie została przekazana do publicznej wiadomości, a która po ujawnieniu mogłaby w istotny sposób wpłynąć na cenę papieru wartościowego.

⁴¹ Art. 154 i nast. Ustawy o obrocie.

Brak zastosowania art. 428 kodeksu do spółki publicznej nie dotyczy jednak przypadku, kiedy pytanie zadane przez akcjonariusza dotyczy spraw drobnych, których ujawnienie nie musi odbywać się w ramach raportów przesyłanych do KNF. Wówczas mają zastosowanie przepisy przewidziane w ww. artykule.

5.9.3. Prawo do informacji w procesie przekształceń spółki

Prawo dostępu do informacji dotyczy również tych przypadków funkcjonowania spółki akcyjnej, kiedy podlega ona procesom przekształcenia, podziału lub łączenia. Z reguły są to bardzo skomplikowane procedury, które dla swej prawidłowości są oceniane przez biegłych oraz sąd rejestrowy, który w efekcie końcowym dokonuje rejestracji wszystkich dokonanych zmian. Szczególna pozycja akcjonariusza, jako udziałowca spółki handlowej polega na tym, że w trakcie tych wszystkich procesów ma on prawo przeglądać dokumenty spółki, realizując tym samym jedno z podstawowych praw akcjonariusza, jakim jest prawo do osobistego nadzoru funkcjonowania spółki. Akcjonariusze spółki dzielonej i spółek przejmujących mają prawo przeglądać następujące dokumenty:

- 1) plan podziału,
- 2) sprawozdania finansowe oraz sprawozdania zarządów z działalności spółki dzielonej i spółek przejmujących, za trzy ostatnie lata obrotowe wraz z opinią i raportem biegłego rewidenta, jeżeli opinia lub raport były sporządzone,
- 3) projekt uchwały dotyczący zmiany statutu oraz wartość majątku spółki,
- 4) sprawozdania zarządów spółek uczestniczących w podziale sporządzone dla celów podziału (o których mowa w art. 536 kodeksu spółek handlowych),
- 5) opinię biegłego, na temat planu podziału (o której mowa w art. 538 § 1 kodeksu spółek handlowych).

Akcjonariusze mogą żądać udostępnienia im bezpłatnie w lokalu zarządu spółki wszystkich tych dokumentów, o których mowa powy-

zej. Dodatkowo bezpośrednio przed powzięciem uchwały o podziale spółki akcjonariuszom należy ustnie przedstawić istotne elementy treści planu podziału, sprawozdania zarządu i opinii biegłego.

6. Obowiązki akcjonariusza

6.1. Wpłaty na akcje

Warunkiem stania się akcjonariuszem jest dokonanie odpowiedniej wpłaty za akcje. Akcjonariusze mają obowiązek wniesienia pełnej wpłaty na akcje. W niektórych przypadkach zarząd spółki może wydać akcje akcjonariuszom przed dokonaniem przez nich pełnej wpłaty. W przypadku, kiedy akcje nie zostały w pełni opłacone, wpłaty dokonywane przez akcjonariusza rozkładają się równomiernie na wszystkie akcje. W przypadku akcji w objętych ofertą publiczną dopuszcza się możliwość zapisania akcji imiennych nie w pełni opłaconych na rachunku biura maklerskiego pełniącego funkcję sponsora emisji. Nie dopuszcza się możliwości zapisania tych papierów na indywidualnych rachunkach akcjonariuszy. Wynika to z faktu, że istniałyby wówczas problemy z odnotowaniem przez biuro maklerskie faktu, w jakim zakresie akcje klienta są opłacone.

Akcjonariusz zawsze zobowiązany jest do wniesienia pełnego wkładu za akcje. Wpłaty na akcje powinny być dokonane bezpośrednio lub za pośrednictwem domu maklerskiego, na rachunek spółki. Rachunek musi być prowadzony przez bank w Rzeczypospolitej Polskiej. W odniesieniu do spółek publicznych należy przyjąć, że zasady dokonywania wpłat na akcje odbywają się analogicznie jak przy spółkach niepublicznych, z tym jednak, że z reguły wpłat dokonuje się za pośrednictwem podmiotu oferującego akcje w ofercie publicznej. Terminy i wysokość wpłat na akcje określa statut lub uchwała walnego zgromadzenia. Walne zgromadzenie może upoważnić zarząd do określenia terminów wpłat na akcje. Zarząd ogłasza dwukrotnie wezwanie o dokonanie wpłat. Pierwsze ogłoszenie powinno być dokonane na miesiąc, a drugie nie później niż na dwa tygodnie przed terminem wpłaty. W miejsce ogłoszeń mogą zostać wysłane wezwania listami poleconymi.

Jeżeli akcjonariusz nie dokonał wpłaty w terminach, jest on obowiązany do zapłacenia odsetek ustawowych na rzecz spółki, za opóźnienie lub odszkodowania, chyba że statut spółki stanowi inaczej.

Jeżeli akcjonariusz w terminie miesiąca po upływie terminu płatności nie uiścił zaległej wpłaty, odsetek, odszkodowania lub innych płatności przewidzianych przez statut, może być bez uprzedniego wezwania pozbawiony swoich praw udziałowych przez unieważnienie dokumentów akcji lub świadectw tymczasowych, o czym spółka powinna uprzedzić w ogłoszeniach o wpłatach lub w pismach wysłanych listami poleconymi. O unieważnieniu dokumentów akcji lub świadectw tymczasowych z powodu nie dokonania wpłat w terminie spółka zawiadamia akcjonariusza oraz jego prawnych poprzedników, którzy w ciągu ostatnich pięciu lat byli wpisani do księgi akcyjnej. Zawiadomienia należy wysłać listami poleconymi na adresy wskazane w księdze akcyjnej. Po ogłoszeniu numerów unieważnionych dokumentów akcji lub świadectw tymczasowych spółka powinna wydać nowe dokumenty akcji lub świadectwa tymczasowe pod dawnymi numerami i sprzedać je za pośrednictwem notariusza, domu maklerskiego lub banku. Uzyskana ze sprzedaży suma po pokryciu kosztów ogłoszeń i sprzedaży, a także odsetek odszkodowania lub innych należności, jest zaliczana na zaległą płatność. Pozostałą kwotę zwraca się akcjonariuszowi, który opóźnił się ze spełnieniem świadczenia. Jeżeli uzyskana ze sprzedaży suma nie pokryje kosztów i należności, za niedobór odpowiadają solidarnie akcjonariusz i jego prawni poprzednicy. Roszczenia spółki do akcjonariusza i jego prawnych poprzedników przedawniają się z upływem trzech lat od dnia sprzedaży akcji.

Akcjonariusz lub poprzednik prawny akcjonariusza, który opóźnił się z wniesieniem wkładu lub innych związanych z nim świadczeń, w przypadku pokrycia niedoboru ma zwrotne roszczenia do swego następcy. Roszczenia te przedawniają się z upływem trzech lat.

Podczas trwania spółki nie wolno zwracać akcjonariuszowi dokonanych wpłat na akcje ani w całości, ani w części z wyjątkiem przypadków wskazanych w kodeksie.

Akcjonariusz i jego poprzednik prawny nie mogą być zwolnieni z obowiązku spełnienia świadczeń polegających na: - wniesieniu pełnego wkładu na akcje,

- zapłacie odsetek ustawowych lub odszkodowania za nie dokonane w terminie wpłaty na akcje (chyba, że statut stanowi inaczej),
- zwrocie świadczenia, które otrzymał wbrew przepisom prawa bądź postanowieniom statutu.

We wszystkich tych przypadkach odpowiedzialność akcjonariusza i jego poprzedników prawnych jest solidarna.

Spółka nie może udzielać pożyczek, zabezpieczeń, zaliczkowych wypłat, jak również w jakiegokolwiek innej formie bezpośrednio lub pośrednio finansować nabycia lub objęcia emitowanych przez nią akcji. Powyższego ograniczenia nie stosuje się do świadczeń dokonywanych w ramach zwykłej działalności instytucji finansowych, jak również do świadczeń dokonywanych na rzecz pracowników spółki lub spółki z nią powiązanej, a podejmowanych w celu ułatwienia nabycia lub objęcia emitowanych przez spółkę akcji.

6.2. Obowiązek zwrotu świadczenia otrzymanego ze spółki

W praktyce funkcjonowania spółek wielokrotnie dochodzi do przypadków spełnienia świadczenia na rzecz osoby nieuprawnionej. Przypadki te dotyczą wypłaty dywidendy osobie, która nie była akcjonariuszem w dniu prawa do dywidendy lub zapisania akcji na rachunku podmiotu, który nigdy nie złożył zapisu na akcje, ani nie posiadał prawa poboru. Przypadki otrzymania świadczenia, do którego jest się nieuprawnionym dotyczą zarówno akcjonariuszy spółki, jak również innych podmiotów. Zgodnie z przepisami kodeksu akcjonariusze, którzy wbrew przepisom prawa albo postanowieniom statutu otrzymali jakiegokolwiek świadczenia od spółki, obowiązani są do ich zwrotu. Wyjątek stanowi przypadek otrzymania przez akcjonariusza w dobrej wierze udziału w zysku.

Członkowie zarządu lub rady nadzorczej, którzy ponoszą odpowiedzialność za dokonanie nienależnych świadczeń, odpowiadają za ich zwrot solidarnie z odbiorcą świadczenia. Z reguły okoliczność spełnienia świadczenia nienależnego ma negatywne konsekwencje dla spółki, która musi pokryć wynikłe z tego tytułu straty. Fakt obowiązywa

nia odpowiedzialności solidarnej po stronie świadczeniobiorcy i członków organów spółki pozwala na skuteczniejsze dochodzenie roszczeń przez spółkę. Roszczenia z tytułu świadczeń nienależnych przedawniają się z upływem trzech lat licząc od dnia wypłaty, z wyjątkiem wierzytelności w stosunku do tego odbiorcy, który wiedział o bezprawności świadczenia.

ROZDZIAŁ 2

Prawa i obowiązki akcjonariusza wynikające z ustaw regulujących rynek kapitałowy

1. Wprowadzenie

1.1. Specyfika obrotu instrumentami finansowymi⁴²

Jesienią 2005 r. ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. - Prawo o publicznym obrocie papierami wartościowymi (ustawa o publicznym obrocie) została zastąpiona przez trzy ustawy: ustawę z dnia 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi (ustawa o obrocie), ustawę z dnia 29 lipca 2005 r. o ofercie publicznej i warunkach wprowadzania instrumentów finansowych do zorganizowanego systemu obrotu oraz o spółkach publicznych (ustawa o ofercie) oraz ustawę z dnia 29 lipca 2005 r. o nadzorze nad rynkiem kapitałowym (ustawa o nadzorze)⁴³. Mają one na celu stworzenie regulacji prawnych będących podstawą prawidłowego funkcjonowania spółek publicznych⁴⁴ w obrocie gospodarczym. Wszystkie spółki publiczne są spółkami akcyjnymi⁴⁵ i ustawa o obrocie oraz ustawa o ofercie tworzą dla nich dodatkowy, obok kodeksu spółek handlowych, reżim prawny. Spółka publiczna podlega, tak jak każda spółka akcyjna, przepisom kodeksu spółek handlowych, a ponadto obowiązana jest stosować przepisy ustawy o obrocie i ustawy o ofercie.

Ustawa ofercie i ustawa o obrocie regulują nie tylko zagadnienia

⁴² Definicja instrumentów finansowych zawarta jest w art. 2 ustawy o obrocie. Należą do nich m.in. wszystkie papiery wartościowe, w tym oczywiście akcje.

⁴³ W dniu 19 września 2006 r. weszła w życie ustawa z dnia 21 lipca 2006 r. o nadzorze nad rynkiem finansowym, która ustanowiła Komisję Nadzoru Finansowego, zastępującą Komisję Papierów Wartościowych i Giełd oraz Komisję Nadzoru Ubezpieczeń i Funduszy Emerytalnych.

⁴⁴ Spółką publiczną jest spółka, której co najmniej jedna akcja jest zdematerializowana czyli nie ma formy dokumentu.

⁴⁵ Przepisy umożliwiają dopuszczenie do publicznego obrotu akcji spółek komandytowo-akcyjnych, jednak dotąd żadna taka spółka nie złożyła wniosku o dopuszczenie - szczełowa definicja spółki publicznej znajduje się w Rozdziale 1, pkt 2.

bezpośrednio związane ze spółkami publicznymi, ale także wszelkie instytucje umożliwiające obrót papierami wartościowymi tych spółek. Ustawa o nadzorze reguluje natomiast funkcjonowanie instytucji sprawującej nadzór nad obrotem – Komisji Nadzoru Finansowego (KNF).

Ustawa o obrocie stwarza podstawy do tworzenia giełd papierów wartościowych. Aktualnie działa w Polsce Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie S.A. (GPW) oraz MTS Centralna Tabela Ofert S.A. (MTS-CeTO). Nowe ustawy wyeliminowały pojęcie „publicznego obrotu”, wprowadziły natomiast pojęcie „obrotu zorganizowanego”. Obrót zorganizowany dzieli się na rynek regulowany oraz alternatywny system obrotu (ASO). Rynek regulowany obejmuje: rynek giełdowy (GPW), pozagiełdowy (MTS CeTO⁴⁶) oraz towarowy rynek instrumentów finansowych. GPW może w ramach rynku giełdowego wyodrębnić rynek oficjalnych notowań spełniający dodatkowe wymogi.

Możliwe jest tworzenie także innych zorganizowanych rynków, choć nie należy się spodziewać, że powstanie w najbliższej przyszłości kolejna giełda papierów wartościowych. Aktualnie istniejące rynki (giełdowy i pozagiełdowy) w pełni realizują potencjalne potrzeby w tym zakresie. Przepisy ustawy o obrocie wytyczają także zasady funkcjonowania domów maklerskich i banków prowadzących działalność maklerską oraz samych maklerów i doradców inwestycyjnych, a także zasady rejestrowania zdematerializowanych papierów wartościowych na kontach w Krajowym Depozycie Papierów Wartościowych S.A. Ponadto, ustanowione zostały reguły przenoszenia papierów wartościowych zarówno na rynku giełdowym, jak i pozagiełdowym.

Ustawa o ofercie reguluje kwestie oferty publicznej, obowiązków informacyjnych oraz obowiązków związanych z nabywaniem znacznych pakietów akcji. Ofertą publiczną jest propozycja nabycia akcji dokonywana za pomocą środków masowego przekazu (np. ogłoszenie w gazecie, reklama w telewizji, radiu, internecie) albo skierowana do co najmniej 100 osób, niezależnie od środka przekazu tej propozycji. In-

⁴⁶ MTS prowadzi też rynek nieregulowany, będący rynkiem zorganizowanym.

aczej niż pod reżimem regulacji ustawy o publicznym obrocie, spółka, która raz zaferowała swoje akcje przez ofertę publiczną, może później zaferować swoje akcje w sposób niepubliczny, jeżeli propozycja nabycia obejmować będzie mniej niż 100 i nie będzie dokonywana za pomocą środków masowego przekazu.

Ze względu na specyfikę spółek publicznych i stosowanie wobec takich podmiotów szczególnego reżimu prawnego, ustawa o ofercie i ustawa o obrocie przyznaje dodatkowe obowiązki oraz prawa akcjonariuszom takich spółek. Kwestia obowiązków informacyjnych i obowiązków związanych z nabywaniem znacznych pakietów akcji będzie przedmiotem szczegółowego omówienia w tym rozdziale.

1.2. Prawo akcjonariusza do informacji

Spośród uprawnień przyznanych akcjonariuszom przez ustawę o ofercie, za najistotniejsze z punktu widzenia prawidłowości funkcjonowania rynku uznaje się szeroko rozumiane **prawo akcjonariusza do informacji**. Prawo do informacji jest podstawowym z praw, wynikających z ustawy o ofercie, choć nie mówi o nim wprost żaden z przepisów ustawy. Wynika ono z ogółu praw i obowiązków nałożonych na inwestorów i emitentów. Bezsprzecznie informacja o spółce, o zdarzeniach jej dotyczących, o zawartych przez nią umowach, jest na rynku kapitałowym niezwykle cenna.

Najistotniejsze jest, aby każdy z akcjonariuszy spółki publicznej miał zapewniony dostęp do tych samych informacji, w tym samym czasie co wszyscy pozostali akcjonariusze. Innymi słowy najważniejsze jest zapewnienie równych szans w dostępie do informacji. Jest to podstawowe zadanie, realizowane przez przepisy ustawy o ofercie. Każdy akcjonariusz powinien mieć zapewniony dostęp do informacji związanych z kondycją spółki, sposobem jej działania, planowanym kierunkiem jej rozwoju. Nic w tym dziwnego, informacja jest przecież na rynku kapitałowym najważniejszym i często bardzo cennym „towarem”. Im większa liczba informacji o spółce jest dostępna dla inwestora, tym większa jest jego szansa prawidłowej oceny opłacalności inwestycji w papiery wartościowe danej spółki. Ponadto, zapewnienie aby te same informacje dochodziły do wszystkich inwestorów

w tym samym czasie, daje wszystkim równe szanse, niezależnie czy są inwestorami dysponującymi dużą ilością środków pieniężnych i dużym portfelem papierów wartościowych, czy są jedynie inwestorami drobnymi.

Pierwszym dla akcjonariusza zakresem informacji upublicznianych przez spółkę jest prospekt⁴⁷. Prospekt jest zbiorem danych, które pozwalają inwestorom zapoznać się ze spółką, w drodze informacji publicznej, po raz pierwszy⁴⁸.

Ponadto, w całym okresie ważności prospektu przekazywane są, formie aneksu do prospektu, informacje o wszelkich zdarzeniach lub okolicznościach, które mogłyby w znaczący sposób wpłynąć na ocenę papieru wartościowego. Natomiast od dnia złożenia wniosku o dopuszczenia do obrotu na rynku regulowanym, informacje dotyczące spółki są przekazywane do publicznej wiadomości w formie raportów bieżących i okresowych. Obowiązek ten ustaje w przypadku zniesienia dematerializacji wszystkich akcji spółki, tj. w momencie gdy spółka traci status spółki publicznej.

1.3. Inne prawa akcjonariusza wynikające z ustaw regulujących rynek papierów wartościowych

Akcjonariusz większościowy ma możliwość wywierania znaczącego wpływu na decyzje w zakresie prowadzonej działalności gospodarczej. Jest to oczywiste, ponieważ ponosi on większe ryzyko gospodarcze niż pozostali akcjonariusze. Żeby jednak działania akcjonariusza większościowego, który z reguły dąży do maksymalizacji własnych korzyści, nie

⁴⁷ Ustawa o ofercie w art. 7 ust. 2- 4 przedstawia wyjątki od obowiązku sporządzania, zatwierdzania i upubliczniania prospektu emisyjnego.

⁴⁸ Obok prospektu funkcjonuje jeszcze memorandum informacyjne, przewidziane dla sytuacji szczególnych, określonych w ustawie o ofercie. Przy czym w przypadku memorandum informacyjnego, sporządzanego na podstawie art. 38 i 39 ustawy o ofercie, ze względu na szczególny krąg adresatów oferty nie ma obowiązku udostępniania go do wiadomości publicznej a jedynie do wiadomości zainteresowanych inwestorów, natomiast do wiadomości publicznej podawane powinno być memorandum informacyjne sporządzane zgodnie z art. 42 ustawy o ofercie. Ponadto, w przypadku emitenta z siedzibą w państwie członkowskim, mamy do czynienia z oferowaniem papierów wartościowych lub ubieganiem się o ich dopuszczenie do obrotu na rynku regulowanym na podstawie dokumentu notyfikującego i kopii prospektu z jego kraju macierzystego. Wtedy udostępniany do publicznej wiadomości jest prospekt z jego kraju macierzystego Jeżeli prospekt ten jest w języku angielskim, należy dołączyć podsumowanie w języku polskim.

pozbawiły zupełnie możliwości funkcjonowania w spółce akcjonariuszy mniejszościowych, ustawodawca w ustawie o ofercie zapewnia pewien wpływ na sprawy spółki także akcjonariuszom mniejszościowym. Z jednej strony stara się wyważyć ochronę interesów inwestorów mniejszościowych, z drugiej zaś nie ingerować zbyt w sferę interesów akcjonariuszy większościowych.

W celu zrównoważenia interesów wszystkich akcjonariuszy w spółce publicznej, ustawy:

- wytyczają zasady funkcjonowania rynku kapitałowego, będące szczególnie istotne z punktu widzenia inwestorów oraz akcjonariuszy, zarówno mniejszościowych, jak i większościowych z których wynikają ich prawa w publicznym obrocie. Są to w szczególności: **zasada przestrzegania reguł uczciwego obrotu i konkurencji oraz zasada zapewnienia powszechnego dostępu do rzetelnych informacji.**
- ustanawiają (ustawa o nadzorze) organ nadzoru nad rynkiem kapitałowym - KNF i przyznaje jej m.in. prawo podejmowania działań zapewniających sprawne funkcjonowanie rynku papierów wartościowych oraz ochronę interesów inwestorów. Należy przy tym już na samym początku podkreślić, że KNF nie ma uprawnień o charakterze sądowym. Jej działania ograniczają się do zadań wytyczonych przez ustawę o nadzorze. Koncentrują się na uprawnieniach do tworzenia projektów przepisów prawnych, wydawania opinii i interpretacji dotyczących stosowania w praktyce regulacji ustaw o nadzorze, o obrocie i o ofercie oraz wydanych do nich rozporządzeń. KNF sprawuje nadzór nad wykonywaniem obowiązków i zadań przez spółki publiczne - emitentów, domy maklerskie, Giełdę Papierów Wartościowych w Warszawie S.A. (GPW) i MTS Centralną Tabelę Ofert S.A. (MTS-CeTO) i tylko w stosunku do tych podmiotów ma prawo nakładać kary administracyjne w przypadku naruszenia przez nie przepisów ustaw. KNF nie może rozstrzygnąć indywidualnych sporów pomiędzy akcjonariuszami i zadośćuczynić ich żądaniom, np. przyznać odszkodowania. Akcjonariusz ma jednak możliwość zwrócenia się do Przewodniczącego KNF z prośbą o wsparcie jego argumentów w postępowaniu przed sądem powszechnym. Przewodniczący ma bowiem prawo wstąpienia do postępowań zarówno cywilnych jak i karnych w sprawach z zakresu publicznego obrotu.

W celu realizacji zasad przestrzegania reguł uczciwego obrotu i konkurencji oraz zasady zapewnienia powszechnego dostępu do rzetelnych informacji, ustawa o ofercie nakłada liczne obowiązki na emitentów, akcjonariuszy, oraz inwestorów niebędących jeszcze akcjonariuszami, ale planujących nabyć akcje spółek publicznych. Wypełnianie tych obowiązków zwykle wiąże się bezpośrednio z powstaniem konkretnych uprawnień dla akcjonariuszy: m.in. **prawa do informacji o spółce i jej akcjonariacie, prawa do sprzedaży akcji spółki w odpowiedzi na wezwanie, co umożliwi „wycofanie się” akcjonariusza ze spółki we właściwym czasie uzyskując godziwą cenę za akcje, prawa do żądania odszkodowania w przypadku poniesienia szkody na skutek podania nieprawdziwej informacji w prospekcie.**

Ponadto, ustawa o ofercie przyznaje akcjonariuszom szczególne prawa, niezwiązane z wypełnianiem żadnych obowiązków, związane za to z aktywną działalnością inwestora/akcjonariusza w strukturach spółki. Należą do nich: **prawo do żądania ustanowienia rewidenta do spraw szczególnych oraz prawa wynikające z tytułu posiadania świadectwa depozytowego.**

Konkludując, na tle regulacji ustawy o ofercie **prawa akcjonariuszy** realizowane są poprzez:

- nałożenie obowiązków na emitenta (spółkę publiczną)
- nałożenie obowiązków na akcjonariuszy i inwestorów
- prawo do żądania powołania rewidenta do spraw szczególnych
- prawo do żądania wydania świadectwa depozytowego i inne prawa wynikające z tytułu jego posiadania

Dalsza część rozdziału będzie poświęcona bardziej szczegółowemu przedstawieniu powyższych praw i obowiązków.

2. Prawo akcjonariuszy do informacji wynikające z obowiązków emitenta

Emitent, którego papiery wartościowe są przedmiotem obrotu na rynku regulowanym lub ubiega się on o dopuszczenie papierów wartościowych do obrotu na rynku regulowanym, zobowiązany jest do prze-

kazywania do publicznej wiadomości szeregu informacji o swojej strukturze organizacyjnej, zatrudnieniu, działalności i powiązaniach z innymi podmiotami. Informacje te w dużej mierze dotyczą określenia kondycji finansowej spółki publicznej i pomagają inwestorom w oszacowaniu ryzyka inwestycyjnego.

Przekazanie informacji do publicznej wiadomości oznacza podjęcie szeregu działań określonych przepisami prawa. Emitent nie może zwolnić się z obowiązku przekazania określonych informacji do publicznej wiadomości przez zamieszczenie ogłoszenia w dowolnie wybrany przez siebie sposób, na przykład wywieszenie informacji na tablicy ogłoszeń w siedzibie spółki lub ogłoszenie w wybranej gazecie. Informacje powinny być przesyłane za pomocą systemu ESPI do KNF, GPW lub MTS-CeTO oraz do publicznej wiadomości za pomocą Polskiej Agencji Prasowej (PAP)⁴⁹.

ESPI jest systemem elektronicznego przesyłania informacji z użyciem poczty elektronicznej i formularzy elektronicznych. System utajnia dane wobec osób postronnych oraz identyfikuje nadawcę. W celu zapewnienia wiarygodności, informacje te są odbierane tylko od uprawnionych pracowników spółki publicznej.

Spółka publiczna może podawać informacje również w inny, wybrany przez siebie sposób (np. prasa), ale dopiero po wypełnieniu obowiązku przekazania informacji systemem ESPI uprawnionym podmiotom. Wszelkie informacje pojawiające się w prasie muszą być jednak zgodne z przekazanymi KNF, GPW lub MTS-CETO oraz PAP. W przeciwnym wypadku, wobec spółki zostanie wszczęte przez KNF postępowanie wyjaśniające czy spółka wywiązuje się z wypełniania obowiązków prawidłowo i czy realizuje zasadę dostępu do rzetelnych informacji. Ewentualnie ujawnione nieprawidłowości mogą spowodować nałożenie sankcji administracyjnej w postaci kary pieniężnej, kary wykluczenia akcji na czas określony lub bezterminowo z obrotu na rynku regulowanym albo nałożeniu na emitenta obu kar łącznie.

Do obowiązków emitenta, z których wynika prawo akcjonariuszy do informacji, należą:

⁴⁹ Zgodnie z przepisami ustawy o ofercie, informacje, przekazane do publicznej wiadomości powinny być upowszechniane za pośrednictwem agencji informacyjnej wskazanej przez KNF. W drodze uchwały KNF postanowiła iż agencją informacyjną upubliczniającą komunikaty będzie Polska Agencja Prasowa (PAP).

1. obowiązek udostępnienia prospektu do publicznej wiadomości⁵⁰;
2. obowiązek podania do publicznej wiadomości informacji o wszelkich zdarzeniach lub okolicznościach, które mogłyby w sposób znaczący wpłynąć na ocenę papieru wartościowego (w formie aneksu do prospektu);
3. obowiązek podania do publicznej wiadomości informacji poufnej;
4. obowiązek publikacji informacji bieżących i okresowych.

2.1. Prawo do informacji wynikające z obowiązku udostępnienia prospektu do publicznej wiadomości

Obowiązek sporządzenia prospektu powstaje nie tylko dla emitenta ubiegającego się o dopuszczenie papierów wartościowych do obrotu na rynku regulowanym, lecz także dla takiego, który przeprowadza jedynie ofertę publiczną. Może się więc zdarzyć, że dotyczyć on będzie spółki akcyjnej nie będącej spółką publiczną i jest to jedyny obowiązek upublicznienia informacji w regulacji obrotu instrumentami finansowymi, spoczywający na podmiocie niekoniecznie będącym spółką publiczną. Stanie się tak w przypadku gdy spółka zadecyduje jedynie o przeprowadzeniu oferty publicznej i nie będzie się ubiegać o dopuszczenie papierów wartościowych do obrotu na rynku regulowanym, jednocześnie postanawiając, że akcje zachowają formę dokumentu. Ponieważ żadna z akcji nie zostanie w związku z tym zdematerializowana, spółka taka nie będzie spółką publiczną, będzie jednak musiała sporządzić prospekt w związku z przeprowadzeniem oferty publicznej.

Prospekt emisyjny zawiera informacje określone przez art. 2-26, 28 i 35 rozporządzenia Komisji (WE) z dnia 29 kwietnia 2004 r. nr 809/2004, wykonującej dyrektywę 2033/71/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie informacji zawartych w prospekcie emisyjnym oraz formy, włączenia przez odniesienie i publikacji takich prospektów emisyjnych oraz rozpowszechnienia reklamy (rozporządzenie 809/2004). Rozporządzenie to zawiera m.in. schematy wg. których sporządza się prospekt w zależności od tego czy dotyczy on np. akcji, czy kwitów depozytowych, czy np. oferty przeprowadzanej przez bank. Schematy możliwe do zastosowania, zawarte są w załącznikach I -XVII do rozporządzenia.

⁵⁰ Co do wyjątków od upubliczniania prospektu, patrz przypis 4.

Na podstawie prospektu inwestor dokonuje oceny zarówno atrakcyjności oferty papierów wartościowych, jak i ogólnie rozumianej kondycji spółki publicznej. Prospekt powinien być zatwierdzony przez KNF a następnie, po zatwierdzeniu, emitent ma obowiązek udostępnienia prospektu do publicznej wiadomości. Co do zasady prospekt musi być udostępniony do publicznej wiadomości w języku polskim.⁵¹ Upublicznienie prospektu powinno nastąpić w co najmniej jeden z następujących sposobów:

- zamieszczenie w co najmniej jednej gazecie ogólnopolskiej,
- w postaci drukowanej, bezpłatnie w siedzibie GPW bądź MTS – CeTO w zależności od tego gdzie papiery mają być dopuszczone do obrotu lub w siedzibie emitenta i w siedzibie firmy inwestycyjnej wykonującej czynności oferowania i w punktach obsługi klienta podmiotów biorących udział w subskrypcji lub sprzedaży papierów wartościowych. Przy czym nakład musi zapewniać dostępność prospektu i sprawne przeprowadzenie oferty bądź dopuszczenia do obrotu na rynku regulowanym,
- w postaci elektronicznej w internecie na stronie emitenta oraz podmiotów biorących udział w subskrypcji lub sprzedaży papierów wartościowych,
- w postaci elektronicznej w internecie na stronie GPW bądź MTS – CeTO w zależności od tego gdzie papiery mają być dopuszczone do obrotu

Szczegółowe zasady udostępniania prospektu do publicznej wiadomości określa art. 29 (publikacja w formie elektronicznej) i art. 30 (publikacja w gazecie) rozporządzenia 809/2004.

Informacja o formie i terminie udostępnienia prospektu do publicznej wiadomości powinna zostać opublikowana w gazecie o tematyce ogólnej lub finansowej o zasięgu krajowym lub ponadregionalnym najpóźniej następnego dnia roboczego po dniu publikacji prospektu oraz przekazana do KNF. Szczegółową treść tej informacji określa art. 31 rozporządzenia 809/2004. KNF powinna zamieścić na swojej stronie internetowej informację o zatwierdzonym i upublicznionym prospekcie wraz adresami stron internetowych emitenta lub GPW czy MTS – CeTO, na których znajduje się elektroniczna wersja prospektu. Dla potencjalnego inwestora istotne

⁵¹ Wyjątki ode tej zasady zawiera art. 37 ust. 3 i art. 46 ust. 2 ustawy o ofercie.

jest również to, że w przypadku gdy prospekt jest udostępniany jedynie w postaci elektronicznej, inwestor może w terminie ważności prospektu zażądać nieodpłatnego dostarczenia wersji drukowanej do miejsca w którym składa żądanie (np. punkt obsługi klienta podmiotu biorącego udział w subskrypcji lub sprzedaży papierów wartościowych).

Podstawową funkcją obowiązku publikacji prospektu jest dostarczenie inwestorowi maksimum możliwych informacji o spółce i oferowanych przez nią papierach wartościowych w okresie ważności prospektu. Jeżeli jednak prospekt zawiera informacje nieprawdziwe lub przemilcza informacje, które powinny się w nim znaleźć, akcjonariuszowi/inwestorowi przysługuje prawo żądania naprawienia poniesionej na skutek tego szkody na drodze sądowej.⁵² Zasady i podmioty od których można żądać odszkodowania omówione zostały w pkt 2.2.5

2.2. Prawa wynikające z obowiązku podania przez emitenta do publicznej wiadomości informacji o wszelkich zdarzeniach lub okolicznościach, które mogłyby w sposób znaczący wpłynąć na ocenę papieru wartościowego

2.2.1. Obowiązek podania przez emitenta do publicznej wiadomości informacji o wszelkich zdarzeniach lub okolicznościach, które mogłyby w sposób znaczący wpłynąć na ocenę papieru wartościowego

Emitent ma obowiązek przekazać KNF informacje o takich zdarzeniach lub okolicznościach, które mogłyby w sposób znaczący wpłynąć na ocenę papieru wartościowego, jeżeli powziął o nich wiadomość do dnia dokonania przydziału, ogłoszenia o niedojsciu sprzedaży lub subskrypcji do skutku lub odstąpienia emitenta od sprzedaży lub subskrypcji – w przypadku gdy papiery wartościowe po ofercie publicznej nie będą podlegać dopuszczeniu do obrotu na rynku regulowanym, a w przypadku gdy będą podlegać takiemu dopuszczeniu - do dnia rozpoczęcia notowań.

Przekazanie to powinno nastąpić niezwłocznie, nie później jednak niż w terminie 24 godzin. Informacja ta podawana jest w formie aneksu do pro-

⁵² *Dotyczy to nie tylko informacji zawartych w prospekcie, ale również w innych dokumentach sporządzanych i udostępnianych w związku z ofertą publiczną lub dopuszczeniem papierów wartościowych na rynek regulowany np. w memorandum informacyjnym.*

spektu wraz z wnioskiem o jej zatwierdzenie. Jeżeli aneks zostanie zatwierdzony, emitent powinien niezwłocznie udostępnić go do publicznej wiadomości w taki sam sposób w jaki został udostępniony prospekt, nie później niż w ciągu 24 godzin od otrzymania decyzji zatwierdzającej aneks.

Brak informacji o zdarzeniach lub okolicznościach, które mogłyby w sposób znaczący wpłynąć na ocenę papieru wartościowego lub podanie informacji nieprawdziwej może prowadzić do podjęcia przez inwestora błędnej decyzji inwestycyjnej i poniesienia szkody. Jeżeli to nastąpi, akcjonariusz/inwestor, który poniósł szkodę na skutek niewypełnienia przez emitenta obowiązku podania do publicznej wiadomości informacji o takich zdarzeniach lub okolicznościach, które mogłyby w sposób znaczący wpłynąć na ocenę papieru wartościowego, ma **prawo żądać jej naprawienia na drodze sądowej**, na zasadach omówionych w pkt. 2.2.5.

2.2.2. Prawo uchylenia się od skutków prawnych złożonego zapisu

Dochodzenie odszkodowania nie jest jedynym uprawnieniem akcjonariusza wynikającym z obowiązków emitenta. Jeżeli aneks składany do prospektu, dotyczy zdarzenia lub okoliczności zaistniałych **przed** przydziałem, o których emitent powziął wiadomość przed przydziałem, został udostępniony do publicznej wiadomości **po** rozpoczęciu subskrypcji lub sprzedaży, inwestor, który złożył zapis przed upublicznieniem aneksu ma **prawo uchylenia się od skutków prawnych złożonego zapisu**. Prawo to realizuje się poprzez złożenie w firmie inwestycyjnej oferującej te papiery, oświadczenia na piśmie, w terminie 2 dni roboczych od dnia upublicznienia aneksu. W wyniku złożenia takiego pisma ustaną wszelkie obowiązki akcjonariusza związane ze złożeniem zapisu na akcje, w tym obowiązek zapłaty za akcje.

2.2.3. Obowiązek podania przez emitenta do publicznej wiadomości informacji poufnych

Drugą, istotną z punktu widzenia inwestora/akcjonariusza informacją, jest tzw. informacja poufna⁵³. Do kategorii tych informacji zalicza się informacje, które po przekazaniu do publicznej wiadomości mogły

⁵³ Szczegółowe określenie definicji informacji poufnej zostało zawarte w art. 154 ustawy o obrocie.

by w istotny sposób wpłynąć na cenę instrumentów finansowych lub powiązanych z nimi pochodnych instrumentów finansowych. Poza tym warunkiem należy dodać, że z informacją poufną mamy do czynienia jeżeli jest ona określona precyzyjnie czyli wskazuje zdarzenie lub okoliczności, które faktycznie wystąpiły lub których wystąpienia można w sposób zasadny oczekiwać, przy czym jej treść w wystarczającym stopniu umożliwia dokonanie oceny wpływu na cenę instrumentów finansowych lub powiązanych z nimi pochodnych instrumentów finansowych.

Ważne jest, aby wiadomości o takich zdarzeniach lub okolicznościach dochodziły do wszystkich inwestorów jednocześnie. Jeżeli bowiem dostęp do takiej informacji uzyskaliby tylko niektórzy inwestorzy, to mogliby oni na tej podstawie dokonywać korzystniejszych inwestycji. Naruszona zostałaby w ten sposób zasada równych szans wszystkich inwestorów. Właśnie przeciwdziałaniu ewentualnym dysproporcjom w dostępie do informacji, służy obowiązek informacyjny emitenta, polegający na przekazywaniu do publicznej wiadomości wszystkich informacji poufnych. Dotyczy on emitentów, których papiery wartościowe są przedmiotem ubiegania się o dopuszczenia do obrotu na rynku regulowanym lub są już dopuszczone, a więc tych, których papiery wartościowe tracą formę dokumentu z chwilą rejestracji na podstawie umowy zawartej z Krajowym Depozytem Papierów Wartościowych przed rozpoczęciem oferty publicznej lub dopuszczeniem do obrotu na rynku regulowanym czyli wyłącznie emitentów będących spółkami publicznymi.

Emitent powinien wstępnie ocenić, czy informacja może w istotny sposób wpłynąć na cenę akcji. Termin do dokonania oceny jest bardzo krótki. Jeżeli jest to możliwe, to ocena ta powinna zostać dokonana jeszcze przed zdarzeniem, a w każdym przypadku nie później niż 24 godziny po nastąpieniu zdarzenia. Oczywiście sam obowiązek przekazania informacji powstanie dopiero po wystąpieniu zdarzenia. Jednakże termin dwudziestoczerogodzinny jest na tyle krótki, że może nie wystarczyć na rozważanie (ewentualne konsultacje z innymi członkami zarządu, bądź też zespołem doradczym funkcjonującym w spółce), czy dana informacja powinna zostać przekazana, czy też nie podlegałaby takiemu

obowiązkowi⁵⁴. Emitent będzie ważył interes samej spółki do utrzymania informacji w tajemnicy (np. ze względu na nieujawnianie strategii spółki konkurencyjnym podmiotom) z interesem akcjonariuszy, wyrażającym się w dążeniu do niemalże całkowitej transparentności działań podejmowanych w drodze zarządzania spółką.

2.2.4. Opóźnienie przekazywania informacji poufnych

Rozwiązaniem wychodzącym naprzeciw „konfliktowi” interesów, o którym była mowa we wcześniejszym punkcie, jest umożliwienie emitentowi przekazania informacji poufnych w innym, późniejszym terminie. Jednakże takie działanie emitenta jest dopuszczalne tylko w przypadkach wyjątkowych, uzasadnionych słusznym interesem emitenta. Przede wszystkim emitent nie może nie podejmować żadnych działań, a później argumentować brak wypełnienia obowiązku swoim interesem. Samej oceny zdarzenia powinien dokonać w tym samym terminie, w którym dokonuje oceny każdego innego zdarzenia w związku z wypełnianiem obowiązków informacyjnych określonych w art. 56 ustawy o ofercie. Emitent zobowiązany jest bowiem zawiadomić KNF o opóźnieniu przekazania informacji w terminie 24 godzin od wystąpienia zdarzenia. Decyzję o opóźnieniu przekazaniu informacji emitent podejmuje na własną odpowiedzialność. Powinien wyjaśnić przyczyny opóźnienia, objaśnić na czym polegałoby naruszenie słusznego interesu emitenta⁵⁵ w przypadku gdyby doszło do ujawnienia informacji w zwykłym trybie, a także wskazać nowy termin, w którym informacja zostanie ostatecznie przekazana do publicznej wiadomości. Ponadto, jest on zobowiązany do zapewnienia poufności tych informacji wobec wszystkich akcjonariuszy, aż do chwili wykonania obowiązku przekazania do publicznej wiadomości. W żadnym przypadku opóźnienie w przekazaniu informacji nie może spowodować wprowadzenia w błąd opinii publicznej.

⁵⁴ Z tego powodu, emitent często będzie zmuszony dokonać oceny jeszcze przed wystąpieniem zdarzenia (np. zawarciem kontraktów, bądź też podjęciem uchwały).

⁵⁵ Informacje poufne, których przekazanie do publicznej wiadomości mogłoby naruszyć słuszny interes emitenta zostały wymienione w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 21 kwietnia 2004 r. w sprawie rodzaju informacji, które mogą naruszyć słuszny interes emitenta, oraz sposobu postępowania emitenta w związku z opóźnieniem przekazania do publicznej wiadomości informacji poufnych.

W trakcie prowadzenia działalności gospodarczej przez emitenta nie powinny zatem występować takie zdarzenia, które miałyby wpływ na ocenę spółki przez akcjonariuszy, a jednocześnie zostałyby utrzymane w tajemnicy przed akcjonariuszem, bądź też wybraną ich grupą. Może się natomiast zdarzyć, że niektóre z tych informacji, ze względu na interes emitenta, mogą zostać przekazane do publicznej wiadomości w późniejszym terminie.

Tak samo jak w przypadku poprzednich obowiązków emitenta, również przekazanie przez emitenta nieprawdziwej informacji lub przemilczenia informacji poufnej, daje akcjonariuszowi **prawo żądania odszkodowania na drodze sądowej**. Prawo to powstaje wówczas, gdy informacja ta w rzeczywistości wpłynęła na cenę papieru wartościowego, a jej nieujawnienie przyczyniło się do powstania szkody w majątku akcjonariusza. Realizacja tego prawa następuje przez wniesienie pisma procesowego (pozwu) do sądu powszechnego, w zależności od przedmiotu sporu - rejonowego lub okręgowego⁵⁶.

2.2.5. Podmioty przeciwko którym należy skierować żądanie zapłaty odszkodowania

W przypadkach obowiązków emitenta opisanych w pkt 2.1, 2.2.1 i 2.2.3, żądanie zapłaty odszkodowania może być skierowane nie tylko przeciwko emitentowi, ale również przeciwko wprowadzającemu lub podmiotowi ubiegającemu się o dopuszczenie instrumentów finansowych niebędących papierami wartościowymi do obrotu na rynku regulowanym, subemitentowi usługowemu, podmiotom udzielającym zabezpieczenia, oraz osobom sporządzającym lub biorącym udział w sporządzeniu informacji⁵⁷ (doradcy prawni, doradcy finansowi, domy maklerskie). Odpowiedzialność tych podmiotów jest solidarna, tzn. akcjonariusz może domagać się odszkodowania od nich wszystkich łącznie, od kilku z nich lub od każdego z osobna, w zależności od swojego wyboru. Dzięki temu akcjonariusz ma większą pewność, że uda się wyeg-

⁵⁶ Więcej na temat dochodzenia praw na drodze sądowej w Rozdziale IV, pkt 1.1.

⁵⁷ Jeżeli osoby sporządzają jedynie podsumowanie lub jego tłumaczenie, to ponoszą odpowiedzialność jedynie za szkodę wyrządzoną jeżeli podsumowanie lub tłumaczenie wprowadza w błąd, jest niedokładne lub sprzeczne z innymi częściami prospektu emisyjnego.

zекwować należne mu odszkodowanie, gdyż może żądać wypłaty z majątku wszystkich tych osób, a nie z majątku tylko jednej z nich. Najlepiej dla akcjonariusza będzie, jeżeli wskaże w pozwie wszystkie odpowiadające solidarnie podmioty. Taka konstrukcja odpowiedzialności solidarnej zwiększa gwarancje otrzymania pełnego odszkodowania przez akcjonariusza.

Emitent, wprowadzający lub podmiot ubiegający się o dopuszczenie instrumentów finansowych niebędących papierami wartościowymi do obrotu na rynku regulowanym, subemitent usługowy, podmiot udzielający zabezpieczenia oraz osoby sporządzające lub biorące udział w sporządzeniu informacji, będą ponosić odpowiedzialność za wyrządzoną szkodę tylko wówczas, gdy ich działanie zostanie uznane przez sąd za zawinione. Jednak istotnym ułatwieniem w dochodzeniu odszkodowania przez akcjonariusza jest fakt, że nie musi on udowadniać winy podmiotów przeciwko którym skierował swoje roszczenie. To podmioty, od których akcjonariusz dochodzi odszkodowania, muszą wykazać, że nie ponoszą winy za powstałą szkodę. W pozwie akcjonariusz wskazuje przede wszystkim rodzaj i rozmiar poniesionej szkody oraz fakt, że wystąpiła ona w wyniku podania nieprawdziwej informacji lub jej przemilczenia przez emitenta lub inne podmioty

Oprócz emitenta, wprowadzającego lub podmiotu ubiegającego się o dopuszczenie instrumentów finansowych niebędących papierami wartościowymi do obrotu na rynku regulowanym, subemitenta usługowego, podmiotu udzielającego zabezpieczenia oraz osób sporządzających lub biorących udział w sporządzeniu informacji, za szkodę wyrządzoną akcjonariuszowi może odpowiadać również inna osoba, która w swojej działalności wykorzystała informacje nieprawdziwe lub fakt niepodania ich do publicznej wiadomości. Krąg tych osób jest szeroki i może się w nim znaleźć każdy, kto w jakikolwiek sposób wszedł w posiadanie takich informacji i je wykorzystał. Może to być zarówno osoba nie związana ze spółką, jak również akcjonariusz wykorzystujący informacje poufne (tzw. *insider trading*).

Osoby wykorzystujące informacje poufne odpowiadają również solidarnie wraz z emitentem, wprowadzającym lub podmiotem ubiegającym się o dopuszczenie instrumentów finansowych niebędących papierami wartościowymi do obrotu na rynku regulowanym subemitentem usługowym.

gowym, podmiotem udzielającym zabezpieczenia oraz osobami sporządzającymi lub biorącym udział w sporządzeniu informacji. Odpowiedzialność tych osób różni się od odpowiedzialności ponoszonej przez emitenta, wprowadzającego, subemitenta usługowego oraz osób sporządzających lub biorących udział w sporządzeniu informacji, jest bowiem niezależna od możliwości przypisania im winy. Powstaje w każdym przypadku, gdy zajdzie okoliczność świadcząca o posłużeniu się informacją, niezależnie od istnienia świadomego zamiaru jej wykorzystania., chyba, że wykażą, iż nieprawdziwość lub przemilczenie informacji nie było i nie mogło być im znane.

Warto w tym miejscu wyraźnie podkreślić, że KNF jako organ administracji, nie posiada kompetencji do rozstrzygania sporów o charakterze cywilnym, czyli nie może orzec o odszkodowaniu na rzecz akcjonariusza. KNF ma prawo jedynie nakładać kary administracyjne na podmioty przez siebie nadzorowane (emitentów i domy maklerskie) w sytuacjach wyraźnie wskazanych w ustawie. Dlatego też akcjonariusz nie może, w zakresie poniesionej szkody, uzyskać żadnej rekompensaty od KNF.

2.2.6. Podmioty, którym spółka publiczna jest obowiązana przekazywać informacje oraz sposób ich przekazywania

Emitent przekazuje informacje KNF, spółce prowadzącej giełdę lub rynek pozagiełdowy (GPW S.A. i MTS-CeTO S.A.), w zależności od tego gdzie mają być dopuszczone lub są dopuszczone jego papiery wartościowe. Musi przekazać je niezwłocznie po zajściu zdarzenia lub okoliczności lub powzięciu o nich wiadomości. Nie może to nastąpić później niż po upływie 24 godzin od tej chwili. Po upływie 20 minut od przekazania informacji tym podmiotom, spółka publiczna musi podać je również do publicznej wiadomości (przekazuje je do PAP). W ten sposób informacje powinny dotrzeć jednocześnie do wszystkich inwestorów i akcjonariuszy śledzących sprawę tej spółki.

Ponadto, emitent ma obowiązek umieścić te informacje na swojej stronie internetowej. W związku z prawną ochroną danych osobowych dane identyfikujące konkretną osobę powinny pozostać wyłączone z publikacji.

2.3. Prawa akcjonariusza wynikające z obowiązku publikacji przez emitenta informacji bieżących i okresowych

Przekazywanie informacji bieżących i okresowych ma na celu informowanie akcjonariusza o działalności spółki publicznej w czasie kiedy jej papiery są dopuszczone lub są przedmiotem ubiegania się o dopuszczenie do obrotu na rynku regulowanym. Przy czym ustawodawca różnicuje zakres przekazywanych informacji, w zależności od tego na jakim rynku papiery wartościowe emitenta są dopuszczone do obrotu lub są przedmiotem ubiegania się o dopuszczenie. Emitent, którego papiery wartościowe są dopuszczone na rynku oficjalnych notowań giełdowych jest obowiązany do przekazywania informacji bieżących i okresowych zgodnie z **rozporządzeniem** Ministra Finansów z dnia 19 października 2005 r. w sprawie informacji bieżących i okresowych przekazywanych przez emitentów papierów wartościowych (Dz. U. Nr 209, poz.1744). Natomiast przekazywanie informacji bieżących i okresowych przez emitentów, których papiery są dopuszczone lub są przedmiotem ubiegania się o dopuszczenie wyłącznie do obrotu na rynku giełdowym niebędącym rynkiem oficjalnych notowań lub do obrotu na rynku pozagiełdowym, regulują **regulaminy** tych rynków. Określają one zakres informacji i częstotliwość ich przekazywania.

Rozporządzenie wymienia enumeratywnie zdarzenia, o których należy poinformować w formie raportu.

Informacjami bieżącymi są m.in. informacje o:

- 1) nabyciu lub zbyciu aktywów o znacznej wartości, a także ustanowieniu hipoteki, zastawu lub innego ograniczonego prawa rzeczowego na aktywach o znacznej wartości, przez emitenta lub jednostkę od niego zależną,
- 2) utracie przez emitenta lub jednostkę od niego zależną, w wyniku zdarzeń losowych, aktywów o znacznej wartości,
- 3) zawarciu lub zmianie przez emitenta lub jednostkę od niego zależną znaczącej umowy,
- 4) spełnieniu się lub niespełnieniu warunku dotyczącego zawartej przez emitenta lub jednostkę od niego zależną znaczącej umowy warunkowej,

- 5) wypowiedzeniu lub rozwiązaniu umowy będącej znaczącą w momencie wypowiedzenia lub rozwiązywania, zawartej przez emitenta lub przez jednostkę od niego zależną,
- 6) nabyciu lub zbyciu przez emitenta lub jednostkę od niego zależną papierów wartościowych wyemitowanych przez emitenta,
- 7) udzieleniu przez emitenta lub przez jednostkę od niego zależną poręczenia kredytu lub pożyczki lub udzieleniu gwarancji, jeżeli wartość poręczenia lub gwarancji stanowi równowartość co najmniej 10% kapitałów własnych emitenta,
- 10) wszczęciu przed sądem, organem właściwym dla postępowania arbitrażowego lub organem administracji publicznej postępowania do tyżącego zobowiązań lub wierzytelności emitenta lub jednostki od niego zależnej, którego wartość stanowi odpowiednio co najmniej 10% kapitałów własnych emitenta,
- 11) rejestracji przez sąd zmiany wysokości lub struktury kapitału zakładowego emitenta lub jednostki od niego zależnej, przy czym zmiana w przypadku jednostki zależnej musi przekraczać wartości określone w rozporządzeniu w § 5 ust. pkt 9,
- 12) zmianie praw z papierów wartościowych emitenta,
- 13) emisji obligacji, w przypadku gdy wartość emitowanych obligacji przekracza 10% kapitałów własnych emitenta, oraz emisji obligacji zamiennych na akcje, obligacji z prawem pierwszeństwa oraz obligacji przychodowych,
- 14) umorzeniu papierów wartościowych emitenta,
- 15) podjęciu decyzji o zamiarze połączenia emitenta z innym podmiotem,
- 16) połączeniu emitenta z innym podmiotem,
- 17) podjęciu decyzji o zamiarze podziału emitenta,
- 18) podziale emitenta,
- 19) podjęciu decyzji o zamiarze przekształcenia emitenta,
- 20) przekształceniu emitenta,
- 21) wyborze przez właściwy organ emitenta podmiotu uprawnionego do badania sprawozdań finansowych, z którym ma zostać zawarta umowa o dokonanie badania, przeglądu lub innych usług dotyczących sprawozdań finansowych lub skonsolidowanych sprawozdań finansowych emitenta,

- 22) wypowiedzeniu przez emitenta lub przez podmiot uprawniony do badania sprawozdań finansowych umowy o badanie, przegląd lub inne usługi dotyczące sprawozdań finansowych lub skonsolidowanych sprawozdań finansowych emitenta, zawartej przez emitenta z podmiotem uprawnionym do badania sprawozdań finansowych, dokonującym badania lub przeglądu sprawozdań finansowych lub skonsolidowanych sprawozdań finansowych emitenta,
- 23) odwołaniu lub rezygnacji osoby zarządzającej lub nadzorującej emitenta albo powzięciu przez emitenta informacji o decyzji osoby zarządzającej lub nadzorującej emitenta o rezygnacji z ubiegania się o wybór w następnej kadencji,
- 24) powołaniu osoby zarządzającej lub nadzorującej emitenta,
- 25) umieszczeniu wpisu dotyczącego przedsiębiorstwa emitenta w dziale dłużników niewypłacalnych Krajowego Rejestru Sądowego
- 26) złożeniu wniosku o ogłoszenie upadłości, oddaleniu wniosku o ogłoszenie upadłości w przypadku, gdy majątek dłużnika oczywiście nie wystarcza na zaspokojenie kosztów postępowania lub w razie stwierdzenia, że przedmioty majątkowe wchodzące w skład majątku dłużnika są obciążone zastawem, zastawem rejestrowym lub hipoteką, a pozostały jego majątek oczywiście nie wystarcza nawet na zaspokojenie kosztów postępowania, ogłoszeniu upadłości, złożeniu podania o otwarcie postępowania układowego, otwarciu postępowania układowego, odrzuceniu podania o dopuszczenie do zawarcia układu, odmowie dopuszczenia do zawarcia układu, zawieszeniu postępowania układowego lub jego umorzeniu, uchyleniu układu, umorzeniu prowadzonej przeciwko emitentowi egzekucji sądowej lub administracyjnej z uwagi na fakt, że z egzekucji nie uzyska się sumy większej od kosztów postępowania egzekucyjnego, otwarciu postępowania likwidacyjnego oraz ukończeniu postępowania upadłościowego - w odniesieniu do emitenta lub jednostki od niego zależnej,
- 27) sporządzeniu prognozy wyników finansowych emitenta lub jego grupy kapitałowej, jeżeli emitent podjął decyzję o jej przekazaniu do wiadomości publicznej,

28) przyznaniu lub zmianie ratingu, dokonanego na zlecenie emitenta

Szczegółowy zakres tych informacji zawierają § 7 – 32 rozporządzenia.

Informacjami okresowymi są zawierające dane finansowe:

- 1) raporty kwartalne
- 2) raporty półroczne
- 3) raporty roczne

Regulamin Giełdy określa obowiązki emitentów dopuszczonych lub ubiegających się o dopuszczenie papierów wartościowych do obrotu na rynku równoległym (drugi rynek giełdowy obok rynku oficjalnych notowań zwanego również rynkiem podstawowym) poprzez odniesienie do regulacji rozporządzenia. Wykonują oni wszystkie obowiązki wynikające z przepisów rozporządzenia poza przekazywanie raportu kwartalnego skonsolidowanego, raportu półrocznego skonsolidowanego oraz raportu półrocznego jednostkowego, chyba że ten ostatni wynik z odrębnych przepisów. Dla emitentów dopuszczonych lub ubiegających się o dopuszczenie papierów wartościowych do obrotu na rynku pozagiełdowym, zakres i terminy przekazywania informacji bieżących i okresowych określone są w załączniku nr 1 i 3 Regulaminu Obrotu MTS- CeTO. Wymagania regulaminu są mniej szczegółowe od wymagań rozporządzenia.

Informacje bieżące i okresowe przekazywane są KNF w formie raportów systemem ESPI. Równocześnie przekazywane są one GPW lub MTS – CeTO. Identycznie jak w przypadku informacji poufnych, przekazanie musi nastąpić niezwłocznie po zajściu zdarzenia lub okoliczności lub powzięciu o nich wiadomości uzasadniających przekazanie. Nie może to nastąpić później niż po upływie 24 godzin od tej chwili. Po upływie 20 minut od przekazania raportów tym podmiotom, spółka przekazuje je do PAP⁵⁸62. W stosunku do emitentów z rynku oficjalnych notowań giełdowych, szczegółowe terminy przekazania raportów upraw-

⁵⁸ W szczególnie uzasadnionych przypadkach KNF może przedłużyć termin przekazywania do publicznej wiadomości raportów kwartalnych i półrocznych.

nionym podmiotom określa rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 19 października 2005 r. w sprawie informacji bieżących i okresowych przekazywanych przez emitentów papierów wartościowych, w rozdziale 5.

Dla akcjonariusza raporty są najłatwiej dostępne na stronie internetowej emitenta, na której emitent ma obowiązek je zamieścić. Jednak ze względu na ochronę danych osobowych informacje dostępne na stronie internetowej nie będą zawierały danych osobowych osób, których dotyczą.

Również w przypadku obowiązku przekazywania informacji bieżących i okresowych, jeżeli poprzez podanie nieprawidłowej informacji lub przemilczenia prawdziwej informacji, która powinna być przesłana w formie raportu bieżącego lub okresowego, zostanie wyrządzona akcjonariuszowi szkoda, ma on **prawo żądania odszkodowania na drodze sądowej**.

Odszkodowania można dochodzić od emitenta i od osoby, która taką informację sporządziła lub w jej sporządzeniu brała udział. W tym przypadku jednak, odpowiedzialność nie ma charakteru odpowiedzialności solidarnej. Akcjonariusz może więc uzyskać odszkodowanie albo tylko od emitenta, albo tylko od osoby, która taką informację sporządziła lub w jej sporządzeniu brała udział. Wskazanie w pozwie niewłaściwej osoby może spowodować brak zasądzenia odszkodowania. Sąd nie może bowiem zasądzać ponad żądanie sformułowane w pozwie. Nie może wskazać, że inna osoba ponosi odpowiedzialność, jeżeli akcjonariusz nie wymieni jej jako pozwanej.

Mimo braku wyraźnego wskazania w przepisie, na podstawie ogólnych zasad odpowiedzialności przyjętych w prawie cywilnym, należy uznać, że odpowiedzialność tych osób będzie zależała od stwierdzenia czy ich działania były zawinione. W tym przypadku jednak to akcjonariusz jest zobowiązany do udowodnienia winy emitenta lub osoby, która informację sporządziła lub w jej sporządzeniu brała udział. Należy przy tym wspomnieć, że rozumienie „zawinionego” działania ma swoje specyficzne znaczenie określone przepisami prawa. „Wina” ma swoje znaczenie prawne i nie może być rozumiana w znaczeniu potocznym, w którym z reguły rozumie się osobiste odczucia do popełnionego czynu (poczucie winy).

Warto również rozważyć możliwość nakładania się obowiązków informacyjnych emitenta, w przypadku gdy jedno zdarzenie podlega przekazaniu raportem, a jednocześnie jest informacją poufną. W rozporządzeniu o informacjach bieżących i okresowych zostały wymienione wszystkie zdarzenia, które ustawodawca uznał za istotne z punktu widzenia inwestorów. Nie można natomiast definitywnie skatalogować np. zdarzeń mających wpływ na cenę lub wartość papieru wartościowego. Jeżeli jedno zdarzenie wypełnia przesłanki powstania dwóch obowiązków informacyjnych, wówczas pierwszeństwo mają przepisy rozporządzenia, i tę podstawę jako obowiązkową, emitent musi wskazać w raporcie. Natomiast emitent może (ale nie musi) dodatkowo wskazać podstawę wynikającą z obowiązku przekazania informacji poufnej.

2.3.1. Wyjątek od obowiązku przekazania informacji do publicznej wiadomości przez emitenta

Ustawa o ofercie określa sytuacje, w których emitent może nie przekazać informacji do publicznej wiadomości. Dotyczy to dwojakiego rodzaju informacji:

- A) informacje zawarte w raportach kwartalnych i półrocznych, nie stanowiące informacji poufnej,
- B) informacje dotyczące osób fizycznych wchodzących w skład organów zarządzających lub nadzorujących emitenta

Jeżeli przekazanie tego typu informacji mogłoby być sprzeczne z interesem publicznym lub spowodować istotną szkodę dla interesów emitenta może on przekazać wymagane przepisami informacje tylko KNF. Jednocześnie zwraca się on z wnioskiem do KNF, jako organu nadzoru nad rynkiem kapitałowym, o zwolnienie z obowiązku przekazania tych informacji GPW i zwolnienie z obowiązku podania ich do publicznej wiadomości. Warunkiem uwzględnienia wniosku jest stwierdzenie, że brak tej informacji nie uniemożliwi inwestorom prawidłowej oceny rzeczywistej sytuacji gospodarczej, majątkowej i finansowej emitenta lub ryzyka związanego z inwestowaniem w papiery wartościowe emitenta. KNF uwzględni wniosek, jeżeli ponadto stwierdzi, że faktycznie prze-

kazanie tych informacji dalej, mogłoby w istotny sposób naruszyć interes gospodarczy emitenta. Tak więc ostateczna ocena nie należy do samej spółki publicznej, ale organu nadzorującego rynek. Jeżeli KNF stwierdzi natomiast, że wniosek ten nie zasługuje na uwzględnienie, to w drodze decyzji, nakazuje emitentowi przekazać je niezwłocznie, nie później niż 24 godziny od otrzymania decyzji. Od decyzji tej przysługuje emitentowi skarga do sądu administracyjnego, którą może wnieść w terminie 7 dni od dnia jej doręczenia.

Inną sytuacją jest zezwolenie przez KNF na odstępianie od szczegółowych wymogów odnoszących się do treści informacji okresowych, zawartych w rozporządzeniu Ministra Finansów w sprawie informacji bieżących i okresowych przekazywanych przez emitentów papierów wartościowych. Może to nastąpić w sytuacji, gdy te wymogi nie odpowiadają specyfice działalności emitenta. W takiej sytuacji KNF wydaje decyzję zezwalającą na odstępianie i odpowiednie stosowanie. W decyzji tej KNF określa zakres odstępstw i sposób prezentacji danych, których dotyczą wymogi.

2.4. Obowiązek przekazywania wykazu informacji

Emitent papierów wartościowych dopuszczonych do publicznego obrotu na rynku regulowanym ma obowiązek przekazywania do KNF oraz do publicznej wiadomości raz do roku, wykaz wszystkich informacji poufnych oraz bieżących i okresowych przekazywanych do publicznej wiadomości w okresie ostatniego roku kalendarzowego. W informacji tej emitent powinien wskazać miejsca, gdzie te informacje są dostępne. Korzyścią jaką z takiego obowiązku osiągnie potencjalny inwestor, jest zgromadzenie w jednym miejscu wszystkich informacji o istotnych wydarzeniach dla spółki, w którą chciałby ewentualnie za inwestować oraz ułatwienie mu ich poszukiwania.

2.5 Sankcje karne

Sankcjom karnym, określonym w rozdziale 9 ustawy o ofercie, podlegają następujące czyny związane z omawianymi w tym rozdziale obowiązkami emitenta:

- publiczne proponowanie nabycia papierów wartościowych bez za-
twierdzenia lub udostępnienia prospektu do publicznej wiadomości,
- nieprzekazanie a także nieudostępnienie do publicznej wiadomości
aneksu do prospektu emisyjnego.
- podanie nieprawdziwych danych lub zatajenie prawdziwych wpływa-
jących w istotny sposób na treść informacji, zawartych w prospekcie,
w informacjach poufnych, bieżących i okresowych,
- podanie nieprawdziwych danych lub zatajenie prawdziwych wpływa-
jących w istotny sposób na treść informacji, w związku z opóźnieniem
przekazania informacji poufnej,
- podanie nieprawdziwych danych lub zatajenie prawdziwych wpływa-
jących w istotny sposób na treść informacji, w związku z wnioskiem o
zwolnienie emitenta z obowiązków przekazywania informacji do pu-
blicznej wiadomości,

Przepisy przewidują za te czyny kary grzywny lub pozbawienia wolności, przy czym najsurowsza jest kara pozbawienia wolności od 6 miesięcy do 5 lat, przewidziana za czyn określony w drugim *tiret*.

3. Prawo akcjonariuszy do informacji wynikające z prawa emitenta do przeprowadzenia akcji informacyjnej

Emitent (lub wprowadzający) może przeprowadzić akcję promocyjną w rozumieniu art. 2 pkt 9 rozporządzenia 809/2004. Zgodnie z tym przepisem akcja może dotyczyć jedynie konkretnej oferty publicznej lub dopuszczenia do obrotu na rynku regulowanym i może być prowadzona w celu upowszechnienia. Akcja promocyjna może być przeprowadzona w formie określonej art. 34 rozporządzenia 809/2004, a więc m.in. wszelkich materiałów drukowanych, wiadomości elektronicznych, korespondencji listowej, katalogów, radia, telewizji, reklamy prasowej.

Ponadto, emitent, w treści wszystkich materiałów promocyjnych, ma obowiązek jednoznacznie wskazać, że:

- mają one wyłącznie charakter promocyjny lub reklamowy,
- został lub zostanie opublikowany prospekt,
- miejsca, w których prospekt jest lub będzie dostępny.

Informacje przekazywane w ramach tej akcji nie mogą być sprzeczne z tymi zamieszczonymi w prospekcie, a także nie mogą wprowadzać w błąd co do sytuacji emitenta i oceny papierów wartościowych. W przypadku, gdy KNF stwierdzi naruszenie obowiązków związanych z prawidłowym przeprowadzeniem akcji promocyjnej może nakazać wstrzymanie lub przerwanie akcji w celu usunięcia nieprawidłowości. Wstrzymanie to nie może jednak przekroczyć 10 dni. Może także zakazać prowadzenia akcji informacyjnej w każdym przypadku, gdy treść materiałów informacyjnych narusza przepisy ustawy, a także gdy emitent nie usunie nieprawidłowości wskazanych mu przez KNF. KNF może także opublikować na koszt emitenta lub wprowadzającego informację o niezgodnym z prawem prowadzeniem akcji promocyjnej, wskazując naruszenie prawa. Ponadto, KNF może opublikować, na koszt emitenta, informację o niezgodnym z prawem prowadzeniu akcji informacyjnej, wskazując naruszenia prawa, a także nałożyć karę pieniężną do wysokości 250.000 zł.

4. Obowiązki akcjonariuszy i inwestorów

W spółce publicznej mamy z reguły do czynienia z jednej strony z akcjonariuszami silnymi, posiadającymi większe pakiety akcji, z drugiej zaś tzw. inwestorami drobnymi (mniejszościowymi) posiadającymi mały pakiet akcji, a często zaledwie kilka akcji. Porównywalnym podziałem jest podział na akcjonariuszy instytucjonalnych (np. fundusze inwestycyjne, emerytalne, private equity i banki), którzy z reguły dysponują pakietem większościowym akcji oraz akcjonariuszy indywidualnych - osoby fizyczne dokonujące samodzielnie inwestycji w papiery wartościowe, zwane popularnie graczami giełdowymi.

Sledzenie struktury akcjonariatu jest bardzo istotne z punktu widzenia wszystkich akcjonariuszy. Wymaga bieżącego orientowania się w zwiększaniu i zmniejszaniu udziałów przez akcjonariuszy spółki. Taka orientacja w układzie sił pozwala na podjęcie decyzji o zaangażowaniu kapitałowym w spółce bądź o wycofaniu się z niej we właściwym czasie. Aby zapewnić wszystkim akcjonariuszom jednakowy dostęp do informacji, o zmianach akcjonariatu w spółce, będący urzeczywistnieniem **prawa do informacji**, w przepisach ustawy o ofercie nałożono na na-

bywców akcji obowiązki umożliwiające bieżące monitorowanie sytuacji. Wśród obowiązków akcjonariuszy i inwestorów zawartych w ustawie o ofercie wyróżniamy następujące rodzaje:

1. **obowiązki informacyjne** - art. 69 ustawy o ofercie
2. **obowiązek ogłoszenia wezwania** - art. 72 - 74 oraz art. 91 ustawy o ofercie
3. **prawo przymusowego wykupu akcji akcjonariuszy mniejszościowych przez akcjonariusza większościowego** – art. 82 ustawy o ofercie
4. **prawo żądania przez akcjonariuszy mniejszościowych wykupu ich akcji** – art. 83 ustawy o ofercie

Pierwszy z wymienionych obowiązków jest obowiązkiem, wynikającym z samej istoty funkcjonowania zorganizowanego rynku kapitałowego. Jak już bowiem wspomniano na wstępie tego rozdziału, podstawą jego funkcjonowania jest konieczność zapewnienia każdemu uczestnikowi **prawa do otrzymania tych samych informacji w tym samym czasie**, tak aby wszyscy akcjonariusze i potencjalni inwestorzy mieli równe szanse. Obowiązek ten ma charakter następczy, tzn. powinien być wykonywany po fakcie zwiększenia bądź zmniejszenia udziałów w spółce.

Drugi z obowiązków jest realizowany w przypadku pojawienia się w spółce akcjonariusza, który zaczyna mieć decydujący wpływ na prowadzenie spraw spółki. Stwarza on drobnym akcjonariuszom **prawo do wycofania się ze spółki na godziwych warunkach i we właściwym czasie**.

Trzeci i czwarty obowiązek, należą do szczególnych uprawnień akcjonariuszy spółek publicznych i służą ułatwieniu wycofania spółek nie płynnych, czyli takich w których istnieje tak silny inwestor (co najmniej 90 % ogólnej liczby głosów na walnym zgromadzeniu), że obrót tymi akcjami na rynku regulowanym ma charakter marginalny, w związku z czym ich pozostawianie na tym rynku jest nieefektywne.

Wymienione wyżej grupy obowiązków, z wyjątkiem **jednego z przypadków ogłoszenia wezwania**, zawarte są w rozdziale IV ustawy o ofercie, dlatego w dalszej części opracowania będą nazywane zbiorczo „obowiązkami z rozdziału 4”. Przepisy te mają swoje pewne wspólne cechy, które warto przedstawić na samym początku.

Po pierwsze, warto zauważyć, że wszystkie akcje, z którymi związane są obowiązki wynikające z rozdziału 4, odnoszą się zawsze do ogólnej liczby **głosów** na walnym zgromadzeniu, a nie do ogólnej liczby **akcji**. Ogólna liczba głosów to suma głosów przypadających na wszystkie akcje spółki. Rzeczywisty wpływ na sprawy spółki ma ten, kto ma większą liczbę głosów, a nie akcji, bo to liczba głosów na walnym zgromadzeniu jest decydująca w głosowaniu nad sprawami spółki. W dalszej części opracowania wskazane progi procentowe będą odnosić się właśnie do ogólnej liczby głosów na walnym zgromadzeniu, nie zaś do liczby akcji.

Warto przy tym zauważyć, że w spółce publicznej mimo zniesienia przez przepisy kodeksu spółek handlowych uprzywilejowania akcji co do głosu, funkcjonują nadal akcje uprzywilejowane wyemitowane jeszcze przed wejściem zakazu w życie. Mogą więc występować akcje, które zostały uprzywilejowane maksymalnie aż do 5 głosów na jedną akcję. Należy przy tym podkreślić, że uprawnienia te nie wygasają przy zbyciu akcji, dlatego dualizm ten będzie się utrzymywał aż do momentu zniesienia dematerializacji akcji⁵⁹ lub zamiany na akcje nieuprzywilejowane.

Po drugie, użyte w ustawie sformułowanie „ogólna liczba głosów na walnym zgromadzeniu” oznacza liczbę głosów reprezentowanych przez wszystkie wyemitowane akcje spółki publicznej, niezależnie od tego czy były one przedmiotem oferty publicznej lub dopuszczenia do obrotu na rynku regulowanym lub czy aktualnie można z nich wykonywać prawo głosu (np. akcje własne).

Po trzecie, istotny jest fakt, że spółka publiczna może posiadać również akcje niezdematerializowane. Emitent może zdematerializować akcje, na podstawie upoważnienia udzielonego w uchwale przez akcjonariuszy na wza. Obowiązek dematerializacji obejmuje każdy przypadek wprowadzenia akcji do obrotu na rynku regulowanym. Emitent powinien także zawrzeć z KDPW umowę o dematerializację akcji oferowanych w ofercie publicznej, jeżeli jego celem jest późniejsze wprowadzenie ich do obrotu na rynku regulowanym. Ustawa o obrocie zezwala emitentowi na wybór,

⁵⁹ *Na skutek zniesienia dematerializacji akcji, akcjom przywracana jest forma dokumentu. Zniesienie dematerializacji może nastąpić po uzyskaniu zezwolenia KNF. Na skutek decyzji zatwierdzającej zniesienie dematerializacji emitent przestaje podlegać obowiązkowi powstałemu w związku z ofertą publiczną lub dopuszczeniem ich do obrotu na rynku regulowanym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.*

czy akcje wprowadzane wyłącznie do alternatywnego systemu obrotu oraz akcje oferowane w ofercie publicznej (bez podejmowania na tym etapie decyzji co do wprowadzania ich do obrotu na rynku regulowanym) zostaną zdematerializowane. Kierując się wolą akcjonariuszy, wyrażoną przez wza, emitent może postanowić o zachowaniu akcji w formie dokumentu. Akcje niezdematerializowane istnieją również wtedy, kiedy emitent proponuje akcje w sposób niepubliczny, tzn. do mniej niż 100 osób. Wówczas nie ma on obowiązku dematerializowania oferowanych akcji, o ile nie mierza wprowadzać ich do obrotu na rynku regulowanym.

Podsumowując przypadki funkcjonowania akcji zdematerializowanych i niezdematerializowanych należy stwierdzić w kontekście obowiązków rozdziału 4, że oprócz jednego obowiązku ogłoszenia wezwania (art. 72 ustawy o ofercie), wszystkie odnoszą się zarówno do akcji zdematerializowanych jak i niezdematerializowanych.

Ustawa o ofercie wskazuje, że obowiązki z rozdziału 4 powstają nie tylko w przypadku zwiększenia udziałów w ogólnej liczbie głosów w wyniku nabycia i zbycia akcji, ale również w przypadku zwiększenia tego udziału na skutek wystąpienia zdarzenia prawnego (art. 87 ust.1 pkt 1a). Jest to znacząca zmiana w stosunku do regulacji ustawy o publicznym obrocie, gdzie analogiczne obowiązki powstawały co do zasady jedynie w przypadku nabycia i zbycia akcji, wprawdzie rozumianych bardzo szeroko (nabycie w wykonaniu umowy darowizny czy nabycie akcji spółki w związku z nabyciem przedsiębiorstwa w rozumieniu art.55a kodeksu cywilnego (dalej k.c.), w skład którego wchodzi akcje spółki publicznej), ale nie uwzględniających sytuacji, w których zmniejszenie lub zwiększenie liczby głosów następowało wskutek zdarzeń prawnych, na przykład takich jak zniesienie uprzywilejowania głosów części akcji, konwersja części akcji uprzywilejowanych na akcje zwykłe czy umorzenie części akcji.

Warto również dodać, że ustawa o ofercie rozstrzyga, że obowiązki wynikające z rozdziału 4 powstają również wtedy, gdy prawa głosu są związane z:

- papierami wartościowymi stanowiącymi przedmiot zabezpieczenia; gdyby jednak podmiot, na rzecz którego ustanowiono zabezpieczenie, miał prawo wykonywać prawo głosu i deklarował zamiar jego wykonywania, to w takim przypadku prawa głosu uważa się za należące do tego podmiotu,

- akcjami, z których prawa przysługują danemu podmiotowi osobiście,
- papierami wartościowymi zdeponowanymi lub zarejestrowanymi w podmiocie, którymi może on dysponować według własnego uznania.

Ustawa o ofercie rozstrzyga także sytuację działania przez osobę trzecią i wymaga, aby inwestorzy wypełniali obowiązki z rozdziału 4, również w przypadku, kiedy osiągnięcie lub przekroczenie danego progu liczby głosów następuje w związku z posiadaniem akcji:

- przez osobę trzecią w imieniu własnym, lecz na zlecenie lub na rzecz inwestora. Oczywiście obowiązek ten nie dotyczy wykonywania zleceń zbycia i nabycia w ramach wykonywania działalności maklerskiej,
- przez osobę trzecią, z którą inwestor zawarł umowę, której przedmiotem jest przekazanie uprawnienia do wykonywania prawa głosu,
- przez podmiot zarządzający portfelem, na podstawie art. 69 ust. 2 pkt 4 ustawy o obrocie, jeżeli podmiot ten może w imieniu inwestora wykonywać prawo głosu na walnym zgromadzeniu.

Obowiązki z rozdziału 4, spoczywają również na podmiocie, prowadzącym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej działalność maklerską, który reprezentując podmiot, któremu przysługują prawa z akcji, wykonuje prawa głosu z tych akcji, jeżeli reprezentowany podmiot nie otrzymał od osoby trzeciej wiążącej dyspozycji co do sposobu głosowania.

Rozszerzenie stosowania obowiązków z rozdziału IV rozciąga się również na kwestie pozostawania w stosunku dominacji, zależności i porozumienia. Problematyka ta, ze względu na swoją złożoność zostanie szczegółowo omówiona po zakończeniu przedstawienia wszystkich obowiązków, w pkt. 4.3.

4.1. Obowiązki informacyjne

4.1.1. Treść obowiązków informacyjnych

Obowiązki te zostały nałożone na inwestorów zwiększających lub zmniejszających udział w ogólnej liczbie głosów na walnym zgromadzeniu, w art. 69 ustawy o ofercie. Zapewniają one akcjonariuszom, a

także innym inwestorom, następujące informacje:

- **Informacja o zmianach w akcjonariacie spółki publicznej w obrębie 5%, 10%, 20%, 25%, 33%, 50% i 75% ogólnej liczby głosów na walnym zgromadzeniu**

Zgodnie bowiem z treścią obowiązku każdy inwestor, który osiągnął lub przekroczył wyżej wymienione progi, jak również ten, kto zmniejszył swój udział w ogólnej liczby głosów na walnym zgromadzeniu i w wyniku tego zmniejszenia zszedł poniżej tych progów procentowych, powinien o tym fakcie poinformować.

- **Informacja o zmianie w posiadaniu głosów przez akcjonariusza posiadającego ponad 10% głosów**

Informacja ta wynika z obowiązku, nałożonego na akcjonariusza posiadającego już ponad 10% głosów, informowania o każdej zmianie posiadania, o co najmniej 2% ogólnej liczby głosów na walnym zgromadzeniu, w przypadku spółki publicznej dopuszczonej do obrotu na rynku oficjalnych notowań giełdowych i o co najmniej 5%, w przypadku spółek dopuszczonych do obrotu na innym rynku regulowanym.

Obowiązek dokonania zawiadomienia powstaje wówczas, gdy rozliczenie w KDPW wszystkich transakcji zbycia i nabycia akcji dokonywanych w ciągu dnia spowoduje przekroczenie o 2% ogólnej liczby głosów w spółce, na koniec tego dnia. Obowiązek ten nie powstaje w przypadku, gdy nabycie lub zbycie akcji spowoduje przekroczenie o 2%, w okresie kilku dni.

- **Informacja o zmianie w posiadaniu głosów przez akcjonariusza posiadającego ponad 33% głosów**

W przypadku, w którym akcjonariusz posiada ponad 33% głosów, ma on obowiązek informowania o każdej zmianie w swoim udziale już o 1% głosów. W tym przypadku obowiązek nie jest zróżnicowany w zależności od rynku, na którym są dopuszczone do obrotu akcje spółki.

- **Informacja o zamiarach dalszego zwiększania udziału w spółce publicznej w okresie 12 miesięcy od złożenia zawiadomienia o przekroczeniu progu 10% ogólnej liczby głosów na walnym zgromadzeniu i o celu zwiększania tego udziału**

Informację o swoich dalszych zamiarach względem spółki powinien do zawiadomienia dołączyć akcjonariusz, który informuje o osiągnięciu lub przekroczeniu progu 10%. Przy czym w przypadku każdorazowej zmiany tych zamiarów lub celu powinien on niezwłocznie a nie później niż w terminie 3 dni od zaistnienia zmiany poinformować o tym samą spółkę jak i KNF.

4.1.2. Podmioty, którym należy przekazać informacje

Wszystkie informacje, po dokonanych nabyciu lub zbyciu akcji, należy przekazać w pierwszej kolejności samej spółce oraz organowi nadzorującemu rynek publicznego obrotu papierami wartościowymi (KNF) nie później niż w ciągu 4 dni od dnia zmiany udziału w ogólnej liczbie głosów bądź od dnia, w którym podmiot zobowiązany dowiedział się o takiej zmianie lub przy zachowaniu należytej staranności mógł się o niej dowiedzieć. Następnie spółka ma obowiązek przekazania informacji niezwłocznie równocześnie do KNF, na rynek regulowany, na którym notowane są jej akcje (np. GPW) oraz do PAP, skąd informacje te docierają do wiadomości publicznej (w tym oczywiście do akcjonariuszy). W wyjątkowych przypadkach, KNF może zwolnić spółkę z obowiązku przekazania informacji. Może to jednak nastąpić jedynie wtedy gdy ujawnienie takich informacji:

- mogłoby zaszkodzić interesowi publicznemu, lub
- mogłoby spowodować istotną szkodę dla interesów danej spółki, o ile brak odpowiedniej informacji nie spowoduje wprowadzenia w błąd ogółu inwestorów w zakresie oceny wartości papierów wartościowych.

Istotne jest również to, że nie ma obowiązku dokonania zawiadomienia jeżeli po rozliczeniu w depozycie papierów wartościowych wszystkich transakcji zawartych danego dnia na rynku regulowanym przez inwestora, na koniec dnia zmiana udziału nie powoduje osiągnięcia lub przekroczenia żadnego z progów, z którym związany jest obowiązek dokonania zawiadomienia. To znaczy, że np. jeżeli inwestor posiadał udział w wysokości 3% głosów a następnie w ciągu jednego dnia najpierw nabył 6% a potem sprzedał 5% to pod koniec dnia ma 4% a więc nie przekroczył progu 5% i nie ma obowiązku dokonania zawiadomienia.

4.1.3. Forma i treść przekazywanej informacji

Nie istnieje ustalony jeden wzór zgłoszenia takiej informacji o nabyciu bądź zbyciu akcji. Akcjonariusz musi ją sam zredagować i przesłać do uprawnionych podmiotów. W praktyce najczęściej są one przesyłane faksem lub listownie.

Ustawodawca wymienia jednak elementy, które powinny znaleźć się w treści takiego zawiadomienia:

- data i rodzaj zdarzenia powodującego zmianę udziału (np. nabycie akcji),
- liczba akcji i ich procentowy udział w kapitale zakładowym **przed** zmianą udziału,
- liczba głosów i ich procentowy udział w ogólnej liczbie głosów na walnym zgromadzeniu **przed** zmianą udziału,
- liczba akcji i ich procentowy udział w kapitale zakładowym **po** zmianie udziału,
- liczba głosów i ich procentowy udział w ogólnej liczbie głosów na walnym zgromadzeniu **po** zmianie udziału.⁶⁰

4.1.4. Problem nakładania się obowiązków informacyjnych

Niewątpliwie jedno zdarzenie np. nabycia lub zbycia akcji może spełnić przesłanki powstania więcej niż jednego obowiązku informacyjnego. Sytuacja w której akcjonariusz posiada pakiet akcji spółki notowanej na rynku oficjalnych notowań, zapewniający 11% ogólnej liczby głosów na walnym zgromadzeniu, a następnie zbywa 3%, wypełnia przesłanki zarówno obowiązku wynikającego z zejścia poniżej progu 10% jak i obowiązku związanego ze zmianą stanu posiadania o co najmniej 2% przez akcjonariusza posiadającego wcześniej ponad 10%. Podobnie wygląda sytuacja w przypadku posiadania przez akcjonariusza np. 20% ogólnej liczby głosów na walnym zgromadzeniu i nabycia przez niego kolejnych 6%. W tym przypadku zastosowanie ma zarówno obowiązek wynikający z przekroczenia progu 25% jak i obowiązek związany ze

⁶⁰ W ustawie o publicznym obrocie w analogicznym zawiadomieniu należało podać jedynie stan akcji i głosów po nabyciu lub zbyciu akcji, bez konieczności wyszczególniania liczby akcji (głosów) posiadanych przed nabyciem lub zbyciem.

zmianą stanu posiadania o co najmniej 2%, przez akcjonariusza posiadającego wcześniej ponad 10%. Przy zbywaniu akcji mogą się ponadto nakładać wszystkie obowiązki informacyjne. Ma to miejsce na przykład, jeżeli akcjonariusz posiadający 26% ogólnej liczby głosów na walnym zgromadzeniu zbywa pakiet obejmujący 17%.

Nakładanie się tych obowiązków nie ma jednak większego znaczenia z punktu widzenia formalnego zadośćuczynienia obowiązkowi przekazania informacji. Nadal w zawiadomieniu należy podać informację o liczbie głosów i akcji posiadanych przed i po zdarzeniu powodującym zmianę udziału. Nie ma potrzeby informowania na podstawie którego z przepisów nastąpiło przesłanie zawiadomienia.

4.1.5. Sankcja za niewypełnienie obowiązku informacyjnego

Skutkiem niewypełnienia omawianych obowiązków jest sankcja z art. 89 ust. 1 pkt 1 ustawy o ofercie. Zgodnie z tym przepisem, akcjonariusz nie może wykonywać prawa głosu z akcji spółki publicznej, będących przedmiotem transakcji w wyniku której nastąpiło powstanie obowiązku informacyjnego. Tak więc w przypadku posiadania pakietu 3% i nabycia pakietu kolejnych 4%, akcjonariusz, który nie zawiadomił o przekroczeniu progu 5%, nie może wykonywać prawa głosu z 4 %, które były przedmiotem transakcji powodującej przekroczenie 5%. Jeżeli akcjonariusz wykonałby prawo głosu z tych 4%, prawo głosu nie byłoby uwzględniane przy obliczaniu wyników głosowania nad uchwałą wza.

Żądanie nieuwzględnienia głosów z takich akcji przy obliczaniu wyników głosowania, każdy akcjonariusz może zgłosić już w trakcie trwania wza. Gdyby z jakichś powodów takiego żądania akcjonariusza nie uwzględniono, wówczas może on dochodzić swoich racji poprzez złożenie wniosku o stwierdzenie nieważności uchwały walnego zgromadzenia (art. 425 kodeksu spółek handlowych)⁶¹.

Oprócz tego, na każdego akcjonariusza, który nie wykona obowiązku informacyjnego, KNF może nałożyć karę pieniężną w wysokości do 1 000 000 zł.

⁶¹ Więcej na temat unieważnienia uchwały i podmiotów uprawnionych do złożenia wniosku w Rozdziale I, pkt 5.7

4.2. Obowiązek ogłoszenia wezwania

4.2.1. Treść obowiązku z art. 72 ustawy o ofercie

Ustawa o ofercie przewiduje więcej przypadków konieczności ogłoszenia wezwania niż poprzednia ustawa o publicznym obrocie, regulująca kwestie nabywania znacznych pakietów. Pierwsze dwa przypadki dotyczą sytuacji **nabywania** określonego pakietu akcji w pewnym, ustawowo określonym okresie. Wielkości pakietu i okresów różnią się w zależności od tego czy akcjonariusz posiada pakiet w wysokości mniejszej, czy też większej niż 33% ogólnej liczby głosów.

Akcjonariusz posiadających mniej niż 33% ma obowiązek ogłoszenia wezwania w przypadku, gdy poprzez nabycie akcji zwiększy swój udział w spółce o więcej niż 10% ogólnej liczby głosów na walnym zgromadzeniu w czasie krótszym niż **60 dni**. Natomiast akcjonariusz, który ma już pakiet 33%, bądź większy, musi ogłosić wezwanie jeżeli jego udział w spółce ma się zwiększyć, w wyniku nabycia akcji, o więcej niż 5% w czasie krótszym niż **12 miesięcy**.

Jeżeli natomiast zwiększenie udziału nastąpiło na skutek innego zdarzenia prawnego niż czynność prawna (np. umorzenie akcji), akcjonariusz nie ogłasza wezwania, ale jest zmuszony w ciągu trzech miesięcy od nastąpienia tego zdarzenia do zbycia takiej liczby akcji, aby jego udział nie zwiększył się w tym czasie w sposób rodzący obowiązek ogłoszenia wezwania. Tak więc ustawodawca przewidział w przepisie dwa różne sposoby postępowania w zależności od tego czy zwiększenie udziału nastąpiło w wyniku nabywania czy też zdarzenia prawnego (umorzenia części akcji). Przy czym jak wynika z analizy językowej, użyte w art. 72 ust. 1 określenie „nabycie” ma być rozumiane szeroko. Nie tylko jako zakup akcji, ale też np. darowiznę.

Obowiązek ogłaszania wezwania w przypadku nabywania pakietu akcji w określonym czasie ma na celu przede wszystkim, zabezpieczenie interesu drobnych inwestorów, poprzez przeciwdziałanie szybkiemu, niekorzystnemu zwiększaniu zaangażowania kapitałowego w spółce publicznej i jego wpływowi cenotwórczemu na wartość rynkową akcji tej spółki.

Warte podkreślenia jest to, że obowiązek ten powstaje tylko w przypadku nabywania akcji w obrocie wtórnym. Poprzez **obrót wtórny** należy rozumieć obrót dokonywany pomiędzy inwestorami, w odróżnieniu

od obrotu pierwotnego, w którym inwestor nabywa akcje bezpośrednio od emitenta (spółki publicznej) lub subemitenta usługowego.

Tak więc ogłoszenie wezwania z art. 72 ustawy o publicznym obrocie nie może nigdy dotyczyć nabycia akcji niezdematerializowanych. Ponadto, nie ma on również zastosowania do nabycia akcji od emitenta lub subemitenta usługowego. Ustawodawca wyłączył również powstanie obowiązku ogłoszenia wezwania w przypadku wnoszenia akcji do spółki jako wkładu niepieniężnego, połączenia oraz podziału spółek.

Podmiot nabywający akcje ogłasza wezwanie jedynie na taką liczbę akcji, którą chce nabyć. Liczba ta powinna być wskazana w ogłoszeniu wezwania (oczywiście zawsze co najmniej 10% ogólnej liczby głosów na walnym zgromadzeniu). Jeżeli na wezwanie odpowiedzą akcjonariusze zapisując się na taką samą liczbę lub mniejszą niż określona w wezwaniu, to podmiot nabywający jest zobowiązany do nabycia wszystkich akcji objętych zapisami. Jeżeli jednak liczba zapisów będzie większa niż liczba akcji wskazana w ogłoszeniu wezwania, to podmiot nabywający powinien nabyć akcje w liczbie określonej w wezwaniu na zasadzie proporcjonalnej redukcji.

4.2.2. Treść obowiązku z art. 73 i 74 ustawy o ofercie

Dwa kolejne przypadki ogłoszenia wezwania związane są z przekroczeniem przez akcjonariusza pewnego określonego progu posiadania głosów w ogólnej liczbie głosów na walnym zgromadzeniu.

Pierwszy (a) powstaje po przekroczeniu progu **33%**, drugi (b) po przekroczeniu progu **66%**. Istnieją pewne różnice w potraktowaniu tych dwóch przypadków przez ustawodawcę, dlatego najlepiej przedstawić je oddzielnie.

a. przekroczenie progu 33%

Akcjonariusz może przekroczyć próg 33% jedynie wtedy, gdy posiadając poniżej tego progu ogłosi wezwanie na sprzedaż lub zamianę akcji w liczbie zapewniającej 66%. Jeżeli jednak do przekroczenia tego progu doszło na skutek:

- nabycia akcji w ofercie publicznej,
- wniesienia akcji jako wkładu niepieniężnego,
- podziału lub połączenia spółki,
- zmiany statutu spółki,
- wygaśnięcia uprzywilejowania akcji,
- innego niż czynność prawna zdarzenia prawnego

Akcjonariusz może zdecydować czy w terminie 3 miesięcy od przekroczenia, w wyżej wymieniony sposób, progu 33%: ogłosi wezwanie na sprzedaż lub zamianę akcji w liczbie zapewniającej 66% czy też sprzeda akcje, schodząc poniżej 33%. Problem rozwiąże się niejako samoistnie, jeżeli w ciągu tych trzech miesięcy udział akcjonariusza zejdzie poniżej 33% na skutek podwyższenia kapitału zakładowego, zmiany statutu czy też wygaśnięcia uprzywilejowania jego akcji. Wtedy nie musi on podejmować żadnej czynności.

Ustawodawca uregulował też odrębnie przekroczenie progu 33% na skutek dziedziczenia. Obowiązek ogłoszenia wezwania nie powstaje w przypadku przekroczenia progu 33% w wyniku dziedziczenia, ale po kolejnym zwiększeniu udziału, do takiego akcjonariusza stosuje się przepisy dotyczące wyboru pomiędzy ogłoszeniem wezwania a sprzedażą akcji. Termin trzymiesięczny liczy się wówczas od zdarzenia powodującego kolejne zwiększenie udziału.

b. przekroczenie progu 66%

Przekroczenie tego progu może nastąpić jedynie w wyniku ogłoszenia wezwania na sprzedaż lub zamianę wszystkich pozostałych akcji spółki⁶². Kwestie dotyczące przekroczenia 66% na skutek nabycia akcji w ofercie publicznej, wniesienia akcji jako wkładu niepieniężnego, podziału lub połączenia spółki, zmiany statutu spółki, wygaśnięcia uprzywilejowania akcji czy też innego niż czynność prawna zdarzenia prawnego, a także na skutek dziedziczenia, uregulowane są analogicznie jak w przypadku przekroczenia progu 33%.

Jeżeli w okresie 6 miesięcy po przeprowadzeniu wezwania, akcjo-

⁶² Jest to przepis analogiczny do art. 154 ustawy o publicznym obrocie, poprzednio regulującej to zagadnienie. W art. 154 próg, z którego przekroczeniem wiązało się ogłoszenie wezwania wynosił 50%.

nariusz nabędzie akcje po cenie wyższej niż ogłoszona w wezwaniu, to jest on zobowiązany do zwrócenia różnicy w cenie wszystkim tym, którzy zbyli akcje w wezwaniu. Taka regulacja zapobiega różnicowaniu ceny akcji nabywanych w wezwaniu oraz już po jego przeprowadzeniu, chroniąc akcjonariuszy odpowiadających na wezwanie. Dzięki niej każdy akcjonariusz ma **prawo zbycia akcji spółki publicznej na równych warunkach cenowych**.

Wezwanie związane z przekraczaniem progów 33% i 66% dają akcjonariuszom dwie szanse na wyjście ze spółki po godziwej cenie, zanim akcje tej spółki stracą płynność w związku z pojawieniem się inwestora dysponującego większościovym pakietem akcji.

4.2.3. Treść obowiązku z art. 91 ustawy o ofercie

Ostatni przypadek ogłoszenia wezwania związany jest z decyzją o zniesieniu dematerializacji akcji. Jak już wspomniano, jest to jedyny obowiązek ogłoszenia wezwania uregulowany poza rozdziałem 4 ustawy o ofercie. Podobny przepis funkcjonował w ustawie o publicznym obrocie (art. 86) i był związany z wycofaniem akcji z publicznego obrotu. W obecnych regulacjach rynku kapitałowego nie ma już pojęcia „publicznego obrotu”, jednak zniesienie dematerializacji ma tym przypadku dla akcjonariuszy takie samo znaczenie jak wcześniej wycofanie z publicznego obrotu: brak możliwości sprzedaży akcji na rynku regulowanym. Wycofanie z obrotu na rynku regulowanym następuje co do zasady w terminie określonym w decyzji zezwalającej na zniesienie dematerializacji. Termin ten nie może być dłuższy niż 1 miesiąc. Jeżeli emitent lub jego akcjonariusz większościovym podejmie decyzję o zniesieniu dematerializacji akcji, to pozostali akcjonariusze, powinni mieć szansę zbycia akcji po dobrej cenie zanim przestanie to być możliwe na GPW czy MTS-CeTO. W przypadku podjęcia takiej decyzji przez emitenta, należy przedsięwziąć następujące kroki:

1. najpierw akcjonariusz lub akcjonariusze, którzy mają zamiar umieścić w porządku obrad walnego zgromadzenia sprawę podjęcia uchwały o zniesieniu dematerializacji akcji, powinni ogłosić wezwanie na sprzedaż wszystkich pozostałych akcji,

2. następnie, wspomniani akcjonariusze umieszczają w porządku obrad walnego zgromadzenia sprawę podjęcia uchwały o zniesieniu dematerializacji akcji,
3. na końcu walne zgromadzenie akcjonariuszy podejmuje uchwałę większością 4/5 głosów oddanych w obecności akcjonariuszy reprezentujących przynajmniej połowę kapitału zakładowego oraz składa wnioski do KNF o wydanie zezwolenia na dematerializację akcji.

Sprzedaż akcji w odpowiedzi na takie wezwanie jest dla akcjonariuszy ostatnią szansą pozbycia się ich przed dematerializacją. Po dematerializacji zbycie akcji jest utrudnione, ze względu na trudność znalezienia potencjalnego nabywcy. W pewnym stopniu, ustawa o obrocie ułatwia akcjonariuszom zbycie takich akcji. Może on zlecić domowi maklerskiemu wyszukanie inwestora, który nabyłby te akcje. Akcjonariusz może także sam znaleźć nabywcę i zbyć akcje w drodze umowy cywilnoprawnej.

Obowiązek ogłoszenia wezwania nie powstaje, jeżeli z wnioskiem o zniesienie dematerializacji akcji wystąpią wszyscy akcjonariusze. Nie istnieją wtedy żadni „pozostali” akcjonariusze, do których takie wezwanie mogłoby być skierowane. Nie ma również żadnych akcjonariuszy, którzy mogliby być pokrzywdzeni na skutek zniesienia dematerializacji.

Wezwanie ogłasza i występuje z wnioskiem o umieszczenie na walnym zgromadzeniu sprawy podjęcia uchwały o zniesieniu dematerializacji, akcjonariusz lub akcjonariusze, którzy chcą tej dematerializacji.

Jeżeli akcjonariusz posiada 40 % i ma zamiar nabyć 30% a następnie znieść dematerializację akcji, to ten stan faktyczny, spełnia przesłanki zarówno wezwania z art. 74 ustawy o ofercie jak i z art. 91 ustawy o ofercie. W tej sytuacji możliwe jest ogłoszenie jednego wezwania. Należy również pamiętać, że ponadto, akcjonariusz powinien poinformować o przekroczeniu progu 50% (art. 69 ustawy o ofercie).

Odnosząc się szerzej do problemu kumulacji wezwań należy stwierdzić, że w przypadku, gdy stan faktyczny wypełnia przesłanki więcej niż jednego przepisu dotyczącego wezwania, wówczas ogłasza się jedno wezwanie, na podstawie którego akcjonariusz ma obowiązek nabyć najwyższą liczbę akcji. I tak wezwanie związane z przekroczeniem progu 66% wypełni także obowiązek ogłoszenia wezwania na przekroczenie progu

33% i obowiązek wynikający z art. 72 ustawy o ofercie. Ogłoszenie wezwania określonego w art. 91 ust. 6 ustawy o ofercie skonsumuje wszystkie obowiązki dotyczące ogłoszenia wezwania.

Warto jednak podkreślić, że obowiązek ogłoszenia wezwania powstaje jedynie w tych czterech przypadkach wskazanych w ustawie o ofercie. Oznacza to, że akcjonariusz nie ma prawa domagania się sprzedaży akcji w trybie wezwania, jeżeli nie zachodzą przesłanki ściśle określone w przepisach.

4.2.4 Wyłączenia obowiązku ogłoszenia wezwania

Obowiązek ogłoszenia wezwania nie powstaje w żadnym z omówionych wyżej przypadków jeżeli nabywane akcje:

- funkcjonują jedynie w alternatywnym systemie obrotu, nie będąc jednocześnie dopuszczone do obrotu na rynku regulowanym czy też nie będąc przedmiotem wniosku o dopuszczenie do obrotu na rynku regulowanym,
- są nabywane w ramach grupy kapitałowej,
- są nabywane w trybie przepisów prawa upadłościowego i naprawczego, bądź w postępowaniu egzekucyjnym,
- są nabywane zgodnie z umową o ustanowienie zabezpieczenia finansowego zawartą na warunkach określonych w ustawie z dnia 2 kwietnia 2004r. o niektórych zabezpieczeniach finansowych,
- są obciążone zastawem w celu zaspokojenia zastawnika uprawnionego na podstawie innych ustaw do korzystania z trybu zaspokojenia polegającego na przejściu na własność przedmiotu zastawu,
- są nabywane w drodze dziedziczenia, z wyjątkiem przypadków opisanych w przypadkach przekraczani progów 33% i 66%.

4.2.5. Zasady ustalania ceny zbycia akcji w wezwaniu

Aby cena po której następuje sprzedaż akcji w wezwaniu była jak najmniej krzywdząca dla akcjonariusza, ustawodawca określił cenę minimalną, poniżej której osoba nabywająca akcje w wezwaniu nie może ich kupić. Poniższe zasady ustalania ceny dotyczą wszystkich przypadków ogłoszenia wezwania na sprzedaż akcji.

Tak więc co do zasady, cena proponowana w wezwaniu nie może być niższa, niż średnia cena rynkowa z ostatnich 6 miesięcy obrotu akcjami na rynku głównym⁶³, przed dniem ogłoszenia wezwania. Jeżeli obrót akcjami będącymi przedmiotem wezwania był dokonywany na rynku głównym przez okres krótszy niż 6 miesięcy, to bierze się pod uwagę średnią cenę z tego krótszego okresu.

W przypadku jeżeli nie można w ten sposób ustalić ceny albo jeżeli w stosunku do spółki zostało otwarte postępowanie układowe bądź upadłościowe, cena w wezwaniu nie może być niższa od wartości godziwej akcji. Ceny nie będzie można ustalić w sposób opisany w poprzednim akapicie jeżeli np. akcje mają formę dokumentu. Może to mieć miejsce w przypadku ogłoszenia wezwania z art. 74 lub 91 ustawy o ofercie, kiedy wezwanie dotyczy wszystkich pozostałych akcji spółki publicznej, a więc również akcji niezdematerializowanych. Jeżeli więc w spółce istnieją akcje niezdematerializowane i akcje będące w obrocie na rynku regulowanym to w jednym wezwaniu, dotyczącym wszystkich pozostałych akcji, zostaną ustalone dwie różne ceny.

Ponadto, ustalona cena nie może być niższa niż najwyższa cena albo najwyższa wartość rzeczy lub praw jaką za akcje będące przedmiotem wezwania odpowiednio, zapłacił bądź wydał w zamian za akcje, w okresie 12 miesięcy przed ogłoszeniem wezwania bądź sam podmiot wywołujący, bądź jego podmioty bezpośrednio lub pośrednio od niego zależne lub nad nim dominujące, bądź też połączone z nim porozumieniem, o którym mowa w art. 87 ust. 1 pkt 5 ustawy o ofercie.

Dodatkową regulacją dotyczącą ustalenia ceny minimalnej, dotyczy wezwania związanego z przekroczeniem progu 66%. W tym przypadku cena nie może być również niższa niż średnia cena rynkowa z okresu 3 miesięcy obrotu tymi akcjami na rynku regulowanym przed ogłoszeniem wezwania.

Ustawodawca dopuszcza wyjątkowo sytuację, w której cena może

⁶³ *Rynkiem głównym jest rynek giełdowy lub pozagiełdowy, na którym notowane są dane akcje. Jeżeli są one notowane na kilku rynkach regulowanych to rynkiem głównym jest ten, na którym wartość obrotu akcjami w roku kalendarzowym poprzedzającym rok w którym nastąpiło ustalenie rynku głównego, była największa. Z tym, że jeżeli obrót na danym rynku nastąpił dopiero w roku ustalania rynku głównego, to wtedy rynkiem głównym jest rynek na którym notowanie akcji nastąpiło wcześniej.*

być niższa od tej ustalonej zgodnie z zasadami opisanymi powyżej. Muszą być jednak spełnione trzy warunki:

- akcje będące przedmiotem nabycia muszą stanowić co najmniej 5% wszystkich akcji spółki,
- akcje są nabywane od oznaczonej osoby zgłaszającej się na wezwanie,
- niższa cena wynika z ustaleń pomiędzy podmiotem ogłaszającym wezwanie a oznaczoną osobą.

Z akcji spółki publicznej nabytych po cenie ustalonej z naruszeniem tych zasad nie można wykonywać prawa głosu.

Zmiana ceny w ogłoszonym wezwaniu jest dopuszczalna i nie oznacza, że zostało ogłoszone nowe wezwanie. Cena jest jedynie elementem treści ogłoszonego wezwania. Zmiana ceny może być przeprowadzana, nie częściej niż co 5 dni roboczych. Informację o zmianie podmiot pośredniczący w wezwaniu, powinien przekazać do agencji informacyjnej, opublikować w co najmniej jednym dzienniku o zasięgu ogólnopolskim i udostępnić w miejscu przyjmowania zapisów na akcje objęte wezwaniem. W przypadku gdy inny podmiot ogłosił wezwanie dotyczące tych samych akcji (kontrwezwanie) wzywający może zmienić cenę bez zachowania pięciodniowego terminu.

Ponadto spółka jest obowiązana przekazać w trybie określonym w art. 56 ust. 1 ustawy o ofercie, **opinię swojego zarządu** na temat ogłoszonego wezwania, nie później niż na 2 dni robocze przed dniem rozpoczęcia przyjmowania zapisów. Stanowisko to jest przedstawiane również przedstawicielom organizacji związkowych pracowników spółki lub samym pracownikom jeżeli takie organizacje nie działają. Opinia zarządu powinna zawierać:

- opinię na temat wpływu wezwania na interes spółki (w tym na zatrudnienie),
- opinię na temat strategicznych planów podmiotu ogłaszającego wezwanie wobec spółki (w tym wobec zatrudnienia w spółce i lokalizacji prowadzonej działalności),
- stwierdzenie czy zdaniem zarządu cena proponowana w wezwaniu odpowiada wartości godziwej.

Zamiast ogłoszenia wezwania na sprzedaż akcji, można ogłosić wezwanie do zapisywania się na zamianę akcji. W takim przypadku w zamian za akcje można nabyć wyłącznie zdematerializowane akcje innej spółki, kwitów depozytowych i listów zastawnych oraz obligacji emitowanych przez Skarb Państwa.

Za cenę proponowaną w takim wezwaniu uważa się wartość zdematerializowanych akcji innej spółki, kwitów depozytowych i listów zastawnych oraz obligacji emitowanych przez Skarb Państwa, których własność zostanie przeniesiona w zamian za akcje będące przedmiotem wezwania. Wartość tych papierów wartościowych ustala się w przypadku jeżeli są przedmiotem obrotu na rynku regulowanym według średniej ceny rynkowej z ostatnich 6 miesięcy obrotu na rynku regulowanym poprzedzających ogłoszenia wezwania. Jeżeli obrót był dokonywany na rynku regulowanym przez okres krótszy niż 6 miesięcy, to bierze się pod uwagę średnią cenę z tego krótszego okresu. W przypadku jeżeli nie można w ten sposób ustalić ceny albo jeżeli w stosunku do spółki zostało otwarte postępowanie układowe bądź upadłościowe wartość tych papierów wartościowych ustala się według ich wartości godziwej.

4.2.6. Odstąpienie od ogłoszenia wezwania

Ogłoszenie publicznego wezwania powoduje, że nie można od niego odstąpić, chyba że inny podmiot ogłosi wezwanie w stosunku do tych samych akcji. Mamy wtedy do czynienia z kontrwezwaniem. Odstąpienie z naruszeniem tego przepisu jest zagrożone karą pieniężną do wysokości 1000 000 zł, nakładaną przez KNF.

W przypadku ogłaszania wezwania na wszystkie pozostałe akcje można odstąpić od wezwania jeżeli inny akcjonariusz ogłosił wezwanie również na wszystkie pozostałe akcje po cenie nie niższej niż w pierwszym wezwaniu.

W przypadku kontrwezwania, akcjonariusz, składający zapis może go cofnąć, jeśli nie nastąpiło przeniesienie praw z akcji, tzn. jeżeli jeszcze nie został dokonany zapis na rachunku papierów wartościowych.

4.2.7. Podmiot pośredniczący w ogłaszaniu i przeprowadzaniu wezwania

Wezwanie jest ogłaszane i przeprowadzane za pośrednictwem podmiotu prowadzącego działalność maklerską na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Podmiot pośredniczący ma obowiązek poinformować o wezwaniu KNF, oraz rynek regulowany na którym notowane są akcje będące przedmiotem wezwania. Czyni to poprzez wysłanie pisemnego zawiadomienia o zamiarze ogłoszenia wezwania, do którego dołączona jest treść wezwania. Zawiadomienie to powinno być przekazane najpóźniej na siedem dni roboczych przed rozpoczęciem przyjmowania zapisów w wezwaniu. Po otrzymaniu zawiadomienia GPW lub MTS-CeTO (w zależności gdzie notowane są akcje), może, ale nie musi zawieszać obrót akcjami objętymi wezwaniem na najbliższą sesję lub dzień obrotu. W okresie pomiędzy dokonaniem zawiadomienia a zakończeniem wezwania podmiot wzywający, bądź jego podmioty bezpośrednio lub pośrednio od niego zależne lub nad nim dominujące, bądź też połączone z nim porozumieniem, o którym mowa w art. 87 ust. 1 pkt 5 ustawy o ofercie mają ograniczoną możliwość nabywania i zbywania akcji spółki, której wezwanie dotyczy. Nabywać mogą jedynie w ramach wezwania natomiast, zarówno zbywanie przez nich akcji jak i zawieranie umów, z których wynikałby obowiązek zbycia akcji w trakcie wezwania, jest zakazane.

Zanim jednak wezwanie zostanie ogłoszone, konieczne jest ustanowienie przez podmiot nabywający akcje w wyniku wezwania, zabezpieczenia w wysokości 100% wartości akcji, które mają być przedmiotem nabycia. Zabezpieczeniem może być zarówno suma pieniężna jak i inne prawa lub rzeczy posiadające wartość majątkową. Zabezpieczenie powinno być udokumentowane zaświadczeniem banku bądź innej instytucji finansowej dokonującej zabezpieczenia bądź pośredniczącej w jego ustanowieniu.

Taką „inną właściwą instytucją”, która może ustanowić zabezpieczenie, może być dom maklerski przeprowadzający wezwanie. Dokonuje on wtedy zabezpieczenia poprzez blokadę środków pieniężnych na rachunku pieniężnym klienta tego domu maklerskiego, który zamierza nabyć akcje w drodze wezwania.

Obowiązek ustanowienia zabezpieczenia powstaje w przypadku ogłoszenia wszystkich rodzajów wezwań wymienionych w ustawie o ofercie.

4.2.8. Forma ogłoszenia wezwania

Wzory wezwań do zapisywania się na sprzedaż akcji stanowią załączniki do Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 19 października 2005 r. w sprawie wzorów wezwań do zapisywania się na sprzedaż lub zamianę akcji spółki publicznej, szczegółowego sposobu ich ogłaszania oraz warunków nabywania akcji w wyniku tych wezwań.

Wzory zostały przedstawione osobno dla każdego z czterech przypadków wezwań, a ponadto osobne dwa załączniki stanowią wzory wezwań w przypadkach przekroczenia progu 33% albo 66% w zależności, czy przekroczenie progu ma nastąpić w wyniku nabycia akcji, czy też przekroczenie progu już nastąpiło na skutek nabycia akcji w ofercie publicznej, wniesienia akcji jako wkładu niepieniężnego, podziału lub połączenia spółki, zmiany statutu spółki, wygaśnięcia uprzywilejowania akcji czy też innego niż czynność prawna zdarzenia prawnego. Najważniejsze z informacji, które należy zamieścić w wezwaniu do zapisywania się na sprzedaż akcji w każdym z przypadków ogłoszenia wezwania dotyczą:

- oznaczenia akcji objętych wezwaniem, ich rodzaju i emitenta
- ceny po której akcje będą nabywane
- ceny minimalnej
- czasu przeprowadzenia wezwania
- terminu i miejsc przyjmowania zapisów
- trybu i sposobu zapłaty

Poza tym, należy wskazać podmiot ogłaszający wezwanie, podmiot nabywający akcje w wyniku wezwania oraz podmiot pośredniczący. Wynika z tego, że nie koniecznie podmiot zobowiązany do ogłoszenia wezwania musi być jednocześnie podmiotem nabywającym akcje. Jeżeli na przykład akcjonariusz będzie przekraczał próg 66% ogólnej liczby głosów na walnym zgromadzeniu, to zgodnie z brzmieniem przepisu, na nim spoczywa obowiązek ogłoszenia i przeprowadzenia wezwania do za-

pisywania się na sprzedaż pozostałych akcji tej spółki. Natomiast nabyć akcje w wyniku wezwania może inny podmiot, z którym podmiot ogłaszający akcje to uzgodni np. jego podmiot zależny.

Z kolei w przypadku wezwania z art. 91 ust. 6 ustawy o ofercie, do ogłoszenia wezwania zobowiązani są ci akcjonariusze (a może być ich kilku), którzy występują z wnioskiem o podjęcie uchwały o zniesieniu dematerializacji akcji, natomiast niekoniecznie wszyscy z nich muszą te akcje nabywać. Którzy z nich będą to czynić, zależy od ich ustaleń.

W takiej sytuacji w wezwaniu należy wskazać wtedy zarówno podmiot(y) ogłaszający wezwania jak i podmiot(y) nabywający akcje w wyniku wezwania, rodzaj powiązań między nimi oraz dla każdego z nich odrębnie:

- liczbę akcji jaką zamierza osiągnąć w wyniku wezwania i odpowiadającą jej liczbę głosów
- wskazanie podmiotu dominującego
- liczbę akcji oraz odpowiadającą jej procentową liczbę głosów jaką posiada wraz z podmiotem dominującym i podmiotami zależnymi (przed nabyciem akcji w wyniku wezwania)
- liczbę akcji oraz odpowiadającą jej procentową liczbę głosów jaką zamierza osiągnąć wraz z podmiotem dominującym i podmiotami zależnymi po przeprowadzeniu wezwania
- czy łączy go stosunek zależności lub dominacji z emitentem, wraz z określeniem cech tej dominacji lub zależności
- jego szczegółowe zamiary w stosunku do spółki, której akcje są przedmiotem wezwania

Nie ma również przeciwwskazań by nabycia w wyniku ogłoszonego wezwania dokonał więcej niż jeden podmiot. Należy wtedy wskazać w wezwaniu proporcje w jakich nastąpi nabycie akcji przez każdy z tych podmiotów.

Należy przy tym zwrócić uwagę, że nabywając akcje w wyniku wezwania, inwestor nie będący podmiotem ogłaszającym wezwanie, może również osiągnąć bądź przekroczyć próg 5%, 10%, 20%, 25%, 33%, 50% lub 75% ogólnej liczby głosów. Jeżeli np. podmiot ogłaszający wezwanie ma przekroczyć 66%, a inwestor nabywający akcje w wyniku wezwania 14%, to w wyniku ogłoszenia wezwania na wszystkie pozostałe akcje

może on nabyć 7% i przekroczyć (indywidualnie) próg 20% i powinien także wypełnić obowiązek informacyjny z art. 69 ustawy o ofercie.

4.2.9. Sankcja za niewypełnienie obowiązku ogłoszenia wezwania

Warto zwrócić uwagę, że sankcja za niedopełnienie obowiązku ogłoszenia wezwania z art. 72 i 73 ustawy o ofercie jest taka sama jak w przypadku sankcji za niedopełnienie obowiązku z art. 69 ustawy o ofercie. Ostrzejsza jest jednak sankcja za brak wezwania w przypadku, gdy obowiązek jego ogłoszenia wynika z przekroczenia progu 66%. W takiej sytuacji akcjonariusz nie może wykonywać prawa głosu nie tylko z akcji nabytych z naruszeniem obowiązku, ale ze wszystkich posiadanych przez niego akcji tej spółki publicznej. Ponadto, we wszystkich przypadkach, akcjonariuszowi grozi kara pieniężna do 1 000 000 zł., odrębnie za każde naruszenie.

4.3. Obowiązki dodatkowe wynikające z powiązań pomiędzy inwestorami nabywającymi, zbywającymi lub posiadającymi akcje

Wszystkie omówione wyżej obowiązki (informacyjne i ogłoszenia wezwań) powstają dodatkowo dla podmiotów powiązanych z podmiotami osiągającymi lub przekraczającymi określone w ustawie. Powiązanie to może polegać na:

- a) istnieniu stosunku zależności lub dominacji
- b) istnieniu porozumienia, o którym mowa w art. 87 ust. 1 pkt 5 ustawy o ofercie

4.3.1. Stosunek zależności lub dominacji

Obowiązek wynikający z istnienia stosunku zależności lub dominacji⁶⁴ dotyczy każdego podmiotu będącego podmiotem zależnym lub dominującym. Stosunek zależności może istnieć bądź w ramach grupy kapitałowej (w skład której mogą wchodzić zarówno spółki akcyjne jak i spółki z o.o.), bądź może on polegać na zależności spółki kapitałowej od osoby

⁶⁴ Wyjaśnienie pojęcia dominacji znajduje się w rozdziale 3.2.2

fizycznej. Zależność może mieć charakter zarówno bezpośredni jak i pośredni. Przykłady zależności ilustruje poniższy schemat.

Obowiązki z rozdziału IV ustawy o ofercie związane ze stosunkiem zależności i dominacji powstają w następujących przypadkach:

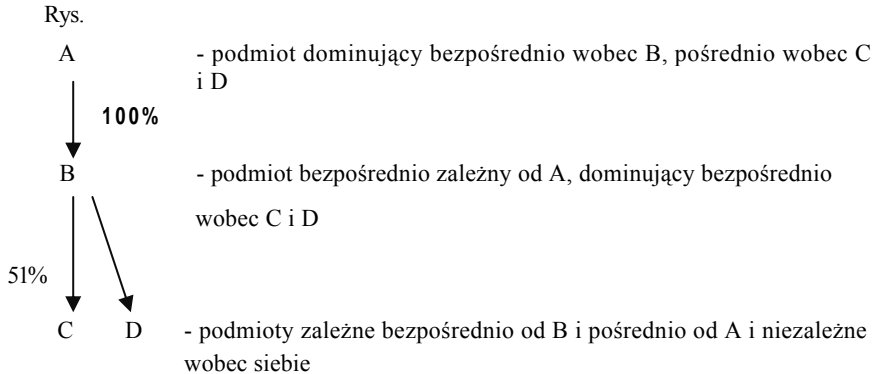
1. uzyskania statusu podmiotu dominującego w spółce kapitałowej lub innej osobie prawnej posiadającej akcje spółki publicznej lub w innej spółce kapitałowej bądź innej osobie prawnej będącej wobec niej podmiotem dominującym,
2. dokonywania czynności prawnej przez podmiot zależny lub zajściem innego zdarzenia prawnego dotyczącego tego podmiotu zależnego.

Zgodnie więc z pierwszym przypadkiem, możliwa jest sytuacja, w której skutek uzyskania stosunku dominacji, obowiązki z rozdziału IV będzie musiał spełniać podmiot nie posiadający bezpośrednio ani jednej akcji spółki publicznej. Jeżeli np. podmiot B, niebędący spółką publiczną jest posiadaczem pakietu 35% spółki publicznej i podmiot A nabędzie 100% akcji podmiotu B stając się jego podmiotem dominującym, to w ten sposób poprzez uzyskanie statusu podmiotu dominującego spełnia on przesłanki z art. 69 i 73 ustawy o ofercie. W tym przypadku nie będzie on spełniał obowiązku z art. 72 ustawy o ofercie, gdyż obowiązek ten dotyczy tylko nabycia akcji w obrocie wtórnym. Warto tu zauważyć, że pod rządami ustawy o publicznym obrocie, takie stanowisko prezentowane przez KNF w wydawanych opiniach było uważane za dyskusyjne, brakowało bowiem konkretnego przepisu, regulującego wprost taką sytuację. Teraz wynika ono wprost z przepisów ustawy o ofercie.

Odnosząc się do drugiego przypadku należy poruszyć następujące kwestie. Podmiot zależny przekraczający progi określone w rozdziale IV ustawy o ofercie na skutek dokonania czynności prawnej bądź zajścia innego zdarzenia prawnego, wypełnia obowiązki z tego rozdziału niezależnie od liczby akcji znajdujących się w posiadaniu całej grupy kapitałowej. Zawsze jednak zwiększenie liczby akcji przez podmiot zależny, powoduje wzrost liczby akcji posiadanych przez grupę kapitałową. W związku z tym, na podmiocie dominującym ciąży obowiązek kontrolowania wzrostów liczby akcji u podmiotów zależnych, tak aby móc wykonać obowiązki z rozdziału 4 ustawy o ofercie, w przypadku gdy liczba akcji

przez niego posiadanych (pośrednio i bezpośrednio) zmieni się w ten sposób, że będzie on podlegał obowiązkom. Dla przykładu, jeżeli:

- podmiot A jest podmiotem dominującym w stosunku do podmiotu B
- podmiot A posiada 67 % akcji spółki publicznej

- podmiot B nie posiada żadnej akcji tej spółki, ale zamierza nabyć 10% to podmiot B po nabyciu akcji powinien poinformować o przekroczeniu progu 10%

natomiast podmiot A po dokonaniu przez podmiot B nabycia, będzie zobowiązany do poinformowania o przekroczeniu progu 75%.

Jeżeli osiąga bądź przekracza progi sam podmiot dominujący (a stan posiadania akcji podmiotów zależnych się nie zmienia), to przepis art. 87 ustawy o ofercie nie ma zastosowania. Podmiot dominujący wypełnia wtedy obowiązki z rozdziału IV ustawy o ofercie niezależnie od faktu bycia w grupie kapitałowej.

Zawsze może się zdarzyć, że struktura dominacji jest bardziej złożona i ten sam podmiot może być jednocześnie dominujący w stosunku do jednego i zależny od innego. Z tego powodu należy dokładnie badać strukturę powiązań, żeby ustalić jakie obowiązki powinien wypełnić każdy z powiązanych podmiotów. Na przykład jeżeli w sytuacji opisanej powyżej podmiot A posiada jeszcze podmiot nad nim dominujący, to również ten podmiot będzie musiał wypełnić obowiązki z rozdziału IV ustawy o ofercie.

4.3.2. Porozumienie

Jak wspomniano wyżej, obowiązki z rozdziału IV ustawy o ofercie powstają również w przypadku istnienia porozumienia pomiędzy podmiotami, jeżeli porozumienia te dotyczą:

- wspólnego nabywania akcji spółki publicznej,
- zgodnego głosowania na walnym zgromadzeniu spółki publicznej dotyczącego istotnych spraw tej spółki.

Porozumienie rozumiane jest najczęściej szerzej niż tylko umowa akcjonariuszy. Oprócz umów, obejmuje także porozumienia nieformalne. Szczególnie rozpowszechnione w praktyce są porozumienia co do sposobu głosowania (zarówno zgodne głosowanie jak i wspólne ustalenie strategii głosowania, np. co do wyboru członków rady nadzorczej). Ich szerokie wykorzystanie w praktyce spowodowane jest przede wszystkim faktem, że zapewniają one stabilną większość konieczną do sprawnego funkcjonowania spółki. Jednocześnie porozumienie to nie obejmuje przypadków związanych jedynie ze wspólną wolą zwołania walnego zgromadzenia oraz z umieszczeniem określonych spraw w porządku obrad tego zgromadzenia.

Porozumienie może być zawarte zarówno ustnie jak i na piśmie. W przypadku istnienia porozumienia obowiązki te spoczywają łącznie na wszystkich podmiotach, które łączy pisemne lub ustne porozumienie, chociażby tylko jeden z tych podmiotów podjął lub zamierzał podjąć czynności powodujące powstanie tych obowiązków. Strony porozumienia mogą wskazać, która z nich będzie wykonywać obowiązki.

Należy tu podkreślić, że obowiązek wynikający z art. 87 ustawy o ofercie jest obowiązkiem spoczywającym **dodatkowo** łącznie na podmiotach, które będąc w porozumieniu wspólnie przekraczają np. progi wymienione w art. 73 ustawy o ofercie. Ma on na celu regulację sytuacji, w których podmiot będący w porozumieniu i nabywający akcje, jest zobowiązany do wypełniania obowiązków z rozdziału IV ustawy o ofercie, nawet jeżeli on sam indywidualnie nie wypełnia przesłanek podlegania tym obowiązkom, ale wypełnia je łącznie z podmiotem, z którym jest w porozumieniu.

Warto podkreślić, że obowiązki z rozdziału IV ustawy o ofercie, po-

wstają zarówno wtedy, kiedy podmioty będące we wcześniejszym porozumieniu osiągają lub przekraczają dany próg ogólnej liczby głosów jak i wtedy, gdy decydują się zawrzeć porozumienie podmioty już posiadające taką liczbę akcji spółki publicznej.

Ustawa o ofercie wprowadza również domniemanie istnienia porozumienia. Ma ono miejsce wtedy, gdy czynności powodujące powstanie obowiązków z rozdziału IV podejmują:

- małżonkowie, ich wstępni, zstępni i rodzeństwo oraz powinowaci w tej samej linii lub stopniu, jak również osoby pozostające w stosunku przysposobienia, opieki i kurateli,
- osoby pozostające we wspólnym gospodarstwie domowym (np. konkubenci),
- mocodawca lub jego pełnomocnik, niebędący firmą inwestycyjną, upoważniony do dokonywania na rachunku papierów wartościowych czynności zbycia lub nabycia papierów wartościowych,
- jednostki powiązane w rozumieniu ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości.

Domniemania te są wzruszalne, tzn. można starać się wykazać, że np. pomimo istnienia związku małżeńskiego, przekroczenie progu przez jedno z małżonków dokonane zostało bez wiedzy drugiego małżonka oraz że nie został on o tym poinformowany po fakcie przekroczenia, a w związku z tym trudno mówić o porozumieniu i ciężącym w związku z nim wykonaniu obowiązku z rozdziału IV.

5. Szczególne uprawnienia i obowiązki akcjonariuszy spółki publicznej

Ustawa o ofercie wprowadza uprawnienia akcjonariuszy ułatwiające wycofanie nie płynnych spółek, to znaczy takich spółek, których co najmniej 90 % akcji należy do bądź do jednego akcjonariusza bądź do akcjonariusza i podmiotów od niego zależnych, dominujący lub związanych porozumieniem. Obrót akcjami takiej spółki na rynku regulowanym jest praktycznie żaden i nie ma sensu aby dalej pozostawała on w obrocie. W związku z tym, ustawodawca przewidział dwa rodzaje uprawnień, pierw-

sze dotyczy akcjonariusza większościowego takiej spółki a drugie, jej drobnych akcjonariuszy.

5.1 Przymusowy wykup

Akcjonariusz posiadający samodzielnie bądź wraz z podmiotami od niego zależnymi, dominującymi lub będącymi w porozumieniu, co najmniej 90% ogólnej liczby głosów ma **prawo żądania od pozostałych akcjonariuszy, aby sprzedali mu wszystkie należące do nich akcje**. Ten sposób wykupu akcji jest wykupem przymusowym i następuje bez zgody akcjonariusza, do którego skierowane jest żądanie. Wykup akcji na podstawie tego przepisu następuje na podobnych zasadach jak nabywanie akcji w wyniku ogłoszonego wezwania:

- **cena wykupu** jest ustalana na zasadach przewidzianych w art. 79 ust. 1-3 dla ceny akcji nabywanych w wezwaniu,
- przed ogłoszeniem żądania wykupu należy ustanowić **zabezpieczenie** w wysokości 100% wartości akcji będący przedmiotem przymusowego wykupu. Zabezpieczenie powinno być potwierdzone dokumentem takim samym jak w przypadku ogłaszania wezwania,
- przeprowadzenie i ogłoszenie przymusowego wykupu musi nastąpić **za pośrednictwem** podmiotu prowadzącego działalność maklerską na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
- podmiot pośredniczący zawiadamia o wykupie KNF oraz rynek bądź rynki na których notowane są akcje spółki. Do zawiadomienie dołączona powinna być informacja na temat przymusowego wykupu,
- **odstąpienie** od przymusowego wykupu jest **niedopuszczalne**.

Szczegółowy sposób ogłaszania informacji o przymusowym wykupie, jej treść oraz szczegółowe warunki nabywania tych akcji określa rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 14 listopada 2005 r. w sprawie nabywania akcji spółki publicznej w drodze przymusowego wykupu. Informacja o przymusowym wykupie zawiera m.in. treść żądania oraz jego podstawę prawną, oznaczenie akcji objętych przymusowym wykupem, cenę wykupu, dzień rozpoczęcia wykupu oraz dzień wykupu Natomiast sam przebieg przymusowego wykupu ma charakter następujący:

1. **ogłoszenie** przez podmiot pośredniczący informacji o przymusowym wykupie poprzez przekazanie informacji co najmniej jednej agencji informacyjnej i publikację jej w co najmniej jednym dzienniku o zasięgu ogólnopolskim (powinno to nastąpić w tym samym dniu). Informacji powinna zawierać m.in. termin i miejsce wydania akcji mających formę dokumentu,
2. **przekazanie informacji** spółce oraz KDPW,
3. **blokada** akcji zdematerializowanych będących przedmiotem wykupu,
4. **dyspozycja przeniesienia** zablokowanych akcji na konto depozytowe podmiotu pośredniczącego, złożona przez podmiot pośredniczący w KDPW,
5. **przeniesienie akcji** zdematerializowanych na konto podmiotu pośredniczącego w zamian za zapłatę ceny wykupu,
6. **zapisanie akcji** zdematerializowanych na koncie akcjonariusz wykupującego w zamian za cenę zapłaty, co jest równoznaczne z **wykupem** akcji zdematerializowanych oraz wydanie akcji w formie dokumentu w terminie i miejscu wskazanym w informacji, co jest równoznaczne z **wykupem** akcji mających formę dokumentu. W przypadku akcji imiennych poza wydaniem dokumentu potrzebny jest przelew, zgodnie z art. 921 (8) k.c.

5.2. Prawo żądania wykupu przez drobnych akcjonariuszy

Akcjonariusz spółki publicznej ma **prawo zażądania wykupienia jego akcji** przez innego akcjonariusza, do którego należy co najmniej 90% ogólnej liczby głosów w spółce. Żądanie takie powinno być zgłoszone na piśmie. Obowiązek zadośćuczynienia temu żądaniu spoczywa solidarnie na :

1. akcjonariuszu do którego należy co najmniej 90% ogólnej liczby głosów,
2. podmiotach od niego zależnych,
3. podmiotach dominujących,
4. stronach porozumienia o ile członkowie tego porozumienia posiadają wspólnie, wraz z podmiotami dominującymi i zależnymi co najmniej 90% ogólnej liczby głosów.

Solidarność zadośćuczynienia żądaniu oznacza, że akcjonariusz może żądać wykupu jego akcji przez wszystkie podmioty wymienione w pkt 1-4 łącznie, przez niektóre z nich bądź przez jeden z nich, wedle swojego wyboru. Po spełnieniu świadczenia przez jeden podmiot zobowiązany, bądź tylko przez niektóre, pojawia się kwestia rozliczeń pomiędzy nim a pozostałymi podmiotami zobowiązanymi.

Żądanie należy spełnić w terminie 30 dni od jego zgłoszenia. Akcjonariusz żądający wykupienia jego akcji ma prawo otrzymania za nie ceny nie niższej niż cena minimalna ustalona według przepisów o sprzedaży akcji w odpowiedzi na wezwanie (art. 79 ust. 1-3 ustawy o ofercie).

6. Prawo akcjonariuszy do wyznaczenia rewidenta do spraw szczególnych

Prawo kontroli nad sprawami spółki, realizowane poprzez zainicjowanie badania konkretnego zagadnienia przez rewidenta do spraw szczególnych, zostało przyznane akcjonariuszowi lub grupie akcjonariuszy, którzy posiadają co najmniej 5% ogólnej liczby głosów na walnym zgromadzeniu akcjonariuszy. Uprawnienie to dotyczy zarówno tych akcjonariuszy spółki publicznej, którzy posiadają akcje spółki publicznej niedopuszczone do obrotu na rynku regulowanym, jak i tych, którzy posiadają akcje już dopuszczone do obrotu na rynku regulowanym.

Należy zauważyć, że uprawnienie powołania rewidenta do spraw szczególnych przysługuje także temu akcjonariuszowi spółki publicznej, który w ogóle nie posiada akcji zdematerializowanych (ale posiada akcje tej spółki w formie dokumentu), o ile przysługuje mu odpowiednia liczba głosów na walnym zgromadzeniu akcjonariuszy.

Skorzystanie z uprawnienia powołania rewidenta do spraw szczególnych jest związane z posiadaniem 5% ogólnej liczby głosów na walnym zgromadzeniu akcjonariuszy. Akcjonariusz może posiadać liczbę akcji mniejszą niż 5% kapitału zakładowego, jeżeli są one uprzywilejowane co do głosu. Ustawodawca wyznaczył tak niski próg procentowy uzyskania prawa do powołania rewidenta do spraw szczególnych aby, z jednej strony umożliwić jak największej liczbie akcjonariuszy zastosowanie dodat-

kowego instrumentu pozwalającego na kontrolę zasadności decyzji podejmowanych przez zarząd, z drugiej zaś starał się ograniczyć tzw. "pieniactwo". Wymóg skupienia 5% ogólnej liczby głosów na walnym zgromadzeniu, zapobiega sytuacji, w której akcjonariusz posiadający zaledwie jedną akcję będzie starał się zablokować działalność spółki poprzez zgłaszanie nieuzasadnionych wniosków o badanie kolejnych zagadnień. Z drugiej jednak strony, takiego prawa nie będą mieli akcjonariusze, którzy zaangażowali znaczny kapitał w akcje spółki ale nie uzyskali 5% ogólnej liczby głosów.

Rewidentem do spraw szczególnych może być podmiot, który posiada wiedzę fachową i kwalifikacje niezbędne do zbadania określonej sprawy. W zależności od rodzaju sprawy, takie kwalifikacje mogą posiadać np. osoby legitymujące się uprawnieniami biegłego rewidenta, osoby wpisane na listę biegłych sądowych lub inne posiadające wiedzę z racji zdobytego doświadczenia zawodowego. W celu zintensyfikowania ochrony interesów akcjonariuszy mniejszościowych ustawa o ofercie zakazuje powołania jako rewidenta podmiotu, który świadczył w badanym okresie, usługi na rzecz emitenta lub podmiotu z nim powiązanego albo należącego do tej samej grupy kapitałowej. Rewidentem nie może zostać także żaden z podmiotów należących do grupy kapitałowej takiego rewidenta. Niemożność powołania jako biegłego podmiotu, który świadczył usługi na rzecz emitenta i pobierał za to wynagrodzenie, służy zapewnieniu przeprowadzenia rzetelnego i bezstronnego badania.

Obowiązują dwa tryby powołania rewidenta do spraw szczególnych:

1. powołanie w drodze uchwały podjętej przez walne zgromadzenie akcjonariuszy,
2. powołanie w drodze postanowienia wydanego przez sąd rejestrowy.

Drugi ze sposobów - wyznaczenie rewidenta do spraw szczególnych przez sąd - może nastąpić w przypadku podjęcia przez walne zgromadzenie akcjonariuszy, uchwały o treści niezgodnej z wnioskiem tych akcjonariuszy lub uchwały, która nie określi wszystkich wymaganych prawem elementów dotyczących powołania rewidenta.

6.1. Wyznaczenie rewidenta do spraw szczególnych na walnym zgromadzeniu akcjonariuszy

Akcjonariusz zainteresowany zbadaniem określonego zagadnienia może żądać zwołania walnego zgromadzenia lub żądać umieszczenia tej sprawy w porządku obrad najbliższego walnego zgromadzenia akcjonariuszy. W związku z obowiązkiem dokonania czynności poprzedzających zwołanie walnego zgromadzenia (np. dokonanie ogłoszenia porządku obrad), należy uznać, że wniosek złożony bezpośrednio na walnym zgromadzeniu, w trakcie trwania obrad, może być rozpatrzony dopiero na kolejnym, najbliższym walnym zgromadzeniu, chyba że cały kapitał spółki jest reprezentowany, a żaden z obecnych akcjonariuszy nie zgłosi w tej sprawie sprzeciwu. Zgromadzenie akcjonariuszy reprezentujących cały kapitał spółki jest przypadkiem niezwykle rzadkim w praktyce spółek publicznych.

W przypadku składania wniosku spółce, właściwym organem do odebrania oświadczenia od akcjonariusza jest zarząd. Zarząd jest organem reprezentującym spółkę i jednocześnie zobowiązany do odebrania składanych spółce oświadczeń. Wniosek może zostać złożony każdemu z członków zarządu, a także prokurentowi wyznaczonemu przez zarząd tej spółki.

Niektóre ze spółek publicznych zawierają w statucie spółki postanowienie, iż rada nadzorcza jest uprawniona do powoływania biegłego rewidenta. Należy zaznaczyć, iż biegły rewident (jego zadaniem jest badanie sprawozdań finansowych) nie może być utożsamiany z rewidentem do spraw szczególnych (jego zadaniem jest badanie określonych przez akcjonariusza zagadnień). Akcjonariusz powinien zatem złożyć wniosek zarządowi spółki. Złożenie innemu organowi może nie uruchomić procedury zwołania walnego zgromadzenia, bądź - jeżeli takie walne zgromadzenie jest już zaplanowane - procedury zamieszczenia w porządku obrad sprawy dotyczącej rozpatrzenia wniosku o wyznaczenie rewidenta do spraw szczególnych. Wniosek należy doręczyć zarządowi osobiście lub przesłać pocztą, przy czym ze względów dowodowych, wskazane jest uzyskanie potwierdzenia odbioru na kopii wniosku lub wysłanie listu poleconego.

Jeżeli wniosek zostanie zgłoszony bezpośrednio na walnym zgromadzeniu, wówczas na tym samym posiedzeniu może zostać ustalony także termin odbycia walnego zgromadzenia, na którym zostałyby rozpatrzone wnioski o powołanie rewidenta do spraw szczególnych. W takim przypadku, bezpośrednio na tym zgromadzeniu akcjonariuszy dokonuje się weryfikacji przysługujących wnioskodawcy liczby głosów z reprezentowanych przez niego akcji. Sama uchwała w sprawie powołania rewidenta do spraw szczególnych powinna zostać podjęta na kolejnym walnym zgromadzeniu. Wiąże się to z ustaloną prawnie procedurą zwoływania walnego zgromadzenia, zgodnie z którą konieczne jest m.in. uprzednie poinformowanie akcjonariuszy w drodze ogłoszenia o zwołaniu walnego zgromadzenia oraz o jego szczegółowym porządku obrad. Sprawy nieobjęte porządkiem obrad, co do zasady, nie mogą zostać poddane pod głosowanie. Wyjątkiem w tym zakresie jest m.in. sprawa rozpatrzenia wniosku o zwołanie kolejnego walnego zgromadzenia akcjonariuszy.

Oprócz niewłaściwego złożenia, wniosek może nie zostać rozpatrzony przez zarząd także w przypadku, gdy akcjonariusz (lub grupa akcjonariuszy), który żądał powołania rewidenta do spraw szczególnych, jeszcze przed zwołaniem walnego zgromadzenia, zbędzie (np. sprzeda lub podaruje) taką część akcji, iż w dniu obrad walnego zgromadzenia nie będzie reprezentował minimum 5% ogólnej liczby głosów. Akcjonariusz, który złożył wniosek przed dokonaniem nowej emisji akcji przez spółkę, powinien sprawdzić, czy jego stan posiadania akcji na walnym zgromadzeniu, które będzie miało miejsce po wyemitowaniu nowych akcji, nie spadł poniżej wymaganego pułapu, ze względu na zwiększenie się ogólnej liczby głosów w spółce.

Prawodawca nie wyznaczył terminu, w którym akcjonariusz byłby uprawniony do złożenia wniosku o powołanie rewidenta do spraw szczególnych. Oznacza to, że akcjonariusz może żądać zbadania zagadnienia, które miało miejsce w nieokreślonej przeszłości. Jednakże badanie takie powinno być uzasadnione. Wobec niecelowości jego przeprowadzenia akcjonariusz musi się liczyć z wyrażeniem negatywnego stanowiska przez zarząd, co w konsekwencji przełoży się na sposób głosowania nad uchwałą w sprawie powołania biegłego rewidenta do spraw szczególnych.

Akcjonariusz może żądać zbadania przez biegłego rewidenta do spraw szczególnych ściśle określonych spraw, dotyczących wyłącznie:

- zagadnień związanych z utworzeniem spółki, lub
- zagadnień związanych z prowadzeniem spraw spółki.

Krąg zagadnień został określony bardzo szeroko. Nie wyklucza się zbadania przez rewidenta do spraw szczególnych zagadnień, które zostały już zbadane przez biegłego rewidenta - czyli sprawozdań finansowych, jeżeli akcjonariusz żywi podejrzenie, iż nie zostały one zbadane rzetelnie. Z pewnością żądaniu badania nie będą podlegały sprawy w ogóle nie związane ze spółką i niezwiązane z naruszeniem jakiegokolwiek przepisu prawa oraz sprawy związane z reprezentacją spółki. Dla przykładu można wskazać, że akcjonariusze nie mają prawa żądać zbadania prawidłowości powołania członków zarządu spółki. W tym jednak zakresie akcjonariuszowi przysługują inne środki prawne, realizujące ochronę jego interesu.

O fakcie powołania bądź braku zgody na powołanie rewidenta do spraw szczególnych decyduje walne zgromadzenie. Do podjęcia uchwały jest wymagana bezwzględna większość głosów, co oznacza, że za uchwałą musi się opowiedzieć więcej głosów “za” niż głosów “przeciw” i głosów “wstrzymujących się”. Akcjonariusz, który złożył wniosek może także brać udział w głosowaniu nad uchwałą walnego zgromadzenia i w ten sposób wspierać złożony przez siebie wniosek.

Uchwała walnego zgromadzenia musi zawierać co najmniej cztery elementy. Akcjonariusz wnioskujący powinien wskazać podmiot lub osobę, powoływaną na **rewidenta, przedmiot i zakres badania, dokumenty**, które spółka powinna udostępnić biegłemu oraz wskazać **termin** rozpoczęcia badania. Termin ten nie może być dłuższy niż 3 miesiące od dnia podjęcia uchwały.

Każdy akcjonariusz ma prawo żądać przedstawienia mu określonych w kodeksie spółek handlowych dokumentów. Jednakże korzystając z prawa powołania biegłego rewidenta do spraw szczególnych akcjonariusz może wskazać także inne dokumenty, do których sam nie dysponuje prawem wglądu. Do udostępnienia dokumentów określonych w uchwale zobowiązany jest nie tylko zarząd spółki ale także rada nadzorcza funk-

cjonująca w spółce. Każdy z tych organów, z racji pełnienia odmiennych funkcji w spółce, może być w posiadaniu innych dokumentów ale każdy z nich jest odpowiedzialny za dostarczenie rewidentowi do spraw szczególnych kompletu określonych we wniosku dokumentów.

Ponadto, zarząd i rada nadzorcza spółki jest zobowiązana do udzielania wszelkich wyjaśnień, w formie pisemnej lub ustnej, niezbędnych dla przeprowadzenia badań. Brak takiego obowiązku mógłby spowodować niemożliwość przeprowadzenia badania, w przypadku, gdy akcjonariusze np. zbyt wąsko określili zakres dokumentów, które organy spółki obowiązane są dostarczyć rewidentowi do spraw szczególnych.

Konieczne jest także przedstawienie **pisemnej opinii zarządu** wobec zgłoszonego wniosku. Stanowisko zarządu wyrażone w tej opinii może popierać lub wyrażać brak poparcia dla zgłoszonego wniosku. Zarząd jest zobowiązany do określenia swojego stanowiska - jest to wymóg formalny poprzedzający podjęcia uchwały ale jednocześnie jest to także prawo zarządu do nieskrepowanego uzasadnienia swojego sprzeciwu wobec powołania biegłego rewidenta do spraw szczególnych. Ustawodawca nie precyzuje jak należy postąpić, gdy zarząd takiej opinii pisemnej nie przedstawi, jednakże wskazuje, że uchwała ta powinna być podjęta na walnym zgromadzeniu, którego porządek obrad obejmuje rozpatrzenie wniosku akcjonariuszy.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami, rewidentem do spraw szczególnych może być biegły rewident albo inny podmiot posiadający niezbędne kwalifikacje do zbadania sprawy określonej w uchwale walnego zgromadzenia. Akcjonariusz może wybrać rewidenta z listy prowadzonej przez Krajową Radę Biegłych Rewidentów. Lista oraz jej zmiany podlegają publikacji w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej "Monitor Polski", przy czym publikacja obejmuje: imię, nazwisko i numer legitymacji biegłego rewidenta, pełną i skróconą nazwę oraz adres siedziby podmiotu uprawnionego do badania sprawozdań finansowych. Jak już zostało wspomniane, biegli rewidenci w rozumieniu ustawy z dnia 13 października 1994 r. o biegłych rewidentach i ich samorządzie, są uprawnieni do badania sprawozdań finansowych. W zakresie innych zagadnień, np. natury ekonomicznej czy prawnej, podmiotami posiadającymi kwalifikacje w tym zakresie mogą być spółki audytorskie lub kancelarie prawne.

W zasadzie projekt uchwały zaproponowany przez akcjonariusza uprawnionego do wykonywania 5% głosów na walnym zgromadzeniu powinien zostać przyjęty w całości w wersji przez niego zaproponowanej, bądź też odrzucony. Jakikolwiek poprawki lub uzupełnienia powinny zostać uznane za wniosek innej grupy akcjonariuszy i należałoby wówczas sprawdzić, czy są oni uprawnieni do wykonywania 5% głosów na walnym zgromadzeniu. W szczególności niedopuszczalne jest wnoszenie poprawek i uzupełnień do treści projektu uchwały przez zarząd. Zarząd nie jest uprawniony do powoływania rewidenta do spraw szczególnych i jego ingerencja w treść uchwały mogłaby zostać uznana za próbę obejścia prawa. Jeżeli walne zgromadzenie akcjonariuszy nie podejmie uchwały zgodnej z treścią wniosku akcjonariuszy – autorów, wówczas wnioskodawcy mogą wystąpić do sądu rejestrowego o wyznaczenie rewidenta do spraw szczególnych.

6.2. Wyznaczenie rewidenta do spraw szczególnych przez sąd rejestrowy

Akcjonariusz może wystąpić z wnioskiem powołania rewidenta do sądu rejestrowego, w przypadku niepodjęcia przez walne zgromadzenie uchwały o powołanie rewidenta albo w przypadku gdy podjęta uchwała jest niezgodna z wnioskiem akcjonariuszy w zakresie: oznaczenia podmiotu lub osobę, powoływanej na rewidenta, określenia przedmiotu i zakresu badania, wskazania dokumentów, które spółka powinna udostępnić biegłemu oraz terminu rozpoczęcia badania. Termin na złożenie wniosku upływa czternastego dnia od dnia walnego zgromadzenia, na którym rozpatrywany był wniosek akcjonariuszy.

Sąd rejestrowy bada sprawę na podstawie dokumentów wyrażających stanowisko akcjonariusza (wniosku o powołanie rewidenta do spraw szczególnych) oraz zarządu. Po otrzymaniu wniosku akcjonariusza, sąd rejestrowy wzywa zarząd i radę nadzorczą spółki do zajęcia w ciągu 7 dni stanowiska w sprawie. Brak odpowiedzi organów spółki w wyznaczonym terminie nie wstrzymuje procesu wydania postanowienia sądu. Na postanowienie sądu o odmowie wyznaczenia rewidenta do spraw szczególnych, akcjonariuszowi przysługuje zażalenie. Termin do wniesienia zażalenia jest tygodniowy i liczy się od dnia doręczenia lub ogłoszenia postanowienia.

Sąd rejestrowy może uzależnić wydanie postanowienia o powołaniu rewidenta do spraw szczególnych od złożenia przez wnioskodawców zabezpieczenia. Ustanowienie zabezpieczenia oraz ustalenie jego wysokości jest wyłączną kompetencją sądu. Jednak samo postanowienie sądu rejestrowy będzie mógł wydać, o ile zarząd przedstawi sądowi wniosek o złożenie zabezpieczenia przez akcjonariusza. Można domniemywać, że zarządy spółek będą takie oświadczenia składać, w każdym przypadku, gdy powezmą wątpliwość co do celowości wnioskowanego badania. W ten sposób chroniony jest interes spółki, a tym samym interes wszystkich tych akcjonariuszy, którzy nie zgłaszali wniosku o wyznaczenie biegłego rewidenta. Wnioski nieoparte rzeczywistą potrzebą specjalistycznej analizy mogą bowiem narazić spółkę na ponoszenie nieuzasadnionych kosztów przeprowadzenia takiego badania. Dlatego też, sądowi rejestrowemu została przyznana możliwość orzeczenia przepadku ustanowionego zabezpieczenia na rzecz spółki, w razie gdy badanie nie wykaże naruszeń prawa. Na postanowienie sądu o przepadku zabezpieczenia, tak jak w przypadku postanowienia o odmowie wyznaczenia rewidenta do spraw szczególnych, akcjonariuszowi przysługuje, w terminie jednego tygodnia, prawo wniesienia zażalenia.

Sąd rejestrowy musi odmówić wyznaczenia wnioskowanego rewidenta, jeżeli wskazany przez akcjonariuszy podmiot nie posiada niezbędnej wiedzy fachowej i kwalifikacji lub pozostaje w stosunku zależności albo jest podmiotem, który świadczył usługi na rzecz emitenta w badanym okresie.

Rewident wyznaczony przez sąd przeprowadza badanie na koszt spółki.

W zakresie uzyskiwania dokumentów oraz wyjaśnień niezbędnych do przeprowadzenia badania, rewident do spraw szczególnych powołany przez sąd rejestrowy posiada takie same uprawnienia, jak powołany przez walne zgromadzenie.

6.3. Wyniki badania rewidenta do spraw szczególnych

Po zakończeniu badania rewident do spraw szczególnych (niezależnie od trybu jego powołania) przedstawia wyniki badania w formie pi-

semnego sprawozdania, które przedkłada zarządowi i radzie nadzorczej spółki. Inicjatywa powołania rewidenta do spraw szczególnych należy do akcjonariuszy, dlatego też ostatecznie oni zostają adresatami informacji dotyczącej wyników badania. Z tego powodu zarząd jest zobligowany do przekazania tej informacji KNF, spółce prowadzącej rynek regulowany oraz do publicznej wiadomości.

Ponadto, zarząd składa sprawozdanie ze sposobu uwzględnienia wyników badania na najbliższym walnym zgromadzeniu. W przypadku, gdy treścią takiego sprawozdania jest praktycznie informacja o braku uwzględnienia wyników badania albo wręcz zarząd zaniecha wykonania swojego obowiązku, akcjonariusze mogą swoją dezaprobatę wyrazić poprzez głosowanie nad uchwałą zatwierdzającą sprawozdanie zarządu z działalności spółki lub uchwałą udzielającą absolutorium członkom zarządu.

7. Prawa akcjonariusza wynikające ze świadectwa depozytowego

7.1. Cel wydania świadectwa depozytowego

Wobec dematerializacji obrotu akcjami, jak i dematerializacji samego papieru wartościowego, akcjonariusz spółki publicznej nie ma możliwości legitymowania się dokumentem akcji. Wszystkie akcje będące w obrocie na rynku regulowanym oraz w ASO - jeżeli emitent postanowi o ich dematerializacji, istnieją jedynie jako zapis na rachunku papierów wartościowych prowadzonym przez firmę inwestycyjną. Prawa wynikające z akcji są realizowane na podstawie właśnie tych zapisów na rachunkach papierów wartościowych.

Istnieją jednak sytuacje w których konieczne jest wykazanie się przez akcjonariusza materialnym znakiem potwierdzającym fakt, że jest on posiadaczem określonej liczby akcji. Do sytuacji tych można zaliczyć w szczególności: obecność i głosowanie na walnym zgromadzeniu, sprzedaż akcji poza rynkiem regulowanym lub dokonanie zastawu na akcjach zgromadzonych na rachunku. Imienne świadectwo depozytowe potwierdza legitymację do realizacji wszelkich uprawnień wynikających z akcji zdematerializowanych

(bez względu na rodzaj posiadanych akcji), które nie mogą realizowane na podstawie samego zapisu na rachunku papierów wartościowych.

Świadcstwo depozytowe wystawiający powinien sporządzić na każde żądanie akcjonariusza. Najczęstszą potrzebą legitymacji swoich praw z akcji będzie chęć uczestniczenia w walnym zgromadzeniu akcjonariuszy. Konieczne jest wówczas złożenie świadectwa depozytowego w spółce. Powodem może być także chęć potwierdzenia praw przy zawieraniu różnego typu umów cywilnoprawnych. Należy podkreślić, że niezależnie od powodu, podmiot wystawiający ma obowiązek wydać świadectwo na każde żądanie akcjonariusza. Akcjonariusz musi jednak poinformować w jakich okolicznościach będzie się na świadectwo powoływał. Wystawca jest bowiem zobowiązany wskazać w treści świadectwa depozytowego cel jego wystawienia. Ani dom maklerski, ani inny podmiot prowadzący rachunek papierów wartościowych lub sporządzający zapisy identyfikujące osoby i przysługujące im prawa z papierów wartościowych nie mogą odmówić akcjonariuszowi wydania świadectwa depozytowego.

Regulacje dotyczące składania świadectwa depozytowego w spółce publicznej odnoszą się zarówno do posiadaczy akcji na okaziciela jak i akcji imiennych. Ustanawiają one obowiązek złożenia w spółce świadectwa depozytowego także przez akcjonariuszy posiadających akcje imienne dopuszczone do publicznego obrotu, niezależnie od faktu, że w pewnym zakresie są oni znani spółce z imienia i nazwiska, a także, że znana jest liczba akcji przez nich posiadana, ze względu na to, że są oni wpisani do księgi akcyjnej, którą spółka ma obowiązek prowadzić. Akcjonariusz posiadający akcje imienne, pomimo wpisania do księgi akcyjnej, nie ma prawa uczestniczenia i zabierania głosu na walnym zgromadzeniu, jeżeli uprzednio nie złoży w spółce świadectwa depozytowego⁶⁵.

Należy wspomnieć, że inwestor, nie ma obowiązku otwarcia rachunku

⁶⁵ Art. 406 § 3 kodeksu spółek handlowych wyłącza stosowanie § 1 i § 2 tegoż artykułu w stosunku do akcjonariuszy spółek publicznych i reguluje sytuację prawną tych wszystkich akcjonariuszy spółek publicznych, którzy posiadają akcje dopuszczone do publicznego obrotu. Art. 406 § 3 kodeksu spółek handlowych nakazuje stosować przepisy ustawy o obrocie instrumentami finansowymi wobec akcjonariuszy spółek publicznych *lege non distinguente* posiadających zarówno akcje imienne jak i na okaziciela. Interpretację tą potwierdza dodatkowo art. 343 § 1 kodeksu spółek handlowych, według którego za akcjonariusza uważa osobę wpisaną do księgi akcyjnej, ale z uwzględnieniem przepisów ustawy o publicznym obrocie.

papierów wartościowych w domu maklerskim, chyba, że co innego wynika z treści prospektu, na podstawie którego oferowane są papiery wartościowe. Akcje nabyte w obrocie pierwotnym albo w pierwszej ofercie publicznej zostają zapisane wówczas na tzw. rachunku sponsora emisji (jest to rejestr prowadzony przez podmiot biorący udział w oferowaniu papierów wartościowych w obrocie pierwotnym lub pierwszej ofercie publicznej), który jednak identyfikuje nabywcę akcji w sposób na tyle dostateczny, by możliwe było wystawienie świadectwa depozytowego.

7.2. Tryb wydania świadectwa depozytowego

Świadectwo depozytowe jest wydawane na wniosek uprawnionego akcjonariusza. W przypadku zaistnienia potrzeby legitymowania się dokumentem potwierdzającym uprawnienia wynikające z posiadanych akcji, akcjonariusz musi zwrócić się osobiście do podmiotu prowadzącego jego rachunek papierów wartościowych, z żądaniem wystawienia mu świadectwa depozytowego.

W przypadku, gdy akcjonariusz nie chce osobiście zwrócić się o wydanie świadectwa, może uczynić to za pośrednictwem upoważnionej osoby. Świadectwo nie może jednak w swojej treści wymienić innej osoby, niż sam posiadacz rachunku papierów wartościowych, gdyż tylko on jest uprawniony z tytułu posiadania akcji. Konieczne jest zatem także sporządzenie upoważnienia do odbioru świadectwa depozytowego. Obydwa upoważnienia: do żądania wystawienia świadectwa depozytowego i jego odbioru mogą być zawarte w jednym dokumencie.

Podmiotem mającym prawo (i jednocześnie obowiązek - w przypadku złożonego żądania) wydać świadectwo depozytowe jest instytucja finansowa: dom maklerski, bank prowadzący działalność maklerską i w pewnym zakresie także Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych S.A. (KDPW), o ile prowadzi indywidualne rachunki papierów wartościowych.

7.3. Treść świadectwa depozytowego

Świadectwo depozytowe jest dokumentem imiennym, co oznacza, że wyłącznie osoba wskazana imieniem i nazwiskiem w treści dokumentu

jest uprawniona do wykonania prawa do których konieczne jest świadectwo. Oprócz imienia i nazwiska posiadacza rachunku, na świadectwie depozytowym powinny *znaleźć* się także następujące informacje:

- firma (nazwa), siedziba i adres wystawcy świadectwa r (a więc dane np. domu maklerskiego wystawiającego świadectwo) oraz kolejny numer świadectwa
- liczba papierów wartościowych na które wystawione jest świadectwo, przy czym liczba ta nie musi odpowiadać liczbie wszystkich papierów wartościowych zapisanych na danym rachunku. Na żądanie akcjonariusza, dom maklerski może w treści świadectwa wskazać jedynie część papierów wartościowych danej spółki lub wszystkie akcje konkretnej spółki, gdy na jednym rachunku zostały zapisane akcje różnych spółek publicznych
- rodzaj i kod papieru wartościowego (informacja czy są to akcje czy np. obligacje oraz kod, który został nadany tym papierom wartościowym przez KDPW)
- firmę, (nazwę), siedzibę i adres emitenta (spółki publicznej, która wyemitowała te akcje)
- wartość nominalną papieru wartościowego
- imię i nazwisko lub nazwę (firmę) i siedzibę oraz adres posiadacza rachunku papierów wartościowych
- informację o ograniczeniu przenoszenia papierów wartościowych lub o ustanowionych na nich obciążeniach (akcje mogą być obciążone prawem użytkowania lub zastawem)
- datę i miejsce wystawienia świadectwa
- cel wystawienia świadectwa (cel ten wskazuje akcjonariusz występujący z żądaniem wydania i wystawca nie ma upoważnienia do weryfikacji i badania zasadności wskazanego celu)
- termin ważności świadectwa
- wskazanie, że jest to nowe świadectwo depozytowe, w przypadku, gdy poprzednie świadectwo wystawione na te same papiery wartościowe zostało zniszczone, utracone albo stało się nieważne
- podpis oraz pieczęć upoważnionego do wystawienia świadectwa

7.4. Skutki wydania świadectwa depozytowego

Wydanie akcjonariuszowi świadectwa depozytowego jest równoznaczne z zablokowaniem na jego rachunku papierów wartościowych, akcji na które zostało wystawione. Jeżeli świadectwo zostało wystawione tylko na część akcji zapisanych na danym rachunku papierów wartościowych, blokada obejmuje tylko liczbę akcji wskazaną w treści świadectwa. Blokada zostaje zniesiona, wraz z utratą ważności świadectwa. **Ważność** świadectwa depozytowego upływa:

- a) z końcem dnia wskazanego w jego treści (terminem jego ważności),
- b) z dniem przeniesienia papierów wartościowych obciążonych zastawem w celu zaspokojenia zastawnika,
- c) z dniem przeniesienia papierów wartościowych w trybie postępowania egzekucyjnego,
- d) zniszczenie lub utrata świadectwa.

Ustawa o obrocie zrównuje skutki utraty ważności świadectwa ze skutkami zwrotu świadectwa depozytowego jego wystawcy przed upływem terminu ważności. W obydwu przypadkach, akcjonariusz nie może realizować uprawnień wynikających z celu jego wystawienia.

W przypadku zniszczenia lub utraty ważności świadectwa depozytowego, akcjonariusz może żądać wystawienia nowego dokumentu świadectwa, o ile złoży pisemne oświadczenie dotyczące okoliczności posiadania, a następnie jego zniszczenia lub utraty.

Te same akcje mogą posiadać kilka świadectw depozytowych, ale w treści każdego z nich musi być wskazany inny cel jego wystawienia.

Z wygaśnięciem ważności świadectwa depozytowego lub jego zwrotu, blokada akcji zostaje przez wystawcę zniesiona automatycznie. W tym celu nie jest konieczne dokonanie przez akcjonariusza jakichkolwiek dodatkowych czynności.

7.5. Świadectwo depozytowe a prawo głosu na walnym zgromadzeniu

Jak wspomniano, najczęściej świadectwa depozytowe wydawane są w przypadku zwołania przez spółkę walnego zgromadzenia akcjonariu-

szy. Akcjonariusz, który chce być obecny lub głosować na takim zgromadzeniu musi najpóźniej na tydzień przed jego odbyciem, złożyć świadectwo depozytowe w siedzibie spółki. W przeciwnym wypadku nie będzie on mógł wykonywać praw głosu z posiadanych akcji. Złożenie świadectwa depozytowego w spółce jest więc warunkiem bezwzględny skorzystania przez akcjonariusza na walnym zgromadzeniu ze swoich uprawnień wynikających z akcji.

Należy dodać, że nie jest możliwe przesłanie świadectwa depozytowego faksem. Akcjonariusz powinien dostarczyć oryginalny dokument potwierdzający blokadę akcji, gdyż złożenie w spółce jego kopii, nawet poświadczonej notarialnie nie spełnia wymogów przewidzianych w kodeksie spółek handlowych.

Mając na względzie niezakłócone uczestnictwo akcjonariusza w obradach walnego zgromadzenia, należy stwierdzić, że data ważności świadectwa depozytowego powinna być wyznaczona później, niż planowane zakończenie obrad walnego zgromadzenia. Walne zgromadzenie może bowiem zostać przerwane, a obrady przeniesione na inny termin. Jeżeli w przerwie między obradami ważność świadectwa depozytowego wygaśnie, akcjonariusz może nie mieć możliwości wzięcia udziału w kolejnej części obrad, pomimo, że był obecny i głosował w pierwszej części obrad. O utracie ważności świadectwa z powodu przeniesienia akcji obciążonych zastawem lub w trybie postępowania egzekucyjnego wystawca ma obowiązek poinformować o tym emitenta.

Akcjonariusz, który sam zrezygnuje z uczestnictwa w dalszej części obrad (np. ze względu na chęć sprzedaży akcji jeszcze w czasie trwania walnego zgromadzenia) może zażądać od spółki zwrotu świadectwa depozytowego. Zarząd spółki nie może zatrzymywać świadectwa depozytowego w spółce i powinien zadośćuczynić żądaniu akcjonariusza.

7.6. Świadectwo depozytowe a przeniesienie praw z akcji

Świadectwo depozytowe jest jedynie dokumentem potwierdzającym istnienie zapisanej na rachunku papierów wartościowych określonej liczby akcji w określonym czasie. Jego wydanie innej osobie nie pociąga za sobą przeniesienia na nią akcji, na które zostało wystawione. W przy-

padku bowiem akcji zdematerializowanych przeniesienie ich może być dokonane jedynie poprzez zmianę zapisu na rachunku papierów wartościowych. Z tych samych powodów jego utrata nie wiąże się z utratą papierów wartościowych, na które opiewało.

7.7. Roszczenia odszkodowawcze wynikające z wady świadectwa depozytowego

Wystawca świadectwa depozytowego ponosi odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną akcjonariuszowi wskutek wystawienia świadectwa depozytowego nieważnego, wydania świadectwa osobie nieuprawnionej lub niedokonania blokady papierów wartościowych. Wystawca świadectwa depozytowego nie ponosi jednak odpowiedzialności w przypadku, gdy szkoda nastąpiła z powodu siły wyższej albo wyłącznie z winy poszkodowanego lub osoby trzeciej, za którą wystawca nie ponosi odpowiedzialności. Należy dodać, że jeżeli wystawca działał na zlecenie innej osoby, wówczas odpowiedzialność wystawcy świadectwa depozytowego i tej osoby ma charakter solidarny i nie można jej ograniczyć. Z roszczeniem odszkodowawczym należy zwrócić się do sądu powszechnego.

8. Ochrona praw akcjonariuszy mniejszościowych wobec nabycia przez spółkę własnych akcji

W kontekście praw akcjonariuszy, należy także wspomnieć o nabyciu akcji własnych przez spółkę. Dokonując nabycia własnych akcji, spółka publiczna emitująca akcje pełni (obok emitenta) jednocześnie rolę akcjonariusza, czyli nabywcy akcji własnych spółki. Dlatego też, w przypadku, gdy emitent nabywa akcje własne, konieczne jest wykonywanie wszystkich obowiązków określonych w ustawie o ofercie, które ciążyą na zarówno na emitencie, jak i na akcjonariuszu.

Obowiązki informacyjne zostały określone wobec ogólnej liczby głosów ze wszystkich akcji w spółce. Bez znaczenia pozostaje fakt, czy prawo głosu z akcji może być aktualnie wykonywane, czy też zostało czasowo zawieszona (np. z powodu ograniczeń określonych w statucie lub

ograniczeń prawnych określonych w kodeksie spółek handlowych).

Brzmienie przepisów wskazuje, że spółka publiczna, która nabyła własne akcje jest zobowiązana do wypełniania wszystkich obowiązków określonych w rozdziale 3 i 4 ustawy o ofercie.

Patrząc przez pryzmat interesu inwestora, szczególne znaczenie ma przekazanie do publicznej wiadomości informacji określonych w art. 69 ustawy o ofercie. Pozwalają one akcjonariuszom na dokonanie oceny, jak w wyniku nabycia akcji własnych zmieniła się struktura sił (układ głosów) w spółce oraz jaką siłę posiada sam akcjonariusz, wobec zmiany ogólnej liczby głosów w spółce (związanej z niemożnością wykonywania prawa głosu z akcji własnych przez emitenta). Wypełnianie przez spółkę obowiązków ujawnienia stanu posiadania ma większe znaczenia dla akcjonariuszy większościowych, którzy aktywnie uczestniczą w sprawach spółki poprzez wykonywanie prawa głosu na walnych zgromadzeniach z przysługujących im akcji. Tylko tacy akcjonariusze realnie mogą odczuć zmianę układu i siły głosów w strukturze akcjonariatu.

Należy tylko nadmienić, że spółka nie powinna dążyć do nabywania akcji własnych, gdyż jest to sprzeczne z istotą spółki akcyjnej. Kodeks spółek handlowych wprowadza zakaz wykonywania wszelkich praw udziałowych wynikających z akcji własnych, w tym prawa głosu⁶⁶. W skrajnym przypadku nabycie znacznego pakietu przez emitenta własnych akcji może prowadzić do niemożności podjęcia niektórych uchwał⁶⁷.

9. Ochrona praw akcjonariuszy przez Przewodniczącego Komisji Nadzoru Finansowego

W przypadku naruszenia praw akcjonariuszy, muszą oni samodzielnie przedsięwziąć działania w staraniach o prawidłowe stosowanie przepisów prawa. Jedną z dróg dochodzenia swoich roszczeń jest wy-

⁶⁶ Kodeks spółek handlowych przewiduje w tym zakresie wyjątek, który polega na przyznaniu praw udziałowych z własnych akcji wyłącznie w postaci uprawnienia do zbycia akcji lub wykonywania czynności, które zmierzają do zachowania praw udziałowych, np. wytoczenie powództwa o ustalenie, że prawa z takich akcji służą spółce.

⁶⁷ W szczególności nie będą mogły zostać podjęte uchwały, dla których kodeks spółek handlowych wymaga reprezentacji całego kapitału zakładowego lub określonego kworum.

stąpienie z pozwem do sądu powszechnego. Akcjonariusz może także zawiadomić prokuratora o popełnieniu przestępstwa. Uprawnienia do występowania w obronie ogólnie pojętej praworządności, w pewnym zakresie, ustawa o nadzorze przyznaje także Przewodniczącemu KNF.

Działania Przewodniczącego podejmowane są ze względu na realizację zadań nałożonych na KNF przez przepisy ustawy o nadzorze. Decyzje Przewodniczącego w tym zakresie są autonomiczne. Spowoduje on wszczęcie lub wstąpi do toczącego się postępowania, gdy uzna, iż istnieje ryzyko utrwalenia praktyki godzącej w poprawność funkcjonowania publicznego obrotu. Ponadto Przewodniczący może opowiedzieć się po stronie osoby dochodzącej swoich praw, ale może także podjąć działania samoistnie, uprzedzając niejako jej czynności.

KNF jako organ kolegialny, została wyposażona w kompetencje sprawowania nadzoru, którego celem jest zapewnienie prawidłowego funkcjonowania rynku kapitałowego, bezpieczeństwa obrotu, oraz przestrzegania reguł uczciwego obrotu i ochrony inwestorów i innych uczestników obrotu. Choć kompetencje KNF w imieniu, której do występowania przed organami sprawiedliwości przepisy ustawy o nadzorze wskazały Przewodniczącego KNF, nie służą wyłącznie ochronie praw akcjonariuszy mniejszościowych to jednak ich ochrona ma największe praktyczne znaczenie.

Przewodniczącemu przysługują uprawnienia dwojakiego rodzaju:

1. prokuratora w sprawach cywilnych (art. 18 ust. 1 ustawy o publicznym obrocie),
2. pokrzywdzonego w sprawach karnych (art. 18 ust. 2 ustawy o publicznym obrocie).

9.1. Uprawnienia Przewodniczącego w sprawach cywilnych

Uprawnienia prokuratora przysługują Przewodniczącemu KNF wyłącznie w sprawach cywilnych wynikających ze stosunków związanych z uczestnictwem w obrocie na rynku kapitałowym albo dotyczących podmiotów działających na tym rynku. Należy podkreślić, że Przewodniczący KNF nie jest prokuratorem, przysługują mu tylko pewne uprawnienia, które są określone z jednej strony przez przepisy kodeksu po-

stępowania cywilnego, a z drugiej przez przepisy ustawy o nadzorze, które łącznie określają zakres i sposób działania Przewodniczącego przed sądami powszechnymi.

Przewodniczący KNF, korzystając z uprawnień prokuratora w sprawach cywilnych może:

- a) żądać wszczęcia postępowania,
- b) wstąpić do toczącego się już postępowania, w każdym jego stadium.

Akcjonariusz lub inwestor może zwrócić się do Przewodniczącego o wsparcie jego działań przed sądem. W tym celu powinien złożyć swoją prośbę Przewodniczącemu KNF wraz ze szczegółowym opisem stanu faktycznego sprawy. Przewodniczący nie będzie mógł wytoczyć postępowania na rzecz akcjonariusza ani wstąpić do toczącego się postępowania z jego udziałem, jeżeli z opisu będzie wynikało, iż udział Przewodniczącego wykracza poza ramy przyznanych mu kompetencji. Decydujące znaczenie w tym zakresie ma charakter sprawy.

Przepisy ustawy o nadzorze w pierwszym rzędzie stanowią, że rozpatrywana sprawa musi należeć do kategorii spraw cywilnych. Do spraw cywilnych należą sprawy z zakresu prawa handlowego, gdyż jest ono gałęzią prawa cywilnego. Wyklucza się natomiast sprawy karne i administracyjne.

Kolejnym ograniczeniem wynikającym z przepisów ustawy o publicznym obrocie jest zawężenie zakresu sprawy cywilnej wyłącznie do spraw dotyczących stosunków związanych z uczestnictwem w obrocie na rynku kapitałowym lub dotyczących podmiotów działających na tym rynku. Dla przykładu można wskazać, że za takie sprawy uznaje się te postępowania, których przedmiotem są nieprawidłowości związane z wyznaczeniem rewidenta do spraw szczególnych lub wystawieniem świadectwa depozytowego. Obydwa zagadnienia są uregulowane odpowiednio w ustawie o ofercie i ustawie o obrocie. Nie budzą zatem wątpliwości co do ich przynależności do spraw, w których uczestnictwo Przewodniczącego KNF pozostaje w jego kompetencji. Natomiast przepisy kodeksu postępowania cywilnego stanowią, że prokurator może żądać wszczęcia postępowania w każdej sprawie, jak również wziąć udział w każdym to-

czącym się już postępowaniu, jeżeli według jego oceny wymaga tego ochrona praworządności, praw obywateli lub interesu społecznego (z wyjątkiem spraw niemajątkowych z zakresu prawa rodzinnego, które należy wykluczyć także z uwagi na przepisy ustawy o nadzorze).

Przewodniczący KNF, wytaczając powództwo może nie wskazywać osoby na rzecz której działa. Wówczas wytacza on powództwo przeciwko wszystkim osobom będącym stronami stosunku prawnego, którego dotyczy powództwo.

Ochrona praw akcjonariuszy mniejszościowych może polegać również na wytoczeniu powództwa na rzecz konkretnej osoby, wskazanej w pozwie. Osoba ta zostanie wówczas zawiadomiona o tym fakcie przez sąd, w drodze doręczenia jej odpisu pozwu. Według własnego wyboru, może ona wstąpić do postępowania na każdym jego etapie. Jeżeli sąd uzna za ważne wstąpienie Przewodniczącego KNF może sam zawiadomić go o toczącym się postępowaniu.

Przewodniczący nie jest związany z żadną ze stron postępowania nawet wtedy, gdy wytoczył powództwo na rzecz oznaczonej osoby. W trakcie postępowania Przewodniczący może składać oświadczenia i zgłaszać wnioski, które uzna za celowe oraz przytaczać fakty i dowody na ich potwierdzenie. W trakcie rozprawy sąd jest zobowiązany udzielić mu głosu na każde jego żądanie.

Niezależnie od wstąpienia lub braku wstąpienia akcjonariusza do postępowania wytoczonego przez Przewodniczącego KNF, wyrok, który zostanie wydany w postępowaniu, po jego uprawomocnieniu się (tzn. wyczerpaniu wszystkich środków odwoławczych od tego wyroku albo po upływie terminu, w którym środek odwoławczy mógłby zostać wniesiony), jest ostatecznym rozstrzygnięciem sporu pomiędzy stronami tego sporu (posiada tzw. "powagę rzeczy osądzonej"). Oznacza to, że strony sporu nie będą mogły dochodzić tych samych roszczeń, tym razem, bez udziału Przewodniczącego KNF. Jednakże, w sprawach majątkowych, w których nie brał osobiście lub przez pełnomocnika udziału, akcjonariusz może wytoczyć ponownie powództwo i uzyskać od drugiej strony świadczenie majątkowe. W takim przypadku może on dochodzić swoich roszczeń w całości albo w części, w której nie zostały one mu zasądzone, nawet wtedy gdy wyrok w postępowaniu, którego wszczęcia

zażądał Przewodniczący, został wydany i uprawomocnił się.

W przypadku, gdy Przewodniczący wstępuje do postępowania działając na rzecz określonej osoby, nie może wówczas samodzielnie rozporządzać przedmiotem sporu. Oznacza to, że czynności procesowe dotyczące przedmiotu sporu (zawarcie ugody, wniesienie środka odwoławczego) musi podejmować w porozumieniu z akcjonariuszem.

Przewodniczący może zaskarżyć każde orzeczenie sądowe, od którego służy środek odwoławczy. W tym zakresie obowiązują go takie same terminy zaskarżenia wyroku, jakie przysługują stronie.

Przewodniczący może wstąpić m.in. do postępowania:

- o odszkodowanie w przypadku szkody poniesionej na skutek podania lub wykorzystania nieprawdziwej informacji lub przemilczenia informacji, która powinna być zawarta w dokumentach udostępnianych w związku z ofertą publiczną, a także informacje o których mowa w art. 56 ust. 1 pkt 1 ustawy o obrocie,
- o odszkodowanie w przypadku wystawienia świadectwa depozytowego nieważnego albo, wydania świadectwa osobie nieuprawnionej lub niedokonaniu blokady papierów wartościowych,
- o dokonanie wpisów w Krajowym Rejestrze Sądowym,
- o wybór rewidenta do spraw szczególnych przez sąd rejestrowy.

9.2. Uprawnienia Przewodniczącego w sprawach karnych

Przewodniczący KNF może skorzystać z przysługujących mu uprawnień pokrzywdzonego w każdej sprawie karnej, w zakresie przestępstw określonych w ustawie o ofercie, ustawie o obrocie, ustawie o funduszach inwestycyjnych, ustawie i giełdach towarowych. Przewodniczący KNF może skorzystać ze swoich uprawnień również w sprawach o przestępstwo, którego znamiona są zawarte w innej ustawie (np. kodeks karny, przepisy karne kodeksu spółek handlowych), jeżeli przestępstwo dotyczy czynów skierowany przeciwko interesom uczestników rynku kapitałowego, pozostających w związku z działalnością podmiotów nadzorowanych. Tak więc w przypadku ustalenia, że naruszenie przepisów karnych istnieje, Przewodniczącemu KNF przysługują uprawnienia pokrzywdzonego.

Zakres spraw karnych został określony bardzo szeroko. Należą do nich wszystkie czyny, które zostały określone jako przestępstwa. Do

złożenia zawiadomienia do prokuratury wystarczy podejrzenie o zagrożeniu popełnienia przestępstwa.

Pojęcie “sprawy karnej” obejmuje swym zakresem postępowanie przygotowawcze, postępowanie sądowe, jak również stadium poprzedzające wszczęcie postępowania karnego w danej sprawie (a więc od momentu popełnienia czynu lub zawiadomienia o przestępstwie).

W szczególności Przewodniczący może więc wstąpić do postępowania przeciwko osobie, która:

- proponuje publicznie nabycie papierów wartościowych bez zawiadomienia prospektu emisyjnego lub memorandum informacyjnego albo proponuje publicznie nabycie papierów wartościowych objętych memorandum informacyjnym przed upływem terminu do zgłoszenia przez KNF sprzeciwu,
- podaje nieprawdziwe lub zataja prawdziwe dane, w istotny sposób wpływające na treść informacji zawartych w prospekcie emisyjnym, dokumentach informacyjnych lub wynikające z niektórych obowiązków informacyjnych określonych w ustawie o ofercie,
- sama lub w porozumieniu z inną osobą dokonała manipulacji⁶⁸ instrumentem finansowym,
- która będąc członkiem zarządu dopuszcza do tego, że zarząd mimo ciążącego na nim obowiązku nie zwołuje walnego zgromadzenia,
- nie udostępnia do publicznej wiadomości aneksu do prospektu emisyjnego lub memorandum informacyjnego,
- bez wymaganego zezwolenia prowadzi czynności w zakresie obrotu maklerskimi instrumentami finansowymi⁶⁹,
- będąc obowiązana do zachowania tajemnicy zawodowej ujawnia lub wykorzystuje taką informację w obrocie papierami wartościowymi,
- ujawnia lub wykorzystuje informację poufną,

⁶⁸ Manipulacja jest określona w przepisach ustawy o obrocie (art. 39) jako różnego typu działania, które mogłyby spowodować wprowadzenie w błąd co do oceny instrumentu finansowego (papieru wartościowego), m.in. w zakresie jego ceny, podaży lub popytu.

⁶⁹ “Maklerski instrument finansowy” jest pojęciem szerszym niż “papier wartościowy”, gdyż zgodnie z ustawą o obrocie obejmuje on także instrumenty niebędące papierami wartościowymi, m.in. tytuły uczestnictwa w instytucjach zbiorowego inwestowania (np. funduszach inwestycyjnych), instrumenty rynku pieniężnego, finansowe kontrakty terminowe i opcje kupna lub sprzedaży. Szczegółowo zostały one wymienione w art. 2 ust. 3 ustawy o obrocie.

- która będąc członkiem zarządu spółki nie zgłasza wniosku o upadłość spółki publicznej pomimo zaistnienia warunków uzasadniających upadłość tej spółki,
- która będąc członkiem zarządu wbrew obowiązkowi dopuszcza do tego, że zarząd nie przedstawia sądowi rejestrowemu wniosku o wyznaczenia biegłych rewidentów lub nie ogłasza wzmianki o złożeniu opinii przez biegłego rewidenta w sądzie rejestrowym.

Podobnie jak w postępowaniach cywilnych, Przewodniczący KNF może przystąpić do postępowania podjętego w wyniku działań pokrzywdzonego akcjonariusza albo skorzystać z uprawnień pokrzywdzonego z własnej inicjatywy. W przypadku toczących się już postępowań istotne jest, aby Przewodniczący uzyskał informację od akcjonariusza o złożeniu przez niego zawiadomienia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa do prokuratury, gdyż organy ścigania nie mają obowiązku informowania Przewodniczącego KNF o podjętych postępowaniach.

Należy dodać, że skorzystanie przez Przewodniczącego KNF z uprawnień pokrzywdzonego przyznaje mu prawo powoływania wszelkich zarzutów, łącznie z tymi, których w postępowaniu nie powołał sam akcjonariusz. W przeciwieństwie do postępowania cywilnego Przewodniczący może w postępowaniu karnym samodzielnie wnieść środki odwoławcze.

ROZDZIAŁ 3

Zasady ładu korporacyjnego (corporate governance)⁷⁰

1. Charakterystyka zasad ładu korporacyjnego

Zasady ładu korporacyjnego trudno jest zdefiniować, bo odnoszą się do wielu aspektów funkcjonowania spółki akcyjnej i rynku. Zasady te są zbiorem reguł dotyczących w przeważającej części stosunków wewnętrznych panujących w spółce akcyjnej, w szczególności, relacji pomiędzy organami spółki (radą nadzorczą, zarządem i walnym zgromadzeniem akcjonariuszy). Nie mają mocy przepisów prawa a ich przestrzeganie oparte jest przede wszystkim na poczuciu uczciwości i przyzwoitości.

Zasadami ładu korporacyjnego zajęła się Komisja Europejska. Bezpośrednim bodźcem do prac nad tym tematem była sprawa spółki Enron. Równie aktywne prace podjęte zostały w tym czasie w Stanach Zjednoczonych. W maju 2003 r. Komisja Europejska opracowała „Plan działania w sprawie modernizacji prawa spółek oraz wzmocnienia nadzoru korporacyjnego w Unii Europejskiej”. Jego główne cele to zmodernizowanie pracy zarządów w spółkach, opracowanie standardów ujawniania informacji o przestrzeganiu zasad ładu korporacyjnego w spółkach oraz wzmocnienie pozycji akcjonariuszy. W 2005 r. zakończono prace nad krótkoterminowymi priorytetami planu i rozpoczęto konsultacje w sprawie celów średnio i długoterminowych. Owocem pierwszego etapu są dwa zalecenia Komisji europejskiej, pierwsze dotyczy roli członków rad nadzorczych oraz komitetów funkcjonujących w radach, drugie natomiast mówi o kwestii zasad wynagradzania członków zarządu.

W Polsce powstanie podstaw zasad ładu korporacyjnego w formie „Kodeksu dobrych praktyk” poprzedzone było długimi dyskusjami, spotkaniami i konferencjami, w których uczestniczyli prawnicy, uczestnicy rynku kapitałowego, przedstawiciele giełdy, KNF, przedstawiciele spółek publicznych.

Opracowanie takiego kodeksu miało na celu stworzenie podstaw do

⁷⁰ Rozdział został opracowany z pomocą materiałów z konferencji poświęconych *Corporate Governance*, organizowanych przez Instytut Rozwoju Biznesu.

wypracowania zwyczajowych reguł postępowania w spółkach publicznych. Reguł, które nie wynikają tylko i wyłącznie z suchych przepisów prawa, ale których podstawą jest założenie, że spółki publiczne powinny postępować w sposób przyzwoity. Konieczność powstania takiego kodeksu wynikała z coraz gorszego obrazu spółek publicznych, narastających w nich konfliktów i sytuacji paralizujących działalność spółki, w wyniku czego naruszane były interesy inwestorów.

Z punktu widzenia inwestorów, głównym skutkiem powstania kodeksu jest zwiększenie przejrzystości mechanizmów zachodzących w spółkach publicznych, tak aby każdy inwestor miał wiedzę na temat powiązań pomiędzy organami spółki, pomiędzy organami a majątkiem spółki, pomiędzy organami spółki a akcjonariuszami większościowymi. A także, aby miał świadomość, jak praktycznie wygląda przestrzeganie praw akcjonariuszy, a w szczególności ochrona akcjonariuszy mniejszościowych. Kodeks ma m.in. ograniczyć ryzyko związane z często niejasnym i skomplikowanym podziałem kompetencji pomiędzy organami spółki akcyjnej a także ryzyko nierównego traktowania akcjonariuszy i ryzyko niedoinformowania ich o istotnych sprawach spółki.

Pierwszą cechą charakterystyczną kodeksów dobrych praktyk, funkcjonujących już w innych krajach, jest **ciągła zmienność**, a wręcz nawet płynność zapisanych w nich regulacji. Obowiązujące w danym czasie, w danym państwie dobre praktyki są efektem poszukiwania optymalnych rozwiązań na ten właśnie konkretny czas. Wraz ze zmianą sytuacji na rynku, ze zmianą potrzeb spółek i potrzeb akcjonariuszy, rozwijają się również zasady dobrych praktyk. To spółki i akcjonariusze swoimi działaniami, inicjatywą, sprawiają, że pojawia się konieczność coraz to nowych regulacji. Dzieje się to najczęściej w ten sposób, że niektóre ze spółek, wychodząc na przeciw wymaganiom swoich akcjonariuszy, zaczynają robić więcej niż wymagają aktualnie obowiązujące zasady przyzwoitości. Wtedy za ich przykładem podążają inne spółki i w ten sposób rodzi się konieczność zmiany kodeksu dobrych praktyk. Ponieważ dyskusja pomiędzy akcjonariuszami a spółkami co do znalezienia najlepszych rozwiązań nie jest nigdy definitywnie zamknięta, nie może więc zostać również ostatecznie opracowany kodeks dobrych praktyk.

Druga cechą charakterystyczną jest **elastyczność i brak rygoryzmu**

w formowaniu reguł w nich zawartych. Zasady sformułowane są w ten sposób, aby mogły znaleźć zastosowanie dla wszelkiego rodzaju spółek publicznych, niezależnie od ich kondycji finansowej, struktury akcjonariatu, liczebności członków w organach spółki. Pełnią one funkcję uzupełniającą do przepisów prawa zawartych w kodeksie spółek handlowych. Wprowadzają pewien element moralności, bo jak wspomniano, oparte są przede wszystkim na poczuciu przyzwoitości.

Trzecią cechą jest **brak środków przymusu prawnego**, które wymogłyby na wszystkich spółkach publicznych zastosowanie się do wszystkich zasad dobrych praktyk. Było to powodem do wysuwania opinii, że kodeks ten w warunkach polskich nie będzie miał racji bytu, że jego funkcjonowanie okaże się tylko pobożnym życzeniem, że bez przymusu, żadna ze spółek nie będzie tych zasad wdrażała w życie.

Wydaje się jednak, że przestrzeganie zasad dobrych praktyk przez spółki publiczne ma szansę stać się w praktyce elementem zachęcającym inwestorów do inwestowania w papiery wartościowe właśnie tych spółek, które w jak największym stopniu wcielają kodeks w życie. Zgodnie z badaniami przeprowadzonymi na rynkach w krajach gdzie funkcjonują kodeksy, inwestorzy są skłonni zapłacić więcej za akcje spółki, która kieruje się w swoim działaniu zasadami dobrych praktyk. Mogą w przyszłości również powstawać oficjalne bądź nieoficjalne rankingi spółek według oceny spółek dokonywanej przez inwestorów pod kątem. W takiej sytuacji, spółka publiczna będzie zainteresowana przestrzeganiem zasad, aby zachęcić inwestorów do nabycia kolejnej emisji akcji.

Wydaje się, że jest to dla spółek bardzo dobra motywacja. Załącznikiem takiego działania była deklaracja przyjęcia zasad ładu korporacyjnego przez Zakłady Mięsne Duda, przed przeprowadzeniem przez nich oferty publicznej. Wydaje się więc, że do wdrażania kodeksu dobrych praktyk nie będzie spółek mobilizował przymus prawny, ale nacisk inwestorów.

2. Wdrażanie zasad ładu korporacyjnego - kolejny obowiązek informacyjny spółek publicznych

Rolę kodyfikatora i egzekutora kodeksu dobrych praktyk zdecydowano się powierzyć GPW i Sądowi Giełdowemu. Wynikało to z faktu, że

praktyczne skutki nieprzestrzegania standardów dotyczą przede wszystkim akcjonariuszy spółek giełdowych. Poprzez wprowadzenie tych zasad dąży się do odbudowania zaufania inwestorów do spółek publicznych.

Po opracowaniu kodeksu dobrych praktyk, we wrześniu 2002 r. zmieniony został Regulamin GPW, w sposób umożliwiający Radzie Giełdy wydanie uchwały w sprawie jego przyjęcia. W dodanym § 22 a, Regulaminu Giełdy, każda ze spółek publicznych notowanych na GPW S.A. została zobowiązana do przekazania GPW S.A. i przekazania do publicznej wiadomości oświadczenia w sprawie przestrzegania zasad ładu korporacyjnego. Od 1 maja 2004 r., prawo uchwalania zasad ładu korporacyjnego przez Radę i Zarząd Giełdy wynikało z § 27 Regulaminu rynku urzędowego oraz z § 24 Regulaminu rynku nieurzędowego Giełdy a obecnie zawarte jest w § 29 Regulaminu Giełdy.

Wprowadzenie kodeksu w życie nie polega na nałożeniu na wszystkie spółki giełdowe bezwzględnego obowiązku wdrożenia zasad, ale następuje na zasadzie „*comply or explain*” - zastosuj albo wyjaśnij. Oznacza to, że spółka giełdowa powinna zadeklarować, których zasad przestrzega, a jeżeli nie zadeklaruje, że przestrzega wszystkich, musi wskazać te, których nie przestrzega i wyjaśnić czym to jest spowodowane. Zgodnie z uchwałą Rady Giełdy pierwsze oświadczenia (w przeważającej części pozytywne) spłynęły w trybie raportu bieżącego systemem EMITENT do dnia 31 grudnia 2002 r.

Ponadto, zgodnie z Regulaminem Giełdy, jeżeli na skutek decyzji któregośkolwiek z organów spółki, nastąpi zmiana w przestrzeganiu którejśkolwiek z zasad, to spółka powinna bezzwłocznie o tym fakcie poinformować. Natomiast w przypadku, gdy zajdzie jakieś zdarzenie sprzeczne z deklarowaną przez nią we wcześniejszym oświadczeniu, zasadą dobrych praktyk, spółka w raporcie kwartalnym powinna wskazać jaka zasada została naruszona i wyjaśnić przyczyny takiego działania.

Oświadczenie w sprawie przestrzegania zasad dobrych praktyk powinno być aktualizowane co roku. W tych corocznych oświadczeniach, które powinny być złożone do 1 lipca każdego roku, spółki będą musiały szczegółowo ustosunkować się do każdego z zapisów kodeksu. Oświadczenie to ma formę tabeli, podzielonej na trzy kolumny. W pierwszej są po kolei zacytowane wszystkie zasady z kodeksu dobrych praktyk. W

drugiej, spółka musi jednowyrazowo ustosunkować się do przestrzegania przez nią każdej z zasad (tak, nie). W trzeciej kolumnie jest miejsce na komentarz spółki, w którym powinna wyjaśnić w jaki sposób zasada ta jest przestrzegana lub też z jakiego powodu przestrzegana nie jest i czym jest spowodowane.

W sytuacji gdy zasada zawiera pojęcia nieostre, spółka powinna wskazać w jaki sposób doprecyzowała je, wzięwszy pod uwagę swoje stosunki wewnętrzne i zewnętrzne. Może również *znaleźć* się tu stwierdzenie, że spółka poszła w wypełnianiu jakiejś konkretnej zasady dalej niż wymaga tego kodeks dobrych praktyk, a także opisanie na czym polega jej wyjście poza ramy tej zasady.

Należy przy tym zauważyć, że odrzucenie zasady niekoniecznie musi mieć wydźwięk negatywny. Może się zdarzyć, że zasada nie pasuje spółce ze względu na jej specyfikę. Spółka może wtedy przyjąć inną zasadę, przez nią wymyśloną, oczywiście również opierającą się na poczuciu przyzwoitości. Kreatywność spółek w tym zakresie jest gwarancją ciągłego rozwoju kodeksu dobrych praktyk.

Oświadczenia spółek o przestrzeganiu zasad dobrych praktyk są dołączane do raportu rocznego i przekazywane systemem ESPI oraz podawane do publicznej wiadomości. Są one dostępne dla każdego inwestora na stronie internetowej GPW (www.gpw.pl). Intencją Zarządu GPW jest, aby oświadczenia spółek dostępne publicznie posiadały aprobatę rady nadzorczej i były przedstawione walnemu zgromadzeniu. W tym celu, realizując obowiązek przekazania oświadczenia w zakresie przestrzegania dobrych praktyk, każda ze spółek powinna przedstawić jego treść radzie nadzorczej, a także, jako odrębny punkt porządku obrad, walnemu zgromadzeniu zatwierdzającemu sprawozdania finansowe zawarte w raportach rocznych.

Na stronie internetowej GPW można *znaleźć* również przykładowy sposób wypełnienia takiego oświadczenia. Dla rozwoju zasad dobrych praktyk ważne jest, aby spółki wypełniające oświadczenie nie ograniczały się tylko i wyłącznie do przykładu podanego przez Giełdę, ale aby występowały z inicjatywą własnych zapisów i własnych rozwiązań. Tylko takie działanie zapewni przyszłość funkcjonowania zasad dobrych praktyk i charakterystyczną dla nich zmienność, o której była mowa wcze-

śniej. W przeciwnym wypadku zasady mogą stać się skostniałymi zapisami, a wypełnianie obowiązku corocznego składania oświadczenia, ograniczy się do mechanicznego powtarzania tych samych komentarzy przez wszystkie spółki publiczne notowane na GPW. W ten sposób inwestorzy tak naprawdę nie będą mieć żadnej wiedzy na temat przyzwoitego postępowania spółek.

Tak więc wprowadzenie zasad ładu korporacyjnego, zaowocowało powstaniem kolejnego obowiązku informacyjnego, ograniczonego wszakże do spółek publicznych notowanych na GPW. Podsumowując ten obowiązek niektórych spółek publicznych, należy stwierdzić, że:

- jest obowiązkiem dobrowolnym i poddanie się mu zależy od spółki publicznej, a w zasadzie od woli jej organu zarządzającego.
- nie wynika z żadnych przepisów rangi ustawowej, a jedynie z kodeksu dobrych praktyk, przyjętego uchwałą Rady Giełdy
- na mocy uchwały Rady Giełdy, odnosi się on wyłącznie do spółek publicznych notowanych na Giełdzie w Warszawie
- powstaje raz do roku, w postaci złożenia oświadczenia w zalecanej przez GPW formie tabeli i polega na dokonaniu przez spółkę pewnego rodzaju przeglądu swojego postępowania z punktu widzenia przyzwoitości
- powstanie także w każdym przypadku odejścia od wcześniej zadeklarowanej przez spółkę zasady dobrej praktyki. Odejście to może nastąpić bądź to w wyniku decyzji organu spółki, bądź też w przypadku wystąpienia zdarzenia odbiegającego od dobrej praktyki przyjętej przez spółkę. Z tym, że wtedy nie przybiera on żadnej szczególnej formy, a polega jedynie na poinformowaniu o tym fakcie w raporcie kwartalnym.

3. Najważniejsze zasady z kodeksu dobrych praktyk z punktu widzenia akcjonariuszy

Polski kodeks dobrych praktyk w spółkach publicznych ma 48 zasad i dzieli się na 5 części:

1. Zasady ogólne.
2. Dobre praktyki walnych zgromadzeń.
3. Dobre praktyki rad nadzorczych.

4. Dobre praktyki zarządów.

5. Dobre praktyki w zakresie relacji z osobami i instytucjami zewnętrznymi.

Obecnie obowiązuje już druga, zmodyfikowana wersja kodeksu. Po dwóch latach funkcjonowania kodeksu z 2002 r., w wyniku konsultacji środowiskowych i na podstawie obserwacji funkcjonowania kodeksu w praktyce powstał nowy dokument „Dobre praktyki w spółkach publicznych w 2005 r.”. Dodane w nim zostały również zalecenia Komisji Europejskiej dotyczące rady nadzorczej i funkcjonujących w niej komitetów.

Z punktu widzenia akcjonariusza najważniejszymi zasadami są: zasada dotycząca rządów większości i ochrony mniejszości oraz zasada uczciwych intencji i nienadużywania uprawnień, zawarte w części ogólnej oraz zasady dotyczące walnych zgromadzeń. Warto również zwrócić uwagę na kilka zasad wynikających z dobrych praktyk rad nadzorczych i dobrych praktyk zarządów.

3.1. Zasada rządów większości i ochrony mniejszości

Zasada rządów większości i ochrony mniejszości w spółce publicznej, dotyczy relacji pomiędzy akcjonariuszem większościowym w spółce, który poprzez wniesienie większego kapitału ponosi również większe ryzyko gospodarcze, a akcjonariuszem mniejszościowym, który mimo mniejszego wkładu, też powinien mieć zapewnioną ochronę swoich praw zarówno poprzez przepisy prawne jak i przez dobre obyczaje. Zasada ta głosi, że zasada rządów większości jest oczywistą cechą spółki akcyjnej, w której powinna rządzić większość kapitałowa. Jednak przy wykonywaniu swoich praw, większość ta powinna uwzględniać również interesy mniejszości.

Zasada ta wydaje się być dość oczywista, ale to właśnie relacje pomiędzy akcjonariuszem większościowym a akcjonariuszem mniejszościowym, budzą w spółce publicznej największe emocje. Oczywiście samo stwierdzenie faktu, że zasada ta jest przestrzegana nie stanowi rozwiązania sytuacji. Dlatego komentując jej przestrzeganie, spółka publiczna w swoim oświadczeniu składanym Giełdzie raz do roku, powinna wska-

zać jakie mechanizmy prawne zostały zastosowane, aby zapewnić, że realizacja uprawnień akcjonariuszy większościowych spółki nie będzie prowadzić do pokrzywdzenia akcjonariuszy mniejszościowych. Mechanizmem takim może być np. zapewnienie aby w składzie Rady Nadzorczej znaleźli się przedstawiciele akcjonariuszy mniejszościowych. Oczywiście, ze względu na brak przymusu wprowadzania w życie zasad kodeksu dobrych praktyk, akcjonariusz mniejszościowy nie ma prawa domagania się od spółki szczególnych praw (np. wybrania do rady nadzorczej) w oparciu o zasadę rządów większości i ochrony mniejszości.

3.2. Zasada uczciwych intencji i nienadużywania uprawnień

Zasada uczciwych intencji i nienadużywania uprawnień dotyczy takiej praktyki wykonywania praw przez akcjonariuszy i organy spółki, która wykorzystuje instytucje prawne w sposób wykraczający poza ich cel i gospodarcze uzasadnienie. Chodzi tu zarówno o działania akcjonariuszy większościowych, którzy poprzez nadużywanie uprawnień właścicielskich krzywdzą akcjonariuszy mniejszościowych, jak i o akcjonariuszy mniejszościowych, którzy nadużywając swoich uprawnień uniemożliwiają akcjonariuszom większościowym rządzenie spółką. A więc akcjonariusz wykonujący swoje prawo powinien to czynić w dobrej wierze, że takie jego działanie służy tylko ochronie jego praw i ma na celu jedynie ich realizację. Podejmując realizację swoich praw nie kieruje się więc chęcią pokrzywdzenia innego akcjonariusza.

Trudno wskazać konkretny przypadek takiego nadużycia prawa, zawsze bowiem należy dokonać dokładnej oceny czy rzeczywiście nastąpiło nadużycie uprawnień i czy faktycznie w wyniku tego nadużycia inny akcjonariusz, większościowy czy też mniejszościowy, został pokrzywdzony.

Zdarza się, że akcjonariusz większościowy może wykorzystywać uprawnienia przysługujące przewodniczącemu walnego zgromadzenia. Przewodniczący wybierany jest przez większość i przy odpowiednim nacisku może stracić obiektywizm i prowadzić walne zgromadzenie zgodnie z wolą większości.

Z kolei akcjonariusz mniejszościowy również może wykorzystać przyznane mu przez kodeks spółek handlowych prawo do informacji na wal-

nym zgromadzeniu w ten sposób, że w wyniku ciągłego zadawania pytań zarządowi, akcjonariusz większościowy nie będzie miał możliwości podjęcia żadnej uchwały. To również może być przypadkiem nadużycia prawa, pod warunkiem, że akcjonariusz mniejszościowy faktycznie miał na celu unieвозмоżliwienie podjęcia uchwały przez walne lub wymuszenie na akcjonariuszu większościowym korzystniejszej ceny przy wycofaniu się ze spółki.

3.3. Dobre praktyki walnych zgromadzeń - wybrane zasady

Dobre praktyki walnych zgromadzeń są szczególnie istotne z punktu widzenia ich uprawnień i roli jaką pełnią w spółce. Jest to jedyny organ w spółce, w którym ma prawo uczestniczyć każdy akcjonariusz, nawet jeżeli posiada tylko jedną akcję. W obecnej praktyce walne zgromadzenia często są jedynie miejscem, gdzie następuje automatyczne głosowanie uchwał, które muszą być uchwalone przez ten organ. Brak jest dobrej praktyki umożliwiającej aktywne uczestnictwo, zadawanie pytań, wypowiedzianie się, akcjonariuszowi, który przybył na walne. W ten sposób akcjonariusz poświęcający swój czas i pieniądze na uczestnictwo w walnym, wiedząc, że jego obecność i tak niewiele zmieni, że nikt nie będzie słuchał jego zdania, coraz częściej po prostu rezygnuje z uczestnictwa. Z tego powodu rośnie grupa akcjonariuszy biernych w spółkach publicznych.

Ponadto, walne zgromadzenia w spółkach publicznych były często miejscem konfliktów, kłótni i burzliwych dyskusji. Szczególnie dramatyczne były walne zgromadzenia spółek, na których miało dojść do przejęcia i tych gdzie istniał konflikt pomiędzy akcjonariuszem większościowym a akcjonariuszami mniejszościowymi.

Poniżej przedstawione są te z zasad, które próbują w pewnym stopniu zmienić ten stan i sprawić, żeby walne zgromadzenie było faktycznie najważniejszym organem w spółce publicznej, na którym przestrzegane są zasady przyzwoitości.

3.3.1. Czas i miejsce zwołania walnego zgromadzenia

Dobre praktyki walnych zgromadzeń mają na celu zapewnienie jak najszerszemu kręgowi akcjonariuszy udziału w zgromadzeniu, a ponadto

kładą nacisk na prawo każdego akcjonariusza do aktywnego uczestnictwa. W związku z realizacją pierwszego celu, kodeks stanowi, że należy tak wybrać czas i miejsce walnego zgromadzenia, aby ułatwić to jak największej liczbie akcjonariuszy możliwość uczestnictwa. Przykładem wybrania takiej daty, która z góry zakłada, że część akcjonariuszy nie pojawi się na walnym, może być wyznaczenie go na dzień 24 grudnia lub 2 listopada.

Dobrze jest natomiast jeżeli w spółce wytworzy się stały zwyczaj zwoływania zwyczajnych walnych zgromadzeń mniej więcej w tym samym czasie, np. między 1 a 10 czerwca każdego roku. Oczywiście nie jest możliwe ustalenie w ten sam sposób terminu dla nadzwyczajnego walnego zgromadzenia, które ze swej istoty ma charakter mniej przewidywalny niż zwyczajne walne zgromadzenie. Jednak również w tej sytuacji spółka powinna dołożyć wszelkich starań, aby nadzwyczajne walne zgromadzenie odbyło się w czasie dogodnym dla jak największej liczby akcjonariuszy.

Co do zasady walne zgromadzenie powinno odbyć się w siedzibie spółki, jednak statut może zawierać odmienne regulacje co do miejsca. Często w praktyce w statutach wskazanych jest to kilka różnych miejsc, odległych od siebie i od siedziby spółki. Ważne jest aby spółka nie wskazała takiego miejsca, które uniemożliwiłoby większości akcjonariuszy dotarcie na walne zgromadzenie. Na przykład miejscowość, która ma bardzo słabe połączenia komunikacyjne (brak pociągów, brak autobusów).

3.3.2. Uwzględnienie żądań akcjonariuszy co do terminu walnego zgromadzenia

Kodeks dobrych praktyk kładzie nacisk na maksymalne uwzględnienie żądań akcjonariusza w kwestii zwołania walnego zgromadzenia. Oznacza to, że jeżeli to akcjonariusze zwrócili się z wnioskiem o zwołanie walnego zgromadzenia, to powinno się ono odbyć w tym terminie, który został wskazany przez wnioskodawców. Zapobiega to sytuacji, w której po wystąpieniu z wnioskiem przez akcjonariuszy o zwołanie walnego zgromadzenia, zarząd wyznacza termin tak odległy, że odbycie go w tym terminie traci sens ze względu na sprawę, która miała być rozpatrzona na walnym zgromadzeniu z wniosku tych akcjonariuszy. Następuje wtedy

fikcja uwzględnienia żądania akcjonariuszy (zwołanie walnego zgromadzenia), podczas gdy w rzeczywistości nie mają oni możliwości realizacji swojego wniosku ze względu na zbyt odległy termin.

Może się zdarzyć, że dotrzymanie terminu wskazanego we wniosku akcjonariuszy rzeczywiście napotyka na istotne przeszkody. W takiej sytuacji zarząd może zwołać walne w innym terminie, ale musi to być termin jak najbliższy, który umożliwi rozpatrzenie wnoszonej na obrady sprawy. Spółka może pójść dalej w przestrzeganiu tej zasady i ustalić, że w takim wypadku termin walnego zgromadzenia jest ustalany z akcjonariuszami, którzy zgłosili wniosek.

3.3.3. Odwoływanie walnego zgromadzenia

Zdarza się, że w celu utrudnienia akcjonariuszowi mniejszościowemu realizacji jego praw, walne zgromadzenia zwołane na wniosek mniejszości, głosami większości podejmuje uchwałę o nieodbywaniu obrad. Dlatego jeżeli już takie zgromadzenie zostało zwołane na wniosek akcjonariuszy albo na wniosek akcjonariuszy została umieszczona w porządku obrad jakaś konkretna sprawa, to zgodnie z Kodeksem dobrych praktyk, odwołanie takiego walnego zgromadzenia może nastąpić tylko i wyłącznie za zgodą wnioskodawców. Cel takiej regulacji jest taki sam jak zasady uwzględnienia żądań akcjonariusza w kwestii zwołania walnego zgromadzenia - unikanie fikcji uwzględniania interesów akcjonariuszy przy jednoczesnym działaniu, które uniemożliwia im rzeczywistą realizację ich praw.

Ponadto, kodeks postuluje, aby zaniechanie rozpatrywania na walnym zgromadzeniu sprawy wniesionej przez akcjonariuszy lub zdjęcie takiej sprawy z porządku obrad mogło nastąpić jedynie na podstawie uchwały podjętej przez 75 % walnego zgromadzenia po uprzedniej zgodzie na takie działanie wszystkich obecnych na walnym zgromadzeniu akcjonariuszy wnoszących daną sprawę.

Niezależnie od powyższej sytuacji odwołania zgromadzenia zwołanego na wniosek akcjonariuszy, odwołanie każdego walnego zgromadzenia może nastąpić tylko w przypadku gdy odbycie go napotyka nadzwyczajne przeszkody lub gdy stało się bezprzedmiotowe. Ilustracją pierwszej sy-

tuacji może być powódź w mieście, w którym miało się odbyć walne zgromadzenie. Drugie zastrzeżenie może dotyczyć nadzwyczajnego walnego zgromadzenia, w przypadku, gdy zostało ono zwołane w celu powzięcia uchwały w sprawie nabycia nieruchomości, a następnie zarząd odstąpił od zamiaru nabycia tej nieruchomości. W obu tych przypadkach odwołanie walnego zgromadzenia jest uzasadnione.

Odwołanie powinno nastąpić w ten sam sposób, w jaki walne zgromadzenie zostało zwołane, przy jak najmniejszych skutkach ujemnych dla spółki i dla akcjonariuszy. Kodeks dobrych praktyk wprowadza tutaj termin, tzn. odwołanie to powinno nastąpić nie później niż na trzy tygodnie przed pierwotnie planowanym terminem.

Oczywiście niezachowanie tego terminu nie rodzi żadnych sankcji prawnych. Jeżeli jednak spółka w oświadczeniu zadeklarowała przestrzeganie tej zasady w całości, razem z terminem, a następnie odwołała walne zgromadzenie z dnia na dzień, to powinna to o tym fakcie poinformować Giełdę i inwestorów.

3.3.4. Regulamin walnego zgromadzenia

Kodeks spółek handlowych nie wymaga, aby walne zgromadzenie miało swój regulamin. Regulaminy takie jednak funkcjonują w praktyce. Obecnie jednak ich znaczenie jest niewielkie. Wynika to z tego, że najczęstszą cechą regulaminów walnych zgromadzeń funkcjonujących w spółkach, jest tendencja do przepisywania treści kodeksu spółek handlowych i innych ustaw. Spółki wykazują się brakiem kreatywności. Tymczasem rola regulaminów powinna być większa. Ponieważ przepisy prawa opisują jedynie procedury, regulamin walnego zgromadzenia powinien regulować jego przebieg. Powinien m.in. wyraźnie ustalić zakres funkcji przewodniczącego walnego zgromadzenia i regulować sprawy porządkowe.

Dobre praktyki walnych zgromadzeń wymagają, aby w spółce funkcjonował stabilny regulamin walnego zgromadzenia, który w sposób szczegółowy określałby zasady prowadzenia obrad i podejmowania uchwał. Co istotne, żeby zasady te nie ograniczały się do zasad znajdujących się w kodeksie spółek handlowych. Daje to akcjonariuszom, szczególnie tym

mniej doświadczonym, istotne wskazówki w jaki sposób mogą postępować na walnym zgromadzeniu i jak mogą realizować swoje prawa.

Omawiana zasada dotyczy w szczególności zawarcia w regulaminie postanowień dotyczących wyboru rady nadzorczej w drodze głosowania oddzielnymi grupami. Jest to typowy przykład uzupełnienia wymogów kodeksu spółek handlowych zasadami dobrych praktyk. Kodeks spółek handlowych przyznaje akcjonariuszom reprezentującym co najmniej jedną piątą kapitału zakładowego prawo do złożenia wniosku o wybór rady nadzorczej oddzielnymi grupami. Prawo to daje akcjonariuszom mniejszościowym możliwość wpływu na skład rady nadzorczej. Zgodnie z kodeksem dobrych praktyk, regulamin walnego zgromadzenia powinien postanowienie w sprawie takiego wyboru rady. Wydaje się przy tym, że regulamin powinien zawierać więcej szczegółów w kwestii wyboru rady nadzorczej niż dotyczący tej kwestii przepis w kodeksie spółek handlowych. To jednak nie wynika jednoznacznie z zapisów Kodeksu dobrych praktyk. Natomiast bardziej szczegółowe regulacje sprawiłyby, że akcjonariusze korzystający z prawa zgłoszenia wniosku o wybór rady oddzielnymi grupami, wiedzieliby bardziej dokładnie w jaki sposób powinni postępować i czego mogą się domagać.

Zgodnie z zaleceniami GPW w komentarzu do tej zasady, spółka powinna przede wszystkim wskazać czy istnieje u niej regulamin, a ponadto czy zawiera on postanowienia dotyczące wyboru rady nadzorczej oddzielnymi grupami. Można jedynie dodać, że wykroczenie zapisem regulaminu poza brzmienie przepisu kodeksu spółek handlowych, byłoby wyjściem na przeciw akcjonariuszom.

3.3.5. Rola przewodniczącego walnego zgromadzenia

Należy pamiętać, że przewodniczący walnego zgromadzenia w praktyce jest osobą wybieraną przez akcjonariuszy większościowych, nie jest więc z założenia kimś całkowicie bezstronnym. Natomiast dla celów walnego zgromadzenia powinien on starać się działać jak najbardziej obiektywnie, nie faworyzując żadnego z akcjonariuszy czy też żadnej z grup akcjonariuszy.

Na przewodniczącym walnego zgromadzenia spoczywa zapewnienie

sprawnego przebiegu obrad, poszanowania praw i interesów wszystkich akcjonariuszy. W szczególności, co wiąże się z zasadą uczciwych intencji i nienadużywania uprawnień, przewodniczący powinien przeciwdziałać nadużywaniu uprawnień przez uczestników zgromadzenia. Powinien również dbać o poszanowanie praw akcjonariuszy mniejszościowych, dając im możliwość wypowiedzenia się. Oczywiście prawo do wypowiedzenia się akcjonariuszy nie może naruszać sprawności przebiegu obrad. W tym momencie rola przewodniczącego polega na wyważeniu pomiędzy dopuszczeniem do dyskusji a ograniczeniem „pieniactwa”. Najlepiej jeżeli w celu realizacji tej zasady, przewodniczący będzie każdorazowo informowany o swoich obowiązkach.

Ponadto, krótkie porządkowe przerwy w obradach zarządzane przez przewodniczącego nie mogą mieć na celu utrudniania akcjonariuszom wykonywania ich praw. Oznacza to, że przewodniczący może zarządzać przerwy tylko w uzasadnionych przypadkach. Przeciwdziała to takiemu działaniu, w wyniku którego, wskutek ciągłego ogłaszania przerw, akcjonariusze nie będą mieli możliwości wystąpić ze swoim wnioskiem albo brać udziału w głosowaniu.

3.3.6. Prawo domagania się wyjaśnień

Zgodnie z przepisami kodeksu spółek handlowych, akcjonariusz ma podczas walnego zgromadzenia prawo domagania się od zarządu informacji dotyczących spółki. Kodeks dobrych praktyk rozszerza to prawo na domagania się wyjaśnień i informacji również od członków rady nadzorczej i od biegłego rewidenta. Informacje te powinny być jednak udzielane tylko w takim zakresie, w jakim dotyczą one spraw rozstrzyganych przez to walne zgromadzenie. Oczywiście wymaga to obecności członków rady nadzorczej i biegłego rewidenta na walnym zgromadzeniu.

Zasada ta powstała, gdyż jak wspomniano, walne zgromadzenie jest jedyną szansą spotkania się wszystkich członków organów spółki. Jest jedynym momentem, kiedy akcjonariusz ma szansę zadać pytanie i uzyskać wyjaśnienia w sprawach dotyczących spółki. Dlatego należy zapewnić możliwość zadawania pytań nie tylko członkom zarządu, ale również członkom rady nadzorczej i biegłym rewidentom. Realizacja tej zasady sprawi, że

walne zgromadzenie akcjonariuszy ma szansę stać się miejscem wymiany poglądów o spółce, a nie tylko miejscem podejmowania uchwał.

Mimo, że kodeks spółek handlowych nie wymaga stawiennictwa członków rad nadzorczych na walnym zgromadzeniu, to ze względu na prawa akcjonariusza powinni oni w miarę możliwości w nich uczestniczyć. W ten sposób walne zgromadzenie będzie mogło stać się płaszczyzną wymiany informacji pomiędzy wszystkimi organami spółki.

3.4. Dobre praktyki rad nadzorczych

Bardzo istotnym postulatem zawartym w kodeksie jest wymóg, aby przynajmniej połowa rady nadzorczej składała się z członków niezależnych, wolnych od takich powiązań ze spółką i akcjonariuszami lub pracownikami, które mogłyby istotnie wpłynąć na zdolność niezależnego członka do podejmowania bezstronnych decyzji. Kodeks wymienia również uchwały, które nie powinny być podejmowane bez zgody przynajmniej jednego ze członków niezależnych. Modyfikacja kodeksu z 2005 r. wprowadziła również zasadę w myśl której, w spółkach w których jeden akcjonariusz posiada ponad 50 % ogólnej liczby głosów na walnym zgromadzeniu, rada nadzorcza powinna liczyć co najmniej dwóch niezależnych członków, w tym niezależnego przewodniczącego komitetu audytu. W myśl bowiem zaleceń Komisji Europejskiej, w celu usprawnienia prac rady nadzorczej wprowadzono zasadę funkcjonowania w radzie nadzorczej dwóch komitetów: audytu i wynagrodzeń. Przy czym w skład komitetu audytu powinno wchodzić co najmniej dwóch członków niezależnych oraz jeden mający doświadczenie i kwalifikacje w zakresie rachunkowości i finansów.

Wprowadzenie członków niezależnych do rad nadzorczych niewątpliwie zwiększa zaufanie inwestorów, do rzetelnego i niezależnego działania organu, którego podstawową funkcją jest nadzorowanie prawidłowego funkcjonowania spółki. Zasada ta okazała się jednak najtrudniejsza do zastosowania dla polskich emitentów. W lipcu 2004 r. jedynie 8 emitentów deklorowało przestrzeganie jej w całości, natomiast w lutym 2006 r., liczba ta wynosiła 60 emitentów na 246 deklarujących przestrzeganie zasad ładu korporacyjnego. Dla porównania warto dodać, że liczba ta w przypadku pozostałych zasad najczęściej przekracza 200.

Inną istotną dla akcjonariusza zasadą wynikającą z dobrych praktyk rad nadzorczych jest wymóg aby informacja o osobistych, faktycznych i organizacyjnych powiązaniach członka rady nadzorczej z określonym akcjonariuszem a zwłaszcza z akcjonariuszem większościowym była dostępna publicznie. Spółka powinna mieć procedurę uzyskiwania informacji od członków rady nadzorczej i procedurę ich upubliczniania. Może być bądź opublikowana na stronie internetowej spółki, bądź być dostępna dla inwestorów w siedzibie spółki, bądź w inny sposób.

W ten sposób możliwa będzie ocena na ile członek rady nadzorczej jest niezależny w swoim działaniu od akcjonariusza większościowego. W przypadku istnienia silnych powiązań może wystąpić konflikt interesów. Zasada ta jest jedną z kilku zawartych w kodeksie, których celem jest dążenia do tego, aby rada nadzorcza była organem jak najbardziej niezależnym, obiektywnie oceniającym działalność spółki. Zdaniem twórców kodeksu tylko taka rada nadzorcza może dobrze spełniać swoje funkcje i być rzeczywiście pomocna zarządowi.

3.5. Dobre praktyki zarządów

W przypadku dobrych praktyk zarządów należy zwrócić uwagę na dwie istotne z punktu widzenia akcjonariuszy zasady.

3.5.1. Uwzględnianie interesu akcjonariuszy przy ustalaniu interesu spółki

Zarząd spółki jest odpowiedzialny za prowadzenie spraw spółki. Podjmując decyzje co do rozwoju spółki, planowanych inwestycji, przedsięwzięć zarząd powinien rozpatrzyć wszystkie dostępne informacje, analizy i opinie aby ich działanie było zgodne z interesem spółki. Ponadto, powinien wziąć pod uwagę uzasadnione interesy akcjonariuszy.

Interes spółki nie zawsze pokrywa się z interesem akcjonariuszy. Na przykład zwykle w interesie spółki leżą długoterminowe inwestycje. Najczęściej ten punkt widzenia podzielają akcjonariusze większościowi, ale już drobnymi inwestorzy częściej woleliby, aby w większej mierze przeznaczyć zysk osiągniany przez spółkę na dywidendę, niż na przyszłe inwestycje. Ponadto, interes spółki to również interes jej pracowników

niebędących akcjonariuszami. Rola zarządu w godzeniu tych interesów jest więc niezwykle trudna.

3.5.2. Dochowanie szczególnej staranności przy transakcjach z niektórymi podmiotami

Jeżeli zarząd dokonuje transakcji z akcjonariuszami oraz innymi osobami, których interesy wpływają na interes spółki, powinien on działać ze szczególną starannością. Transakcje takie powinny być dokonywane na warunkach rynkowych.

Przeciwdziała to sytuacji, w której zarząd będzie dokonywał transakcji na szkodę spółki, z uprzywilejowaniem akcjonariuszy większościowych bądź innych podmiotów zaangażowanych w interesy spółki.

3.6. Sąd Giełdowy

Zgodnie z planami twórców zasad ładu korporacyjnego, nad przestrzeganiem Kodeksu Dobrych Praktyk czuwać miał Sąd Rynku Kapitałowego. Miał on zastąpić obecnie istniejący Sąd Giełdowy. Planowano, że powstanie do końca drugiego kwartału 2003 r. i rozpocznie działanie w drugim półroczu 2003 r. Jak wynika jednak z listu Prezesa Zarządu Giełdy do Zarządów Spółek Giełdowych z dnia 10 czerwca 2003 r., w wyniku konsultacji z przedstawicielami środowiska rynku kapitałowego, prace nad stworzeniem tego Sądu zostały wstrzymane.

W tej sytuacji do odpowiedzialności za nieprzestrzeganie zasad ładu należy zastosować obecnie istniejące rozwiązania. Ponieważ zasady ładu korporacyjnego wynikają z regulaminu giełdy (§29) za ich naruszenie przewidziana jest odpowiedzialność w rozdziale XVIII regulaminu giełdy. Karami regulaminowymi są:

- upomnienie
- kara pieniężna

Karę upomnienia lub karę pieniężną do wysokości 10.000 zł może nałożyć Zarząd Giełdy. Karę pieniężną od 10.100 zł do 100.000 zł może natomiast nałożyć Sąd Giełdowy na wniosek Zarządu Giełdy. Ponadto,

Sąd Giełdowy rozpatruje odwołania od kar nałożonych przez Zarząd. Sąd Giełdowy rozpoznaje sprawy w składzie 3 sędziów. Jednego z sędziów wskazuje Zarząd, drugiego - spółka, o której ukaranie toczy się sprawa, a przewodniczy Prezes Sądu Giełdowego.

Cały czas trwa jednak dyskusja nad modyfikacją tych zasad w odniesieniu do przestrzegania zasad ładu korporacyjnego. Przede wszystkim, rozważane jest umożliwienie wniesienia wniosku o ukaranie spółki publicznej przez podmiot inny niż Zarząd Giełdy. Aktualne informacje na temat planowanych modyfikacji można znaleźć na stronie internetowej Giełdy.

Wydaje się oczywiste, że w przypadku rozpatrywania spraw z zakresu zasad ładu korporacyjnego, podmiot orzekający może rozpatrywać wnioski o stwierdzenie naruszenia obowiązku informacyjnego jedynie w zakresie zadeklarowanych przez spółkę zasad. To znaczy, że można będzie zwrócić się o stwierdzenie naruszenia nie każdej z zasad zawartych w kodeksie, ale tylko tych, których przestrzeganie zostało przez spółkę zadeklarowane w oświadczeniu. Jednak na szczegółowe rozwiązanie kwestii ponoszenia przez spółki giełdowe odpowiedzialności za nieprzestrzeganie zasad ładu korporacyjnego należy jeszcze poczekać.

ROZDZIAŁ 4

Zasady dochodzenia roszczeń przed sądami

1. Dochodzenie roszczeń przed sądem cywilnym

Ochronie praw akcjonariuszy oraz dochodzeniu przez nich roszczeń służy przede wszystkim droga postępowania cywilnego przed sądem państwowym.

Postępowanie cywilne reguluje ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. -*Kodeks postępowania cywilnego* (Kpc)⁷¹. Jest to najobszerniejszy polski akt normatywny. Kodeks postępowania cywilnego reguluje materię niezwykle skomplikowaną, dlatego, ze względu na rozmiary niniejszego opracowania, omówione w nim zostały jedynie te zagadnienia z zakresu procedury cywilnej, które mogą być pomocne dla akcjonariuszy spółek publicznych.

1.1. Właściwość sądów

Akcjonariusz dochodzący ochrony swoich praw na drodze postępowania cywilnego powinien wytoczyć swoje powództwo, przed sądem rzeczowo i miejscowo właściwym do rozpoznania sprawy.

Najogólniej przez **właściwość sądu** rozumie się zakres jego uprawnień do rozpoznania i rozstrzygania spraw w postępowaniu sądowym oraz do dokonywania czynności w tym postępowaniu.

Najistotniejsze dla akcjonariusza, który chce wnieść pozew do sądu jest ustalenie właściwości miejscowej i rzeczowej sądu. **Właściwość miejscowa** określa, który sąd ze względu na podział administracyjny Polski, jest terytorialnie właściwy do rozpoznania sprawy w pierwszej instancji, a więc czy będzie to np. sąd w Lublinie, czy w Warszawie. Podział ten związany jest z podziałem kraju na okręgi sądowe. **Właściwość rzeczowa** natomiast wskazuje sąd, który ze względu na rodzaj sprawy będzie powołany do jej rozpoznania sprawy w pierwszej instancji, a zatem określa do którego sądu (rejonowego czy okręgowego) należy wnieść pozew. Znaczenie może mieć także **właściwość funkcjonalna**, która dotyczy podziału funkcji w zakresie dokonywania określonych czynności procesowych, prowadzenia postępowania w określonej sprawie przez kon-

⁷¹ (Dz. U. Nr 43, poz. 296 z późn. zm.)

kretny sąd w pierwszej i konkretny sąd w drugiej instancji.

Według Kodeksu postępowania cywilnego sąd właściwy w chwili wniesienia pozwu pozostaje właściwy aż do ukończenia postępowania, choćby podstawy właściwości zmieniły się w toku sprawy. Sąd nie może uznać się za niewłaściwy, jeżeli w toku postępowania stał się właściwy (*perpetuatio fori*). Zasada ta oznacza z jednej strony, że sąd właściwy w chwili wniesienia pozwu nie traci od tego momentu swej właściwości, mimo zmiany w toku postępowania podstaw, które uzasadniały te właściwości w chwili wniesienia pozwu; z drugiej zaś strony oznacza, że sąd, który nie był właściwy w chwili wniesienia pozwu, uzyskuje ta właściwość, jeżeli później w toku postępowania zaistnieją podstawy ją uzasadniające.

Po wniesieniu pozwu sąd z urzędu bada wszystkie swoje właściwości. Stwierdzając niewłaściwość, przekazuje sprawę sądowi właściwemu. Jeżeli zatem pozew zostanie wniesiony do niewłaściwego sądu, wnoszącego nie spotykają żadne ujemne konsekwencje, ponieważ sąd niewłaściwy przekazuje sprawę sądowi właściwemu.

Przekazanie sprawy innemu sądowi następuje zawsze w formie postanowienia. Sąd, któremu sprawa została przekazana, jest związany postanowieniem o przekazaniu sprawy. Nie dotyczy to wypadku przekazania sprawy sądowi wyższego rzędu (np. przekazanie sprawy sądowi okręgowemu przez sąd rejonowy). Sąd ten w razie stwierdzenia swojej niewłaściwości przekaże sprawę innemu sądowi, który uzna za właściwy, nie wyłączając sądu przekazującego.

Na postanowienie sądu o przekazaniu sprawy sądowi równorzędnemu lub niższemu przysługuje **zażalenie**. Natomiast przekazanie sprawy między wydziałami tego samego sądu następuje w formie zarządzenia przewodniczącego wydziału (np. przekazane sprawy z wydziału gospodarczego do wydziału cywilnego tego samego sądu). Na zarządzenie przewodniczącego zażalenie nie przysługuje.

1.1.1. Właściwość rzeczowa sądu

Właściwość rzeczowa sądu określa podział kompetencyjny spraw pomiędzy sądami rejonowymi i okręgowymi, rozpoznającymi sprawy w pierwszej instancji. Właściwość tę regulują przepisy art. 16-18 Kpc.

Kodeks postępowania cywilnego przyjął, jako zasadę właściwość sądów rejonowych we wszystkich sprawach rozpoznawanych w procesie oraz postępowaniu nieprocesowym, natomiast właściwość sądów okręgowych stanowi wyjątek od tej zasady. Odwrotna zasada obowiązuje w sprawach gospodarczych, o czym szerzej w dalszej części opracowania.

Do właściwości sądów okręgowych należą następujące kategorie spraw:

- 1) o prawa niemajątkowe i łącznie z nimi dochodzone roszczenia majątkowe oprócz spraw o ustalenie lub zaprzeczenie pochodzenia dziecka, unieważnienie uznania dziecka oraz o rozwiązanie przysposobienia;
- 2) o ochronę praw autorskich, jak również praw wynikających z opatentowania wynalazków lub rejestracji wzorów użytkowych i zdobniczych oraz znaków towarowych;
- 3) o roszczenia wynikające z Prawa prasowego;
- 4) o prawa majątkowe, w których wartość przedmiotu sporu przewyższa siedemdziesiąt pięć tysięcy złotych, oprócz sprawa o alimenty, na ruszenie posiadania i o zniesienie wspólności majątkowej między małżonkami oraz spraw o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczy wistym stanem prawnym;
- 5) o orzeczenie przepadku świadczenia na rzecz Skarbu Państwa, jeżeli świadczenie to zostało spełnione w zamian za dokonanie czynu za bronionego przez ustawę lub w celu niegodziwym.

Generalnie we wszystkich sprawach o prawa niemajątkowe (np. ochrona dóbr osobistych), nawet jeżeli łącznie z nimi dochodzone są roszczenia majątkowe, bez względu na ich wartość, właściwy jest zawsze sąd okręgowy.

W związku z oznaczeniem właściwości rzeczowej sądu pozostają przepisy Kodeksu o wartości przedmiotu sporu (art. 19 - 26 Kpc). Ustalenie wartości przedmiotu sporu we wszystkich sprawach o roszczenia majątkowe ma doniosłe znaczenia także dla innych kwestii procesowych, a przede wszystkim dla ustalenia należnych opłat sądowych i kosztów procesu.

Naruszenie właściwości rzeczowej sądu może prowadzić do nieważności postępowania przed sądem pierwszej instancji, tylko w wypadku rozpoznania sprawy należącej do właściwości rzeczowej sądu okręgowego bez względu na wartość przedmiotu sporu, przez sąd rejonowy.

1.1.2. Właściwość miejscowa sądu

Właściwość miejscowa sądu uregulowana jest w przepisach art. 27-37 Kpc.

Zasadą jest, że powództwo wytacza się przed sądem pierwszej instancji, w okręgu którego pozwany ma miejsce zamieszkania. Miejsce zamieszkania określa się według przepisów *Kodeksu cywilnego* (Kc).⁷² W myśl art. 25 Kc miejscem zamieszkania osoby fizycznej jest miejscowość, w której osoba ta przebywa z zamiarem stałego pobytu. Zatem miejscem zamieszkania w rozumieniu tego przepisu jest miejscowość, a nie konkretny adres osoby fizycznej.

Jeżeli nie da się oznaczyć właściwości miejscowej sądu według kryterium miejscowości, w której zamieszkuje pozwany, to właściwość oznacza się według miejsca jego pobytu w Polsce, a gdy nie jest ono znane lub nie leży w Polsce - według ostatniego miejsca zamieszkania pozwanego w Polsce.

Powództwo przeciwko Skarbowi Państwa wytacza się według siedziby państwowej jednostki organizacyjnej, z której działalnością wiąże się dochodzone roszczenie. Natomiast powództwo przeciwko osobie prawnej lub innemu podmiotowi nie będącemu osobą fizyczną wytacza się według miejsca jego siedziby. Siedzibę osoby prawnej oznacza jej statut, w przeciwnym zaś razie siedziba tą jest miejscowość, w której siedzibę ma jej organ zarządzający.

Strony mogą się umówić na piśmie o poddanie sporu sądowi pierwszej instancji, który według ustawy nie jest miejscowo właściwy, sporu już wynikłego lub sporów mogących w przyszłości wyniknąć z oznaczonego stosunku prawnego. Sąd ten będzie wówczas wyłącznie właściwy, jeżeli strony nie postanowiły inaczej. Strony mogą również ograniczyć umową pisemną prawo wyboru powoda pomiędzy kilkoma sądami właściwymi dla takich sporów. Właściwość tą nazywamy **właściwością umowną** (prorogacyjną). Umowa prorogacyjna powinna być sporządzona na piśmie i załączona do pozwu wnoszonego do sądu ustalonego przez strony, dla wykazania, że pozew został wniesiony do sądu właściwego miejscowo. Swoboda zawierania umowy prorogacyjnej ograniczo-

⁷² Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. - *Kodeks cywilny* (Dz. U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.)

na jest przepisami o właściwości wyłącznej (art. 38-42 Kpc), w których jest niedopuszczalna. Strony mogą zatem ustanowić właściwość miejscową umowną, we wszystkich tych przypadkach, w których Kpc nie przewiduje właściwości wyłącznej.

1.1.3. Właściwość sądu w sprawach gospodarczych

Istotne znaczenie dla akcjonariuszy ma określenie właściwości sądu w sprawach gospodarczych, bowiem sprawy ze stosunku spółki są sprawami gospodarczymi, co ma wpływ na właściwość sądu. Takimi sprawami są między innymi powództwa o uchylenie i stwierdzenie nieważności uchwał walnego zgromadzenia akcjonariuszy. Przepisy materialne dotyczące tej kwestii, zawarte są w art. 422-427 *Kodeksu spółek handlowych* (Ksh).⁷³

Sądem rzeczowo właściwym dla spraw gospodarczych, a wśród nich spraw ze stosunku spółki, jest sąd okręgowy - sąd gospodarczy. Sądy te rozpoznają sprawy o roszczenia majątkowe, w których wartość przedmiotu sporu przewyższa 100 000 złotych, sprawy o prawa niemajątkowe oraz sprawy o prawa majątkowe i łącznie z nimi dochodzone roszczenia majątkowe, bez względu na wartość przedmiotu sporu. Sądy rejonowe - sądy gospodarcze rozpoznają sprawy, w których wartość przedmiotu sporu nie przekracza 100 000 złotych.

Sądem miejscowo właściwym w sprawach ze stosunku spółki jest sąd, w którego okręgu spółka ma swoją siedzibę. Siedzibę spółki akcyjnej określa jej statut. Jest ona wpisana także do rejestru przedsiębiorców w KRS.

1.2. Strony postępowania

W procesie cywilnym obowiązuje zasada dwustronności, która zakłada istnienie dwóch stron procesowych powoda i pozwanego.

Powód jest to osoba, która wszczyna postępowanie cywilne poprzez wniesienie pozwu do sądu. **Pozwanym** jest natomiast osoba przeciwko której ten pozew jest skierowany. Powodem i pozwanym mogą być zatem tylko te osoby, które występują w nim w charakterze stron w imieniu własnym. Dopuszczalne jest, aby po stronie powodowej lub stronie

⁷³ Ustawa z dnia 15 września 2000 r. *Kodeks spółek handlowych* (Dz. U. Nr poz. 1037).

pozwanej występowało kilka osób (jest współuczestnictwo w sporze), jednak nie zmienia to faktu, iż w procesie występują zawsze dwie strony.

Kodeks postępowania cywilnego dopuszcza wytoczenie przez pozwanego powództwa wzajemnego przeciwko powodowi, w takim przypadku każda ze stron może występować w podwójnej charakterze tj. powoda (pозwanego wzajemnego) oraz pozwanego (powoda wzajemnego).

1.2.1. Zdolność sądowa

Stroną procesową może być tylko podmiot, który posiada zdolność sądową. **Zdolność sądowa** jest atrybutem podmiotu prawnego, polegająca na tym, że może on być stroną postępowania sądowego w sprawach cywilnych. Według Kpc każda osoba fizyczna i prawna ma zdolność występowania w procesie jako strona. Zdolność sądową mają także organizacje społeczne dopuszczone do działania na podstawie obowiązujących przepisów.

Wszystkie podmioty mające zdolność prawną mają również zdolność sądową. Dlatego każda osoba fizyczna (człowiek) od chwili urodzenia do chwili śmierci posiada zdolność prawną i sądową. Na zdolność sądową osób fizycznych nie ma wpływu ograniczenie zdolności do czynności prawnych, ani też jej pozbawienie w drodze ubezwłasnowolnienia.

Jeżeli zaś chodzi o osoby prawne, to ich powstanie, ustrój i ustanie określają właściwe przepisy, a w wypadkach przewidzianych organizację i sposób działania osoby prawnej reguluje także ich statut. Osobami prawnymi zgodnie z prawem cywilnym są Skarb Państwa i jednostki organizacyjne, którym przepisy szczególne przyznają osobowość prawną. Skarb Państwa posiada osobowość prawną z mocy prawa. Jednostki organizacyjne uzyskują osobowość prawną, z chwilą wpisu do właściwego rejestru. Spółka akcyjna i spółka z ograniczoną odpowiedzialnością uzyskują osobowość prawną, po wpisaniu ich do rejestru przedsiębiorców w KRS. Zdolność sądową posiadają także spółki handlowe nie posiadające osobowości prawnej (sp. jawna, komandytowa, komandytowo - akcyjna i partnerska). Nie ma natomiast zdolności sądowej spółka cywilna, mają ją natomiast wspólnicy takiej spółki, dlatego to ich trzeba wskazać w pozwie jako pozwanych.

Brak zdolności sądowej prowadzi do nieważności postępowania. Dlatego stanowi bezwzględną przesłankę procesową, którą sąd bierze pod rozwagę z urzędu w każdym stanie sprawy. Jeżeli występują braki w zakresie zdolności sądowej, sąd wyznacza odpowiedni termin na ich usunięcie. Jeżeli braku zdolności sądowej nie można uzupełnić albo nie został uzupełniony w wyznaczonym terminie, sąd wydaje postanowienie o odrzuceniu pozwu.

1.2.2. Zdolność procesowa

Drugim atrybutem strony - obok zdolności sądowej - jest zdolność procesowa. **Zdolność procesowa** oznacza zdolność do działania w procesie we własnym imieniu i to osobiście lub przez ustanowionego pełnomocnika. Zgodnie z Kodeksem postępowania cywilnego, zdolność do czynności procesowych mają osoby fizyczne posiadając pełną zdolność do czynności prawnych, osoby prawne oraz organizacje społeczne dopuszczone do działania na podstawie obowiązujących przepisów. Osoba fizyczna ograniczona w zdolności do czynności prawnych ma zdolność procesową w sprawach wynikających z czynności prawnych, których może dokonywać samodzielnie. Natomiast osoba fizyczna nie mająca zdolności do czynności prawnych może podejmować czynności procesowe przez swego przedstawiciela ustawowego np. opiekuna. Generalnie osoba fizyczna posiada zdolność procesową w takim zakresie, w jakim posiada ona zdolność do czynności prawnych.

Pełna zdolność do czynności prawnych mają osoby pełnoletnie (ukończone 18 lat). Ograniczona zdolność do czynności prawnych mają małoletni, którzy ukończyli 13 lat, oraz osoby ubezwłasnowolnione częściowo. Nie posiadają zdolności do czynności prawnych małoletni, którzy nie ukończyli 13 lat, oraz osoby całkowicie ubezwłasnowolnione.

Osoby prawne zawsze posiadają pełną zdolność do czynności prawnych, a co za tym idzie pełną zdolność procesową. Zdolność procesową posiadają także jednostki organizacyjne posiadające zdolność sądową np. spółki handlowe.

Należy zatem stwierdzić, iż wśród podmiotów posiadających zdolność sądową brak zdolności procesowej może występować jedynie u osób fizycznych.

Sąd w razie stwierdzenia braku zdolności sądowej po stronie powoda i nie działania przedstawiciela ustawowego, wyznacza termin do usunięcia braku, a dopiero w razie nie uzupełnienia odrzuca pozew. Jednakże w przypadku, kiedy ustanowienie przedstawiciela ustawowego powinno nastąpić z urzędu, sąd zwraca się do właściwego sądu opiekuńczego. Także w przypadku braku zdolności procesowej po stronie pozwanej, sąd postępuje w sposób powyżej opisany, przy czym brak zdolności procesowej po stronie pozwanej nie prowadzi nigdy do odrzucenia pozwu.

1.2.3. Legitymacja procesowa

Strona, aby mogła występować w konkretnym procesie, w charakterze powoda albo pozwanego musi posiadać legitymację procesową. Najogólniej **legitymacją procesową** jest uprawnienie powoda do zgłoszenia konkretnego roszczenia, z jednej strony, i odpowiadający jemu obowiązek pozwanego do spełnienia tego roszczenia, z drugiej. Legitymacja procesowa wynika z konkretnego stosunku wiążącego strony np. umowy, czynu niedozwolonego. Musi ona istnieć zarówno po stronie powoda, jak i pozwanego. W związku ze stronami procesowymi rozróżnia się **legitymację procesową czynną** (powoda) oraz **legitymację procesową bierną** (pozwanego).

W przypadku powództwa o uchylenie uchwały walnego zgromadzenia akcjonariuszy (art. 422 Ksh) lub o stwierdzenie nieważności takiej uchwały (art. 425 Ksh), legitymacja procesowa czynna (powoda) przysługuje:

- zarządowi, radzie nadzorczej oraz poszczególnym członkom tych organów,
- akcjonariuszowi, który głosował przeciwko uchwale, a po jej powzięciu zażądał zaprotokołowania sprzeciwu; wymóg głosowania nie dotyczy akcji niemej,
- akcjonariuszowi bezzasadnie niedopuszczonemu do udziału w walnym zgromadzeniu,
- akcjonariuszom, którzy nie byli obecni na walnym zgromadzeniu, jedynie w przypadku wadliwego zwołania walnego zgromadzenia lub też powzięcia uchwały w sprawie nieobjętej porządkiem obrad.

Legitymację procesową bierną (pozwanego) posiada w tej sprawie jedynie spółka akcyjna, której walne zgromadzenie podjęło skarżoną uchwałę.

Zarówno brak legitymacji procesowej czynnej, jak i biernej prowadzi do oddalenia powództwa. Sąd bada legitymację procesową w momencie orzekania co do istoty, dlatego też w interesie powoda leży wykazanie przez niego legitymacji czynnej w danym procesie, jak również posiadanie legitymacji biernej przez pozwanego.

1.2.4. Pełnomocnicy procesowi

Strony mogą działać przed sądem osobiście, lub też ustanowić pełnomocnika. **Pełnomocnictwo procesowe** jest czynnością prawną, polegającą na oświadczeniu woli przez stronę procesową, w zakresie udzielenia osobie trzeciej upoważnienia do działania jej imieniem w postępowaniu cywilnym, toczącym się przed sądem. Istota pełnomocnictwa polega na tym, iż wszelkie czynności procesowe dokonywane przez pełnomocnika, ale również jego zaniedbania (np. nie wniesienie w terminie apelacji), traktuje się tak, jak czynności i zaniedbania samej strony procesowej, ze wszelkimi skutkami procesowymi wynikającymi zarówno z tych działań, jak i zaniebnień.

Zgodnie z Kodeksem postępowania cywilnego pełnomocnictwa mogą udzielić:

- strony, które posiadają zdolność procesową;
- organy osób prawnych (np. zarząd w spółce akcyjnej), organy organizacji mających zdolność sądową;
- przedstawiciele ustawowi (rodzice, opiekunowie).

Pełnomocnikiem strony może być natomiast: adwokat, radca prawny, a ponadto współuczestnik sporu (kilka osób występujących w charakterze powoda lub pozwanego), rodzice lub zstępni strony (dzieci, wnukowie), oraz osoby pozostające ze sobą w stosunku przysposobienia (adopcji). Pełnomocnikiem osoby prawnej lub przedsiębiorcy, w tym nie posiadającego osobowości prawnej, może być również pracownik tej jednostki albo jej organu nadrzędnego.

Pełnomocnictwa procesowego udziela się na piśmie, a pełnomocnik

ma obowiązek przy pierwszej czynności procesowej dołączyć do akt sprawy pełnomocnictwo z podpisem mocodawcy lub uwierzytelniony odpis pełnomocnictwa. Adwokat i radca prawny mogą sami uwierzytelnić odpis udzielonego im pełnomocnictwa. Dopuszczalne jest także udzielenie pełnomocnictwa ustnie pod warunkiem, że ma to miejsce podczas rozprawy, poprzez oświadczenie złożone przez stronę i wciągnięte do protokołu.

Pełnomocnictwo procesowe może być ogólne lub do prowadzenia poszczególnych spraw. Występuje także pełnomocnictwo do niektórych czynności procesowych. Pełnomocnictwo procesowe ogólne oznacza umocowanie do prowadzenia wszystkich w spraw w imieniu strony procesowej. Natomiast pełnomocnictwo do prowadzenia poszczególnych spraw, oznacza umocowanie do prowadzenia konkretnej sprawy (np. o odszkodowanie). Pełnomocnictwo do niektórych tylko czynności procesowych stanowi jedynie umocowanie do tych czynności procesowych, które są w nim wymienione (np. wniesienie apelacji).

Pełnomocnictwo procesowe obejmuje z mocy samego prawa umocowanie do:

- wszystkich łączących się ze sprawą czynności procesowych, nie wyłączając powództwa wzajemnego, skargi o wznowienie postępowania i postępowania wywołanego ich wniesieniem, jak też wniesienia in terwencji głównej przeciwko mocodawcy;
- wszelkich czynności dotyczących zabezpieczenia i egzekucji;
- udzielenia dalszego pełnomocnictwa procesowego adwokatowi lub radcy prawnemu;
- zawarcia ugody, zrzeczenia się roszczenia albo uznania powództwa, jeżeli czynności te nie zostały wyłączone w danym pełnomocnictwie;
- odbioru kosztów procesu od strony przeciwnej.

Kodeks postępowania cywilnego nie ogranicza ilości pełnomocników, jaką może ustanowić strona, może ich być zatem kilku. Jednak każdemu z nich należy udzielić pełnomocnictwa oddzielnie.

Pełnomocnictwo wygasa w razie śmierci strony lub utraty przez nią zdolności sadowej, jednakże pełnomocnik działa aż do czasu zawieszenia postępowania. Pełnomocnictwo wygasa także z chwilą śmierci peł-

nomocnika lub utraty przez niego kwalifikacji, a także utraty przez niego zdolności procesowej.

Pełnomocnictwo procesowe ustaje także w razie wypowiedzenia przez mocodawcę, jak i pełnomocnika. Wypowiedzenie pełnomocnictwa procesowego przez mocodawcę odnosi skutek prawny w stosunku do sądu z chwilą zawiadomienia go o tym, w stosunku zaś do przeciwnika i innych uczestników - z chwilą doręczenia im tego zawiadomienia przez sąd. Adwokat lub radca prawny, który wypowiedział pełnomocnictwo, obowiązany jest działać za stronę jeszcze przez dwa tygodnie, chyba że mocodawca zwolni go z tego obowiązku. Każdy inny pełnomocnik powinien, mimo wypowiedzenia, działać za mocodawcę przez ten sam czas, jeżeli jest to konieczne do uchronienia mocodawcy od niekorzystnych skutków prawnych.

1.3. Koszty procesu cywilnego

Akcjonariusz występujący na drogę postępowania cywilnego powinien liczyć się z kosztami procesu cywilnego, dlatego powinien wcześniej zabezpieczyć odpowiednie środki pieniężne na dochodzenie swoich praw przed sądem. Sąd nie podejmie bowiem żadnej czynności procesowej na skutek pisma, od którego nie została uiszczona należna opłata. Opłaty sądowe reguluje ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych.

Opłata sądowa pobierana od pism procesowych (np. pozwu, zażaleń, apelacji, kasacji). Opłata może być stosunkowa lub stała

Opłata stosunkowa pobierana jest w sprawach o prawa majątkowe. Obliczana jest według obowiązujących stawek od wartości przedmiotu sporu lub zaskarżenia. Obecnie wynosi 5% wartości przedmiotu sporu lub zaskarżenia, jednak nie mniej niż 30 złotych i nie więcej niż 100 000 złotych. Opłata stała pobierana jest w oznaczonej z góry kwocie pieniężnej. W sprawach o prawa majątkowe, w których wartości przedmiotu sprawy nie da się określić w chwili wszczęcia, przewodniczący (chodzi tu o przewodniczącego wydziału w sądzie) określa opłatę tymczasową. Dopiero w orzeczeniu kończącym sprawę sąd określa wysokość opłaty ostatecznej.

Opłatę stałą w wysokości 2000 złotych pobiera się od pozwu w sprawie o: rozwiązanie spółki; wyłączenie wspólnika ze spółki oraz uchylene uchwały organu spółki.

Obowiązek określenia wartości przedmiotu sporu, od którego uzależniona jest wysokość wpisu spoczywa na powodzie.

Sąd nie podejmie żadnej czynności na skutek wniesionego pisma, od którego nie została uiszczona opłata. W takim wypadku przypadku przewodniczący wzywa wnoszącego pismo, aby pod rygorem zwrócenia pisma uiścił opłatę w terminie tygodnia od doręczenia wezwania. Po bezskutecznym upływie tego terminu zwraca pismo.

Do kosztów sądowych zaliczają się także **wydatki**. Wydatki to przede wszystkim: należności świadków, biegłych i tłumaczy oraz kuratorów ustanowionych w danej sprawie oraz koszty przeprowadzania dowodów, koszty ogłoszeń i inne. Jeżeli strona wnosi o podjęcie czynności połączonej z wydatkami np. przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego, zobowiązana jest uiścić zaliczkę na ich pokrycie. Wysokość zaliczki i termin jej złożenia określa sąd. Wykonanie czynności zależne jest do uiszczenia zaliczki.

Do kosztów procesu prowadzonego przez stronę osobiście lub przez pełnomocnika, który nie jest adwokatem lub radcą prawnym, zalicza się koszty przyjazdów do sądu strony lub jej pełnomocnika oraz równowartość zarobku utraconego w wskutek stawiennictwa w sądzie. Przy czym suma kosztów przejazdów i równowartość zarobku utraconego nie może przekraczać wynagrodzenia jednego adwokata wykonującego zawód w siedzibie sądu procesowego.

Do kosztów procesu strony reprezentowanej przez adwokata lub radcę prawnego zalicza się jego wynagrodzenie, jednak nie wyższe niż stawki opłat określone w odrębnych przepisach i wydatki jednego adwokata. Strona może zatem ustanowić kilku adwokatów, ale do kosztów procesu zalicza się wynagrodzenie i wydatki tylko jednego adwokata (radcy prawnego).

1.3.1. Zwolnienie od kosztów sądowych

Instytucja zwolnienia od kosztów sądowych wiąże się z zasadą dostępności sądu. Postępowanie cywilne opiera się bowiem na odpłatności, dla-

tego wiele osób ze względu na swoją sytuację materialną, nie byłoby w stanie ponieść kosztów procesu, a co za tym idzie dochodzić swoich słusznych praw przed sądem (np. maksymalna opłata w sprawie cywilnej może wynosić nawet 100 000 złotych). Zapewnieniu dostępu dla tych osób do sądu, służy właśnie instytucja zwolnienia od kosztów sądowych.

Zwolnienie od kosztów sądowych uregulowane jest w ustawie o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (art. 94 i nast. ustawy). Ustawa ta rozróżnia zwolnienie na podstawie ustawy oraz zwolnienie na podstawie postanowienia sądu.

Większe znaczenie dla akcjonariusz dochodzącego swoich praw przed sądem ma zwolnienie (całkowite lub częściowe) na podstawie postanowienia sądu. Warunkiem formalnym przyznania zwolnienia od kosztów sądowych jest przedstawienie odpowiedniego **wniosku z oświadczeniem osoby fizycznej, że nie jest w stanie ich ponieść bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny**. Oświadczenie powinno obejmować dokładne dane o stanie rodzinnym, majątku i dochodach. Również osoba prawna oraz organizacja nie mająca osobowości prawnej, może wystąpić do sądu o zwolnienie od ponoszenia kosztów sądowych, jeżeli wykaże, że nie ma dostatecznych środków na ich pokrycie. Oświadczenie składa się na urzędowym formularzu.

Wniosek o przyznanie zwolnienia od kosztów sądowych należy zgłosić na piśmie lub ustnie do protokołu w sądzie, w którym sprawa ma być wytoczona lub się toczy. Może on zostać dołączony do pozwu wnoszonego do sądu. Strona, która nie ma miejsca zamieszkania w siedzibie tego sądu, może złożyć wniosek o przyznanie zwolnienia od kosztów sądowych w sądzie rejonowym miejsca swego zamieszkania.

Postanowienie o przyznaniu zwolnienia od kosztów sądowych sąd wydaje w zasadzie na posiedzeniu niejawnym. Na odmowę zwolnienia od kosztów sądowych przysługuje **zażalenie**, które wnosi się w terminie tygodnia od doręczenia postanowienia.

Strona zwolniona od kosztów sądowych lub korzystająca z ustawowego zwolnienia, nie tylko nie wnosi opłat sądowych, ani nie ponosi wydatków związanych z postępowaniem, które za nią wykląda Skarb Państwa, ale ma jeszcze prawo zgłosić wniosek o ustanowienie dla niej

adwokata lub radcy prawnego z urzędu. Sąd uwzględni ten wniosek, jeżeli udział adwokata lub radcy prawnego w sprawie uzna za potrzebny. Może to zachodzić w wypadkach, gdy strona jest nieporadna lub pozbawiona wolności, gdy sprawa jest skomplikowana pod względem faktycznym i prawnym. Strona zwolniona od kosztów sądowych ma jednak obowiązek uiścić opłatę podstawową. Opłata ta wynosi 30 złotych.

Sąd może cofnąć zwolnienie od kosztów sądowych i ustanowienie adwokata lub radcy prawnego tylko wówczas, gdy okaże się, że okoliczności, które uzasadniały zwolnienie, nie istniały lub przestały istnieć. Cofnięcie następuje z urzędu, gdy tylko sąd poweźmie wiadomość o przyczynach je uzasadniających. Strona wówczas obowiązana jest uiścić wszystkie przypisane opłaty oraz wynagrodzenie adwokata lub radcy prawnego dla niej ustanowionego. Strona, która uzyskała zwolnienie od kosztów sądowych i ustanowienie adwokata lub radcy prawnego na podstawie świadomie nieprawdziwych okoliczności, sąd skáže na grzywnę w wysokości do tysiąca złotych.

1.3.2. Zasady ponoszenia kosztów procesu

Zasadą procesu cywilnego jest, iż strona przegrywająca sprawę obowiązana jest zwrócić przeciwnikowi na jego żądanie koszty niezbędne do celowego dochodzenia praw i celowej obrony (art. 98 Kpc). Z przepisu tego wynikają dwie podstawowe zasady rządzące zwrotem kosztów procesu: zasada odpowiedzialności za wynik procesu i zasada zwrotu kosztów celowych. Według pierwszej zasady koszty procesu obciążają ostatecznie stronę przegrywającą sprawę. O przegraniu decyduje ostateczny i ogólny wynik sporu, a nie wynik w poszczególnych instancjach. Ocena, czy koszty są niezbędne do celowego dochodzenia i celowej obrony, zależy od oceny sądu.

Do niezbędnych kosztów procesu prowadzonego przez stronę osobiście lub przez pełnomocnika, który nie jest adwokatem lub radcą prawnym zalicza się: koszty sądowe (opłata sądowa, wydatki), koszty przejazdów do sądu strony lub jej pełnomocnika oraz równowartość zarobku utraconego wskutek stawiennictwa w sądzie oraz ewentualnie koszty mediacji. Do niezbędnych kosztów procesu strony reprezentowanej

przez adwokata lub radcę prawnego zalicza się: wynagrodzenie i wydatki jednego adwokata lub radcę prawnego, oraz koszty osobistego stawiennictwa strony nakazanego przez sąd.

Jeżeli zatem stroną wygrywającą jest powód, pozwany obowiązany jest zwrócić powodowi na jego żądanie poniesione przez niego opłaty sądowe, a także wydatki np. jeżeli na wniosek powoda został przeprowadzony dowód z biegłego i powód uiścił zaliczkę na jego przeprowadzenie, to pozwany ma obowiązek zwrócić ją powodowi, a jeśli powód korzystał z adwokata, także wynagrodzenie i wydatki adwokata. Natomiast jeżeli to pozwany jest stroną wygrywającą sprawę, może się domagać od powoda zwrotu kosztów związanych z działaniem swojego pełnomocnika (np. adwokata), a także zwrotu wydatków, jeżeli takie poniósł oraz kosztów nakazanego przez sąd osobistego stawiennictwa w sądzie.

W razie tylko częściowego uwzględnienia żądań koszty mogą zostać wzajemnie zniesione lub stosunkowo rozdzielone. Sąd może jednak nałożyć na jedną stronę obowiązek zwrotu wszystkich kosztów, jeżeli jej przeciwnik uległ tylko co do nieznaczącej części swego żądania albo gdy określenie należnej mu sumy zależało od wzajemnego obrachunku lub oceny sądu. Poza tym sąd kierując się zasadą słuszności, może zasądzić od strony przegrywającej tylko część kosztów albo nie obciążać jej w ogóle kosztami. Zwrot kosztów należy się pozwanemu pomimo uwzględnienia powództwa, jeżeli nie dał powodu do wytoczenia sprawy i uznał przy pierwszej czynności procesowej żądanie pozwu. Sąd może niezależnie od wyniku sprawy nałożyć na stronę obowiązek zwrotu kosztów, wywołanych jej niesummiennym lub oczywiście niewłaściwym postępowaniem (zasada zawinienia).

Sąd orzeka o kosztach procesu w każdym orzeczeniu kończącym sprawę w instancji. Oznacza to, że sąd ma obowiązek objęcia orzeczeniem końcowym wszystkich kosztów, a więc także kosztów wywołanymi postępowaniami incydentalnymi.

Zasadą jest zasądzanie kosztów procesu na wniosek strony wygrywającej. Wniosek o zwrot kosztów procesu, strona reprezentowana przez adwokata lub radcę prawnego powinna złożyć najpóźniej przed zamknięciem rozprawy bezpośrednio poprzedzającej wydanie orzecz-

nia. Termin ten jest terminem prekluzyjnym, oznacza, że po upływie tego terminu roszczenie o zwrot kosztów wygasa. Jednak o kosztach, należnych stronie działającej bez adwokata lub radcy prawnego sąd orzeka z urzędu.

Orzeczenie o kosztach procesu, chociaż jest zawarte w wyroku, ma zawsze formę postanowienia. Dlatego, jeżeli strona nie składa środka odwoławczego od wyroku (apelacji), może na postanowienie o kosztach wnieść **zażalenie**.

W przypadku, gdy sąd nie orzeknie o kosztach w wyroku końcowym, pomimo złożenia wniosku lub gdy orzeka o nich z urzędu, stronie w terminie dwutygodniowym od ogłoszenia wyroku, przysługuje wniosek o uzupełnienie wyroku. Wniosek o uzupełnienie wyroku należy wnieść do sądu, który wydał ten wyrok.

Szczególny przepis dotyczący kosztów procesu zawarty jest w art. 423 § 2 Ksh, dotyczący zaskarżania uchwał walnego zgromadzenia akcjonariuszy. Mianowicie w przypadku wniesienia oczywiście bezzasadnego powództwa o uchylenie lub o stwierdzenie nieważności uchwały walnego zgromadzenia sąd, na wniosek pozwanej spółki, może zasądzić od powoda kwotę do dziesięciokrotnej wysokości kosztów sądowych oraz wynagrodzenia jednego adwokata lub radcy prawnego. Nie wyłącza to dochodzenia odszkodowania na zasadach ogólnych.

1.4. Postępowanie sądowe

1.4.1. Wszczęcie postępowania

Wszczęcie procesu następuje na skutek wytoczenia powództwa. **Powództwo** jest wnioskiem skierowanym do sądu o wszczęcie procesu cywilnego. Wytoczenie powództwa następuje wskutek wniesienia pisma procesowego, zwanego **pozewem**. Wniesienie pozwu jest zatem pierwszą czynnością procesową powoda. Pozew powinien być wniesiony do sądu pierwszej instancji, właściwego miejscowo i rzeczowo do rozstrzygnięcia sprawy.

Data wszczęcia postępowania jest data złożenia pozwu w sądzie lub nadania go w polskim urzędzie pocztowym.

Pozew powinien czynić zadość warunkom pisma procesowego określonym w przepisach art. 125-128 Kpc, a zatem powinien zawierać przede wszystkim: oznaczenie sądu, do którego jest skierowany; imię i nazwisko lub nazwę stron oraz ewentualnie ich przedstawicieli ustawowych lub pełnomocników; oznaczenie rodzaju pisma; podpis strony albo przedstawiciela ustawowego lub pełnomocnika. Poza tym pozew powinien zawierać oznaczenie miejsca zamieszkania lub siedziby stron, ich przedstawicieli ustawowych i pełnomocników. Ponadto, musi zawierać dokładne określenie żądania, a w sprawach majątkowych również oznaczenie wartości przedmiotu sporu, chyba że przedmiotem sprawy jest określona kwota pieniężna oraz przytoczenie okoliczności faktycznych uzasadniających żądanie, a w miarę potrzeby uzasadniających właściwość sądu⁷⁴. Do pozwu należy dołączyć jego odpisy oraz odpisy załączników, w celu doręczenia ich przez sąd stronie pozwanej. **Określenie żądania** (roszczenia procesowego) stanowi treść powództwa. Polega ono na wskazaniu, jakiego wyroku powód się domaga od sądu. Na treść tego żądania składa się konkretna sytuacja materialnoprawna, dla której powód poszukuje ochrony prawnej np. uchylecia uchwały walnego zgromadzenia spółki akcyjnej, wydania rzeczy przez pozwanego. Obowiązek dokładnego oznaczenia żądania odnosi się także do żądań ubocznych, dochodzonych obok żądania głównego, a więc odsetek, pożytków i innych świadczeń ubocznych. Jeżeli powód dochodzi odsetek ustawowych, może żądać ich zasądzenia bez precyzowania ich wysokości. Natomiast jeżeli powód dochodzi odsetek umownych, to musi dokładnie określić ich wysokość. Poza tym we wszystkich sprawach majątkowych konieczne jest oznaczenie wartości przedmiotu sporu, chyba przedmiotem roszczenia jest określona kwota pieniężna.

Drugim niezbędnym elementem pozwu jest **przytoczenie okoliczności faktycznych uzasadniających żądanie pozwu**, stanowią one bowiem podstawę powództwa. Powód powinien szczegółowo w pozwie wskazać okoliczności faktyczne uzasadniające powstanie i istnienie tego żądania pozwu, a zatem opisać stan faktyczny sprawy, oraz dowody na poparcie swoich twierdzeń. Jednakże podstawę faktyczną można uzupełniać aż do zamknięcia rozprawy. Powód nie ma natomiast obowiązku wskazywania

⁷⁴ *Wzór pozwu znajduje się w załącznikach do opracowania*

podstawy prawnej swojego roszczenia. Potrzeba przytoczenia okoliczności uzasadniających właściwość sądu zachodzi wtedy, gdy z treści pozwu właściwość ta nie wynika np. gdy strony zawarły umowę prorogacyjną.

Opisane powyżej elementy składają się na treść obligatoryjną pozwu. Poza tym pozew może fakultatywnie zawierać następujące składniki: wnioski o zabezpieczenie powództwa, nadanie wyrokowi rygoru natychmiastowej wykonalności i przeprowadzenie rozprawy w nieobecności powoda oraz wnioski służące do przygotowania rozprawy np. wezwanie świadków, dokonanie oględzin, zażądanie na rozprawę dowodów znajdujących się w sądach, urzędach lub o osób trzecich.

W sprawach rozpoznawanych w postępowaniu uproszczonym (są to najogólniej sprawy o roszczenia z umów, jeżeli wartość przedmiotu sporu nie przekracza 10 tys. złotych), pozew, odpowiedź na pozew, sprzeciw od wyroku zaocznego i pismo zawierające wnioski dowodowe powinny być sporządzone na urzędowych formularzach. Formularze te, dostępne są w siedzibach sądów rejonowych.

Pozew wnoszony do sądu powinien być należycie opłacony (opłata od pozwu), a jeżeli strona chce skorzystać ze zwolnienia od kosztów sądowych, może dołączyć do pozwu wnioski o zwolnienie jej od ich ponoszenia.

Dopuszczalne jest również - pod pewnymi warunkami przewidzianymi w art. 191 Kpc - dochodzenie przez pozwanego w stosunku do tego samego pozwanego kilku roszczeń (kumulacja roszczeń). Powód może również dochodzić od pozwanego tylko części swojego roszczenia ("rozdrabnianie roszczeń").

Pozew wniesiony do sądu jest przedmiotem badania przez przewodniczącego wydziału sądu, który sprawdza przede wszystkim, czy pozew czyni zadość warunkom formalnym i został należycie opłacony oraz czy nie zachodzi brak jakiegóż przesłanek procesowych, które sąd powinien wziąć pod uwagę z urzędu. Jeżeli przewodniczący stwierdzi jakiegóż braki

formalne pozwu lub nienależyte jego opłacenie, wzywa powoda pod rygorem zwrotu pozwu do usunięcia tych braków w terminie tygodniowym. Jeżeli braki nie zostaną usunięte w terminie, zarządza zwrot pozwu. Natomiast jeżeli przewodniczący stwierdzi brak jakiegóż bezwzględnie przesłanki procesowej, kieruje sprawę na posiedzenie niejawnie sądu, celem podjęcia odpowiedniej decyzji przez sąd (np. wydania postanowienia).

wienia o odrzuceniu pozwu). Jeżeli badanie nie wykáže żadnych braków formalnych pozwu lub te braki zostaną w terminie usunięte i nie zachodzi podstawa skierowania sprawy na posiedzenie niejawne, przewodniczący wyznacza termin rozprawy i zarządza doręczenie pozwu pozwanemu wraz z wezwaniem na termin rozprawy.

Sąd wydaje postanowienie o odrzuceniu pozwu z następujących przyczyn:

- 1) jeżeli droga sądowa jest niedopuszczalna (nie jest to sprawa cywilna);
- 2) jeżeli o to samo roszczenie pomiędzy tymi samymi stronami sprawa jest w toku albo została już prawomocnie osądzona;
- 3) jeżeli jedna ze stron nie ma zdolności sądowej albo powód nie ma zdolności procesowej, a nie działa za niego przedstawiciel ustawy albo jeżeli w składzie organów jednostki organizacyjnej będącej powodem zachodzą braki uniemożliwiające jej działanie;
- 4) jeżeli rozstrzygnięcie sprawy należy do sądu polubownego;
- 5) jeżeli brak jest jurysdykcji krajowej (sprawa nie podlega rozpoznaniu przez sądy polskie).

Postanowienie o odrzuceniu pozwu może nastąpić na posiedzeniu niejawnym. Na postanowienie o odrzuceniu oraz odmawiające odrzucenia pozwu przysługuje **zażalenie**.

Doręczenie pozwu pozwanemu wywołuje następujące skutki procesowe:

- 1) nie można w toku rozprawy wszcząć pomiędzy tymi samymi stronami nowego postępowania o to samo;
- 2) pozwany może podjąć obronę w procesie cywilnym, w szczególności może wytoczyć powództwo wzajemne;
- 3) zbycie w toku sprawy rzeczy lub prawa, objętego sporem, nie ma wpływu na dalszy bieg sprawy. Pozwany może przed pierwszą rozprawą wnieść **odpowiedź na pozew**, w którym może wypowiedzieć się co do twierdzeń, faktów i dowodów powołanych przez stronę powodową.

Powód może zrezygnować z kontynuowania procesu cofając pozew.

Cofnięcie pozwu następuje poprzez oświadczenie powoda, że cofa pozew. Oświadczenie to może być złożone ustnie do protokołu rozprawy, bądź poza rozprawą w formie pisma procesowego. Pozew może być cofnięty bez zezwolenie pozwanego aż do rozpoczęcia rozprawy, a jeżeli z cofnięciem połączone jest zrzeczenie się roszczenia - aż do wydania wyroku. Cofnięcie pozwu połączone z zrzeczeniem się roszczenia rodzi poważne skutki. Zrzeczenia się bowiem roszczenia wyklucza możliwość dochodzenia tego roszczenia w przyszłości, gdyż roszczenie wygasa. W razie ponownego wystąpienia powoda z powództwem o to samo roszczenie do sądu, sąd na zarzut pozwanego powództwo oddali. Dla cofnięcia pozwu połączonego ze zrzeczeniem się roszczenia nie jest wymaga zezwolenia pozwanego i możliwe jest aż do wydania wyroku. Jeżeli cofnięcie pozwu nie jest połączone z zrzeczeniem się roszczenia, to może być on cofnięty bez zgody pozwanego do rozpoczęcia rozprawy, po jej rozpoczęciu potrzebna jest zgoda pozwanego. Cofnięcie pozwu jest dopuszczalne co do całości żądania pozwu, jak i co do jego części lub niektórych żądań pozwu. Pozew cofnięty nie wywołuje żadnych skutków, jakie ustawa wiąże z wytoczeniem powództwa, a sąd wydaje postanowienie o umorzeniu postępowania.

Należy podkreślić, iż sprawa cywilna może być zawsze załatwiona w drodze ugody sądowej. Dzięki temu strony sporu mogą uzyskać satysfakcjonujące ich rozstrzygnięcie szybko, w miarę bezkonfliktowo i co najważniejsze szybko. Przede wszystkim strony mogą kierować sprawę do **mediacji**. Mediację prowadzi się na podstawie umowy o mediację albo postanowienia sądu kierującego strony do mediacji. Zawsze jest ona dobrowolna. Mediatorem jest osoba fizyczna, która nie jest sędzią. Celem mediacji jest zawarcie ugody, która po jej zatwierdzeniu przez sąd posiada moc prawną ugody zawartej przed sądem.

Przed wniesieniem pozwu do sądu sprawa może być również uregulowana w drodze ugody przed sądem w postępowaniu pojednawczym. Oczywiście ugoda sądowa może być zawarta także później, podczas rozprawy. Ugoda sądowa bowiem może być zawarta aż do prawomocnego zakończenia sprawy.

1.4.2. Rozprawa

Rozprawa odbywa się przed sądem orzekającym zgodnie z zasadami ustności, bezpośredniości i jawności.

Sprawy w postępowaniu cywilnym w pierwszej instancji rozpoznawane są w zasadzie w składzie jednoosobowym.

Powód zajmuje miejsce przed stołem sędziowskim po jego prawej stronie, natomiast pozwany po jego lewej stronie (patrząc od strony sądu).

Rozprawa rozpoczyna się od wywołania sprawy. Następnie - najpierw powód, a potem pozwany - zgłaszają ustnie swe żądania oraz przedstawiają twierdzenia i dowody na ich poparcie. Strony ponadto mogą wskazywać podstawy prawne swoich żądań i wniosków. Każda ze stron obowiązana jest do złożenia oświadczenia co do twierdzeń strony przeciwnej, dotyczących okoliczności sprawy.

Zarówno powód, jak i pozwany może żądać przeprowadzenia rozprawy w swojej nieobecności. Niestawiennictwo stron na rozprawę, gdy nie zgłosiły takiego wniosku może skutkować zawieszeniem postępowania. Także niestawiennictwo powoda, który nie żądał rozpoznania sprawy w swojej nieobecności, a pozwany nie żądał rozpoznania sprawy, może doprowadzić do zawieszenia postępowania przez sąd. Natomiast niestawiennictwo pozwanego w takiej sytuacji może doprowadzić do wydania wyroku zaocznego. Jednakże te skutki nie wystąpią, jeżeli na rozprawie stawi się pełnomocnik strony.

Polski proces cywilny opiera się na zasadzie kontradiktoryjności (sporności), oznacza to, że sąd rozstrzyga sprawę wyłącznie na podstawie dowodów, przeprowadzonych na wniosek stron. Natomiast sam nie poszukuje dowodów, obowiązek ten ciąży wyłącznie na stronach. Jednakże, sąd może dopuścić dowód nie wskazany przez stronę. W razie potrzeby, sąd udziela stronie, która nie jest reprezentowana przez adwokata lub radcę prawnego, niezbędnych pouczeń. Fakty powszechnie znane sąd bierze pod uwagę bez powoływania się na nie przez strony. Ponadto rozprawa obejmuje postępowanie dowodowe i roztrząsanie jego wyników.

Postępowanie dowodowe jest etapem rozprawy, w którym przeprowadzane są dowody. Zgromadzenie materiału dowodowego, potrzebne-

go do rozstrzygnięcia sprawy należy do stron procesowych. Każde twierdzenie stron powinno być poparte dowodami wskazującymi na ich prawdziwość. Przedmiotem dowodu są jedynie fakty istotne dla rozstrzygnięcia sprawy, odnoszące się do jego przedmiotu. Każdy fakt sporny powinien być udowodniony, jeżeli ma istotne znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy. Nie wymagają natomiast dowodu fakty powszechnie znane (znane każdemu przeciętnemu człowiekowi w miejscu siedziby sądu). To samo dotyczy faktów znanych sądowi urzędowo, jednakże sąd powinien na rozprawie zwrócić na nie uwagę stronom. Nie wymagają również dowodu fakty przyznane w toku postępowania przez stronę przeciwną, jeżeli przyznanie nie budzi wątpliwości co do swojej zgodności z rzeczywistym stanem sprawy.

Powoda obciąża udowodnienie faktów, które uzasadniają jego roszczenie (np. że uchwała walnego zgromadzenia spółki jest sprzeczna ze statutem). Pozwanego natomiast obciąża udowodnienie faktów tamujących i niweczących roszczenie powoda, które uzasadniają jego zarzuty przeciwko roszczeniu (np. zarzut przedawnienia roszczenia, braku legitymacji powoda). Jeżeli strona nie wypowie się co do twierdzeń strony przeciwnej o faktach, sąd, mając na uwadze wyniki całej rozprawy, może uznać te fakty za przyznane.

Dowody dopuszcza sąd w drodze postanowienia dowodowego. Sąd nie związany swoim postanowieniem, w zależności od okoliczności może je uchylać lub zmienić nawet na posiedzeniu niejawnym. Na postanowienie dowodowe dopuszczające dowody lub odmawiające ich dopuszczenia nie przysługuje środek odwoławczy.

Nie stawienie stron na termin nie wstrzymuje nie wstrzymuje przeprowadzenia dowodu, chyba że obecność stron lub jednej z nich okaże się konieczna.

Środkami dowodowymi są:

- dowód z dokumentów,
- dowód z zeznań świadków,
- dowód z opinii biegłego,
- dowód z oględzin,
- dowód z przesłuchania stron,
- inne środki dowodowe.

Kodeks postępowania cywilnego dzieli **dokumenty na urzędowe i prywatne**. Dokumentami urzędowymi są dokumenty sporządzone w przepisanej formie przez powołane do tego organy państwowe w zakresie ich działania oraz przez organizacje zawodowe, samorządowe, spółdzielcze i inne organizacje społeczne w zakresie poruczonych im przez ustawę spraw z dziedziny administracji państwowej. Stanowią one dowód tego, co w nich zostało urzędowo zaświadczone. Natomiast wszystkie inne dokumenty, nie zaliczone do dokumentów urzędowych, są dokumentami prywatnymi. Stanowią one dowód tego, że osoba, która je podpisała, złożyła oświadczenie zawarte w dokumencie. Dowód z dokumentów przeprowadza się przez ich odczytanie.

Dokumenty korzystają z domniemania prawdziwości. W odniesieniu do dokumentów urzędowych, strona, która podważa jego prawdziwość powinna tę okoliczność udowodnić. To samo dotyczy dokumentu prywatnego, z tym że jeżeli dokument ten pochodzi od innej osoby niż strona zaprzeczająca, prawdziwość dokumentu powinna udowodnić strona, która chce z niego skorzystać.

Bardzo duże znaczenia ma **dowód z zeznań świadków**. Celem przeprowadzenia tego dowodu jest uzyskanie wiadomości o faktach istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy, zgodnie z ich wiedzą. Strona powołująca się na dowód ze świadków obowiązana jest dokładnie oznaczyć fakty, które mają być zeznaniami poszczególnych świadków stwierdzone oraz wskazać świadków, tak by wezwanie ich do sądu było możliwe (chodzi tu przede wszystkim o podanie adresów świadków, aby sąd mógł wezwać ich na rozprawę).

Świadcami nie mogą być:

- 1) osoby niezdolne do spostrzegania lub komunikowania swych spostrzeżeń;
- 2) wojskowi i urzędnicy nie zwolnieni z tajemnicy służbowej, jeżeli ich zeznania miałyby być połączone z jej naruszeniem;
- 3) przedstawiciele ustawowi stron oraz osoby, które mogą być przesłuchane w charakterze strony jako organ osoby prawnej lub innej organizacji mającej zdolność sądową;
- 4) współuczestnicy jednolici.

Świadkowie składają zeznania ustnie, zaczynając od odpowiedzi na

pytania przewodniczącego, po czym strony mogą zadawać pytania w tym przedmiocie. Nikt nie ma prawa odmówić zeznań w charakterze świadka, z wyjątkiem małżonków stron, ich wstępnych, zstępnych i rodzeństwa oraz powinowatych w tej samej linii lub stopniu, jak również osób pozostających ze stronami w stosunku przysposobienia.

Sąd powołuje **biegłych** w wypadkach wymagających wiadomości specjalnych, a zatem takich, które nie są dostępne dla przeciętnie wykształconego człowieka. Od decyzji sądu zależy, czy biegły ma przedstawić opinię ustnie czy na piśmie. Strony mogą poddać opinię krytyczną, które mogą zwalczać je wszystkimi dostępnymi środkami dowodowymi (mogą np. zadawać pytania biegłemu), jak również żądać zasięgnięcia opinii innego biegłego.

Kolejnym środkiem dowodowym są **ogłędziny**. Przedmiotem tego dowodu mogą być przedmioty ruchome, nieruchomości, określone zdarzenia, jak również osoby. Dowód z ogłędzin przeprowadza się na zarządzenie sądu, bez udziału lub z udziałem biegłych, mogą być połączone z przesłuchaniem świadków.

Dowód z przesłuchania stron jest dowodem posiłkowym. Sąd zarządza dowód z przesłuchania stron, jeżeli po wyczerpaniu innych środków dowodowych lub w ich braku pozostały nie wyjaśnione fakty istotne dla rozstrzygnięcia sprawy.

Roztrząsanie wyników postępowania dowodowego, obejmuje natomiast ustosunkowanie się stron do przeprowadzonych dowodów w mowach końcowych.

Sąd odracza rozprawę, jeżeli stwierdzi nieprawidłowość w doręczeniu wezwania albo jeżeli nieobecność stron jest wywołana nadzwyczajnym wydarzeniem lub inną znaną sądowi przeszkodą, której nie można przewyżyczyć. Poza tym rozprawa ulega odroczeniu, jeżeli sąd postanowi wezwać do wzięcia udziału w sprawie lub zawiadomić o toczącym się procesie osoby, które dotychczas nie występowały w charakterze powodów lub pozwanych.

Przewodniczący powinien we właściwej chwili skłaniać strony do pojednania, zwłaszcza na pierwszym posiedzeniu, po wstępnym wyjaśnieniu stanowisk stron. Jeżeli strony zawrą **ugodę**, jej osnowa wpisywana jest do protokołu posiedzenia sądu i podpisywana przez strony.

Przewodniczący zamyka rozprawę, gdy uzna sprawę za dostatecznie wyjaśnioną. Przed zamknięciem przewodniczący udziela stronom głosu. Sąd może również, zamkniętą rozprawę otworzyć na nowo.

Po zamknięciu rozprawy sąd wydaje wyrok, biorąc za podstawę stan rzeczy istniejący w chwili zamknięcia rozprawy.

1.4.3. Postępowanie w sprawach gospodarczych

Szczególne znaczenie dla akcjonariusz spółek publicznych mogą mieć przepisy Kodeksu postępowania cywilnego regulujące postępowanie odrębne w sprawach gospodarczych (w szczególności przepisy art. 479¹-479²² Kpc).

W postępowaniu tym rozpoznawane są sprawy ze stosunków cywilnych między przedsiębiorcami, w zakresie prowadzonej przez nich działalności gospodarczej (sprawy gospodarcze). Sprawami gospodarczymi są także sprawy: ze stosunku spółki; przeciwko przedsiębiorcom o zaniechanie naruszeń środowiska i przywrócenie do stanu poprzedniego; należące do właściwości sądów na podstawie przepisów o ochronie konkurencji, Prawa energetycznego, Prawa telekomunikacyjnego oraz przepisów o transporcie kolejowym; przeciwko przedsiębiorcom o uznanie postanowień umownych za niedozwolone.

Przedsiębiorcami są podmioty określone w przepisie art. 2 ust 2 w ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. - *o swobodzie gospodarczej*⁷⁵. Ustawa ta zawiera także definicję pojęcia „działalność gospodarcza”.

Istotne z punktu widzenia akcjonariuszy ma to, że w postępowaniu tym rozpoznawane są z sprawy ze stosunku spółki. Przez stosunek spółki rozumieć należy stosunek zachodzący pomiędzy spółką a wspólnikami, a także pomiędzy wspólnikami na tle członkostwa w spółce. Nie ma natomiast znaczenia, czy spór wynikł na tle stosunku spółki osobowej (jawna, komandytowa, partnerska, komandytowo-akcyjna), czy też kapitałowej (spółka z o.o., akcyjna). Przy czym, wspólnik lub akcjonariusz nie muszą być przedsiębiorcami, istotne jest bowiem, że sprawa wynikła ze stosunku spółki. Dlatego, jeżeli akcjonariusz spółki akcyjnej zaskarży uchwałę walnego zgromadzenia, sprawa ta zawsze będzie rozpoznawana w postę-

⁷⁵ (Dz. U z 2004 r. Nr 173, poz. 1807)

powaniu odrębnym w spraw gospodarczych, tak jak wszystkie inne sprawy ze stosunku spółki akcyjnej, bez względu na to, czy akcjonariusz jest przedsiębiorcą w rozumieniu przepisów prawa. Sprawy gospodarcze rozpoznawane są przez **sądy gospodarcze**, które stanowią odrębne jednostki organizacyjne (wydziały) sądów rejonowych i okręgowych.

Postępowanie odrębne w sprawach gospodarczych charakteryzują szczególne cechy odróżniające je od postępowania zwykłego, które mają na celu usprawnić sądowe dochodzenie roszczeń i zapewnić możliwie szybkie zakończenie sporów. Celowi temu służy przede wszystkim: eliminacja zbędnego formalizmu procesowego; zwiększenie obowiązków procesowych stron, a przede wszystkim strony powodowej; rozszerzenie zasady dyspozycyjności procesem; zlecenie sądom gospodarczym szybkiego rozpoznawania spraw.

Można wymienić następujące odrębności postępowania w sprawach gospodarczych:

- 1) właściwość rzeczowa sądów - sprawy gospodarcze, w tym rozpoznawane w postępowaniu nakazowym i upominawczym należą do właściwości sądów okręgowych, z wyjątkiem spraw, dla których za strzeżona jest właściwość sądów rejonowych (wartość przedmiotu sporu do 100 tys. złotych) lub sądu antymonopolowego;
- 2) w postępowaniu przed sądem gospodarczym zdolność sądową mają także przedsiębiorcy będący jednostkami organizacyjnymi, nie mającymi osobowości prawnej, utworzonymi zgodnie z przepisami prawa, jeżeli ich przedmiot działania obejmuje prowadzenie działalności gospodarczej;
- 3) powód w pozwie jest obowiązany podać wszystkie twierdzenia oraz dowody na poparcie na ich poparcie pod rygorem utraty prawa po woływania ich w toku postępowania, chyba że ich powołanie w pozwie nie było możliwe albo że potrzeba powołania wynikła później, poza tym do pozwu powód powinien odpis reklamacji lub wezwania do dobrowolnego spełnienia żądania i oświadczenie co do stanowiska pozwanego w tym przedmiocie oraz informację lub odpisy pism świadczących o próbie wyjaśnienia spornych kwestii w drodze rokowań (nie złożenie odpisu wezwania do dobrowolnego spełnienia żądania lub reklamacji stanowi brak formalny pozwu);

- 4) w sprawach, w których sąd nie wydał nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym lub upominawczym, pozwany obowiązany jest w terminie dwutygodniowym, wnieść odpowiedź na pozew, w odpowiedzi na pozew pozwany obowiązany jest podać wszystkie twierdzenia, zarzuty oraz dowody na poparcie pod rygorem utraty prawa powoływania ich w toku postępowania, chyba że wykaze, iż ich powołanie w odpowiedzi na pozew nie było możliwe, albo że potrzeba powołania wynikła później;
- 5) w toku sprawy strona reprezentowana przez adwokata lub radcę prawnego jest obowiązana doręczać odpisy pism procesowych z załącznikami bezpośrednio stronie przeciwnej;
- 6) rozszerzony został katalog okoliczności stanowiących podstawę do zarządzenia przez sąd odbycia posiedzenia lub jej części przy drzwiach zamkniętych o sytuację stanowiącą tajemnicę produkcji na lub handlową;
- 7) sąd może uznać za niedopuszczalne cofnięcie pozwu, zrzeczenie się lub ograniczenie roszczenia tylko wtedy, gdy okoliczności sprawy wskazują, że wymienione czynności są wynikiem niedozwolonych praktyk monopolistycznych lub ograniczających samodzielność przedsiębiorców, albo gdy wymaga tego ochrona produkcji należytej jakości;
- 8) sąd uzna ugodę zawartą przez strony za niedopuszczalną tylko wtedy, gdy jej treść jest niezgodna z prawem lub zasadami współżycia społecznego albo zmierza do obejścia prawa, a także wtedy, wymaga tego ochrona środowiska lub ochrona produkcji należytej jakości;
- 9) sąd powinien dążyć do wydania wyroku w sprawie w terminie trzech miesięcy od daty złożenia pozwu, przy czym sprawy o zawarcie, zmianę i rozwiązanie umowy oraz ustalenie jej treści powinny być w pierwszej kolejności;
- 10) sąd może wydać wyrok na posiedzenie niejawnym, gdy uzna powództwo oraz gdy po złożeniu przez strony pism procesowych i dokumentów sąd uzna, że sprawa jest dostatecznie wyjaśniona do stanowczego rozstrzygnięcia oraz gdy pozwany nie złożył odpowiedzi na pozew, a sąd uzna, że zachodzą przesłanki do wydania wyroku zaocznego (wyjątek od zasady, że wyrok może zapaść tylko po przeprowadzeniu rozprawy), wyroki wydane na posiedzeniu nie-

jawnym wiązą sąd od chwili podpisania sentencji, doręczane się je obu stronom z urzędu z pouczeniem o przysługujących im środkach zaskarżenia;

- 11) sąd umarza postępowanie zawieszone na zgodny wniosek stron oraz przyczyn wskazanych w art. 177 § 1 pkt 5 i 6 Kpc, jeżeli wniosek o podjęcie postępowania nie został zgłoszony w ciągu roku od daty postanowienia o zawieszeniu;
- 12) po upływie dwóch lat od uprawomocnienia się od wyroku nie można żądać wznowienia postępowania, chyba że strona była pozbawiona możliwości działania lub nie była należycie reprezentowana.

1.4.4. Środki odwoławcze

Środkami odwoławczymi według Kodeksu postępowania cywilnego są: apelacja, zażalenie (zwykle środki odwoławcze). Natomiast nadzwyczajnym środkiem odwoławczym jest skarga o wznowienie postępowania oraz skarga kasacyjna.

Apelacja przysługuje od wyroków (ostatecznych, wstępnych, częściowych, uzupełniających) sądów I instancji, którymi są sądy rejonowe i okręgowe. Sądem odwoławczym od wyroków sądów rejonowych jest sąd okręgowy, sądem odwoławczym od wyroków sądów okręgowych jest sąd apelacyjny. Apelacja powinna spełniać wymogi pisma procesowego, a nadto zawierać:

- 1) oznaczenie wyroku, od którego jest wniesiona, ze wskazaniem, czy jest on zaskarżony w całości czy w części,
- 2) zwięzłe przedstawienie zarzutów,
- 3) uzasadnienie zarzutów,
- 4) powołanie, w razie potrzeby, nowych faktów i dowodów oraz wykazanie, że ich powołanie w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji nie było możliwe albo że potrzeba powołania się na nie wynika później,
- 5) wniosek o zmianę lub o uchylenie wyroku z zaznaczeniem zakresu żądania zmiany lub uchylenia⁷⁶.

W sprawach o prawa majątkowe należy oznaczyć wartość przedmio-

⁷⁶ Wzór apelacji znajduje się w załącznikach do opracowania.

tu zaskarżenia. Poza tym apelacja powinna być należycie opłacona (opłata sądowa).

Apelację wnosi się do sądu, który wydał zaskarżony wyrok, w terminie dwutygodniowym od doręczenia stronie skarżącej wyroku z uzasadnieniem. Jeżeli strona nie zażądała uzasadnienia wyroku w terminie tygodniowym od ogłoszenia sentencji, termin do wniesienia apelacji biegnie od dnia, w którym upłynął termin do żądania uzasadnienia.

W tym drugim wypadku strona powinna zatem wnieść apelację w terminie trzech tygodni od ogłoszenia sentencji wyroku. Strona przeciwna może w ciągu dwóch tygodni od dnia doręczenia apelacji wnieść odpowiedź na apelację wprost do sądu drugiej instancji.

Rozprawa przed sądem drugiej instancji odbywa się bez względu na niestawiennictwo jednej lub obu stron. W postępowaniu apelacyjnym nie można rozszerzyć żądań pozwu ani występować z nowymi roszczeniami. Jednakże w razie zmiany okoliczności, można *żądać* zamiast pierwotnego przedmiotu sporu jego wartości lub innego przedmiotu, a w sprawach o świadczenie powtarzające się można nadto rozszerzyć żądanie pozwu o świadczenie za dalsze okresy.

W postępowaniu apelacyjnym obowiązuje **zakaz reformationis in peius**, który polega na tym, że sąd nie może uchylić lub zmienić orzeczenia na niekorzyść strony wnoszącej apelację, chyba że strona przeciwna również wniosła apelację.

Sąd drugiej instancji może rozpoznać sprawę na posiedzeniu niejawnym (bez udziału stron), jeżeli zachodzi nieważność postępowania.

Po przeprowadzeniu rozprawy sąd drugiej instancji może wydać wyrok, w którym:

- oddała apelację jako bezzasadną,
- zmienia wyrok i orzeka co do istoty,
- uchyla zaskarżony wyrok, znieść postępowanie w zakresie dotkniętym nieważnością i przekazać sprawę sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania,
- uchylić wyrok i odrzucić pozew,
- uchylić wyrok i umorzyć postępowanie,
- - uchylić wyrok i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania sądowi pierwszej instancji.

Zażalenie jest środkiem odwoławczym, który przysługuje na postanowienia sądu pierwszej instancji kończące postępowanie w sprawie (np. odrzucenie pozwu, umorzenie postępowania), a ponadto na postanowienia i zarządzenia przewodniczącego wymienione w przepisie art. 394 Kpc. Wnosi się w terminie tygodniowym od doręczenia postanowienia, a gdy strona nie żądała w terminie przypisanym doręczenia postanowienia zapadłego na rozprawie - od ogłoszenia postanowienia.

Zażalenie powinno czynić zadość wymaganiom przepisanych dla pism procesowych oraz zawierać wskazanie zaskarżonego postanowienia i wniosków o jego zmianę lub uchylenie, jak również zwięzłe uzasadnienie zażalenia ze wskazaniem w miarę potrzeby nowych faktów i dowodów.⁷⁷

Zażalenie wnosi się do sądu pierwszej instancji (kierowane jest oczywiście do sądu drugiej instancji). Sąd pierwszej instancji przedstawia akta sprawy wraz z zażaleniem sądowi drugiej instancji po doręczeniu zażalenia stronie przeciwnej. Odpowiedź na zażalenie powinna być wniesiona wprost do sądu drugiej instancji w terminie tygodniowym od doręczenia zażalenia. Jeżeli zażalenie zarzuca nieważność postępowania lub jest oczywiście uzasadnione, sąd, który wydał zaskarżone postanowienie, może na posiedzeniu niejawnym, nie przysyłając akt sądowi drugiej instancji, uchylić zaskarżone postanowienie i w miarę potrzeby rozpoznać sprawę na nowo. Sąd drugiej instancji rozpoznaje zażalenie na posiedzeniu niejawnym. Postanowienie sądu drugiej instancji, które zapadło na skutek zażalenia jest doręczane stronie przez sąd wraz z uzasadnieniem.

Kasacja jest nadzwyczajnym środkiem odwoławczym, który przysługuje od wydanego przez sąd drugiej instancji prawomocnego wyroku lub postanowienia w przedmiocie odrzucenia pozwu albo umorzenia postępowania kończącego postępowanie w sprawie.

Wnosi się ją do sądu, który wydał zaskarżony wyrok lub postanowienie, w terminie 2 miesięcy od dnia doręczenia orzeczenia z uzasadnieniem stronie skarżącej. Kasację rozpoznaje Sąd Najwyższy w składzie trzech sędziów.

Terminy do wniesienia środków odwoławczych są terminami zawitymi, dlatego jeżeli strona bez swojej winy, nie wniosła w terminie np.

⁷⁷ *Wzór zażalenia znajduje się w załącznikach do opracowania.*

apelacji, może w terminie tygodnia od ustania przyczyny niezachowania terminu do złożenia tego środka odwoławczego, złożyć wniosek o przywrócenie terminu do wniesienia apelacji wraz z pismem zawierającym apelację. Pismo z wnioskiem o przywrócenie terminu wnosi się do sądu, w którym czynność miała być dokonana. We wniosku należy uprawdopodobnić okoliczności uzasadniające wniosek.

W kodeksie postępowania cywilnego oprócz omówionych środków odwoławczych występują także tzw. „inne środki zaskarżenia”, których cechą jest to, że nie przenoszą postępowania do sądu drugiej instancji, takie jak:

- sprzeciw pozwanego od wyroku zaocznego;
- zarzuty od nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym;
- sprzeciw od nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym.

1.5. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne

1.5.1 Postępowanie zabezpieczające

Postępowanie zabezpieczające ma charakter pomocniczy w stosunku do postępowania rozpoznawczego. Jego celem jest zapobieżenie sytuacji utrudniającej lub wręcz uniemożliwiającej wykonanie prawomocnego wyroku, poprzez udzielenie przez sąd zabezpieczenia zapewniającego wierzycielowi wykonanie tego wyroku, który zapadnie w przyszłości i ściśle określi należne mu świadczenie. Przedmiotem zabezpieczenia może być tylko roszczenie, a zatem uprawnienie polegające na możliwości domagania się od indywidualnie oznaczonej osoby, aby zachowała się w oznaczony sposób, polegający na czynieniu, zaniechaniu lub znoszeniu.

Zabezpieczenie roszczenia jest dopuszczalne jeżeli:

- 1) roszczenie może być dochodzone przed sądem powszechnym lub polubownym;
- 2) roszczenie jest wiarygodne;
- 3) brak zabezpieczenia mógłby pozbawić wierzyciela zaspokojenia;
- 4) przedmiot roszczenia nadaje się do wykonania w drodze egzekucji.

Niedopuszczalne jest zabezpieczenie roszczeń pieniężnych przeciwko Skarbowi Państwa.

Sąd udziela zabezpieczenia na wniosek, a w wypadkach w których postępowanie może być wszczęte bez wniosku, także z urzędu. Zabezpieczenie wydaje się przy wszczęciu postępowania lub w toku sprawy. Jeżeli zabezpieczenie może być wydane tylko na wniosek, sąd stosownie do okoliczności może je wydać przed wszczęciem postępowania, wyznaczając termin, w którym sprawa powinna zostać wytoczona (wniesiony pozew) pod rygorem upadku zabezpieczenia. Wniosek o zabezpieczenie sąd rozpoznaje bezzwłocznie, nie później niż w terminie tygodnia od jego złożenia, chyba, że przepisy nakazują rozpoznanie wniosku na rozprawie, wówczas należy go rozpoznać nie później niż w ciągu miesiąca.

Właściwy do wydania zabezpieczenia jest sąd, do którego właściwości (rzeczowej i miejscowej) należy rozpoznanie sprawy w pierwszej instancji. Wnioski zgłaszane w toku sprawy rozpoznaje sąd tej instancji, w której sprawa się toczy.

Wniosek o udzielenie zabezpieczenia może być zgłoszony w pozwie. Jeżeli nie jest zgłoszony w pozwie, powinien czynić zadość wymaganiom pisma procesowego określonym w art. 126 Kpc. We wniosku o zabezpieczenie należy dokładnie oznaczyć roszczenie i sposób zabezpieczenia, a w szczególności określić przedmioty majątkowe, na których zabezpieczenie ma być wykonane, jego zakres i czas trwania. Poza tym należy podać okoliczności faktyczne uzasadniające żądanie, oraz okoliczności (należy je uprawdopodobnić), z których powinno wynikać, że bez wydania zarządzenia wierzyciel może być pozbawiony zaspokojenia.

Zabezpieczenie roszczenia nie może zmierzać do zaspokojenia roszczenia, chyba że ustawa stanowi inaczej.

Zabezpieczenie roszczeń pieniężnych następuje według Kpc przez zarządzenie:

- 1) zajęcia ruchomości, wynagrodzenia za pracę albo wierzytelności lub innego prawa;
- 2) obciążenia nieruchomości dłużnika hipoteką przymusową lub zastawem wpisanym do rejestru okrętowego;
- 3) zakazu zbywania lub obciążania nieruchomości, która nie ma urzą

dzania księgi wieczystej albo której księga wieczysta zaginęła lub uległa zniszczeniu;

4) obciążenie statku albo statku w budowie hipoteką morską.

W razie udzielenia zabezpieczenia przez zajęcie praw z instrumentów finansowych zapisanych na rachunku papierów wartościowych lub innym rachunku w rozumieniu przepisów ustawy o obrocie instrumentami finansowymi, obowiązuje w terminie trzech miesięcy od dnia zajęcia może zlecić ich sprzedaż. Sumę uzyskaną ze sprzedaży umieszcza się na rachunku depozytowym sądu. Obowiązuje także zlecić, by znajdujące się na rachunku sumy pieniężne zostały wpłacone na rachunek depozytowy sądu.

Na postanowienie w sprawie udzielenia zabezpieczenia służy **zażalenie**. Niezależnie od możliwości zaskarżenia postanowienia w drodze zażalenia, obowiązuje (dłużnik) może w każdym czasie żądać uchylecia lub zmiany prawomocnego, którym udzielono zabezpieczenia, gdy odpadnie lub zmieni się przyczyna zabezpieczenia, albo gdy złoży do depozytu sądowego sumę wystarczającą do zabezpieczenia. W tym wypadku sąd wyznacza rozprawę i po jej przeprowadzeniu wydaje postanowienie co do uchylecia lub ograniczenia zabezpieczenia. Postanowienie to również podlega zaskarżeniu w drodze **zażalenia**.

W razie prawomocnego odrzucenia pozwu, oddalenia żądania albo umorzenia postępowania w sprawie zabezpieczenia upada.

1.5.2. Postępowanie egzekucyjne

Celem postępowania egzekucyjnego jest doprowadzenie do przymusowego wykonania obowiązków wynikających z prawomocnego orzeczenia. Chodzi zatem o zaspokojenie w drodze przymusowej roszczenia wierzyciela, określonego w orzeczeniu sądowym, z majątku dłużnika i niezależnie od jego woli. Dłużnik może oczywiście zaspokoić wierzyciela dobrowolnie. Wówczas postępowanie egzekucyjne jest zbędne.

Postępowanie egzekucyjne regulują przepisy art. 758 - 1088 Kpc.

Warunkami dopuszczalności egzekucji sądowej jest:

- 1) istnienie ważnego tytułu egzekucyjnego,
- 2) nadanie temu tytułowi klauzuli wykonalności,
- 3) wystąpienie do komornika z wnioskiem o wszczęcie egzekucji.

Tytułem egzekucyjnym jest dokument urzędowy, stwierdzający istnienie i zakres roszczenia, a zarazem istnienie i zakres obowiązku świadczenia dłużnika.

Tytułami egzekucyjnymi według Kpc są:

- 1) orzeczenie sądu prawomocne (np. wyrok) lub podlegające natychmiastowemu wykonaniu, jak również ugoda zawarta przed sądem;
- 2) orzeczenie referendarza sądowego prawomocne lub podlegające natychmiastowemu wykonaniu;
- 3) wyrok sądu polubownego lub ugoda zawarta przed takim sądem;
- 4) ugoda przed mediatorem;
- 5) inne orzeczenia, ugody i akty, które z mocy ustawy podlegają wykonaniu w drodze egzekucji sądowej;
- 6) akt notarialny, w którym dłużnik poddał się egzekucji i który obejmuje obowiązek zapłaty sumy pieniężnej lub uiszczenia rzeczy oznaczonych co do gatunku, ilościowo w akcie oznaczonych, albo też obowiązek wydania rzeczy indywidualnie oznaczonej, lokalu, nieruchomości lub statku wpisanego do rejestru gdy termin zapłaty, uiszczenia lub wydania jest w akcie wskazany;
- 7) akt notarialny, w którym dłużnik poddał się egzekucji i który obejmuje obowiązek zapłaty sumy pieniężnej do wysokości w akcie wprost określonej albo oznaczonej za pomocą klauzuli waloryzacyjnej, gdy akt określa warunki, które upoważniają wierzyciela do prowadzenia przeciwko dłużnikowi egzekucji na podstawie tego aktu o całość lub część roszczenia, jak również termin, do którego wierzyciel może wystąpić o nadanie temu aktowi klauzuli wykonalności;
- 8) akt notarialny, w którym właściciel nieruchomości albo wierzyciel wierzytelności obciążonych hipoteką, niebędący dłużnikiem osobistym, poddał się egzekucji z obciążonej nieruchomości albo wierzytelności, w celu zaspokojenia wierzyciela hipotecznego, jeżeli wysokość wierzytelności podlegającej zaspokojeniu jest w akcie określona wprost albo oznaczona za pomocą klauzuli waloryzacyjnej,

i gdy akt określa warunki, które upoważniają wierzyciela do prowadzenia egzekucji o część lub całość roszczenia, jak również wskazany jest termin, do którego wierzyciel może wystąpić o nadanie temu aktowi klauzuli wykonalności.

Tytułem egzekucyjnym jest również akt notarialny, w którym nie będący dłużnikiem osobistym właściciel ruchomości lub prawa obciążonych zastawem rejestrowym albo zastawem, podaje się egzekucji z obciążonych składników w celu zaspokojenia zastawnika.

Podstawą wszczęcia egzekucji jest **tytuł wykonawczy**, którym jest tytuł egzekucyjny zaopatrzony w klauzulę wykonalności. Przez nadanie klauzuli wykonalności sąd stwierdza, że tytuł egzekucyjny odpowiada wszelkim wymaganiom przez prawo przepisany, od których uzależniona jest możliwość wszczęcia egzekucji.

Sąd nadaje klauzulę wykonalności na wniosek wierzyciela, który może być zgłoszony ustnie do protokołu lub w formie pisma procesowego⁷⁸. W tym ostatnim przypadku powinien czynić zadość warunkom pisma procesowego. Do wniosku należy dołączyć tytuł egzekucyjny. Jeżeli tytuł egzekucyjny pochodzi od organu administracji wierzyciel powinien złożyć oprócz tytułu, także zaświadczenia tego organu administracyjnego, że tytuł podlega wykonaniu. Wniosek o nadanie klauzuli wykonalności podlega opłacie sądowej.

Tytułowi egzekucyjne pochodzącemu od sądu, nadaje klauzulę wykonalności sąd pierwszej instancji, w którym sprawa się toczy. Sąd drugiej instancji nadaje klauzulę, dopóki akta sprawy znajdują się w tym sądzie. Innym tytułom klauzulę wykonalności nadaje sąd rejonowy ogólnej właściwości dłużnika. Jeżeli tej właściwości nie można ustalić, klauzulę nadaje sąd rejonowy, w którego okręgu ma być wszczęta egzekucja, a gdy wierzyciel zamierza wszcząć egzekucję za granicą, właściwy jest sąd rejonowy, w którego okręgu tytuł został sporządzony. Nakazowi zapłaty wydanemu w postępowaniu upominawczym nadaje klauzulę sąd, który go wydał. Natomiast nakaz zapłaty wydany w postępowaniu nakazowym stanowi z chwilą jego wydania tytuł zabezpieczenia wykonania bez nadania mu klauzuli wykonalności.

⁷⁸ *Wzór wniosku o nadanie klauzuli wykonalności znajduje się w załącznikach do pracowania.*

Wniosek o nadanie klauzuli wykonalności, sąd rozpoznaje niezwłocznie, nie później jednak niż w terminie 3 dni od dnia jego złożenia.

Na postanowienie sądu co do nadania klauzuli wykonalności przysługuje **zażalenie**. Tygodniowy termin do wniesienia zażalenia biegnie dla wierzyciela od daty wydania mu tytułu wykonawczego lub postanowienia odmownego, dla dłużnika - od daty doręczenia mu zawiadomienia o wszczęciu egzekucji. Kodeks postępowania cywilnego odróżnia dwa rodzaje egzekucji: egzekucję świadczeń pieniężnych oraz egzekucję świadczeń niepieniężnych.

Sposobami egzekucji świadczeń pieniężnych są:

- 1) egzekucja z ruchomości (przez zajęcie i sprzedaż);
- 2) egzekucja z wynagrodzenia za pracę;
- 3) egzekucja z innych wierzytelności;
- 4) egzekucja z innych praw majątkowych (np. papierów wartościowych);
- 5) egzekucja z rachunków bankowych;
- 6) egzekucja z nieruchomości (przez zajęcie i sprzedaż).

Sposobami egzekucji świadczeń niepieniężnych są:

- 1) wydanie rzeczy;
- 2) wydanie nieruchomości, statku lub opróżnienie lokalu (eksmisja);
- 3) wykonanie czynności;
- 4) zaniechanie pewnej czynności lub nieprzeszkadzanie czynnościom wierzyciela.

Po nadaniu przez sąd klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu, wierzyciel powinien złożyć do komornika **wniosek o wszczęcie egzekucji**. Wniosek może być złożony w formie pisemnej lub ustnej. Jeżeli została wybrana forma pisemna, wniosek powinien odpowiadać wymogom pisma procesowego (art. 126 Kpc). Jeżeli zaś wierzyciel wybrał formę ustną, komornik powinien niezwłocznie stwierdzić zgłoszenie wniosku protokołem. We wniosku wierzyciel powinien wskazać świadczenie, które ma być spełnione, oraz sposób egzekucji. Do wniosku należy dołączyć tytuł wykonawczy w oryginale. Wierzyciel we wniosku może wskazać kilka sposobów egzekucji przeciwko temu samemu dłużnikowi.

Komornik pobiera od strony, która wniosła o dokonanie czynności zaliczkę na pokrycie wydatków, przy czym od jej uiszczenia uzależnia podjęcie czynności egzekucyjnych. Poza zaliczką na wydatki w toku egzekucji, komornik pobiera opłaty egzekucyjne za prowadzenie egzekucji i inne czynności egzekucyjne wymienione szczegółowo w ustawie z dnia 29 sierpnia 1997 r. *o komornikach sądowych i egzekucji*⁷⁹.

Przy pierwszej czynności egzekucyjnej, komornik doręcza dłużnikowi zawiadomienie o wszczęciu egzekucji, z podaniem treści tytułu wykonawczego i wymienieniem sposobu egzekucji. Komornik obowiązany jest do zawiadomienia strony o każdej dokonanej czynności, o której terminie nie była zawiadomiona i przy której nie była obecna, na jej żądanie udziela wyjaśnień o stanie sprawy. Zarówno wierzyciel, jaki dłużnik mają prawo do obecności przy czynnościach egzekucyjnych. Na ich żądanie albo według uznania komornika mogą być obecni świadkowie, ale nie więcej niż dwóch z każdej strony.

Zażalenie na postanowienie sądu przysługuje jedynie w wypadkach wskazanych w ustawie. Na wszystkie czynności komornika (zarówno dokonane, jak i niedokonane) przysługuje **skarga** do sądu rejonowego. Skargę wnosi się do sądu w terminie tygodniowym od daty czynności, gdy strona przy niej była obecna lub była o niej zawiadomiona, w innych wypadkach skargę należy wnieść w terminie tygodniowym od daty zawiadomienia strony o dokonaniu czynności, a w braku zawiadomienia - od daty dowiedzenia się przez stronę o niej,

Prawnymi środkami obrony merytorycznej przeciwko niezgodnej z prawem egzekucji są **powództwa przeciwegzekucyjne** (art. 840-843 Kpc). Środkiem obrony dłużnika jest powództwo o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności (powództwo opozycyjne a w wypadku zaniechania - od daty, w której czynność powinna być dokonana.). Natomiast środkiem obrony osoby trzeciej, której prawa narusza egzekucja jest powództwo ekscydencyjne.

Dłużnik może w drodze procesu żądać pozbawienia tytułu wykonawczego wykonalności w całości lub części albo ograniczenia:

- 1) przeczy zdarzeniom, na którym oparto wydanie klauzuli wykonalności;

⁷⁹ (Dz. U. Nr 133, poz. 882 z późn. zm.)

- 2) jeżeli po powstaniu tytułu egzekucyjnego nastąpiło, zdarzenie, wskutek którego zobowiązanie wygasło albo nie może być egzekwowane; gdy tytułem jest orzeczenie sądowe, dłużnik może powództwo oprzeć także na zdarzeniach, które wystąpiły po zamknięciu rozprawy, a także zarzucie spełnienia świadczenia, jeżeli zarzut ten nie był przedmiotem rozpoznania w sprawie;
- 3) jeżeli małżonek, przeciwko któremu sąd nadał klauzulę wykonalności na podstawie art. 787 Kpc, wykaże, że egzekwowane świadczenie wierzycielowi nie należy się, przy czym małżonkowi przysługują zarzuty nie tylko z własnego prawa, lecz także zarzuty, których małżonek nie mógł podnieść.

Powództwo opozycyjne wytacza się przeciwko wierzycielowi, a przy wielości wierzycieli, którym wspólnie przysługują uprawnienia z tytułu wykonawczego, należy je wytoczyć przeciwko wszystkim wierzycielom.

Powództwo ekscydencyjne może natomiast wytoczyć osoba trzecia (inna osoba niż dłużnik egzekwowany), która żąda zwolnienia zajętego przedmiotu od egzekucji, jeżeli skierowanie do niego egzekucji narusza jej prawa. Powództwo to może być wniesione dopiero po wszczęciu egzekucji skierowanej do przedmiotu, którego wyłączenia spod tej egzekucji osoba trzecia żąda. Powództwo wytacza się przeciwko wierzycielowi, jeżeli jednak dłużnik zaprzecza prawu powoda, należy oprócz wierzyciela pozwać również dłużnika

Powództwa przeciwegzekucyjne wytacza się przed sądem rzeczowo właściwym (rejonowy lub okręgowy w zależności od wartości przedmiotu sporu), w którego okręgu prowadzi się egzekucję.

Egzekucja z instrumentów finansowych

Do egzekucji z instrumentów finansowych zapisanych na rachunku papierów wartościowych komornik przystępuje przez ich zajęcie. W tym celu zawiadamia dłużnika, że nie wolno mu odbierać żadnego świadczenia, jak również rozporządzać zajętymi papierami wartościowymi czy wartościami zebranymi na rachunku papierów wartościowych. Ponadto, komornik wzywa podmiot prowadzący przedsiębiorstwo maklerskie (dom maklerski), w którym dłużnik ma rachunek papierów wartościowych

wych, by nie wykonywał dyspozycji dłużnika, ani też nie wypłacał dłużnikowi pieniędzy ulokowanych na jego rachunku papierów wartościowych, lecz zajęte sumy pieniężne do wysokości egzekwowanej należności wydał komornikowi lub złożył na rachunek depozytowy sądu.

Jeżeli znajdujące się na rachunku papierów wartościowych sumy pieniężne nie wystarczają na pokrycie egzekwowanego roszczenia, podmiot prowadzący przedsiębiorstwo maklerskie, w którym dłużnik ma rachunek, niezwłocznie go wzywa, aby ten w terminie trzech dni złożył zlecenie sprzedaży celem zaspokojenia wierzyciela przez okres miesiąca, wskazując, które ze zdeponowanych papierów wartościowych mają być zlecenia sprzedaży. W przypadku, gdy zajęto instrumenty finansowe, które wcześniej były zajęte na podstawie postanowienia o zabezpieczeniu, dyspozycja dłużnika dotycząca zlecenia ich sprzedaży będzie wykonana po zajęciu dokonany w egzekucji. Jeżeli dłużnik nie dokona powyżej opisanych czynności albo pomimo wykonania czynności nie dojdzie do sprzedaży papierów, prowadzący rachunek papierów wartościowych w terminie 3 dni zawiadamia wierzyciela, za pośrednictwem komornika, jakie instrumenty finansowe umieszczone na rachunku. Wierzyciel składa zlecenie dokonania sprzedaży wybranych papierów wartościowych. W razie nie złożenia przez wierzyciela w terminie dwóch tygodni tego zlecenia albo gdy sprzedaż na zlecenie wierzyciela nie doszła do skutku przez okres roku egzekucje umarza się.

2. Sądownictwo polubowne

Sprawy majątkowe ze stosunku spółki (np. o uchylenie uchwały walnego zgromadzenia) mogą być poddane pod rozstrzygnięcie nie tylko sądu powszechnego, ale także sądu polubownego.

Istota sądownictwa polubownego polega na tym, że strony zamiast wnosić powództwo do sądu powszechnego (państwowego), oddają spór, jaki pomiędzy nimi wyniknął pod rozstrzygnięcie sądu niepaństwowego (bez udziału sędziów zawodowych), który został powołany ich zgodną wolą do rozstrzygnięcia tego sporu. Po rozpoznaniu sprawy, sąd ten wydaje orzeczenie w formie wyroku, który posiada moc prawną na równi z wyrokiem sądu państwowego.

Regulacja instytucji sądu polubownego zawarta została w Części piątej Kodeksu postępowania cywilnego (art. 1154 - 1217 Kpc). Przepisy Kodeksu normujące to postępowanie mają w większości charakter przepisów dyspozytywnych, a więc takich, które mają zastosowanie, jeżeli strony nie uregulują swojego stosunku w inny sposób.

Wniesienie sprawy do sądu polubownego, może mieć dla akcjonariusza wiele zalet. Przede wszystkim sąd polubowny może zapewnić w większym stopniu niż sąd powszechny rozstrzygnięcie sprawy zgodnie z jej specyfiką, głównie dlatego, że arbitrami są osoby o dużej wiedzy fachowej, co ma szczególne znaczenie w sprawach gospodarczych. Dużą zaletą sądownictwa polubownego jest szybkość postępowania, co ma niebagatelne znaczenia, z uwagi na przewlekłość postępowań przed sądami powszechnymi. Poza tym koszty uzyskania orzeczenia sądu polubownego mogą być znacznie niższe, od kosztów związanych z procesem przed sądem państwowym. Sąd polubowny przy rozpoznawaniu spraw nie musi - w przeciwieństwie do sądu państwowego - stosować ściśle przepisów prawa materialnego i formalnego, może oprzeć swoje orzeczenie również na zasadach słuszności lub dobrej wiary, a także na określonych zwyczajach.

Według Kodeksu postępowania cywilnego, mogą funkcjonować następujące sądy polubowne:

- sądy polubowne *ad hoc* oraz
- stałe sądy polubowne.

Zasadniczą cechą odróżniającą sądy polubowne *ad hoc* od stałych sądów polubownych jest sposób powoływania tych sądów. Sądy polubowne *ad hoc* powoływane są przez zainteresowane osoby fizyczne i prawne oraz jednostki organizacyjne w drodze odrębnej umowy (tzw. zapisu na sąd polubowny), określającej cel powołania takiego sądu. Zazwyczaj zawiera ona również wskazanie arbitrów i zakres ich działania oraz inne szczegóły pozostawione przez ustawę do regulacji w ramach autonomii woli stron stosunku prawnego. Po rozstrzygnięciu konkretnego sporu, sąd polubowny *ad hoc* ulega rozwiązaniu. Stałe sądy polubowne (sądy arbitrażowe), natomiast powoływane są na czas nieokreślony przez różne jednostki organizacyjne np. izby gospodarcze, stowarzyszenia.

Stały sąd polubowny - zwany **Sądem Giełdowym** - działa przy Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie. Rozstrzyga on spory cywilne o prawa majątkowe pomiędzy uczestnikami transakcji giełdowych oraz spory o prawa majątkowe pomiędzy spółką Giełda Papierów Wartościowych S.A. a akcjonariuszami. Do właściwości Sądu należy również rozstrzyganie w sprawach o nałożenie kary regulaminowej na emitenta lub członka giełdy. Sąd Giełdowy orzeka w składzie 3 - osobowym. Każda ze stron sporu wyznacza jednego sędziego z listy, a przewodniczącego składu wyznacza Prezes lub Wice-prezes Sądu Giełdowego. Z Regulaminem Sądu Giełdowego oraz taryfą opłat, można zapoznać się na stronach internetowych Giełdy Papierów Wartościowych⁸⁰.

Powołanie sądu polubownego przewiduje, także statut MTS-CeTO S.A.. Sąd Polubowny ustanowiony w statucie MTS-CeTO - w przeciwieństwie do Sądu Giełdowego - powoływany jest jednak tylko rozstrzygnięcia konkretnego sporu.

2.1. Zapis na sąd polubowny

Nie zbędną przesłanką oddania sporu pod rozstrzygnięcie sądu polubownego jest dokonanie zapisu na sąd polubowny. Zapis na sąd polubowny jest umową, na mocy której strony poddają swój spór o prawa majątkowe pod rozstrzygnięcie sądu polubownego. Może być zawarty zarówno w umowie głównej normującej stosunek prawny między stronami (może to być np. klauzula arbitrażowa w umowie spółki, przewidująca, że dla rozstrzygania sporów pomiędzy spółką a akcjonariuszami właściwy będzie konkretny sąd arbitrażowy) lub też odrębnej umowie (np. akcjonariusz i spółka zawierają umowę stanowiącą, że spór, jaki pomiędzy nimi wynikł zostanie rozpatrzony przez wskazany sąd polubowny). Jednakże zawsze musi być zachowana forma pisemna. Niezachowanie formy pisemnej prowadzi do nieważności zapisu. Dodać należy, że zamieszczony w umowie lub statucie spółki handlowej zapis na sąd polubowny dotyczący sporów ze stosunku spółki wiąże spółkę oraz jej wspólników.

Umowa o poddaniu sporu rozstrzygnięciu sądowi polubownego

⁸⁰ www.gpw.com.pl

wyklucza możliwość żądania rozpoznania sporu przez sąd państwowy. Zarzut zapisu na sąd polubowny sąd bierze pod rozwagę tylko na zarzut pozwanego przed wdaniem się w spór co do istoty sprawy (czyli do chwili zgłoszenia zarzutów przez pozwanego). Konsekwencją uwzględnienia zarzutu przez sąd państwowy jest odrzucenie pozwu.

Obligatoryjnie zapis na sąd polubowny musi zawierać: dokładne oznaczenie przedmiotu sporu albo stosunku prawnego, z którego spór wynika lub może wyniknąć. Strony mogą zatem poddać rozpoznaniu i rozstrzygnięciu sądu polubownego spory już wynikłe albo mogące dopiero powstać w przyszłości z oznaczonego stosunku prawnego. Nie jest natomiast dopuszczalne poddanie pod rozstrzygnięcie sądu polubownego wszelkich mogących powstać pomiędzy stronami sporów bez oznaczenia stosunku prawnego, który będzie stanowił ich źródło. Zapis na sąd polubowny może także wskazywać stały sąd polubowny jako właściwy do rozstrzygnięcia sporu.

Kodeks postępowania cywilnego przewiduje następujące przypadki, w których w braku odmiennej umowy zapis traci moc, gdy osoba wyznaczona w zapisie jako arbiter lub arbiter przewodniczący odmawia pełnienia funkcji lub gdy pełnienie przez tę osobę funkcji arbitra lub arbitra przewodniczącego okaże się z innych przyczyn niemożliwe. W braku odmiennej umowy stron, zapis na sąd polubowny traci moc, w przypadku gdy sąd polubowny wskazany w tym zapisie nie przyjął sprawy do rozpoznania lub gdy rozpoznanie sprawy w ramach tego sądu okazało się z innych przyczyn niemożliwe.

Zapis na sąd polubowny traci także w innych przypadkach, np. w razie upływu czasu, na jaki został zawarty; w razie sporządzonej na piśmie przez strony umowy o rozwiązanie zapisu.

2.2. Arbitrzy

Arbitrem sądu polubownego może być każda osoba fizyczna bez względu na obywatelstwo mająca pełną zdolność do czynności prawnych. Nie może być natomiast arbitrem sędzią państwowy. Są to minimalne, ale obligatoryjne wymagania względem osoby arbitra. Strony w zapisie na sąd polubowny mogą jednak zastrzec szczególne kwalifikacje

(np. zawodu, wykształcenia). Zaostrzone wymagania, mogą też przewidywać regulaminy stałych sądów polubownych. Jeżeli arbiter nie będzie spełniał wymagań przewidzianych w ustawie lub zapisie na sąd polubowny, stanowić to będzie podstawę uchylenia wyroku sądu polubownego. Arbitrzy mogą być wyznaczeni w samym zapisie na sąd polubowny lub, też po jego sporządzeniu. Mogą być wyznaczeni także w umowie dodatkowej. Jeżeli zapis lub umowa dodatkowa nie zawiera w tym zakresie żadnego postanowienia, powołanie arbitrów odbywa się według przepisów Kodeksu postępowania cywilnego.

2.3. Postępowanie przed sądem polubownym

Jeżeli strony w zapisie na sąd polubowny lub umowie dodatkowej powołują sąd polubowny, wówczas wszczęcie postępowania następuje według zasad i trybu określonego przez strony lub sąd polubowny. Jeżeli jednak uznano za wiążące zasady określone w Kodeksie postępowania cywilnego, to wszczęcie postępowania następuje z dniem, w którym pozwanemu doręczono pismo zawierające żądanie rozpoznania sprawy w postępowaniu przed sądem polubownym (wezwanie na arbitraż). Wezwanie na arbitraż powinno dokładnie określić strony i przedmiot sporu oraz wskazywać zapis na sąd polubowny, na podstawie którego postępowanie ma być prowadzone, a także zawierać wyznaczenie arbitra, jeżeli należy to do strony, która dokonuje wezwania na arbitraż.

Strony mogą uzgodnić język lub języki, w których będzie prowadzone postępowanie. W braku takiego uzgodnienia, o języku lub językach postępowania decyduje sąd polubowny. Uzgodnienie stron lub decyzja sądu polubownego, jeżeli nie postanowiono w nich inaczej, mają zastosowanie do wszystkich oświadczeń pisemnych stron, rozprawy oraz orzeczeń i zawiadomień sądu polubownego. Sąd polubowny może zarządzić, aby do każdego dokumentu było dołączone jego tłumaczenie na język lub języki uzgodnione przez strony lub określone przez ten sąd.

W terminie uzgodnionym przez strony lub, jeżeli strony nie postanowiły inaczej, w terminie wyznaczonym przez sąd polubowny powód powinien wnieść pozew, a pozwany może złożyć odpowiedź na pozew. Do pozwu i odpowiedzi na pozew strony mogą dołączyć dokumenty, jakie

uznają za stosowne. W braku odmiennego uzgodnienia stron pozew lub odpowiedź na pozew mogą być uzupełnione lub zmienione w toku postępowania przed sądem polubownym, chyba że sąd polubowny nie dopuści do takiego uzupełnienia lub takiej zmiany ze względu na zbyt późne ich dokonanie.

Jeżeli strony nie uzgodniły w inny sposób, sąd polubowny decyduje o tym, czy przeprowadzić rozprawę w celu przedstawienia przez strony twierdzeń lub dowodów na ich poparcie, czy też postępowanie będzie prowadzone na podstawie dokumentów i innych pism, bez wyznaczania rozprawy. Jeżeli strony nie uzgodniły, że postępowanie będzie prowadzone bez wyznaczania rozprawy, sąd polubowny jest obowiązany rozpoznać sprawę na rozprawie, gdy jedna ze stron tego zażąda. Strony powinny być odpowiednio wcześniej zawiadomione o rozprawie oraz posiedzeniach sądu polubownego odbywanych w celu przeprowadzenia dowodów.

Wszelkie pisma składane przez stronę sądowi polubownemu powinny być doręczone drugiej stronie. Obu stronom powinny być doręczone opinie biegłych oraz inne dowody na piśmie, które sąd polubowny może wziąć pod uwagę przy rozstrzygnięciu sporu.

Sąd polubowny - tak jak sąd powszechny - może przesłuchiwać strony, świadków, biegłych. Nie może natomiast stosować środków przymusu.

Sąd polubowny rozstrzyga spór według prawa właściwego dla danego stosunku, a gdy strony go do tego wyraźnie upoważniły - według ogólnych zasad prawa lub zasad słuszności. W każdym jednak przypadku sąd polubowny bierze pod uwagę postanowienia umowy oraz ustalone zwyczaje mające zastosowanie do danego stosunku prawnego.

Jeżeli sąd polubowny rozpoznaje sprawę w składzie więcej niż jednego arbitra (zwykle 3 arbitrów), jego orzeczenia zapadają większością głosów, chyba że strony uzgodniły inaczej. Orzeczenia w kwestiach proceduralnych może wydawać samodzielnie arbiter przewodniczący, jeżeli zostanie upoważniony do tego przez strony lub przez pozostałych arbitrów.

Arbiter, który głosował przeciwko stanowisku większości, może na wyroku przy swoim podpisie zaznaczyć, że zgłosił zdanie odrębne. Uzasadnienie zdania odrębnego należy sporządzić w terminie dwóch tygodni od

dnia sporządzenia motywów rozstrzygnięcia i dołączyć do akt sprawy.

Jeżeli przy wydawaniu wyroku nie można osiągnąć wymaganej jednomyślności lub większości głosów co do rozstrzygnięcia o całości lub o części przedmiotu sporu, zapis na sąd polubowny w tym zakresie traci moc.

Jeśli strony zawarły ugodę przed sądem polubownym, sąd polubowny umarza postępowanie. Treść ugody powinna być wówczas wciągnięta do protokołu i stwierdzona podpisami stron.

Na wniosek stron sąd polubowny może nadać ugodzie formę wyroku. Wyrok sądu polubownego wydany na podstawie ugody stron powinien odpowiadać wymaganiom art. 1197 Kpc i zawierać stwierdzenie, że jest wyrokiem sądu polubownego. Wyrok taki ma takie same skutki jak każdy inny wyrok sądu polubownego.

Wyrok sądu polubownego powinien być sporządzony na piśmie i podpisany przez arbitrów, którzy go wydali. Jeżeli wyrok jest wydany przez sąd polubowny rozpoznający sprawę w składzie trzech lub więcej arbitrów, wystarczą podpisy większości arbitrów z podaniem przyczyny braku pozostałych podpisów. Powinien również zawierać motywy rozstrzygnięcia.

Ponad to wyrok sądu polubownego powinien wskazywać zapis na sąd polubowny, na podstawie którego wydano wyrok, zawierać oznaczenie stron i arbitrów, a także określać datę i miejsce jego wydania. Gdy każdy z arbitrów podpisuje wyrok w innym państwie, a strony nie określiły miejsca wydania wyroku, miejsce to określa sąd polubowny. Wyrok sądu polubownego doręcza się stronom.

W terminie 2 tygodni od dnia otrzymania wyroku, chyba, że strony uzgodniły inny termin każda ze stron może, po zawiadomieniu drugiej strony, zwrócić się do sądu polubownego o sprostowanie w tekście wyroku niedokładności, błędów pisarskich albo rachunkowych lub innych oczywistych omyłek. Ponadto, każda ze stron może, po zawiadomieniu drugiej strony, zwrócić się do sądu polubownego o rozstrzygnięcie wątpliwości co do treści wyroku. Jeżeli sąd polubowny uzna wniosek za uzasadniony, dokonuje sprostowania lub wykładni wyroku w terminie 2 tygodni od dnia otrzymania wniosku. Wykładnia stanowi integralną część wyroku.

Każda ze stron, chyba że uzgodniły inaczej, może, po zawiadomieniu

drugiej strony, zwrócić się do sądu polubownego w terminie miesiąca od dnia otrzymania wyroku z wnioskiem o jego uzupełnienie co do żądań zgłoszonych w postępowaniu, o których sąd polubowny nie orzekł w wyroku. Po rozpoznaniu wniosku sąd polubowny wydaje wyrok uzupełniający w terminie do dwóch miesięcy od dnia złożenia wniosku

Wyrok sądu polubownego lub ugoda przed nim zawarta mają moc prawną na równi z wyrokiem sądu lub ugodą zawartą przed sądem po ich uznaniu przez sąd albo po stwierdzeniu przez sąd ich wykonalności. O uznaniu albo stwierdzeniu wykonalności wyroku sądu polubownego lub ugody przed tym sądem zawartej sąd orzeka na wniosek strony. Do wniosku strona jest obowiązana załączyć oryginał lub poświadczony przez sąd polubowny odpis jego wyroku lub ugody przed nim zawartej, jak również oryginał zapisu na sąd polubowny lub urzędowo poświadczony jego odpis. Natomiast o uznaniu wyroku sądu polubownego lub ugody przed nim zawartej, nienadających się do wykonania w drodze egzekucji, sąd orzeka postanowieniem wydanym na posiedzeniu niejawnym. Na postanowienie sądu służy zażalenie. Sąd stwierdza wykonalność wyroku sądu polubownego lub ugody przed nim zawartej, nadających się do wykonania w drodze egzekucji, nadając im klauzulę wykonalności. Należy, przy tym pamiętać, że klauzulę wykonalności można nadać jedynie tym wyrokom i ugodom, które nadają się do wykonania w drodze egzekucji komorniczej, a zatem w sprawach, których powód dochodzi od pozwanego określonego świadczenia (np. sumy pieniężnej) lub określonego zachowania (np. oddania rzeczy). Po nadaniu klauzuli wykonalności przez sąd, wyrok sądu polubownego lub ugoda przed nim zawarta, podlegają wykonaniu w drodze sądowego postępowania egzekucyjnego.

Sąd odmawia uznania albo stwierdzenia wykonalności wyroku sądu polubownego lub ugody przed nim zawartej, jeżeli:

- według przepisów ustawy spór nie może być poddany pod rozstrzygnięcie sądu polubownego,
- uznanie lub wykonanie wyroku sądu polubownego lub ugody przed nim zawartej byłoby sprzeczne z podstawowymi zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej (klauzula porządku publicznego).

Za wydanie postanowienia co do wykonalności wyroku sądu polubow-

nego lub ugody zawartej przed sądem polubownym pobiera się opłatę sądową w wysokości 300 złotych

2.4. Skarga o uchylenie wyroku sądu polubownego

Skarga o uchylenie wyroku sądu polubownego jest nadzwyczajnym środkiem nadzoru judykacyjnego sądu państwowego nad działalnością sądu polubownego. Może ona zostać wniesiona zarówno od wyroków stałych sądów polubownych (sądów arbitrażowych), jak i wyroków sądów polubownych *ad hoc*. Przy czym jeżeli w danym przypadku kontrola instancyjna (więcej niż jedna instancja), skarżyć można wyrok ostateczny.

Skargę można wnieść jedynie od wyroków sądów polubownych, a co za tym idzie nie może ona dotyczyć ugód przed tym sądem zawieranych. Jeżeli bowiem strona kwestionuje ważność ugody zawartej przed sądem polubownym, może wytoczyć powództwo o stwierdzenie jej nieważności, powołując się na wady oświadczenia woli. Natomiast, gdy nie chce dopuścić do wykonalności ugody w drodze egzekucji sądowej, strona powinna wnieść powództwo opozycyjne w trybie art. 840 Kpc.

Skargę o uchylenie wyroku sądu polubownego wnosi się do sądu państwowego, który byłby właściwy do rozpoznania, gdyby nie było zapisu, w terminie trzech miesięcy od dnia doręczenia wyroku lub jeżeli strona wniosła o uzupełnienie, sprostowanie bądź wykładnię wyroku - w ciągu trzech miesięcy od dnia doręczenia przez sąd polubowny orzeczenia rozstrzygającego o tym wniosku.

Można ją wnieść od całości wyroku, jak również do części.

Strona może żądać uchylenia wyroku sądu polubownego opierając się jedynie na następujących podstawach:

- 1) brak było zapisu na sąd polubowny, zapis na sąd polubowny jest nieważny, bezskuteczny albo utracił moc według prawa dla niego właściwego,
- 2) strona nie była należycie zawiadomiona o wyznaczeniu arbitra, o postępowaniu przed sądem polubownym lub w inny sposób była pozbawiona możliwości obrony swoich praw przed sądem polubownym,
- 3) wyrok sądu polubownego dotyczy sporu nieobjętego zapisem na

sąd polubowny lub wykracza poza zakres takiego zapisu, jeżeli jednak rozstrzygnięcie w sprawach objętych zapisem na sąd polubowny daje się oddzielić od rozstrzygnięcia w sprawach nieobjętych tym zapisem lub wykraczających poza jego zakres, wyrok może być uchylony jedynie w zakresie spraw nieobjętych zapisem lub wykraczających poza jego zakres; przekroczenie zakresu zapisu na sąd polubowny nie może stanowić podstawy uchylenia wyroku, jeżeli strona, która brała udział w postępowaniu, nie zgłaszała zarzutów co do rozpoznania roszczeń wykraczających poza zakres zapisu,

- 4) nie zachowano wymagań co do składu sądu polubownego lub podstawowych zasad postępowania przed tym sądem, wynikających z ustawy lub określonych przez strony,
- 5) wyrok uzyskano za pomocą przestępstwa albo podstawą wydania wyroku był dokument podrobiony lub przerobiony,
- 6) w tej samej sprawie między tymi samymi stronami zapadł prawomocny wyrok sądu.

Skarga musi odpowiadać warunkom formalnym pozwu. Powinna określać zapis na sąd polubowny, zawierać wskazanie sądu polubownego i jego rozstrzygnięcie, a także precyzować podstawy skargi i ich uzasadnienie oraz zawierać wnioski o uchylenie wyroku. Uzasadnione powinno być też zachowanie terminu⁸¹. Skarga podlega opłacie sądowej.

Od wyroku wydanego przez sąd na skutek rozpoznania skargi przysługuje **apelacja**.

3. Sądownictwo administracyjne

Postępowanie administracyjne przed Komisją Nadzoru Finansowego (KNF) jest jednoinstancyjne. Od jej decyzji **odwołanie nie przysługuje**. Można jednak zwrócić się do KNF w terminie 14 dni od doręczenia decyzji (7 dni od doręczenia postanowienia), z wnioskiem o ponowne rozpatrzenie sprawy. Stosuje się wówczas odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania administracyjnego dotyczące odwołań od decyzji.

Jeżeli decyzja wydana przez KNF, nie jest satysfakcjonująca dla strony postępowania, strona może skorzystać z nadzwyczajnego środka zaskar-

⁸¹ *Wzór skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego znajdują się w załącznikach do opracowania*

żenia w postaci **skargi do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego** w Warszawie. Skargą może być objęty też brak decyzji, czyli beczynność Komisji. Skargę na decyzję (postanowienie) KNF, można wnieść jedynie po wyczerpaniu środków odwoławczych, czyli w tym wypadku po złożeniu wniosku o ponowne rozpatrzenie sprawy przez Komisję.

3.1. Właściwość

W myśl przepisów tej ustawy z dnia 30 sierpnia 2002 r. - Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi, wszystkie sprawy sądownoadministracyjne, z wyjątkiem spraw dla których zastrzeżona jest właściwość Naczelnego Sądu Administracyjnego, rozpoznawane są przez wojewódzkie sądy administracyjne⁸². Sądy te, tworzone są dla jednego lub większej liczby województw.

Do właściwości Naczelnego Sądu Administracyjnego (NSA) należą jedynie:

- 1) rozpoznawanie środków odwoławczych od orzeczeń wojewódzkich sądów administracyjnych, stosownie do przepisów ustawy;
- 2) podejmowanie uchwał mających na celu wyjaśnienie przepisów prawnych, których stosowanie wywołało rozbieżności w orzecznictwie sądów administracyjnych;
- 3) podejmowanie uchwał zawierających rozstrzygnięcia zagadnień prawnych budzących poważne wątpliwości w konkretnej sprawie sądowno-administracyjnej;
- 4) rozstrzyganie sporów, o których mowa w art. 4 ustawy;
- 5) rozpoznawanie innych spraw należących do właściwości NSA na mocy odrębnych ustaw.

3.2. Strony postępowania

W postępowaniu w sprawie sądownoadministracyjnej stronami są: skarżący oraz organ, którego działanie lub beczynność jest przedmiotem skargi. Osoba, która brała udział w postępowaniu administracyjnym, a nie wniosła skargi, jeżeli wynik postępowania sądowego doty-

⁸² (Dz. U. z 2002 r. Nr 153 poz. 1270)

czy jej interesu prawnego, może zostać uczestnikiem tego postępowania na prawach strony. Udział w charakterze uczestnika może zgłosić również osoba, która nie brała udziału w postępowaniu administracyjnym, jeżeli wynik tego postępowania dotyczy jej interesu prawnego.

Strony i ich przedstawiciele ustawowi mogą działać przed sądem osobiście lub przez pełnomocników.

3.3. Koszty postępowania

Od skargi wnoszonej do WSA należy uiścić wpis. Wpis pobierany jest również od skargi kasacyjnej do NSA. Wysokość wpisów określa rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 16 grudnia 2003 r. w *sprawie wysokości oraz szczegółowych zasad pobierania wpisu w postępowaniu przed sądami administracyjnymi*⁹⁴.

Wpis od skarg na decyzje administracyjne może być stały lub stosunkowy. Wpis stosunkowy pobierany jest w sprawach, których przedmiot zaskarżenia dotyczy należności pieniężnych. W innych sprawach pobiera się wpis stały. Wysokość jego uzależniona jest od wartości przedmiotu sprawy, wpis nie może być niższy niż 10 złotych, i nie może przekroczyć sumy 100 000 złotych. Wpis stały pobiera się w sprawach określonych w przepisach powołanego rozporządzenia, z góry określonej wysokości. Wpis uiszcza się gotówką do kasy właściwego sądu administracyjnego lub na rachunek bankowy sądu. Przy jego uiszczeniu należy wskazać tytuł wpłaty, rodzaj pisma, od którego jest uiszczany, oraz sygnaturę akt sądowych.

Sąd administracyjny nie podejmuje żadnej czynności na skutek skargi, od którego nie został uiszczony wpis. W takim przypadku przewodniczący wzywana wnoszącego skargę, aby pod rygorem pozostawienia pisma bez rozpoznania uiścił wpis w terminie tygodniowym od doręczenia wezwania. W razie bezskutecznego upływu tego terminu, przewodniczący wydaje zarządzenia o pozostawieniu pisma bez rozpoznania.

Istnieje, podobnie jak w postępowaniu cywilnym, możliwość zwolnienia do kosztów sądowych na wniosek strony (prawo pomocy). Prawo po mocy może być przyznane stronie na jej wniosek złożony przed wszczęciem postępowania lub w jego toku. Wniosek ten, wolny jest od opłat sądowych. Prawo pomocy obejmuje z mocy ustawy zwolnienie od kosztów

sądowych oraz ustanowienie adwokata, radcy prawnego, doradcy podatkowego lub rzecznika patentowego. Podstawą przyznania prawa pomocy w zakresie całkowitym dla osoby fizycznej, jest wykazanie, że nie jest w stanie ponieść kosztów postępowania, natomiast w zakresie częściowym, gdy wykaże, że nie jest w stanie ponieść pełnych kosztów postępowania, bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny.

Wniosek o przyznanie prawa pomocy, powinien zawierać oświadczenie strony obejmujące dokładne dane o stanie majątkowym i dochodach, a jeżeli wniosek składa osoba fizyczna, ponadto dokładne dane o stanie rodzinnym oraz świadczenie strony o niezatrudnieniu lub niepozostawianiu w innym stosunku prawnym z adwokatem, radcą prawnym, doradcą podatkowym lub rzecznikiem patentowym. Wniosek należy złożyć na urzędowym formularzu, dostępnym w sądzie.

3.4. Postępowanie

Uprawnionym do wniesienia skargi jest każdy, kto ma interes prawny, prokurator, Rzecznik Praw Obywatelskich oraz organizacja społeczna w zakresie jej statutowej działalności, w sprawach dotyczących interesów prawnych innych osób, jeżeli brała udział w postępowaniu administracyjnym. Kilku uprawnionych do wniesienia skargi może w jednej sprawie występować w roli skarżących, jeżeli ich skargi dotyczą tej samej decyzji, postanowienia, innego aktu lub czynności albo bezczynności organu.

Skargę do wojewódzkiego sądu administracyjnego jest wnoszona po wyczerpaniu środków zaskarżenia, jeżeli służyły one skarżącemu, chyba że skargę wносить będzie prokurator lub Rzecznik Praw Obywatelskich. Przy czym, przez wyczerpanie środków zaskarżenia ustawa rozumie sytuację, w której stronie nie przysługuje środek zaskarżenia, taki jak zażalenie, odwołanie lub wniosek o ponowne rozpatrzenie sprawy przewidziany w ustawie.

Skargę należy wnieść, w terminie trzydziestu dni od dnia doręczenia skarżącemu rozstrzygnięcia w sprawie, do sądu administracyjnego za pośrednictwem organu, którego działanie lub bezczynność są przedmiotem skargi. Organ, którego skarga dotyczy może w zakresie swojej właściwości uwzględnić skargę w całości do dnia rozpoczęcia rozprawy.

Akcjonariusz spółki publicznej, który nie zgadza się z decyzją (posta-

nowieniem) Komisji Nadzoru Finansowego powinien zatem -tak jak było do tej pory - zwrócić się do Komisji w terminie 14 dni od dnia doręczenia decyzji (7 dni w przypadku postanowienia) z wnioskiem o ponowne rozpatrzenie sprawy. Utrzymanie przez Komisję decyzji (postanowienia) w mocy, otwiera dla skarżącego drogę do wniesienia skargi do sądu administracyjnego. Skarga wnoszona jest w terminie 30 dni od doręczenia decyzji (postanowienia) skarżącemu do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie, za pośrednictwem KNF. Komisja do dnia rozpoczęcia rozprawy może uwzględnić skargę.

Skarga musi spełniać ogólne warunki pisma w postępowaniu sądowym, które określa przepis art. 46 cyt. ustawy, a ponadto zawierać:

- 1) wskazanie zaskarżonej decyzji, postanowienia, innego aktu lub czynności;
- 2) oznaczenie organu (w tym przypadku KNF), którego działania lub bezczynności skarga dotyczy;
- 3) określenie naruszenia prawa lub interesu prawnego⁸³.

Poza tym skarga powinna zostać należycie opłacona (wpis). W zasadzie zatem wymagania formalne skargi do wojewódzkiego sądu administracyjnego oraz procedura wnoszenia skargi są takie same, jak w przypadku dotychczasowych skarg do NSA.

Nowym, ciekawym rozwiązaniem wprowadzonym przez ustawę -Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi, jest **postępowanie mediacyjne**. Jest ono prowadzone na wniosek skarżącego lub organu, złożony przed wyznaczeniem rozprawy, przy czym ustawa przewiduje także jego prowadzenie mimo braku wniosku stron. Celem tego postępowania jest wyjaśnienie i rozważenie okoliczności faktycznych i prawnych sprawy oraz przyjęcie przez strony ustaleń co do sposobu jej załatwienia w granicach obowiązującego prawa. Postępowanie mediacyjne jest prowadzone przez sędziego lub referendarza sądowego, z udziałem stron. Na podstawie ustaleń dokonanych w postępowaniu mediacyjnym organ może uchylić lub zmienić zaskarżony akt albo wykonać lub podjąć inną czynność stosownie do okoliczności sprawy w zakresie swojej właściwości i kompetencji. Jeżeli natomiast strony nie dokonają ustaleń co do sposobu załatwienia sprawy, podlega ona rozpoznaniu przez sąd. Na akt wydany na podstawie ustaleń,

⁸³ wzór skargi do wojewódzkiego sądu administracyjnego w załącznikach do opracowania.

można wnieść w terminie 30 dni od doręczenia aktu albo wykonania lub podjęcia czynności skargę do wojewódzkiego sądu administracyjnego.

W postępowaniu sądowym, sąd administracyjny rozstrzyga sprawę wyrokiem w granicach danej sprawy, nie jest jednak związany zarzutami i wnioskami skargi oraz powołana podstawą prawną. Sąd nie może wydać orzeczenia na niekorzyść skarżącego, chyba że stwierdzi naruszenie prawa skutkujące stwierdzeniem nieważności zaskarżonego aktu lub czynności.

3.5. Środki odwoławcze

Od wydanego przez wojewódzki sąd administracyjny wyroku lub postanowienia kończącego postępowanie w sprawie, przysługuje stronie **skarga kasacyjna** do Naczelnego Sądu Administracyjnego. Skarga kasacyjna musi być sporządzona przez adwokata lub radcę prawnego (przymus adwokacki). Wnoszona jest do sądu, który wydał zaskarżony wyrok lub postanowienie w terminie 30 dni od dnia doręczenia stronie odpisu orzeczenia z uzasadnieniem.

Zażalenie do Naczelnego Sądu Administracyjnego, przysługuje stronie na postanowienia wojewódzkiego sądu administracyjnego w przypadkach wskazanych w ustawie, a ponadto na postanowienia wskazane art.194 § 1 ustawy - Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi. Zażalenie powinno czynić zadość wymaganiom przepisany dla pism w postępowaniu sądowym oraz zawierać wskazanie zaskarżonego postanowienia i wnioski o jego uchylenie lub zmianę, jak również zwięzłe uzasadnienie zażalenia, przy czym w przypadku, gdy jego przedmiotem jest odrzucenie skargi kasacyjnej musi być sporządzone przez adwokata lub radcę prawnego (przymus adwokacki). Zażalenie wnoszone jest w terminie 7 dni od dnia doręczenia postanowienia.

3.6. Postępowanie egzekucyjne w administracji

Postępowanie egzekucyjne w administracji reguluje ustawa z dnia 17 czerwca 1966 r. *o postępowaniu egzekucyjnym w administracji*⁸⁴. Ustawa określa prowadzone przez organy egzekucyjne (organy administracji rzą-

⁸⁴ (tekst jednolity Dz. U. z 2005 r. Nr 229, poz1954

dowej i samorządowej) postępowanie i stosowane przez nie środki przymusu służące doprowadzeniu do wykonania obowiązków określonych w ustawie, a także sposób zabezpieczenia wykonania tych obowiązków. Zakres egzekucji administracyjnej obejmuje przede wszystkim:

- podatki, opłaty i inne należności, do których stosuje się przepisy o zobowiązaniach podatkowych;
- grzywny i kary pieniężne wymierzone przez organy administracji publicznej (np. KNF);
- inne należności pieniężne pozostające w zakresie właściwości organów administracji rządowej i samorządowej;
- wpłaty na rzecz funduszy celowych utworzonych na podstawie odrębnych przepisów;
- obowiązki o charakterze niepieniężnym pozostające we właściwości organów administracji rządowej i samorządowej oraz inne obowiązki szczególnie określone w art. 2 ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji.

Organ egzekucyjny wszczyna egzekucję administracyjną na wniosek wierzyciela i na podstawie wystawionego przez niego tytułu wykonawczego. Jeżeli jednak wierzyciel jest jednocześnie organem egzekucyjnym, przystępuje z urzędu do egzekucji na podstawie tytułu wykonawczego wystawionego przez siebie.

3.6.1 Podmioty postępowania

Podmiotami postępowania egzekucyjnego w administracji są: organ egzekucyjny, zobowiązany oraz wierzyciel.

Organem egzekucyjnym jest organ uprawniony do stosowania w całości lub w części określonych w ustawie środków służących doprowadzeniu do wykonania przez zobowiązanych ich obowiązków o charakterze pieniężnym lub obowiązków charakterze niepieniężnym oraz zabezpieczenia wykonania tych obowiązków. Organy te, wskazane są w przepisach art. 19 (organy właściwe dla egzekucji świadczeń pieniężnych) oraz w art. 20 (organy właściwe dla egzekucji świadczeń niepieniężnych) ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji.

Zobowiązany jest osoba prawna albo jednostka organizacyjna nie

posiadająca osobowość prawnej albo osoba fizyczna, która nie wykonała w terminie obowiązku o charakterze pieniężnym lub obowiązku o charakterze niepieniężnym.

Wierzycielem jest podmiot uprawniony do żądania wykonania obowiązku lub jego zabezpieczenia w administracyjnym postępowaniu egzekucyjnym lub zabezpieczającym. Zazwyczaj wierzycielem jest organ administracji publicznej.

Poza tym w postępowaniu mogą występować także inni uczestnicy np. prokurator, osoby trzecie, biegli, świadkowie, dozorca, egzekutor.

3.6.2 Środki egzekucyjne

Środkiem egzekucyjnym jest przewidziany przez ustawę o postępowaniu egzekucyjnym w administracji środek przymusu, za pomocą którego organ egzekucyjny skłania zobowiązanego do wykonania ciężącego na nim obowiązku, bądź środek służący realizacji tego obowiązku.

Środkami egzekucji należności pieniężnych jest egzekucja:

- 1) z pieniędzy,
- 2) z wynagrodzenia za pracę,
- 3) ze świadczenia z zaopatrzenia pieniężnego oraz ubezpieczenia społecznego,
- 4) z rachunku bankowego,
- 5) z innych wierzytelności pieniężnych,
- 6) z praw z papierów wartościowych zapisanych na rachunku papierów wartościowych oraz z wierzytelności z rachunku pieniężnego,
- 7) z praw z papierów wartościowych nie zapisanych na rachunku papierów wartościowych,
- 8) z weksla,
- 9) z autorskich praw majątkowych i praw pokrewnych oraz własności przemysłowej,
- 10) z udziału w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością,
- 11) z pozostałych praw majątkowych,
- 12) z ruchomości,
- 13) nieruchomości.

Środkami egzekucyjnymi dotyczącymi obowiązków o charakterze niepieniężnym jest:

- 1) grzywna w celu przymuszenia,
- 2) wykonanie zastępcze,
- 3) odebranie rzeczy ruchomej,
- 4) nieruchomości, opróżnienie lokali i innych pomieszczeń,
- 5) przymus bezpośredni.

3.6.3 Egzekucja z papierów wartościowych

1) Egzekucja z praw z papierów wartościowych zapisanych na rachunku papierów wartościowych oraz z wierzytelności z rachunków pieniężnych

Organ egzekucyjny dokonuje zajęcia praw z papierów wartościowych zapisanych na rachunku papierów wartościowych oraz wierzytelności z rachunku pieniężnego zobowiązanego (akcjonariusza) przesyłając do podmiotu prowadzącego rachunki papierów wartościowych lub rachunki pieniężne (dom maklerski), zawiadomienie o zajęciu praw z papierów wartościowych oraz wierzytelności z rachunku pieniężnego zobowiązanego do wysokości dochodzonych należności. Poza tym wzywa dom maklerski, aby przekazywał jemu z rachunku pieniężnego zobowiązanego, środki do wysokości egzekwowanej należności wraz z odsetkami z tytułu niezapłacenia należności w terminie i kosztami egzekucyjnymi, a jeżeli środki na rachunku pieniężnym nie są wystarczające do pokrycia egzekwowanych kwot, aby dokonał na żądanie organu egzekucyjnego sprzedaży zajętych papierów wartościowych i uzyskaną ze sprzedaży kwotę wpłacił organowi egzekucyjnemu albo zawiadomił ten organ w terminie 7 dni od dnia doręczenia o przeszkodzie w dokonaniu zajęcia, w tym również o nieprowadzeniu rachunku pieniężnego lub rachunku papierów wartościowych zobowiązanego.

Zajęcie praw z papierów wartościowych oraz wierzytelności z rachunku pieniężnego jest dokonywane z chwilą doręczenia domowi maklerskiemu zawiadomienia o zajęciu tych praw i obejmuje również prawa i wierzytelności, które nie zostały zapisane lub nie znajdowały się na rachunku akcjonariusza w chwili zajęcia.

Jednocześnie z przesłaniem zawiadomienia o zajęciu, organ egzekucyjny zawiadamia akcjonariusza o zajęciu jego praw z papierów wartościowych i wierzytelności z rachunku pieniężnego, doręczając mu od-

pis tytułu wykonawczego oraz odpis zawiadomienia skierowanego do domu maklerskiego o zajęciu praw z papierów wartościowych i wierzytelności z rachunku pieniężnego, jak również zawiadamia akcjonariusza, że nie wolno mu zajętymi prawami rozporządzać.

Ponadto organ egzekucyjny wzywa zobowiązanego, aby w terminie 7 dni od dnia doręczenia zawiadomienia, poinformował go, w jakiej kolejności i po jakiej cenie papiery wartościowe mają być zbywane. Następnie organ egzekucyjny wystawia zlecenie sprzedaży papierów wartościowych stosownie do dyspozycji zobowiązanego. Jeżeli natomiast zobowiązany w wyznaczonym terminie nie wskazał ceny lub kolejności zbycia papierów wartościowych lub jeżeli w terminie 5 kolejnych dni transakcyjnych sprzedaż papierów wartościowych zgodnie z dyspozycją nie dojdzie do skutku, organ egzekucyjny wystawia zlecenie sprzedaży papierów wartościowych po cenie umożliwiającej realizację zlecenia na rynku giełdowym. Organ egzekucyjny ustala zakres i kolejność sprzedaży papierów wartościowych na podstawie notowań giełdowych z dnia poprzedzającego dzień zlecenia sprzedaży. Przy czym w pierwszej kolejności sprzedaży podlegają papiery wartościowe, których ceny w dniu poprzedzającym dzień zlecenia zapewniały najwyższy dochód lub najniższą stratę liczoną do wartości nominalnej tych papierów.

2) Egzekucja z papierów wartościowych (dokumentowych) niezapisanych na rachunku papierów wartościowych

Organ egzekucyjny dokonuje zajęcia papierów wartościowych nie zapisanych na rachunku papierów wartościowych przez odbiór dokumentu, którego posiadanie jest koniecznym warunkiem wykonywania prawa z tych papierów. Zajęte papiery wartościowe organ egzekucyjny przekazuje do sprzedaży podmiotowi posiadającemu zezwolenie Komisji Nadzoru Finansowego na podejmowanie czynności związanych z obrotem takimi papierami, a w przypadku jego braku lub gdy sprzedaż w tym trybie wiązałaby się z poniesieniem zbyt dużych kosztów, sprzedaje się w trybie egzekucji z ruchomości.

3.7 Obrona zobowiązanego

Zobowiązany przeciwko któremu prowadzone jest postępowanie egzekucyjne, po doręczeniu mu przez organ egzekucyjny tytułu wykonaw-

czego, może bronić się podnosząc **zarzuty**⁸⁵.

Podstawą zarzutu w sprawie prowadzenia egzekucji administracyjnej może być:

- 1) wykonanie lub umorzenie w całości albo w części obowiązku, przedawnienie, wygaśnięcie albo nieistnienie obowiązku,
- 2) odroczenie terminu wykonania obowiązku albo brak wymagalności obowiązku z innego powodu, rozłożenie na raty spłaty należności pieniężnej,
- 3) określenie egzekwowanego obowiązku niezgodnie z treścią obowiązku wynikającego z orzeczenia,
- 4) błąd co do osoby zobowiązanego,
- 5) niewykonalność obowiązku o charakterze nie pieniężnym,
- 6) niedopuszczalność egzekucji administracyjnej lub zastosowania środka egzekucyjnego,
- 7) brak uprzedniego doręczenia zobowiązanemu upomnienia,
- 8) zastosowanie zbyt uciążliwego środka egzekucyjnego,
- 9) prowadzenie egzekucji przez niewłaściwy organ egzekucyjny,
- 10) niespełnienie wymogów określonych w art. 27 ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji.

Zarzuty wnosi się do organu egzekucyjnego, który rozpatruje je po uzyskaniu stanowiska wierzyciela w zakresie zgłoszonych zarzutów, przy czym w zakresie zarzutów w punktach 1-5, wypowiedź wierzyciela jest dla organu egzekucyjnego wiążąca. Na postanowienie w sprawie stanowiska wierzyciela przysługuje **zażalenie**.

Organ egzekucyjny po otrzymaniu ostatecznego postanowienia w sprawie stanowiska wierzyciela wydaje postanowienie w sprawie zgłoszonych zarzutów, z tym że jeżeli wierzyciel uznał zarzuty za uzasadnione, wydaje postanowienie o umorzeniu postępowania egzekucyjnego albo zastosowaniu mniej uciążliwego środka egzekucyjnego. Na postanowienie w sprawie zgłoszonych zarzutów służy zobowiązanemu oraz wierzycielowi nie będącemu jednocześnie organem egzekucyjnym organem egzekucyjnym **zażalenie**. Zażalenie na postanowienie w spra-

⁸⁵ *Wzór zarzutu w postępowaniu administracyjnym znajduje się w załącznikach do opracowania.*

wie zarzutów podlega rozpatrzeniu w terminie 14 dni od dnia doręczenia organowi odwoławczemu.

Jeżeli ze względu na rodzaj egzekwowanego należności dopuszczalne jest kwestionowanie istnienia lub wysokości tej należności w drodze powództwa, a zobowiązany wniesie takie powództwo do sądu, wierzyciel po otrzymaniu powództwa zawiadamia o tym organ egzekucyjny, żądając wstrzymania postępowania egzekucyjnego do czasu prawomocnego rozstrzygnięcia sprawy przez sąd.

4. Postępowanie rejestrowe

Krajowy Rejestr Sądowy (KRS) został utworzony przepisami ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r. *o Krajowym Rejestrze Sądowym*⁸⁶. KRS jest urzędowym i jawnym zbiorem danych dotyczącym podmiotów określonych w ustawie. Zbiór ten zawiera wszelkie dane dotyczące istnienia danego podmiotu, jego charakteru prawnego, nazwy (firmy), siedziby, przedmiotu działalności, kapitału. Znajdują się w nim także dane dotyczące osób stanowiących substrat osobowy danego podmiotu (np. lista wspólników), jak również osób pełniących określone funkcje w danym podmiocie (członkowie zarządu, prokurenci, likwidatorzy, członkowie rady nadzorczej).

Krajowy Rejestr Sądowy składa się w istocie z trzech odrębnych rejestrów:

- 1) rejestru przedsiębiorców;
- 2) rejestru stowarzyszeń, innych organizacji społecznych i zawodowych, fundacji oraz publicznych zakładów opieki zdrowotnej;
- 3) rejestru dłużników niewypłacalnych.

Krajowy Rejestr Sądowy prowadzą w systemie informatycznym sądy rejonowe (sądy gospodarcze), obejmujące swoją właściwością obszar województwa lub jego część. Sądy te, określane są jako **sądy rejestrowe**. Wykaz tych sądów z podaniem ich nazwy oraz obszarów właściwości zawiera rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 grudnia 2000 r. *zmieniające rozporządzenie w sprawie utworzenia sądów gospodar-*

⁸⁶ (Dz. U. Z 2001 r. Nr 17, poz. 209).

czych w sądach okręgowych i sądach rejonowych oraz ustalenia ich siedzib i obszarów właściwości⁸⁷.

Zasadą Rejestru jest jego **jawność**. Każdy zainteresowany ma prawo dostępu do danych w nim zawartych, za pośrednictwem Centralnej Informacji KRS. Każdy może również otrzymać poświadczony odpis, wyciągi i zaświadczenia o danych w Rejestrze, które mają moc dokumentów wydanych przez sąd. Aby otrzymać te dokumenty należy złożyć wniosek do Centralnej Informacji KRS lub do jednego z jej oddziałów działających przy sądach rejestrowych. Wnioski o wydanie odpisów, zaświadczeń, wyciągu lub o udzielenie innych informacji składa się bezpośrednio w oddziałach na urzędowych formularzach, wraz z oryginalnym dowodem wniesienia opłaty na rachunek bankowy środka specjalnego jednostki budżetowej Ministerstwa Sprawiedliwości. Wnioski można składać także korespondencyjnie (na urzędowych formularzach) do centrali Centralnej Informacji. Do tego wniosku należy również dołączyć oryginalny dowód wpłaty lub jego kopię⁸⁸. Wysokość opłat określa Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 grudnia 2000 r. w sprawie określania wysokości opłat za udzielanie informacji oraz wydawanie odpisów, wyciągów i zaświadczeń z Krajowego Rejestru Sądowego. W przypadku odpisu pełnego jest kwota 60 złotych, natomiast odpisu aktualnego 30 złotych. Wyciąg - od 10 złotych, zaświadczenie -15 złotych, za pisemną informację - 5 złotych. Wniosek nieprawidłowo wypełniony, nie opłacony, oraz od którego uiszczono opłatę w wysokości niższej od należnej pozostawia się bez nadania biegu, informując o tym wnioskodawcę.

Dla każdego podmiotu wpisanego do KRS (np. dla spółki akcyjnej, jawnej) prowadzi się odrębne akta rejestrowe, obejmujące w szczególności dokumenty stanowiące podstawę wpisu. Każdy ma prawo przeglądania akt rejestrowych podmiotów wpisanych do rejestru przedsiębiorców. W aktach rejestrowych prowadzi się także zbiór wzorów pod-

⁸⁷ (Dz. U. z 2000 r. Nr 117, poz. 1240)

⁸⁸ *Kwestię zgłaszania wniosków o wydanie odpisów, wyciągów, zaświadczeń lubo udzielenie innych informacji, reguluje Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 grudnia 2004 r. w sprawie ustroju i organizacji Centralnej Informacji Krajowego Rejestru Sądowego oraz szczegółowych zasad udzielania informacji z Krajowe Rejestru Sądowego (Dz. U. z 2004 r. Nr 281, poz. 2783).*

pisów osób upoważnionych do reprezentowania podmiotu wpisanego do Rejestru. Dane zawarte w Rejestrze nie mogą być z niego usunięte, chyba że ustawa stanowi inaczej.

Wpis do KRS podlega obowiązkowi zgłoszenia w Monitorze Sądowym i Gospodarczym. Od dnia tego ogłoszenia w Monitorze Sądowym i Gospodarczym, nikt nie ma prawa zastrzekać się nieznaną osobą ogłoszonych wpisów. Jednak w odniesieniu do czynności dokonanych przed upływem szesnastego dnia od dnia ogłoszenia podmiot wpisany do Rejestru nie może powoływać się na wpis wobec osoby trzeciej, jeżeli ta udowodni, że nie mogła wiedzieć o treści wpisu.

Zasadą Krajowego Rejestru Sądowego jest domniemanie prawdziwości wpisów. Jeżeli dane wpisane do Rejestru są niezgodne ze zgłoszeniem podmiotu lub zostały wpisane bez tego zgłoszenia, podmiot ten nie może zastrzekać wobec osoby trzeciej działającej w dobrej wierze zarzutem, że dane te nie są prawdziwe, jeżeli zaniedbał wystąpić niezwłocznie z wnioskiem o sprostowanie, uzupełnienie lub wykreślenie wpisu (rękojmią wiary publicznej wpisów do KRS). Należy podkreślić, iż podmiot wpisany do Rejestru (np. spółka akcyjna) ponosi odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną zgłoszeniem do Rejestru nieprawdziwych danych, jeżeli podlegały obowiązkowi wpisu na jego wniosek, a także niezgłoszeniem danych podlegających obowiązkowi wpisu do Rejestru w ustawowym terminie, chyba że szkoda nastąpiła wskutek siły wyższej albo wyłącznej winy poszkodowanego lub osoby trzeciej, za którą nie ponosi odpowiedzialności.

4.1. Postępowanie przed sądem rejestrowym

Do postępowania przed sądem rejestrowym stosuje się przepisy Kodeksu postępowania cywilnego o postępowaniu nieprocesowym. Postępowanie to uregulowane jest w przepisach art. 694¹-694⁸ Kpc. Postępowanie nieprocesowe stanowi równorzędny w stosunku do procesu tryb postępowania rozpoznawczego. Różnica polega na tym, że w trybie postępowania nieprocesowego nie istnieją strony procesowe (nie ma powoda i pozwanego), a jedynie wnioskodawca i uczestnicy tego postępowania, których ilość jest nieokreślona, i zależna jedynie od ilości osób

zainteresowanych wynikiem tego postępowania. Poza tym, orzeczenie rozstrzygające sprawę co do istoty zapada w formie postanowienia, a nie wyroku.

Postępowanie rejestrowe opiera się na następujących zasadach:

- 1) w sprawach rejestrowych wyłącznie właściwy jest sąd rejonowy (sąd gospodarczy), właściwy ze względu na miejsce zamieszkania lub siedzibę podmiotu, którego wpis dotyczy - sąd rejestrowy;
- 2) wniosek o wpis składa do KRS składa podmiot podlegający wpisowi do tego rejestru, jeżeli przepisy szczególne nie stanowią inaczej;
- 3) podmiot podlegający wpisowi do rejestru jest uczestnikiem postępowania, chociażby nie był wnioskodawcą;
- 4) dokumenty, na których podstawie dokonuje się wpisu do KRS, składa się w oryginałach albo poświadczonych urzędowo odpisach lub wyciągach;
- 5) wpis do rejestru następuje na podstawie postanowienia;
- 6) postanowienia co do istoty sprawy są skuteczne i wykonalne z chwilą ich wydania, z wyjątkiem postanowień dotyczących wykreślenia podmiotu z rejestru;
- 7) postanowienia co do istoty sprawy, wydane zgodnie z wnioskiem nie wymagają uzasadnienia; sąd rejestrowy z urzędu sporządza uzasadnienie postanowienia co do istoty sprawy, które zostało wydane z urzędu.

Wpis do KRS dokonywany jest na wniosek, chyba że przepis szczególny przewiduje wpis z urzędu. Wniosek o wpis składa się na urzędowym formularzu. Formularze dostępne są w siedzibach sądów rejestrowych. Wnioskodawca obowiązany jest bez wezwania sądu uiścić opłatę sądową. Do wniosku o wpis do Rejestru należy dołączyć uwierzytelnione notarialnie albo złożone przed sędzią lub upoważnionym pracownikiem sądu wzory podpisów osób upoważnionych do reprezentowania tego podmiotu.

Wpis do Krajowego Rejestru Sądowego polega na wprowadzeniu do systemu informatycznego danych zawartych w postanowieniu sądu rejestrowego niezwłocznie po jego wydaniu. Postanowienia co do istoty sprawy są skuteczne i wykonalne z chwilą ich wydania (przed uprawo-

mocnieniem), z wyjątkiem postanowień dotyczących wykreślenia podmiotu z Rejestru, gdzie wymagane jest uprawnoczenie postanowienia. Wpis jest dokonywany z chwilą zamieszczenia danych w Rejestrze. Należy podkreślić, że wpisem jest również wykreślenie.

Postanowienia sądu rejestrowego orzekające co do istoty sprawy (merytoryczne np. postanowienie o dokonaniu wpisie lub odmawiające wpisu) mogą być zaskarżone **apelacją**. Na inne postanowienia sądu pierwszej instancji przysługuje **zażalenie**. Natomiast na orzeczenie referendarza sądowego przysługuje skarga do sądu rejonowego.

4.2. Postępowanie w sprawie rejestracji spółki akcyjnej

Rejestracja jest ostatnim etapem tworzenia spółki akcyjnej. Wpis do rejestru przedsiębiorców ma charakter konstytutywny (prawotwórczy). Konstytutywny charakter wpisu wynika z faktu, że z chwilą jego dokonania istniejąca już spółka akcyjna w organizacji nabywa osobowość prawną, i staje się właściwą spółką akcyjną.

Do postępowania w sprawie rejestracji spółki akcyjnej mają zastosowanie obok przepisów proceduralnych zamieszczonych w *Kodeksie postępowania cywilnego*, mają również przepisy *Kodeksu spółek handlowych* oraz przepisy *ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym*.

Zawiązanie spółki akcyjnej zgłasza zarząd do sądu rejestrowego właściwego ze względu na siedzibę spółki w celu wpisania do rejestru.

Wniosek o wpis podpisują wszyscy członkowie zarządu. W przypadku stwierdzenia w zgłoszeniu braku usuwalnego, sąd rejestrowy wyznacza spółce w organizacji stosowny termin do jego usunięcia pod rygorem odmowy wpisu do rejestru. Sąd rejestrowy nie może jednak odmówić wpisania spółki do rejestru z powodu drobnych uchybień, które nie naruszają interesu spółki oraz interesu publicznego, a nie mogą być usunięte bez poniesienia niewspółmiernie wysokich kosztów. Wniosek o wpis spółki do rejestru oraz zgłoszenie zawiązania tej spółki celem wpisania do rejestru są pojęciami tożsamymi.

Zgłoszenie spółki akcyjnej do sądu rejestrowego powinno zawierać:

- firmę, siedzibę i adres spółki albo adres do doręczeń,

- przedmiot działalności spółki,
 - wysokość kapitału zakładowego, liczbę i wartość nominalną akcji,
 - wysokość kapitału docelowego, jeżeli statut to przewiduje,
 - liczbę akcji uprzywilejowanych i rodzaj uprzywilejowania,
 - wzmiankę, jaka część kapitału zakładowego została pokryta przed zarejestrowaniem,
 - nazwiska i imiona członków zarządu oraz sposób reprezentowania spółki,
 - nazwiska i imiona członków rady nadzorczej,
 - jeżeli akcjonariusze wnoszą wkłady niepieniężne, zaznaczenie tej okoliczności,
 - czas trwania spółki, jeżeli jest oznaczony,
 - jeżeli statut wskazuje pismo przeznaczone do ogłoszeń spółki, oznaczenie tego pisma,
 - jeżeli statut przewiduje przyznanie uprawnień osobistych określonym akcjonariuszom lub tytuły uczestnictwa w dochodach lub majątku spółki nie wynikające z akcji, zaznaczenie tych okoliczności
- Wszelkie zmiany danych określonych powyżej, zarząd powinien zgłosić sądowi rejestrowemu w celu ich wpisania do rejestru lub ujawnienia w aktach rejestrowych. Jeżeli przed zarejestrowaniem spółki pokryto tylko część kapitału zakładowego, zarząd powinien zgłosić do sądu rejestrowego dokonanie każdego dalszego wkładu na kapitał. Do zgłoszenia spółki oraz zmian składu osobowego zarządu, należy dołączyć złożone wobec sądu albo poświadczony notarialnie wzory podpisów członków zarządu.

Do zgłoszenia spółki akcyjnej należy dołączyć następujące dokumenty:

- statut,
- akty notarialne o zawiązaniu spółki i objęciu akcji,
- oświadczenie wszystkich członków zarządu, że wymagane statutem wpłaty na akcje oraz wkłady niepieniężne zostały dokonane zgodnie z prawem,
- potwierdzony przez bank lub dom maklerski dowód wpłaty na akcje, dokonanej na rachunek spółki w organizacji; w przypadku,

gdy statut przewiduje pokrycie kapitału zakładowego wkładami niepieniężnymi po dokonaniu rejestracji, należy dołączyć oświadczenie wszystkich członków zarządu, że wniesienie tych wkładów do spółki jest zapewnione zgodnie z postanowieniami statutu przed terminem określonego w art. 309 § 3 Ksh,

- dokument stwierdzający ustanowienie organów z wyszczególnieniem ich składu osobowego,
- zezwolenie lub dowód zatwierdzenia statutu przez właściwy organ władzy publicznej, jeżeli są one wymagane do powstania spółki,
- oświadczenie, o którym mowa w art. 310 § 2 Ksh, jeżeli zarząd złożył takie oświadczenie. Jeżeli przewidziane są wkłady niepieniężne, albo spółka nabywa mienie lub dokonuje zapłaty wynagrodzenia za usługi świadczone przy jej powstaniu, należy dołączyć sprawozdanie założycieli wraz z opinią rewidenta.

Do wniosku należy dołączyć również uwierzytelnione notarialnie albo złożone przed sędzią lub upoważnionym pracownikiem sądu podpisy członków zarządu oraz dokument potwierdzający tytuł prawny spółki do lokalu (nieruchomości), w którym ma być wykonywana działalność objęta wnioskiem.

Wniosek o dokonanie wpisu powinien być należycie opłacony, wnioskodawca uiszcza opłatę bez wezwania, podobnie jak i opłatę za ogłoszenie wpisu w Monitorze Sądowym i Gospodarczym. Od wniosku o dokonanie pierwszego wpisu w rejestrze przedsiębiorców pobiera się opłatę stałą w wysokości 1000 złotych. Opłata za ogłoszenie w Monitorze wynosi 500 złotych.

Należycie opłacony wniosek o wpisanie spółki akcyjnej do rejestru przedsiębiorców wraz z dołączonymi do niego dokumentami, podlega następnie badaniu przez sąd rejestrowy pod kątem jego formalnej oraz merytorycznej zgodności z bezwzględnie obowiązującymi przepisami prawa. Jeżeli sąd rejestrowy nie ma zastrzeżeń, wydaje postanowienie o wpisaniu spółki do rejestru przedsiębiorców, którego skutkiem jest wpis do rejestru. Jeśli natomiast sąd rejestrowy badając wniosek dostrzeże braki (usuwalne) może wyznaczyć spółce stosowny termin do ich usunięcia pod rygorem odmowy wpisu do rejestru. Przy czym, muszą to być uchybienia istotne, bowiem jeżeli byłyby to uchybienia drobne,

które nie naruszają interesu spółki oraz interesu publicznego, i nie mogą być usunięte bez poniesienia niewspółmiernie wysokich kosztów, sąd rejestrowy nie może odmówić wpisu. Jeżeli natomiast we wniosku oraz dołączonych do niego dokumentach były braki wynikłe z niedopełnienia przepisów prawa, a sąd rejestrowy ich nie dostrzegł w trakcie postępowania rejestrowego, wówczas sąd z urzędu lub na wniosek osób mających interes prawny ma obowiązek wezwać spółkę do usunięcia braków, wyznaczając w tym celu odpowiedni termin. Jest to, tak zwane **postępowanie naprawcze**. Nie usunięcie braków, w terminie wyznaczonym przez sąd może narazić spółkę na kary grzywny. Jeżeli mimo stosowania grzywny braki nie zostaną usunięte, wówczas sąd rejestrowy może z urzędu w razie istnienia ważnych powodów orzec o rozwiązaniu spółki i ustanowić jej likwidatora.

Jeżeli w terminie sześciu miesięcy od daty sporządzenia statutu spółka nie została zgłoszona do zarejestrowania lub postanowienie sądu odmawiające zarejestrowania stało się prawomocne, zarząd powinien niezwłocznie zawiadomić o tym osoby mające interes prawny oraz zarządzić zwrot wpłaconych sum i wkładów pieniężnych. W tym przypadku, jeśli spółka nie jest w stanie dokonać niezwłocznie zwrotu wszystkich wniesionych wkładów lub pokryć w pełni wierzytelności osób trzecich, zarząd ma obowiązek dokonać likwidacji spółki. Jeżeli spółka w organizacji nie posiada zarządu, walne zgromadzenie albo sąd rejestrowy ustanawia likwidatora lub likwidatorów.

**WZÓR ZAŻALENIA NA POSTANOWIENIE SĄDU
I INSTANCJI O ODMOWIE ZWOLNIENIA
OD KOSZTÓW SĄDOWYCH**

Lublin, dnia.....

**Sąd Okręgowy w Lublinie
Wydział IX Gospodarczy
za pośrednictwem
Sądu Rejonowego w Lublinie
Wydział II Gospodarczy**

Powód:.....

Pozwany: S.A. w Lublinie

Sygn. akt
o zapłatę: 10.500 zł.

Zażalenie

**na postanowienie Sądu Rejonowego w Lublinie z dnia 10 kwietnia 2006 r.
o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych sygn akt. . .**

Zaskarżam w całości opisane powyżej postanowienie Sądu Rejonowego w Lublinie i wnoszę o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy w z kresie wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania.

Uzasadnienie

Uwagi: w uzasadnieniu należy przedstawić treść skarżonego postanowienia oraz jakie argumenty sąd przytoczył w uzasadnieniu postanowienia, a następnie przedstawić swoje zarzuty (co skarżący zarzuca orzeczeniu) i je uzasadnić.

ZAŁĄCZNIKI:

Podpis

ZAŁĄCZNIKI

WZÓR POZWU O UCHYLENIE UCHWAŁY WALNEGO ZGROMADZENIA

Warszawa, dnia.....

Sąd Okręgowy

w Warszawie

XVI Wydział Gospodarczy

Powód:

zamieszkały.....

Pozwany:..... S. A. z siedzibą w

Warszawie przy ulicy

POZEW

O UCHYLENIE UCHWAŁY WALNEGO ZGROMADZENIA SPÓŁKI AKCYJNEJ

Wnoszę o:

- uchylenie uchwały Walnego Zgromadzenia spółki.... S.A. nr .../2005 z dnia r. w sprawie zbycia nieruchomości, jako nie zgodnej ze statutem,
- zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda kosztów procesu, według norm przypisanych,
- przeprowadzenie rozprawy także podczas nieobecności powoda.

Uzasadnienie

Zgodnie z § 30 statutu spółki..... S.A. z dnia 20 sierpnia 2000 r. uchwała Walnego Zgromadzenia o zbyciu nieruchomości przez Spółkę powinna być podjęta większością 4/5 głosów.

Dowód: odpis statutu spółki.

Uchwałą nr 7/2005 z dnia r. Walne Zgromadzenie spółki podjęło uchwałę o sprzedaży nieruchomości położonej w Warszawie, należącej do Spółki. Uchwała została podjęta większością 2/3 głosów.

Dowód: protokół z Walnego Zgromadzenia Spółki S.A. z dnia 10 kwietnia 2005 r.

Zgodnie z przepisem art. 414 Ksh, uchwały zapadają bezwzględną większością głosów, jeżeli przepisy ustawy lub statut nie stanowi inaczej. Statut Spółki przewiduje natomiast, że zbycie nieruchomości należącej do spółki wymaga

uchwały Walnego Zgromadzenia podjętej większością 4/5 głosów. Uchwała o zbyciu została podjęta większością 2/3 głosów, a zatem nie osiągnięto wymaganej przez statut większości głosów.

Uchwała Walnego Zgromadzenia nr 7/2005 z dnia..... o zbyciu nieruchomości narusza postanowienie § 30 statutu spółki, a w konsekwencji powinna zostać uchylona.

W przedstawionym stanie faktycznym i prawnym żądanie pozwu jest w pełni uzasadnione.

Podpis powoda

ZAŁĄCZNIKI:

1) dowody:

- odpis statutu Spółki

- protokół walnego zgromadzenia nr z dnia r.

2) odpis pozwu.

**WZÓR APELACJI
NA WYROK SĄDU PIERWSZEJ INSTANCJI**

Białystok, dnia roku
**Sąd Apelacyjny
w Białymstoku Wydział Cywilny**

**za pośrednictwem
Sądu Okręgowego w Białymstoku
I Wydział Gospodarczy**

Powód:
zam. w.....
ul.....
Pozwany: S.A.
z siedzibą w Białymstoku
ul.

Sygn. akt
Wartość przedmiotu zaskarżenia: 100 000,00 zł.

Apelacja
od wyroku Sądu Okręgowego w Białymstoku z dnia roku
sygn. akt

Zaskarżam wyrok Sądu Okręgowego w Białymstoku z dnia wydany w sprawie sygn. akt..... w całości i zarzucam mu naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie przepisu art. 422 § 2 Ksh, poprzez przyjęcie, że powodowi nie przysługiwała legitymacja procesowa do zaskarżenia uchwałą Walnego Zgromadzenia Spółki S.A. z dnia..... Nr....., i wnoszę o:

- zmianę o powyższego wyroku i orzeczenie zgodnie z żądaniem po zwu oraz o zasądzenie kosztów procesu według norm przypisanych, ewentualnie
- uchylenie powyższego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji.

Uzasadnienie
Uwagi: w uzasadnieniu należy podać treść skarżonego wyroku, wraz z po-

daniem na czym oparł się sąd pierwszej instancji wydając swoje orzeczenie, następnie należy przedstawić swoje zarzuty (co skarżący zarzuca wyrokowi) oraz je uzasadnić. W razie potrzeby można powołać także nowe fakty i dowody, jednakże w takim przypadku należy wykazać, że ich powołanie przed sądem pierwszej instancji nie było możliwe albo że potrzeba powołania się na nie wynikła później.

podpis

Załączniki:

- Odpis apelacji dla powoda

WZÓR SKARGI DO NACZELNEGO SĄDU ADMINISTRACYJNEGO

Warszawa, dnia

**Wojewódzki Sąd Administracyjny
w Warszawie**

Skarżący:
ul.

**Organ administracji: Komisja
Nadzoru Finansowego w
Warszawie**
ul. Plac Powstańców Warszawy 1
00-950 Warszawa

Skarga

na decyzję Komisji Nadzoru Finansowego z dnia Nr DNR/A/475/524/3222/O5, o nałożeniu na kary pieniężnej w wysokości 5 000 złotych, za naruszenie art. 174 w zw. z art. 159 ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o obrocie instrumentami finansowymi.

Wnoszę o:

- uchylenie zaskarżonej decyzji, jako niezgodnej z prawem,
- zasądzenie kosztów procesu według norm przypisanych

Uzasadnienie

Uwaga: w uzasadnieniu należy przedstawić treść skarżonej decyzji (postanowienia), oraz określić na czym polegało naruszenie prawa bądź interesu prawnego.

Podpis

**WZÓR WNIOSKU O
NADANIE WYROKOWI KLAUZULI WYKONALNOŚCI**

Szczecin, dnia.....

**Sąd Rejonowy w Szczecinie
Wydział Cywilny**

Wierzyciel:
zam. w
ul.....

Dłużnik:.....
zam.,
ul. Podlaska 23/4

Sygn. akt

**Wniosek o nadanie
wyrokowi klauzuli wykonalności**

Wnoszę o:

- nadanie klauzuli wykonalności wyrokowi Sądu Rejonowemu w Szczecinie z dnia roku sygn.;
- doręczenie wierzycielowi tytułu wykonawczego, obejmującego odpis wyroku opatrzonego klauzulą wykonalności.

podpis

Załącznik:

- wyrok Sądu Rejonowego w Szczecinie z roku sygn. akt

SKARGA O UCHYLENIE WYROKU SĄDU POLUBOWNEGO

Poznań, dnia..... roku

Sąd Rejonowy w Poznaniu Wydział Cywilny

Skarżący:....., zam., ul.....

Uczestnik:zam. w....., ul.

Wartość przedmiotu sporu: **11.500,00 zł**

Skarga o uchylenie wyroku polubownego z

Zaskarżam wyrok sądu polubownego z dnia roku całości, zarzucając nieważność zapisu na sąd polubowny. Wskazując na tę podstawę zaskarżenia wnoszę o:

- uchylenie wyroku sądu polubownego z dnia roku złożonego do akt sądu polubownego w Sądzie Rejonowym w Poznaniu,
- zasądzenie od uczestnika na rzecz skarżącego kosztów procesu według norm przypisanych,
- wstrzymanie wykonania zaskarżonego wyroku,
- przeprowadzeniu rozprawy także podczas nieobecności wnoszącego skargę.

Uzasadnienie

Uwagi: w uzasadnieniu należy przedstawić treść skarżonego wyroku sądu polubownego oraz wskazać podstawę żądania jego uchylenia z art. 1206 Kpc i ją uzasadnić.

podpis

ZAŁĄCZNIKI:

- odpis skargi

**WZÓR ZARZUTU W POSTĘPOWANIU EGZEKUCYJNYM
W ADMINISTRACJI**

Lublin, dnia r.

.....
ul.
Lublin

**Naczelnik
I Urzędu Skarbowego
w Lublinie**

Zarzut w sprawie prowadzenia postępowania egzekucyjnego

Na podstawie art. 33 pkt 1 ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (Dz. U. z 1991 Nr 36, poz. 161 ze zm.) wnoszę o umorzenie postępowania prowadzonego na podstawie tytułu wykonawczego z nr....., wystawionego przez I Urząd Skarbowy w Lublinie.

Uzasadnienie

podpis

ZAŁĄCZNIKI: